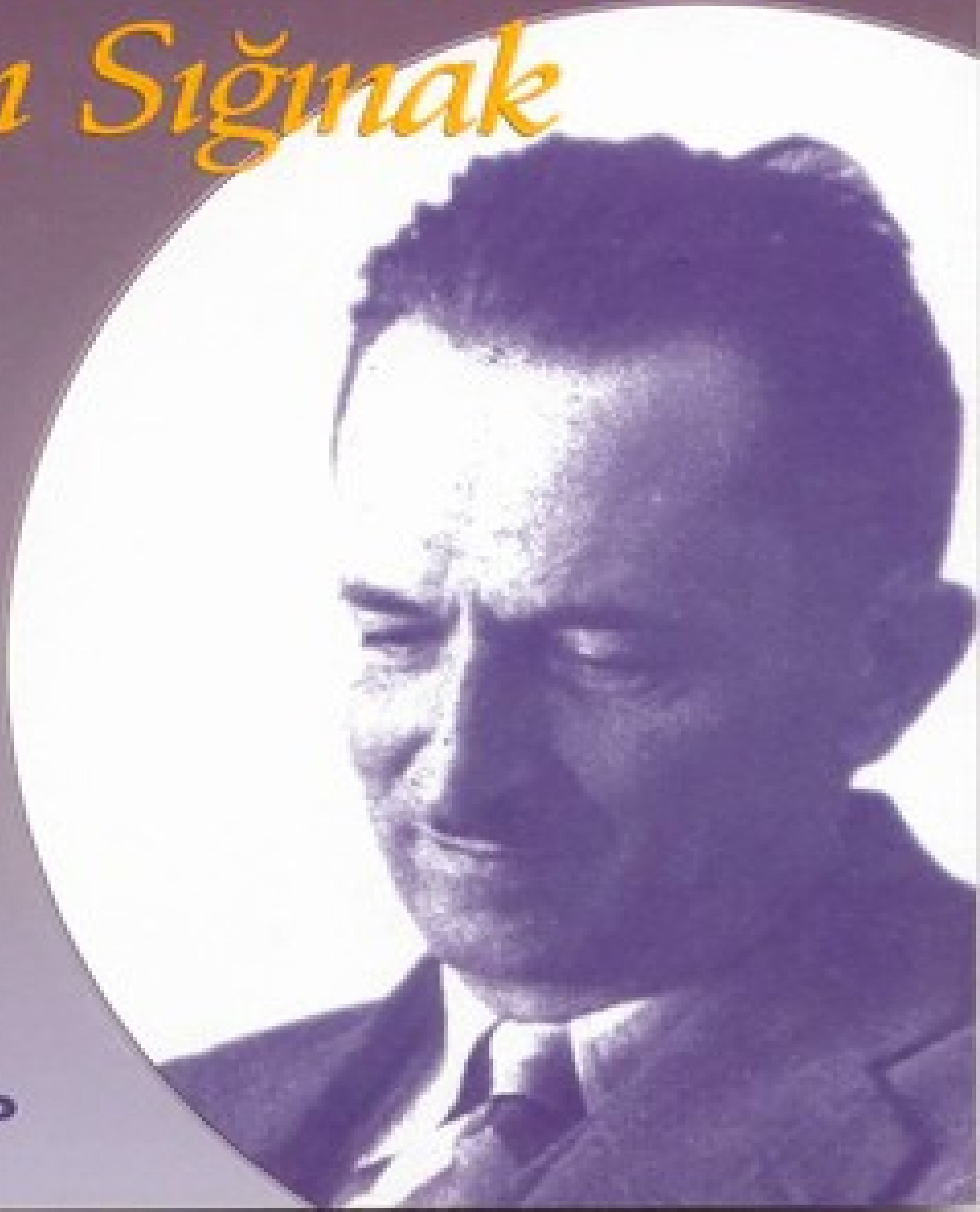
REŞAT NURİ GÜNTEKİN

BÜTÜN ESERLERİ 24

Son Sığınak

İNKILÂP

Reşat Nuri Güntekin - Son Sığınak

Reşat Nuri Güntekin'in Eserleri

1 — Çalıkuşu
13 — Gökyüzü
2 — Dudaktan Kalbe
14 — Değirmen
3 — Akşam Güneşi
15 — Yeşil Gece
4 — Acımak
16 — Olağan İşler
5 — Damga
17 — Gizli El
6 — Kızılcık Dalları
18 — Harabelerin Çiçeği
7 — Eski Hastalık
19 — Sönmüş Yıldızlar
8 — Miskinler Tekkesi 20 — Tanrı Misafiri
9 — Anadolu Notlan I-II
21 — Kan Davası
10 — Yaprak Dökümü 22 — Kavak Yelleri
11 — Ateş Gecesi
23 — Leylâ ile Mecnun
12 — Bir Kadın Düşmanı
24 — Son Sığmak

Piyesleri :

Hançer Balıkesir Muhasebecisi
Hülleci Tamı Dağı Ziyafeti
Çalıkuşu (N. Cumalı)
Eski Şarkı
Bir Köy Öğretmeni
Yaprak Dökümü
Tercümeleri :

Hz. Muhammed'in Hayatı
Bir Fakir Delikanlı
(Emil Dergmenheim'den)
la Dam 0 Kamelya
Kahramanlar (Cariyi) (A. Dumas Fils)
Don Kişot
Evham
(Cervantes Saavedra) Hakikat (Emil Zola)
Yabancı itiraflar (J. J. Rousseau)
Atlı Adam

Hayatı

Güntekin, 1889'da, Askeri tabip olan Nuri Bey ile Erzurum valisi Yaver Paşa'nın kızı Lütfiye Hanım'ın oğlu olarak İstanbul'da doğmuştur. Öğrenim hayatı boyunca birçok il gezen Güntekin, ilköğrenimine Çanakkale'de başlamıştır. Daha sonra İzmir'deki Frerler okulunda bir süre öğrenim görüp sınavla girdiği Darülfünun Edebiyat Şubesi'ni 1912'de bitirdi. Böylece öğrenim hayatını yirmi üç yaşında bitirmiş oldu.

Güntekin 1927'e kadar Fransızca ve Türkçe öğretmenlikleriyle müdürlük görevlerini üstlenmiştir. Bazı görev aldığı okullar Bursa Sultanisi, İstanbul Beşiktaş İttihat ve Terakki Mektebi, Fatih Vakf-ı Kebir Mektebi, Akşemseddin Mektebi, Feneryolu Murad-ı Hâmis Mektebi, Osman Gazi Paşa Mektebi, Vefa Sultanisi, İstanbul Erkek Lisesi, Çamlıca Kız Lisesi, Kabataş Erkek Lisesi, Galatasaray Lisesi ve Erenköy Kız Lisesi'dir.

Güntekin, 1927'de maarif müfettişi oldu ve bu arada Dil Heyeti'yle birlikte bazı çalışmalarda bulundu. 1939'da ise Çanakkale milletvekili olarak TBMM'de bulundu. Bu görevini 1946'ya kadar sürdürdü. 1947'de, Cumhuriyet Halk Partisi'nin Ankara'da yayımlanan Ulus gazetesinin İstanbul kolu olan Memleket gazetesini çıkardı. Güntekin daha sonra müfettişlik görevine geri döndü ve 1950'de UNESCO Türkiye temsilciliği ve öğrenci müfettişliği görevleriyle Paris'e gitti. 1954'te ise yaşında dolayı bu görevden ayrılmak zorunda kaldı. Emekliliğinden sonra bir süre İstanbul Şehir Tiyatroları edebi heyeti üyeliği yapmıştır.

Güntekin'e Akciğer kanseri teşhisi konulduktan sonra tedavisi için Londra'ya gitti ve orda hastalığına yenik düşerek öldü. 13 Aralık 1956 günü, Karacaahmet Mezarlığı'na gömüldü.

Son Sığınak

Çocukken benim uykudan uyamşlarım komedya gibi bir şeydi. Mecbur dadımız, nafile yere oramı, buramı dürtüşledikten sonra karyolama girerek arkama yerleşir, kollarını

koltuk altlarımdan geçirip vücudumu yarı yarıya yataktan kaldırır, çetrefil Çerkez Türkçesiyle: «Yine mektebe geç kalacağımı, ceza göreceğimi» anlatmağa başlardı.

Gerçekten uykum ağır olduğundan mı; yoksa yatağın sıcağından onun göğsünün sıcağına geçiş beni büsbütün gevşettiği için mi, tekrar gözlerimi kapıyarak kendimden geçerdim. Nihayet, yanımızdaki odasında şarkı söyliyerek tıraş olan Selim ağabeyim, ara kapıdan girer: «Sus Allah aşkına dadı, zaten sesin ninni söyler gibi senin... Çocuğu daha çok uyutuyorsun!» diye bağırır, komodinin üstündeki sürahiden avucuna doldurduğu suyu azar azar yüzüme serperdi.

... O gün de ikinci mevki bir kompartımanın kapısı yanındaki köşemde uyurken böyle bir su serpintisiyle yerimden sıçradım. Fakat bana bu oyunu yapan artık Selim ağabeyim değildi. Kapının ağzında, başucumda soğuktan kırmızı bir battaniyeye sarılmış bir kadın duruyordu. Elinde bir su kupası vardı. Yaptığı kazadan telâşlanarak:

—ı Aman, beyefendiciğim, affedin, diye gülmeğe başladı, kabahat bende değil, çocuğunuzda... Deminden beri susuzluktan camı yalıyordu biçare... Benim termosumda bir parça su kalnrş-tı, ikram edeyim dedim, eliyle çarptığı gibi... (Daha kuvvetli gülerek) Kısmet sizinmiş!...

Uyurken yakalanmak beni daima bir suçüstünde yakalanmış gibi rahatsız eder. Derbeder hayatımda eski lükslerimden bir o, kalmıştır. Ben de gülerek ve toparlanmağa çalışarak:

— Ziyanı yok, efendim, dedim ve teşekkür ettim.

Dört günden beri bir posta treniyle Diyarbakır'dan geliyordum. Yolun Fevzipaşa'ya kadar olan kısmında yıllardır görülmemiş kar fırtınaları yüzünden uzun gecikmeler4 olmuştu.

Oradan Toroslara kadar hava az çok yumuşuyordu. Fakat Pozantı'da tünelin ağzından çıkınca evvelkinden daha şiddetli bir fırtına ile karşılaşıyorduk. Hiç dinmiyen bir tipi...

Camlar, buzla örtülüyor, sigara dumanlariyle büsbütün ağırlaşmış bir hava içinde nerelerden geçtiğimizi, nerelerde durduğumuzu artık far-ketmiyorduk.

Tren, başını almış, rastgele bir yerlere gidiyor, rampalarda, küçük istasyonlarda saatlerce duruyordu. Nihayet adım bile sormak içimden gelmiyen bir küçük kasaba istasyonunda büsbütün durup kalmıştık.

Yolculuğa idmanım eskidir. Aynı yolu bir kere de çok eskiden kırk kişilik bir asker vagonu içinde Kanal seferine giderken geçtiğimi hatırladım. Benim gibi birkaç Đstanbul çocuğu, başka şey için değil de pisliğe dayanamadığımız için ağlaştık. Sonra, onlardan sağ

kalmış bir tanesiyle Mısır'daki (Zekazâk) kampında îngüiz'îerin bizi on beş gün kapadıkları bir nevi kuyu içinde bunu birbirimize anlattığımız hiç hatırımdan çıkmaz.

Yaşımın artık o yaş olmamasına rağmen bu kara saplanmış posta trenindeki köşemi de yine bir lüks gibi görmek lâzımdır.

Benim için bu yolculuğun asıl zorluğu biraz da hasta olan dört yaşındaki küçük arkadaşımdan ileri geliyordu. Nihayet, tipinin bir parça mola vererek etrafımızdaki ovanın büyük bir sessizlik içine düştüğü bu istasyonda ikimiz de uyuyakalmıştık. Bu uykunun epeyce uzamış olduğu, havadaki karanlıktan anlaşılıyordu.

Kompartımandaki yol arkadaşlarımdan —san yorganına sarılıp uyumuş— lâpçmlı bir ihtiyardan başka kimse kalmamıştı. Bu, kantocu kızla kaçan torununu aramağa çıkmış

bir adamcağızdı. Uykusunda hep onunla uğraşıyor, uyanırken rüyasını birdenbire hakikatten ayırdedemiyerek: «Sen adam olmıya-cak mısın?» diye çıkışıyordu.

Kadınla hemen hemen yalnızdık. Uyurken yakalanmak beni
SON SIĞINAK T

bir suçüstünde yakalanmak gibi rahatsız eder, demiştim. Gerçekten hakir ve gülünç

görünmekte benim için artık çekinileceik. bir şey kalmıyormuş gibi çehremin uykuda alabileceği çirkin ve aptal şekillerden ürkerim.

tik gençliğimde bir ara gönlümden geçirmiş olduğum bir kız için de: «Onunla evlenirsem mutlaka ayrı odalarda yatmalıyız; uyurken yüzümü göstermemeliyim!» diye kararlar verdiğimi hatırlanın.

Yukarıda dediğim gibi bugün eski hayatımdan kalmış tek lüksüm budur.

Battaniyeli kadının kapıdan ayrılmağa pek niyeti yok görünüyordu:

— Suyu verince ne kadar korktu, dedi. Sonra çocuğa sordu:

— Neye sesin çıkmıyor senin?

— Her zaman öyledir. Ürkek ve sessiz bir çocuktur, efendim...

— Sizin mi?

Kısa bir duraklamadan sonra:

— Evet, dedim, dört, beş günden beri...

Öyle çıngıraklı bir kahkaha kopardı ki, öksürüğü tuttu. Neye güldüğünü anlatmakta acelesi varmış gibi, öksürüğün durmasını beklemiyor, tıkana tıkana:

— Aman beyefendi, ne tesadüf, diyordu, öyle bir tane de bende var, iki haftadan beri...

Ne mutlu bize... Emeksiz, masrafsız birer çocuk sahibi olduk. Belki ileride birbiriyle evlendiririz de dünür oluruz sizinle... Benimki kız... Bayılırsınız görseniz... Göreceksiniz ya!..

Dört gündür sade kompartımandakilerle değil, öteki vagori-lardaki yolcularla da içli dışlı

olmuştuk. Fakat onu ilk defa görüyordum. Yakın istasyonların birinden binmiş olacaktı.

Halinden delişmen, çalçene, erkeğe alışık bir kadın olduğu anlaşılıyordu. Yeni Anadolu barlarından birinde artist obuası da akla gelebilirdi. Kısa, dolgun bir vücudu vardı.

Battaniyenin kenarlarını tutan elleri, konuşurken, çocuk elleri gibi durmadan oynuyordu, ikide bir başından ve vücudundan hayan battaniyeyi

düzeltirken, bir Đspanyol şaliyle oynar gibi, becerikli, zarif jestler yapıyordu. Işık, arkasından geldiği için yüzünü pek iyi seçe-

miyordum. Yalnız, konuşurken çenesinin alt kısmına doğru biraz sivrilip uzayan tostoparlak ve boyasız bir yüz...

— Müsaade eder misiniz, bir parça ilişeyim, dedi ve cevabımı beklemeden karşıma oturdu., Sonra, bana çok ciddî bir sır tevdi eder gibi başını yaklaştırıp sesini alçaltarak:

— Biliyor musunuz, Beyefendi, şu sakal, bıyık çok korkunç şey, dedi, yirmi dört saatten berj sakal seyretmekten içim dondu. Allah razı olsun (Gazi) den... Ne iyi etmiş onları

zorla tıraş ettirdiğine... «Elin sakalından sana ne?» diyeceksiniz... Fakat olmuyor ki...

Gülmeden kendimi alamadım. Çocuklara susuzluktan pencere camlarını yalattıran dört günlük sefalet, treni bir karnaval alayına çevirmişti. Erkeğinde, kadınında soğuğa karşı

iplerle belden bağlanmış battaniyeler, yorganlar, hattâ çuvallar, başlarda türlü türlü

bezlerden çeşit çeşit kavuklar ve daha başka türlü maskaralıklar... Bunlar arasında yalnız erkeklerin uzamış tıraşlarına takılmak garip bir görüştü; fakat doğru idi. Trende benden başka sakalsız erkek kalmamış olduğunu o zaman farkediyorum. Benimkisi bir nevi deliliktir: Zekazik kampındaki kuyu dibi arkadaşımla beraber idama götürülmeyi beklediğimiz sıralarda bile küftü bir jilet bıçağıyle sakalımı kazımayı ihmal etmemişindir.

Battaniyeli kadının sözlerinde benim burada da becermekten geri durmadığım bir marifete gizli bir kompleman vardı.

Konuşkan bir insan olmamakhğıma rağmen ben de ona bir kompleman yapmaktan geri durmadım:

— Dün akşamdan beri arasıra dışarıdan çok güzel bir şarkı sesi kulağıma geliyor, dedim, sakın bu sesin sahibi siz olmı-y asınız?

— Sıkıntıdan Beyefendi, dedi, yoksa ben de dövüşe katılacağım. Aman, ne dövüyor millet birbirini... Hattâ kadınlar da... Isınmak için başka çare var mı?

Sonra, yine o uzun kahkahalardan biriyle öksüre öksüre Narlı istasyonunda bindiği vagonu anlattı:

— Görmeyin düştüğüm yeri... Harputlu bir aile var benim vagonda... Alay alay kadın ve çocuk... Yorganlar, sepetler... Yumurcaklar bağırışıp döğüşüyoriar... Kadınlar, onları

susturayım derken bu sefer de kavga onlara sirayet ediyor. Yandaki kompartımanda oturan ve hasta olduğunu soyliyen baba, arasıra kavgayı yatıştırmaya gidiyor, kendi de ince vücudundan umul-mıyacak kadar bir dehşetle bağırıyor. Aman, ne direk gibi bir ses... Sözde boğazından ameliyat olmağa gidiyormuş. Efendi, soğuktan korunmak için bir istasyondan çuvallar satın alıp getirdi. Hanımlar, onları harmaniye gibi sırtlarına alınca büsbütün âfet kesildiler; başladım gülmeğe... Sonra da korktum, birbirlerini bırakıp hep birden bana çullanırlar diye... Neyse ahbap olduk. Çocuklar azınca bağmveriyorum... Hammlara da şarkı söylüyorum. Zaten şarkıcıyım ben... Bakın artist demiyorum. Đki şarkı öğrenip artistim diye sahneye çıkan mutfak mahsullerine o kadar içerliyorum M... Bu kelimeden iğrendim, şarkıcı deyip gidiyorum kendime... Urfa, Antep taraflarında bir turneden dönüyorum. Çok tutarlar beni Anadolu'da. (Ayseven) diye bir isim kulağınıza geldi mi acaba?..

«Hayır!» dememek için: «Pek güzel bir isim» dedim.

— Güzeldir ama takmadır... Piyasada öyle geçiyor. Asıl adım: Makbule. Eski meşki ama ben, daha severim onu... Gelelim çocuğa: Onu on beş gün önce sokakta buldum. Daha doğrusu oteldeki odamda. Komiser, bir alay sual sordu: «Kimmiş? Kimin nesi imiş?

Odamda ne işi varmış?»

—. Ben ne bilirim ayol, dedim, otelin sokaktan farkı var mı?., Biri bırakmış işte... Yani ne demek istiyorsunuz? Konser dönüşü ben doğuruverdim de saklıyorum mu demek istiyorsunuz?.. Sokağa bırakacakları yerde sizin karakola bırakmış olaydılar siz mi doğurdunuz, diyecektik? Haydi, haydi uzun etmeyin! Veriniz bana, olur; biter...

Şimdi, yandan vuran ışıkta çehresini daha iyi görüyordum: Otuz, otuz iki yaş arasında bir kadındı. Daha doğrusu: şirret bir kocakarı ile daima çocuk kalacak bir kız çocuğu!

Konuşur-

ken durmadan birinden ötekine geçiyordu. Tombul çocuk yanakları arasında her şeyi onunla kokluyor gibi ince, titrek ka-natlariyle küçük, toparlak bir burun; buna mukabil boya izleri hâlâ kaybolmamış etli dudaklar... Bu burun ve dudaklar, aşk yaparken

galiba fena olmıyacaktı. Fakat kocakarılığı tutup kavgaya başlayınca Allah saklasın!... Sesi de öyleydi...

Güldükten sonra hemen öksürmesinin de ilkönce sandığım gibi hastalık değil, bir nevi tik olduğu anlaşılıyordu. Biraz tıkanık, pürüzlü bir ses... Fakat bu ses, odasına bırakılmış

çocuğu anlatırken olduğu gibi hoşlandığı ve duyduğu şeyleri söyleyişinde pek az insanda işittiğim bir garip ahenk alıyordu. Anadolu'da halkın kendisini çok tuttuğu hakkındaki sözleri, yalan değilse, bunun için olacaktı.

Yanımızda uyuyan ihtiyar, bir ara doğruldu. Đri iri gözlerini açarak her zamanki nakaratını tekrar etti: «Sen adam oldun mu sen? Sen adam oldun mu sen?»

Kadın, bu muameleye hiç şaşmamış .göründü; sadece: «Kim olmuş ki biz olalım efendi babacığım?» diye güldü...

Koridorda bir fenerli belirdi. Konpartımana birdenbire bir gece manzarası veren bu ışıkta tekrar halimizi hatırladık. Memurun elinde mumlar vardı; bir tane de bize vererek:

— Đki saat daha buradayız, dedi, resmîsi bu... Lâkin siz, yine sabaha kadar kalacakmışız gibi idare edin mumu...

Yalnız mumla iş bitmiyordu. Gece büsbütün bastırmadan ¦evvel bir parça yiyecekle suyun çaresine bakmak lâzımdı. Zaten vagondaki sessizliğin bir sebebi de buydu. Kadına bunları söyleyerek izin istedim.

— Đsterseniz, size de dışarıdan bir parça bir şey alayım! dedim. O:

— Zahmet etmeyin, dedi, bizim kompartımanda kuşsütün-den başka 'her şey var.

Dolmalar, börekler, kavurmalar... Birkaç şarkı ile her şeyi hallederim. Siz, hattâ çocuğu da bana verin... Bir şey yedirip yatırırım benimkinin yanına...

Kucak çocuğu olmadığı halde Đsmaü'i kucağına alarak bir, iki kere öptü:

— Bakın, hep kendim söyledim. Sizinkini nerede bulduğunuzu sormadım, dedi.

«Benimkinin hikâyesi biraz daha uzun» demek ister gibi gülümsedim ve kadını büsbütün de cevapsız bırakmamış olmak için:

— Yabancı değil, kardeşimin çocuğu! dedim.

* # # Đstasyonun hemen arkasındaki yarı yarıya kara gömülmüş barakaların birinden ışık geliyordu. Oraya doğru yürüdüm. Genişçe bir(^ahvg^idi. Trenin neden boş olduğunu şimdi anladım. Yolcuların çoğu orada idi ve keyifleri yerinde görünüyordu. Vaktinde davrandıkları için yiyecek öteberi bulmuş olacaklardı. Arada bir çalı çırpı ile harlatılan bir saç soba etrafında grup grup çay içiyorlar, tavla ve kâğıt oynuyorlardı.

Bir köşeye çekilerek ben de bir çay getirttim ve masanın üstündeki yırtık bir Köroğlu gazetesini okuyarak Đsmaü'in cebimde kalmış birkaç bisküvisini yemeğe ¦başladım.

Bekleme sabırsızlığını çoktan kaybetmiş olduğum için vaktin geçişini pek farketmiyordum. Arasıra tazelettiğim sıcak çay, elimdeki KÖr-oğlu gazetesi ve tavlacılar arasında çıkan kavgalar beni oyalayıp gidiyordu.

Bir ara, pek uzak ohnıyan bir yerden bir mızıka sesi gelmeğe başladı. Kahveci, yanımdaki masada oturanlara bu gece Halkevi'nde bir düğün yapıldığını söyledi. Hemen arkasından /ftahveye) sırtında rozetli bir smokinle sokağa uğramış şişman, top çehreli, kırmıza yüzlü bir adam girdi. Yanında bir iki fukara çocuğu vardı. Kahveciye:

— Hüsmen. yine sana düştük bu gece, dedi, senin sandalyeleri toplayıp götüreceğim...

— Peki, benim müşteriler nereye oturacak?

Smokinli adam, yarım saniye düşünmeden bunun kolayım buldu, birdenbire sesini yükselterek:

— Bey kardeşler, dedi, trenin burada kalmasını kasabamız için bir hüsn-i talih sayarız...

Ben, Halkevi Reisiyim. Bu gece, bir genç subayımızı başgöz ediyoruz. Hepinizi düğüne davet ediyorum. Halkevi, halkın evi demektir. Hoş bir vakit geçiririz.

Tren, en aşağı, yarın sabaha kadar burada mihmandır. Ben, istasyon şefine söylerim, fevkalâde bir şey olursa haber verir... Hâsılı, teşrifiniz, bu mesut gecenin manasını

belirtmek bakınun-dan bizler için kıvançlı bir olay olacaktır.
Açık kalmış tek dükkânında boy boy inhisar rakılarından başka bir şey bulunmıyan bir kasabada birdenbire çalgı vesai-reyle bir düğün evi bulmak gerçekten kıvançlı bir olaydı.
Yolculardan biri el çırparak nutku alkışlayınca ötekiler de aynı şeyi yaptılar. Tavlalar gürültü ile kapanıyor, paltolar giyiliyordu. ^-—-».
Đki dakika sonra jsahvede'birkaç yerli ile benden başka kimse kalmıyordu.
Kahveci:
—' Sen gitmiyor musun beyim? dedi.
Ben, özür diler gibi:
— Burası daha rahat, dedim. Benim büyük kalabalıklara kargı bir nevi ürkekliğim vardır.
Doktorların galiba «Agora fobi» dedikleri açık meydanlardan ürkme hastalığına benzer bir şey... Bu, bana Mısır dönüşünden sonraki hayatımda yavaş yavaş gelmiş bir haldir.
^^________^
Fakat biraz sonra, (kahvenjg bardaklarını almak için ikinci bir akın yapan Başkan, beni köşemde yakaladı:
— Bey kardeşim, olur mu bizleri mahzun etmek?,... diye hemen hemen zorla önüne kattı. Tekrar başlayan tipinin içinde bata çıka bir, iki sokak geçtik. Başkan, ikide bir elindeki elektrik fenerini yakarak bana yol gösteriyor ve smokinine yağan karlan silkeliyordu. Soğuğu duymuyor gibiydi. Hiç şüphesiz, bu, onun insan topluluğu içinde bir işe yaradığına inanmasından ileri geliyordu.
Bir köşe başını dönünce karşımıza merdivenli bir setin üstünde hamama benziyen kubbeli bir bina çıktı. Kapısındaki lüks ışığının kaynattığı tipi içinde bir kalabalık göründü.
Başkan, bileğimden tutarak kalabalığı yarmağa uğraşırken omuzlarına kocaman bir oğlan çocuğu oturtmuş bir adam:
— Yahu, hiç olmazsa şunu al, bir köşeye oturt... Ağlıyor, öksüzdür, diye yalvardı.

Başkan, iri sesiyle: O ne lâkırdı arkadaş? Türkiye yoktur, diye adamı haşladı.

Cumhuriyetüıde öksüz

Kapıdaki rozetli delikanlılar topluluğunu yanp geçtikten sonra da başkan, bileğimi bırakmıyordu. En son gelen olduğum halde nedense onun has misafiri olmuştum. Beni mutlaka en öne

götürmek istiyordu. Bileğimi —mengeneye sıkışmış gibi__hiç

bırakmadan salonun ortasına kadar gelebildik. Fakat sandalyelerde âdeta kucak kucağa oturan kalabalık arasında bir adım daha atmamıza imkân kalmadı. O esnada, mızıka Đstiklâl Marşına başladı. Herkes, ayağa kalkınca başkan, elçabukluğu üe birinin sandalyesini yakalayıp havaya kaldırdı ve «aziz misafir kardeş» için birkaç adım ilerideki masada yer açtırdı. Burası Adliyecilerin masası idi. En düşkün zamanlarımda bile bozmadığım kılık kıyafetimden onlar, beni de kendileri gibi bir adam sanarak iyi karşıladılar. Mahkeme reisi, meslek alışkanlığı ile kim olduğumu, ne iş yaptığımı sordu.

«Aziz misafir kardeş» in bir boyacı dükkânında kâtiplik yaptığını söylemiyerek yavaşça:

«Ticaret» dedim. Sıkıntılı bir konuşma başhyacağa benziyordu. Fakat Đstiklâl Marşından sonra evlenme marşını çalan mızıka imdada yetişti. Sonra da başka numaralar...

Genç subayların kılıçları altından geçerek sahnenin önüne doğru yürüyen yeni evliler; tebrikler ve kucaklaşmalar...

Nihayet, Başkanın hokkabazın yumurtası gibi meseleleri birbirinin içinden çıkaran güzel bir söylevi: Mület, nüfussuz; nüfus, düğünsüz, düğün ise bu dar zamanlarda Halkevsiz olmazdı. Cebinden çıkardığı bir karneye bakarak bu düğünün yılın tam on beşinci düğünü olduğunu söyledi. Yılın sonuna kadar yirmiyi dolduracağını vadetti. Sonra ciddiyeti kâfi gördüğünü anlatan bir eda üe seri eksik kalırsa bayanı emekliye sev-kederek kendisinin evleneceğini söyledi. Alkışlar, kahkahalar...

Ön sıradan karısı olduğu anlaşılan haslr şapkalı geçkince bir bayan: «Yetişemezsin o günlere, inşallah, kör olası!» diye

bağırarak neşeyi büsbütün arttırdı.

14 SON SIĞINAK

— Vallahi, söz veriyorum yenge... Bu nâmert, o münase-Bu sefer, ince vücutlu, aksaçlı

bir adam, yerinden kalkarak: betsizliği de yaparsa onun başına kılıç yerine meşe sopalarıyle bir takı zafer kurarım ki, millet de parmağını ısırır! diye bağırdı ve coşkunluk o dereceye geldi ki, o zamana kadar mahkeme kürsüsünde gibi ağır duran hâkimler de güldüler ve alkışa iştirak ettiler. Bir tanesi: «Bulunmaz adamdır Hoca!» dedi.

Kimbilir ne zamanlardan kalma bir kervansarayda idik. Kenarlardaki sundurmalar, bozkırın bu gecekine benziyen kar fırtınalarından canlarım kurtarmış eski yolcu kafilelerinin ateşlerini yaktıkları ocaklar, atlarını bağladıkları halkalar hâlâ yerli yerinde duruyordu. Dön, dolaş, nice yüzyıllardan sonra biz de aynı yere düşmüş bulunuyorduk.

Ötesini, berisini hafifçe değiştirip boyayarak ve her tarafım masum bir hevesle süsleyerek pekâlâ bir Halkevi meydana getirmişlerdi. Bayraklar, direkten direğe allı, yeşilli uçurtma kâğıtlarından tırtıllı mahyalar, yer yer çatlayıp dökülmüş badanaları

altından zamanla bir abanoz parlaklığı almış kaplamaları meydana çıkan kalın direklerinde vecizeler, Battal Gazi muharebelerini düşündüren Đstiklâl Savaşı resimleri...

Her yerde olduğu gibi kendimi unutturup kaybettirmeğe çalıştığım burada da Başkan, yakamı bırakmadı. En önde uzun bir masanın etrafında kalabalık bir grup oturuyordu.

Törenin başından ayağa kalkarak gelin ve güveyi alınlarından öpmüş bir general ile iki büyük rütbeli subay; kılık kıyafetleri yerinde birkaç sivil, parıltılı tuvaletleri ve tüylü

şapkalarıyle tavus gibi birkaç bayan... Aralarında kürk mantosuna sarılmış açık saçlı ve arkasını bana çevirmiş birinin arasıra kımıldanışlarını ve çıngıraklı bir kahkaha atıp sonra öksürmesini trendeki kadına benzetir gibi olmuştum. Bu, tabiî imkânsızdı. O kadar ki, bir aralık yanındakilerle beraber bir şeye bakmak için başını arkaya çevirdiği zaman da yine inanmadım. Fakat o, beni görünce hemen gülerek selâm verdi ve gayet teklifsiz bir işaret yaptı. Pandominalardaki gibi kollanyle bir sarılma jesti yaparak başım bileği üzerine yatırmasından, çocukları trende koyun koyuna uyutmuş olduğunu anlatmak istiyordu. Sonra generale

ve ötekilere beni söylediğini —hep birden başlarını çevirip— bana bakmalarından anladım. Halkevi Başkanını tekrar bana musallat eden işte bu oldu. Hatırlılar masasına çağırılıyordum... Artık bu gece, içtimaî mevkiim derece derece yükseliyordu. Başkana karşı koymağa çalışmak, beyhude idi. Daha olmazsa mengene gibi parmaklarının bileğime yapışacağından ve daha fazla rezil olacağımdan şüphe etmiyordum. Başa gelen çekilecekti.

* # * Tabiatım çekingendir; fakat istemeden bir kalabalığın içine düştüğüm zaman da ezilip büzülmekten hiç hoşlanmam. Karşımdakilerin içtimaî mevkileri ne kadar yüksek olursa ben cf kadar yüksekten alırım. Her halde bir aşağılık kompleksi olacaktır bende...

Makbule'nin buradaki düğünün kokusunu nasıl aldığını» Harputlulann salıncakları ve sepetleri arasında nasıl giyinip, boyandığım ve hele buradaki generalin sağma kurulup oturmak için ne yaptığını anlamak mümkün değildi. Fakat her halde beni de satmasını

bilmiş olacaktı ki, hatırlılar masasında ehemmiyetli bir adam gibi karşılandım. Kadın, bana uzaktan pando-mina işaretleriyle anlattığı hikâyeyi bir kere de ağzıyle tekrar etti.

Çocukları uyutuşunu o şekilde anlatıyordu ki, bana âdeta eski karı-koca olduğumuz hissini verdi ve başkalarının da öyle zannetmelerinden korktum.

Kibar ve babacan bir adam olan general, bana:

— Büyük ses sanatkârımızın aramızda bulunması bir şanstır, dedi, kendisinden bize güzel sesini işittirmesini rica etsek... Acaba saygısızlık olur mu?

Sahneye arkasını dayıyarak ayakta duran Başkan:

— Kaçırır mıyız bu fırsatı hiç? Şöhreti Türkiye'yi tutmuş olan Bayan (Aysel) in Halkevimize yolu düşsün ve güzel sesinden kubbemize bir hoş şada bırakmadan geçip gitsin, olur mu? dedi.,

Makbule, Başkana adının (Aysel) değil, (Ayseven) olduğunu söyledikten sonra, Generale:

— Şereftir paşam, şereftir, dedi ve yine bir kahkaha atap öksürdükten sonra devam etti:

— Yaptığımız bu korkunç seyahatten sonra ses mi kaldı? Fakat bir şey yapmağa çalışırız. Yalnız, çalgıyı nereden bulacağız?
Biraz önce, Başkana meşe sopalarından tak kuracağını söylemiş olan ak saçlı adanı:
— Bandomuz, evel Allah, caz müziği gibi alaturkayı da belki becerir, ama hanımefendi, boru ile şarkı söyliyebilir mi acaba?
Hep birden gülüştüler.
Bu adam, elli beş, altmış yaşlarında, boynu biraz yana çarpılmış, çıkık alınlı, çökük yanaklı, kara kuru bir ihtiyardı. Sağ gözünün kuyruğu, çiçekbozuğundan hafifçe büzülmüştü. Yine aynı sebepten yer yer tırtıklanmış, ipince çapkın bıyıklan vardı.
Başta general olmak üzere, herkesin gülmelerine ve alkışlamalarına göre kasabanın sevilen bir çehresi olduğu anlaşjhr yordu.
General:
— Sen istersen bir kolayım bulursun, Hoca, dedi. O, boynunu biraz daha çarpıtarak:
— Çaresi benim ut, dedi, ne olsa borudan ehvendir. Fakat hu havada onu evden nasıl getirmeli?
Hocanın evine derhal bir otomobil gönderdiler.
Davetliler arasında bir de iyi giyinmiş bir adam oturuyordu. Nedense gözlerim, ikide bir, bu adamın yüzüne gidiyor ve takılıyordu.
Makbule, bunu farketmiş olacak ki, onun da bizlerden olduğunu ve Fevzipaşa'da arkamıza takılmış olan yataklı vagonda seyahat ettiğini bana 'haber verdi. Güzel ama, ne de olsa sıcakça bir yatağı olan bu aristokrat adam, bizim aramızda ne arıyordu?
Makbule, bir aralık, dudaklarını kulağıma sürterek ve nezleli sesiyle kulak zarımı
gıcıklıyarak dedikodu yaptı:
— Yanındaki astraganlı kadını daktilom, diye takdim etmiş... Belki aynı kompartımanda yatan astraganlı bir daktilo!
Bir yandan ıslık gibi öten fısıltısını yanımdakilerin işitmelerinden, bir yandan bu yakınlığa göre bizim de onlar gibi bir

§ey sanılmamızdan korkarak terlemeğe başlıyordum. Tam o sırada ut, imdada yetişti.

Başkan; Makbule'yi elinden tutarak alkışlar arasında sah.-: neye çıkardı, kendi odasından getirttiği meşin başkanlık koltuğuna oturtmak istedi. Fakat o, ısrarla reddederek yavaş yavaş sahnenin önüne ilerledi ve durdu.

Coşkun alkışlar ve ıslıklarla durmadan tekrar ettirilen şarkılar, gerçekten fena değildi.

Fakat aristokrat tavırlı adam, bana onlan takip ettirmiyecek kadar zihnime takılmıştı.

Ben, çok iyi tanıyordum bu adamı ama, nereden? Tepesi açılmağa başlamış, sivrice başı, kemiksiz gibi görünen ve başının vaziyetlerine göre sağa veya sola doğru sarkıyor hissini veren bu dolgun burnu, bir şey sorulduğu zaman fazla terbiye ve nezaketinden titremeğe ve kıpışmağa başlayan bu gözleri nerede görmüştüm? Evvelâ, gazetelerdeki resminden tanıdığım meşhur bir 'hukuk profesörü zihnimden geçti. Sonra, kalantor bir Ermeni tüccar. Fakat ikisinin de üzerinde fazla durmadım. Gitgide hayalim; beni gerilere, çocukluk günlerime doğru çekiyordu.

Abdülhamid'ın son yıllarındaki meşhur (Fenerbahçe) piya-> salarında ve Kuşdili'ndeki Minakyan tiyatrosu önünde zincirli Macar kadanalarının çektiği lüks bir paytonda sık sık gördüğüm genç bir mirasyediyi hatırlıyordum. Sofu Seyfullah Paşaı denen bir paşanın oğlu olduğunu, babasının Bulgurlu'daki köş-ı künün bahçesine sahne kurdurarak, dalkavukları ve sahici ti-t yatro oyuncularıyle beraber piyesler oynadığını söylerlerdi. Fa-

» kat onun ortadan ayrılmış kumral saçları, nihayet herkesinkin-1 den farklı olmayan burnu ve belinden büzgülü ceketleri içinde ipince beli ile bunun kırmızı sivilceli çıplak tepesi, arasıra mendiline sildikçe eski yerine gelmek için epeyce zaman sarfedenî -

kemiksiz ve şekilsiz burnu ve dümbelek gibi karnı arasında ne münasebet tasavvur edilebilirdi? Bu sefer de biraz ileriye gidip aynı çehreyi şimdikine biraz yaklaşmış olarak Meşrutiyet (Beyoğlu) sunun (Pariziyana) sında, etrafında yine bir alay dal-> kavukla, locadan dans pistine soyulmuş muzlar atıyor, sonra bu pistte bir Macar artisti ile bacaklarım titrete titrete Kabak-t çı Arap oyunları oynuyor görünce köprü kuruldu: O idi.

Yirmi

F. 2

yılın bir insanı âdeta ayrı kalıba döküp bu şekle sokmasına pefc şaşümıyabilirdi. Fakat, hâlâ bu kıyafete ve yanında astragan mantolu bir daktilo ile Beyrut seyahatinden dönecek halde olmasına göre, Sofu Seyfi Paşa'nın servetindeki dayanıklılığa şaş-, mamak mümkün değil...

* * * Vakit, hayli ilerlemişti. Generalin ikide bir sokakta korna galan otomobili, düğüncüleri posta posta evlerine dağıtıyor, salon, gitgide seyreliyordu. Bize veda eden General —esnememek için evrad okur gibi dudaklarım titreten ve gözleri büzüle büzüle boncuk kadar kalan bir îhanımefendiyi otomobile bindirdikten sonra— geri dönüyor ve birkaç yaş

daha gençleşmiş:

— Ben de kalacağım, diyor. Alkışlıyorlar. Sobaya odunlar atılıyor... Sıklaşıyoruz.

Makbuleye ut çalmış olan adam, Başkana bir teklifte hat lundu:

— Trenin yarın sabahtan evvel kalkmıyacağı anlaşıldı. Misafirlerimize trende çivi kestirmekte mana yok; geceyi burada geçirirler...

Başkan:

— Ha, yaşasın Hoca, dedi, odun boL.. Fayrap ederiz sobayı... Yığınla simit ve sandöviç

kaldı büfede... Yakarız semaveri., içeriz çayları...

Hoca, sevincinden uçuyordu:

— E... Bizim birkaçımız da misafirlere arkadaşlık eder... Sonra, udu da geri göndermedik...

Makbule, sesini kalınlaştırarak:

— Dilinin altındakini anlıyorum Hocam, ama benden pas! dedi. O, bir kere Paşa'nın güzel hatırı için oldu... Yorgunluktan ölüyorum, koltuğu sobanın yanına çekip tatlı tatlı

uyuklayaca-ğım...

Hoca, çarpık boynunu biraz daha bükerek: <—¦Sen sağ ol, dedi, ziyanı yok, uyukla!...

Benim uyuyanları uyandırmak için öyle marifetlerim vardır ki...

Đkisinin de bu kadar az zamanda birbiriyle bu derece yüz-göz olmalarına şaşmamak mümkün değildi.

Başkan, Hoca'ya takılmak için iyi bir fırsat yakalamıştı:

— Yok, yok, Hoca, dedi, sen gidip yatmalısın... Biz, uykusuzluğa dayanabiliriz; sen ihtiyarsın!

— Daha iyi söyledin ya... Yakında o kadar çok uyuyacağım ki!....

Sonra, bize döndü:

— Hayâsız filândır ama, Allah yine de aramızdan eksik etmesin şu adamı, dedi, bu Halkevi de olmasa kokacağız... Başka kelime yok; kokacağız...

Hoca, bu son sözleri söylerken havasızlıktan bunalıyor gibi başım tavana kaldırıyor, parmaklarıyle gömleğinin yakasını genişletiyordu. Çok garip bir tarafı vardı bu adamın...

Etrafıma bakıyor, bu kadar insan içinde çopur yüzü, yarık dudağı, çıkık alnının altmda konuşurken iğne başı gibi bir ışıktan ibaret kalan küçük gözleriyle ondan daha güzelini göremiyordum.

Bu gece, bir tesadüfler gecesiydi., Sundurmadaki masalardan birinde oturan şişman bir adam, güçlükle kalabalığı yararak ağır ağır bizim masaya geldi ve önümde durdu:

— Siz Süleyman Bey değü misiniz?

Yakından yüzüne bakınca ben de onu tanıdım. Eski kamp arkadaşlarımdan Azmi adsnda bir eczacı idi. O zaman, pek yakınlığımız yoktu. Fakat âdeta ağlıyarak yanaklarımdan öptü. Yanımda ona da bir yer açtılar. Hareketlerinden ve dilinin, ağırlığından bir felç

geçirmiş olduğu anlaşılıyordu. Bu kadar kolay ağlaması da bunu göstermez miydi?

Azmi, Mısır dönüşünde buraya gerle§mrş, bir eczahane açmıştı. Etrafındakilerin muamelesinden kasabanın hatırlı bir adamı olduğu anlaşılıyordu.

Azmi, Generale benim bir kahraman olduğumu söyledi. Gülecekler, diye korktum.

Kahramanlık diye anlattığı şey: dipçikle arkadaşımı vurmağa kalkan bir Đngiliz nöbetçisini yere yatırarak elinden tüfeğini almış olmamlzdı. Onun için ikimizi de on beş

gün dar bir mahzene kapamışlardı.

Sahnede şarkılar, oyunlar devam ederken Azani'nin —bir küçük çocuğu okşar gibi—dizlerimi, kollarımı okşaması; durmadan o günleri düşündüğünü anlatıyordu. Bu heyecan, hafifledikten sonra yine (Zekazik) kampına ait başka hikâyelere geçti.

Kahramanlar, bu sefer de sanatkâr rolünde idiler. Yine o arkadaşlarla kampta kurduğumuz sahneyi, yaptığımız dekorları, oynadığımız oyunları anlatıyordu, Arasıra bizi seyretmeğe gelen Đngiliz zabitleri bile hayran olurlardı. Kendisi, ne çocukken seyrettiği Minakyan'da ne de sonradan gördüğü Darülbedayi'de bu oyunların tadını

bulamamıştı. Zavallıya çocukken yediği çakal eriklerinin tadını şimdi hangi meyvada bulduğunu sormak isterdim!

Bu kamp tiyatrosundan bende ancak birkaç gülünç hatıra kalmıştı. Meselâ, bir pencere önünde sokaktaki âşığına keman çalan kız..,. Bu rolü, kız kıyafetine soktuğumuz bir mızıka neferine vermiştik... Onun uydurma pencere kenarında keman yerine avurtlarını

ş:şire şişire çaldığı boru, hâlâ gözümün önündedir... Bu genç, bir kız kadar güzel bir mızıka neferiydi.

Bu hatıraların onda bu kadar heyecan uyandırması belki de uzun zamandır uyumuş

olmalarından ileri geliyordu. Bununla beraber, Mısır kampındaki bu tiyatro, bizim için bir sığmak olmuştu. Bu sahneyi özene bezene süslüyorduk. Hattâ bulunduğumuz yerden başka yerlere de götürüyor, gülünç taraflanna hiç ehemmiyet vermiyorduk.

Servet Bey, tiyatro hikâyelerini dinlerken kulaklarım dikmişti. Bana âdeta ehemmiyetli bir adam gözüyle bakıyordu.

—¦ Ya?!.. Demek ki siz de onun âşıkısımz! dedi. Benim yerime Hoca cevap verdi:

— Ona âşık olmayan Đstanbul çocuğu var mıydı bizim zamanımızda?.. Ben, vaktiyle onun için Bahriyeden kovuldum... O

zaman bir baSıriye mülâzimi idim. Tiyatro oynamak için Fatih'te bir evde toplanırdık. Saraya jurnal etmişler: Padişahın aleyhinde kumpas kuruyorlar, diye... Zaptiye nezaretinde temiz bir dayaktan sonra hepimizi bir yere sürdüler. Benim kısmetime Adana düştü... Sonra, döne dolaşa burada karar kıldık.

Başkan, Hoca'ya yaklaşarak:

—¦ Saym Hocamız Eyüp Arsoy'dan bir nutuk dinleyeceksiniz.. Bir sürpriz... diyor, sonra bize bakarak yavaşça ilâve ediyor:

— Bakalım, kâfir, kimin canını yakacak? Allah vere de bir pot krrmasa!...

Hoca, ellerini uğuşturuyor:

— Bendenizi zorladılar... Ne söyliyeyim, bilmem ki?... Hazırdık da yok... Müsaade ederseniz bir söylev..... diye Halkevi reisini taklide başlıyor. Küçücük boyda bir taklit yapıyor. Adamı boyu ile, jestleriyle zalimce karikatürize ediyor. Kızları dansa 'kaldırırken gizlice okşar gibi jestler yapıyor.

Halkevi başkanı, ikide bir ellerini vurarak: «Vay kâfir Hoca! Vay edepsiz Hoca!» diye bağırıyor, «Vallahi, billahi sana, olağanüstü bir söylev vermeğe, bu yaşında kırdığın potlan anlatmağa geliyorum!» diyor.

Hoca, birdenbire söylevi keserek: «Aman Allah!» diye kendini sahneden ortaya atıyor...

B'r kıyamet ve neşedir kopuyor. Hoca, bu defa kaymakamın yanına gidiyor.

Başkana:

— Yahu, oyun gibi yaptı ama, Hoca korktu, vallahi! diyorlar.

— Onda utanacak surat var mı? Kırdığı kozları söyliyece-ğim diye korktu...

— Aman yapmayın Reis Bey!

— Yapar mıyım, canım? Maksat lâtife. O kadareık bir ürküteyim dedim, ama tadında bırakmıyor ki...

Bu sırada yine bana musallat oluyor:

— Bey kardeşim, müsaade ederseniz, siz: Kaymakam Beyle tanıştırayım!

Şimdi, hepimiz Kaymakamın yanındayiz. Azmi, yine Zekazik kampından bahsediyor. Bir arkadaşıyle beraber kaçmağa savaşırlarken nasıl yakalandıklarını ve kazılmış bir çukurun içinde Đngilizler tarafından üç gün nasıl oturtulduklarını anlatıyor, «Arkadaşımın ayağındaki aksaklık, benim dilimdeki tutukluk onun yadigârıdır.» diyor.

22

SON SIĞINAK

Hoca'nın o zaman garip bir söz sarf ettiğini: «Vatanın içinde başka, dışında başka...

Nereye kaçmalı, Yarabbi!» dediğini işitiyorum.

Bu sözlere kimse dikkat etmiyor; fakat ben, o andan itibar ren Hoca'ya dikkatle bakmağa başlıyorum.

Azmi anlatıyor:

— Bu Zekazik kampında bir tiyatro kurmuştuk. Elimizde piyes olmadığı için ezbere yazar, dekorlar yapardık, meşhurdur o kamp! diyordu.

Tiyatro bahsi açılınca Servet Bey'in dertleri tepmişti. Sandalyesinden kalkarak yanıma geliyor ve anlatıyor. Bu defa söze Hoca da karışıyor.

Mazi, bütün kokusu ile, hattâ o yaşlarda beklenmiş şeylerle aramızdadır. Kendimi anlamıyorum. Hoca'nın kulağına deminki beni düşündüren sözüne cevap gibi:

«Umduğumuzdan çok uzaklara kaçtık!» diyorum. Bu sefer, o da bana bakıyor.

Gözlerinde derin bir rikkat var... Bilmediğimiz bir içkinin saröıoşu gibiyiz... Uzun yılların olayları bir sinema şeridi gibi gözlerimizin önünden geçip eriyor.

Bütün bunların yanında en beklenilmez bir şey oluyor: Hoca ile Servet Bey, orta oyunu oynamağa karar veriyorlar.

Bu karar, sobanın üstüne dökülmüş kumların üzerinde eriyen peynirli simitlerle yeniden demlendirilmekte olan çayın kokusu içinde veriliyor. Elhasıl, bu gece, bir daha dönmiyecek gecelerden biridir. Herkes sade, herkes çocuktur., Çabucak bir tertip yapılıyor. Akşam programında bir vatan piyesi oynamış olan Halkevi temsil kolunun ufak tefek eşyası arasından Yeniçeri kavukları, cübbeler uyduruluyor...

Bu hazırlığın coşturduğu insanlardan biri de Makbule'dir.

Bu defa o, tam bir çocuktur: «Ben de, ben de oynıyacağım değil mi?» derken oyuna alınmamaktan korkan bir çocuk gibidir!

Pîşekâr rolüne çıkacak azametli Servet Bey'le Kavuklu'ya çıkacak Hoca'ya bir cübbe ve kavuk uyduruyorlar. Halkevi amatörlerinden birkaçım da gereken kılıklara sokuyorlar.

Zurnanın yerine bir klârinet bularak «Kanlı Nigâr» a başlıyorlar.

Daha başlarlarken ikisinin de aşağı yukarı bu heves için hayatlarını feda etmiş insanlar olmalarının hikmeti anlaşılıyor.

Servet Bey, (r) leri (y) gibi telâffuz ediyordu. Bütün tekerlemeleri biliyoi-du. Hoca da öyleydi... Üstelik büyük bir taklit kabiliyeti ve fantezisi vardı.

Hayattan uzak, tatsız, tuzsuz bir adam olan Servet Bey, bir bön adam, bonhomme idi.

Hoca, Servet Bey'in (r) leri (y) telâffuz etmesinin alayını çıkarıyor. Meselâ onun (rakı) ya (yakı), (sarı) ya (sayı) demesiyle alay ediyordu.

Hoca, etrafa da çatıyordu. Meselâ beyaz gömlekli zurnacısını çağırarak sandalyeye çıkardı, sonra elinde hazırlamış olduğu bir gazeteyi, gizlice arkasına iliştirdi. Halkevi Başkanına da çattı ve onu oturduğu yerden bağırarak oyuna müdahaleye mecbur etti.

Asıl inanılamıyacak Makbule idi. Arkasındaki yaşmakla-rıyle duruyorlar; o, bütün rolleri inanılmaz bir anlayışla oynuyordu. Yaşmağının içinde kâh bir genç kız taklidi yaparken bir genç çocuk oluyor, kâh bir acuze kılığına girip zamparaları birer birer eve aldıkça:

«Kızlar, çevirin kapı demirini!» diye bağırıyordu. O kadar gülüyorduk ki, başının üstündeki bir görünmez sineği yere düşürmekten korkuyor gibi dimdik duran General bile çizmelerine vurarak kahkahalar atmaktan kendini alamıyordu.

Bir aralık Hoca, yine sahneden seyircilere şöyle hitap etti:

— Arkadaşlar, şimdi sizlere çok orijinal taklitler yapacağım; bakalım beğenecek misiniz?

Fakat Başkanın pek sevdiği ayı ve öküz taklitlerini değil... Bazı eski oyuncuların taklitlerini... Đstanbullu misafirlerimizin

hoşlanacaklarını umarım.

Hoca, perdeyi kapayıp açtıktan sonra Minakyan kumpanyası aktörlerinin taklitlerini yapmağa başlıyor. Bu, benim hiçbir yerde görmediğim bir taklit. Minakyan, Holas, Binemecyan-lar, hasılı, Osmanlı Dram Kumpanyası'nm kadınlı, erkekli bütün oyuncuları, çocukluğumun en canlı hatıralarını canlandıran (Balmumcular), (La Dam O'kamelya'lar), (Paris Fukaraları)1 içinde kendi sesleri ve çehreleriyle haykınşıp ağlaşıyorlardı.

Bir ara Servet Bey'le gözgöze geliyoruz. Onun şaşkınlık-24

tan âdeta çehresi değişmiştir. Bana: «Beyefendi, bu, ne tıal? Bu kadarı da'olamaz, hakikaten olur şey değil...» diyor.

Fakat çok geçmeden daha olmazını da görüyoruz. Hoca, bu defa Kel Hasan rolündedir...

Rolünde değil, tâ kendisi; tahta gibi kuru ve ince vücudu, kahve telvesinden çektiği iki kaş ve bıyığı ile karşımızda yorgun bir tavırla ağır ağır sahnenin önüne geliyor. Đnce ve gevrek sesiyle:

«Bu karda, kıyamette Karacaahmet'ten size bir (merhaba) demeğe geldim!» diye başlıyor. Bir ara, Başkam yeni görmüş gibi yaparak: «Ay, Naşit de burada... Ulan, burada da mı peşimi bırakmadın?» diyor.

Bu, onun Naşidinkine benzeyen hürmetlice burnuyla bir alaydır. Fakat Başkan; bunu anlamıyarak oturduğu yerden: «Kambersiz düğün olur mu?» diye cevap veriyor. Sonra (Hasan) m meşhur tekerlemelerinden monolog gibi bir şey... Bulunduğu yeri —mezarını — anlatıyor: «Herifler beni yanlışlıkla paçacı dükkânına soktular, sandım, diyor.

Kavuklu Hamdi, Küçük Đsmail, Abdi (hoş geldin) e geliyorlar... Çobanyan da gelmek istiyor. Fakat softalar, dayakla kovuyorlar... Çobanyan: «Nereden ağnamışsınız ki ben de sizlerden değilim. Müslüman olmadığıma dair bir alâmet-i farika kalmıştır vücudumda!» diye haykırıyor. Daha buna benzer birçok maskaralıklar... Sonunda:

«Kokacağız!» diye bunalarak başım tavana kaldırdığı ve yakasının düğmesini çözdüğü

zamanki hüznüyle: «Pek fena değil burası da... Pek fena değil ama siz, yine mümkün olduğu kadar orada fazla kalmağa gayret edin! Haydi bana Allaha ısmarladık !» dedi.

Fakat başı önüne düşmüş, sırtı kamburlaşmiş, ağır ağır giderken bir kere daha döndü ve Başkana son bir muziplik yaptı:

— Sayın Başkan, hafta içinde seni gece yatısına bekliyorum!

Gözlerim, bir kere daha Servet Bey'e ilişiyor. Fakat o, bu sefer ağlarken yakalanmamak için başını hemen öte tarafa çeviriyor, gürültü ile burnunu siliyor. En açık yüreklimiz duygularını açığa vurmaktan en utanmıyammız Makbule'dir. Hâlâ düzelememiş yorgun yürüyüşüyle yanımıza gelen Hoca'yı bilek-

lerinden yakalıyarak: «Ağlattın bizi!» diyor, hıçkıra hıçkıra yüzünü onun açık avuçları

içine bırakıyor. Çekinmeden Hoca'mn kısalmıs kollarından çıkan gömleğine sildiği ıslak bebek burnu gülüşleri gibi ağlayışım da takip eden kesik öksürükleriyle bu esnada o kadar genç, o kadar çocuktu ki...

Başkan ve öteki yerliler, bu ağlayışın sebebini anlıyamrya-rak iri iri gözlerini açıyorlar.

Fakat o, bunlara dikkat etmiyor; bu göz yaşı krizinden sonra birdenbire kendini âşıkma vermeye hazırlanan bir kadın gibi vücudunda, dudaklarında, burun kanatlarında titremelerle onu kolundan yakalıyor:

— Al şimdi udunu bakayım, yorulmak neymiş göstereyim

sana!

Sahnede ilk şarkının ilk mısraını tekrar ederken Makbule, bir kere daha ağlıyor ve devam edemiyerek şarkıyı kesiyor. Yine bir çocuk tavrıyle:

— Allah aşkınıza numara yapıyorum gibi bir şey gelmesin aklınıza... Çünkü şarkıcıların öyle tuhaf huyları vardır... Fakat ben, vallahi nefret ederim böyle şeylerden... Beni âşık falan da sanmayın... Çoktan geçti o günler...

Bunları söyledikten sonra tekrar başlamağa hazırlandı; fakat bir kere daha durarak ilâve etti:

— Ama, yine ondan da, ötekinden de bir şeyler kalıyor anlaşılan insanın içinde...

General, bana onu ve hâlâ gizli gizli gözlerim silmeyi biti-rememiş olan Servet Bey'le Azmi'yi göstererek:

— Garip şey, dedi, bir taklide ağlamak!... Haydi, diyelim ki o, kadın... Fakat bunlar? Siz, ne düşünüyorsunuz acaba?...

Ordu etiketine rağmen kendisinin de arkasındaki Tümgeneral üniformasiyle bu saatte aramızda bulunması, bize sokulmak ihtiyacını duymasının kampta hapis yatmak ve tiyatro oynamaktan başka bir marifetini bilmediği bir eski yedek subaya ne düşündüğünü sormasının da bir nevi ağlama demek olduğunu anlamıyordu. Belki de dışarıda azıp duran kar fırtınasının da tesiriyle bilinmez bir şey, hepimizin muvazenesini bozmuştu. Fakat ben, bu bilinmez şeyin birazını anlamağa başlamıştım:
— Hasan'a, Minakyan'a değil, çocukluk günlerine ağlıyorlar sanırım, paşam! dedim.
General, masum bir gülümseme ile sözlerini tasdik etti:
— Doğru söylediniz. Sizlerle aramda epeyce yaş farkı var... Fakat ne olsa aym nesildeniz. Harbiye'de iken ben de arasıra kaçardım Konkordiya tiyatrosuna. Ceza da görürdüm...
Biraz ötede Hoca, etrafını çevirenlere yine bir monologa başlamıştır. Tiyatroculuk savdası yüzünden ba_şına gelenleri anlatıyor. Bu, âdeta bizim konuştuklarımıza bir nevi cevap olduğu için susuyor ve dinliyoruz. Tersane mülâzimi imiş. Edebiyle çalışmasını
bilse o da bir şeyler olabilirmiş... (Hoca aynı samanda da etrafını kollamasını büen ince bir politikacıdır. Gözünün kısık kuyruğu ile Generalin dinlediğini görüyor): «Bir şeyler diyorsam, amiral mamiral akla gelmesin. Bu gece Đstanbul'da hava böyle ise Kocamustafapaşa'daki evinin lüzumsuz yük kapaklarım yakan bir eski binbaşı tekaüdü, yahut da mübarek bir şehit...» diyor.
Haliçte demirli gemisinden kaçar, kaçar, ötede, beride orta oyununa çıkarmış... Bir yaz cuması (Mama) mesiresinde Kavuklu Hamdi ile beraber (Kanlı Nigâr) oynuyormuş; (Zenne) rolünde imiş. Zenne niçin? Yaşmak, ferace ile kimse kendisini tanımasın, diye...
Zenneler, birbiri ardı sıra evlerine gelen zamparaları «Kızlar, çevirin kol demirini!» diye dayakla sokağa atarlarken, merhum Küçük Đsmail bir sakarlık yapmış... Yeni-dünya bir tarafa, birbiri üstüne yuvarlanan zennelerin yaşmakları, feraceleri bir tarafa... Kanun

neferleri Hoca'yı feracesinin altından çıkan paçaları diz kapağına kadar kıvrılmış tersaneli pantalonu; rastıklar, allık ve düzkünler altındaki kaytan bı-yıklanyle yakalıyorlar...

Kendinden geçmiş bir halde bulunan Servet Bey:

— Bilirim, bilirim; orada değildim ama, işittim! diye bağırıyor.

Hoca: «Hay ömrüne bereket!» diye teşekkür ettikten sonra hikâyeye devam ediyor.

Bu rezaletten sonra aklını başına alsa ya! Ne gezer? Bu
sefer de amatör arkadaşlarla beraber orta oyunu oynamak için Süleymaniye'de toplandıkları bir gece baskına uğruyorlar...

Hoca; Servet Bey'e: «Hattâ Sakallı Ahmet Bey de aramızda idi.» diyor. O, yine heyecanlar içinde: «Bilirim, bilirim...» diye tasdik ediyor.

Meğer hafiyeler, jurnal vermişler: Đstanbul'daki (Cöntürk-ler) Paristeki Ahmet Rıza'nm emriyle Abdülhamid'e suikast hazırlıyorlarmış diye...

Hoca, bu sefer kızıyor: «Yahu, zurna ile, dümbelekle, pişe-kâr şakşaklarıyle suikast hazırlamr mı? Ahmet Rıza Bey'den, Cöntürk'lerden kimin haberi var?»

Başkan, bu fırsatı da kaçırmıyor. Kaba kaba gülerek: «Mn-ı 'hürriyette nutuk verirken biz Cöntürkler, bu hürriyeti zûr-ı bazumuzla aldık, diye bangır bangır bağırıyordun ya!»

diyor.

Hoca, bozularak: «Öyle zamanlarda öyle söylemek âdettir.» diye geçiştirmek istiyor.

Fakat bir türlü yutamıyor. Zihni dalmıştır, tekrar hikâyeye başladığı halde duruyor, tavşan dudağında bir, iki titremeden sonra: «Sen de Đstiklâl muharebesinden sonra: (Cumhuriyeti biz aldık!) diye nutuk söylemedin mi?» Sonra hafif ve çapkın, devam ediyor: Hoca'yı bu sefer, gemiye değil, Zaptiye Nezaretine götürmüşler; keski bu sefer de kazayı bir sıra dayağı ile savuştursa; fakat nerede o saadet? Sorgusuz, sualsiz apuletlerini sökmüşler... Haydi sürgüne, Ada-na'ya... Anadolu'nun orasında, burasında bir zaman sürttükten sonra gelip bu kasabaya yerleşmiş, yani evlenmiş... Servet Bey'e gelince:

Şimdi hangi işin, yahut rüyanın peşindedir? Belki de eskisinden büsbütün başka bir adam olmuştur; fakat bu saatte eski bir tiyatro meraklısıdır:

— Arkadaşlar, biz, bir tiyatro yapmalıyız, diyor, babamiR Suriye valiliğinden kalma biraz bir şeyler var. Onları tasfiyeden dönüyorum... Ben, bütün masrafını üzerime alırım.

Darül-bedayi'den çok daJha iyi bir kumpanya kurarız... Zekazik kampındaki gibi Süleyman Bey'i başa geçiririz. Bizlerden ve iyi tahsil görmüş gençlerden bir trup meydana getiririz. Bir de tiyat-28

ro binası... Paris'teki tiyatroların bir örneği olacak, küçük, fakat her şeyi tamam bir tiyatro binası... O, yapılıncaya kadar başka bir yerde işe başlarız. Meselâ Fransız tiyatrosunda. Sonra başımızı alır, Anadolu'da turnelere çıkarız... Bu, emin olun, misli görülmemiş bir sanat tiyatrosu olur. Yalnlz, sizler bana söz verin!

Bu, âdeta gözü açık görülen bir koilektif rüyadır... Hoca, bu kadar güzel bir rüyayı

kaçırmamak için gözlerini vecd içinde kapıyor:

— Olmaz, bu kadar güzel şey olmaz!... Fakat olursa... Sonra, hepimize soruyor. Hep birden cevap veriyoruz: — Hepimiz geliriz!..

Hoca: «'Görürüz» derken yaptığı jestle «Neyi kaybedeceğim ki?..» diyor.

Makbule, gözlerinde yaşlarla.

— Kaybolmamış ne kaldı ki?.. Servet Bey, sürükleyici bir ateşle:

— Söz verin... Siz, yalnız, bana söz verin... Birkaç ay içinde her şey hazır olur.

Başkan:

— Ben de beraberim sizinle! diyor. Hoca, rüyanın ciddiyetini bozan bu jeste sinirleniyor.

Göz kuyruğunun gaddar zehriy-le:

— Yok, sen olmaz!... diyor, sen yakında mebus olacaksın inşallah! Oyununu başka yerde oynarsın!

Eller, bir piyeste yemin için yapıldığı gibi masanın üzerine uzanıyor. Hoca, âdeta ağhyarak yemin ediyor. Gariptir ki, önümüzdeki masaya uzanan eller arasında benim artık her arzu ve heyecana bir ölü kadar soğuk ve hareketsiz ellerim de var; fakat ne

çıkar? Bu gece, çocukluğumuzun uyanmış hayalleri arasında koilektif bir kış gecesi rüyası ile eğlenip vakit geçiriyor değil miyiz?

Böyle rüyalar her zaman görülür; sonra herkes, kendi yoluna gider; kimse, bir daha birbirini aramayı aklından geçirmez. Fakat bizimki böyle olmadı.

SONSIGINAK V ->ı

Yıllardan beri Kuledibi'nde bir Yahudi pansiyonunda W, rurum. Burası, iç sokaklardan birinde yan duvarları payandalarla desteklenmiş eski bir evin üst katında içice iki odadır.

Pencerelerinden biri dama kadar tırmanmış bir asmanın yapraklı dalları arasından

«Haliç» in bir parçasıyle Rami sırtlarını görür.

Dükkânımız, cumartesi günleri kapalı olduğu için uzunca bir tatilimiz vardır. Pek az dışarı

çıkarım.

Mısırdaki hayatımın arasıra aradığım bir tarafı vardı... Çölün ortasında dikenli teller ve kolonyal şapkalı ingiliz nöbetçi-leriyle çevrili kampta sert bir yaşama hırsı duyardık ve kafalarımız Đstampa makineleri gibi durmadan hayaller döktürür-dü. Hattâ gariptir ki Azmi ile en ümitli zamanımız Đngilizlerin bizi kapadıkları o kuyudaki günlerimizdi.

Doğrusu aranırsa bizim için asıl Zekazik kampı mütareke senelerinin Đstanbul'u oldu.

Çünkü artık kaçıp kurtulacak bir yerimiz kalmıyordu.

Đstanbul'da kimsem yok gibi idi. Evimiz, çoktan dağılmıştı,.. Şurada, burada üç, beş

uzak akraba ve bildik kalmışsa onları da bilmezlikten gelmek icap ediyordu. Eski elbiselerimle, bacağınım henüz iyi olmamış yarasıyle her tarafımdan öyle bir zillet akıyordu ki, ne yapsam bir şey isteyip beklediğimi zannetmelerine mani olamıyacaktım., Bir gün Çakmakçılar yokuşunda rastladığım bir kamp arkadaşım: «Çölde güneş altında yalınayak sekiz, on saatlik bir yol yaptığımız o günü hatırlarsın, demişti, şimdi, iş

istemek iğin Harbiye Nezareti'ne ve daha başka yerlere giderken tabanlarını daha şiddetle yanıyor.»

Nihayet Galatasaraylı bir Yahudi arkadaşım, bana bu şimdiki işimi buldu. Ta'htakale'de üstüste yığılmış boya fıçılan ve tenekeleri ile dolu bir dükkânın dibinde ancak masamla sandalyemi alan ve bütün gün ampulle aydınlanan bir camlı bölmede kâtip gibi bir şey...

Defter tutuyorum. Mısır'da biraz Đngilizce öğrenmiş olduğum için Fransızca ve Đngilizce mektuplar yazıyorum. Arasıra patron, beni Gümrüğe ve devlet dairelerindeki muameleleri takibe gönderiyor. Yara, yalnız bacağımda olaydı

belki bir hamle yapabilirdim; vaziyetim şimdikinden biraz daha iyi olurdu. Fakat olmadı...

* * Halic'i gören odamın ortasında marangoz masalarına benziyen uzun bir masam vardır.

Boş günlerimi bu masada resimler ve dekor maketleri yapmakla geçiririm. Đsmail'i yanıma alah beri pek yalnız sayılmam. Sokağımızda ana mektebi gibi bir yer vardır; ihtiyar bir Yahudi kadını, bir büyük taşlıkta işe giden kadınların çocuklarını barındırır.

Ben de sabahları Đsmail'i oraya bırakıyorum. Fakat cumartesi ve pazar günleri beraberiz.

Yahudi çocuklarının onu biraz yaramazlığa alıştıracağım ummuştum. Ama, o, yine eskisi gibi sessiz ve ürkektir. Đsmail de benim gibi yalnız boyalar ve resimli kâğıtlarla oynamasım seviyor. Ben, masamı dolduran karton ve tahta parçalarıyle eğlenirken, o da yerde bir eski halının üstünde onların artıklarıyla eğlenir.

Bir aralık Yahudi çocuklarından öğrendiği garip bir şarkı, yahut ilâhi parçasını

mırıldanmağa başlamıştı. «Aferin Đsmail, şöyle, daha bağırarak söyle!» diye sözüm ona teşvik ettim. Başını önüne eğerek büsbütün sustu ve bir daha ağzım açmadı.

En küçük yaşımdan beri boyaya ve boya kokusuna garip bir za'fım vardır; bu, bende âdeta bir hastalıktır. Arasıra Bağlarbaşı'ndaki köşkümüzün pancurlan, yahut bahçede babamın arabası boyanırken boya tenekelerinin etrafından ayrılmadığımı, bezir yağı ile koyulaştırılmış boyalan dilimle yaladığımı hatırlarım.

Bu hastalık, zavallı büyük ağabeyime bir istidat gibi görünmüş ve bir aralık bana sulu boya resimler yaptırmağa kalkmıştı.

Babamın ölümünden sonra kalabalık evimiz, bir anarşi devresi geçirmişti. O sıralarda biz de küçük ölçüde birer Servet Bey olmuştuk. Köşkün bahçesinde dekorlar boyanır, yaz geceleri komşu köşklerden takım takım misafirler davet edilerek dramlar oynanırdı. Ben, kardeşlerimin en küçüğü olmakla beraber epeyce sivrümiştim. Gömleğim ve yüzüm boyalar içinde tiyatromuzun başdekorculuğunu yapardım. Fakat, biz, miras- (

yedi Servet Bey değildik. Üstelik babam, borçlar da bırakmıştı. Çok geçmeden büyük ağabeyim bu anarşiye son vermek ihtiyacını duydu. Nemiz varsa satılarak herkes payım aldı.

Galatasaray'ın son sınıflarına yaklaşmaktaydım. Lâkin vaziyetim pek parlak değildi.

Akrabadan birkaçı asker olmamı istiyorlardı. Galiba, en doğrusu da buydu. Fakat ağabeyim, uzun zamandan beri beni sivil yapmayı kafasına koymuştu. Birdenbire rotayı

değiştiremedi: «Yok, yok, aramızda bir tane de sivil çıksın, bakalım ne görürüz?» diye ayak diredi. Gözü yükseklerde idi. Mirastan bana düşen para ile Avrupa'ya gitmemi, mü-ihendis, mimar gibi bir şey olmamı istiyordu.

Đki yıl kadar Paris'te kaldım. Ağırbaşlı bir çocuktum. Okuyordum. Tiyatrodan başka sefahetim yok gibiydi. Fazla kalabilmeydim, belki bir şeyler olacaktım. Fakat Büyük Harp çıktı: Đlk trene atliyarak Đstanbul'a dönüş; askerlik, Kanal seferi, Zekazik kampı ve tekrar Đstanbul...

* * # Yıllardan beri duvarlarımdaki raflar maketlerle dolmuştu. Arasıra tozlarını silmeğe gelen Madam Rebeka, bunları oyuncak sanır ve niçin satmadığıma hayret eder. Gerçekten de oyun-caklanmdır onlar benim...

Bizim Zekazik kampında Đngiliz nöbetçileri birtakım barakalar yaparlar ve bunun için çamaşır, konserve, tütün ve saire karşılığı bizim esirlerden de kullanırlardı. Ben de kendileri için yaptıkları bir gazinoya yardım etmek istedim. Boyalı cephane sandıklarından,

döküntü demirler, teller ve daha başka malzeme artıklarından tasavvur edemiyecekleri bir gazino dekoru çıktığını görünce şaşırdılar. Ne olsa onlar da bizim gibi kampın bir nevi esirleri idiler.. Akşamlan, bu uydurma renk ve resim şenlikleri içinde içkilerini içerken kendilerini memleketlerinin gazinolarında görüyorlar ve coşuyorlardı.

Bana da para vermek istediler; kabul etmedim. O zamana kadar ısrarla yaptığım sükût grevini bozarak Fransızca bilen bir subaydan yine malzeme artıklanyle bir sahne yapmağa izin istedim. Đşte Zekazik tiyatrosu bu dekor hevesinden çıkmıştır.

Aramızda benim bir daha belini doğultamamış neslimin en 32 SÜN SĐUĐJNAĐI parlak gençleri vardı ve harbin gerçek mağlûpları onlardı. Zavallılar, çöl tiyatrosuna bir suya saldırır gibi saldırdılar. Elimi»-de kitap olmadığı için aklımızda kalan parçalarla bir

«Vatan -Silistre» bile oynadık. Genç ümitlerimizi bir zaman daha kırılmaktan kurtaran: bu kamp tiyatrosu olmuştur.

Geceleri bizi seyre gelen Đngilizler, bu saatte demir tellerin etrafında dolaşan silâhlı

nöbetçilerinden kaçarak Đstanbul'da, Bursa'da, Konya'da dolaştığımızı farketmiyorlardı, Kuledibi'ndeki pansiyonumda bir kısmı ağarmağa başlamış saçlarımla bu maketleri uzun uzun işlerken de başka şey yapıyor değildim.

O Halkevi gecesinin üstünden üç aya yakın bir zaman geçmişti. Havaların iyiden iyiye açmağa başladığı bir bahar günü Servet Bey, bir bomba gibi odama düştü. Bir randevumuz varmış gibi:

— Geciktim ben Süleyman Bey, dedi, işleri yoluna koymak kelay olmadı. Suriye'deki çiftlik işleri için iki defa daha Beyrut'a gitmek lâzım geldi. Fakat şimdi her şey ayna gibi... Birkaç aya kadar perdeyi açıyoruz.

Durduğum yerde donakalmıştım. Misafiri odama getiren Madam Rebeka, kapıdan ayrılmıyor, tuhaf bir gülümseme ile koridorda bir yere bakıyordu.

Servet Bey, yüzündeki pürtükleri çiçek gibi kızartan bir heyecanla beni kollarında sallayıp sarstıktan sonra:

— Size bir sürpriz de hazırladım, dedi, başınızı pencereye çevirin ve bir tahmin yapın, bakalım, kim gelmiş olabilir benimle?...

O anda koridorda zaptedilememiş bir küçük kahkaha ve hemen arkasından bir öksürük.

Birdenbire başımı çevirince kapının ağzında Makbule'yi görüyorum. Tıpkı trende ilk gördüğüm günkü vaziyette. Yalnız tuvalet değişmiş... Arkasında o günkü battaniye yerine yeşil ipekten bir bahar mantosu... Baş-Tca bir renge boyanmış saçlar...

Amerika'nın bazı yeni kitap kapaklarındaki çehreler gibi parlak, boyalı bir yüz...

Yeni yetişmiş bir genç kız hoyratlığı ile üstüme saldırıyor. Kafa kafaya çarpışıyoruz.

Bilmediğim ağır bir lavanta kokusu

içinde iki yanağımı âdeta sömürüyor. Bir türlü hızını alamadı-.ğmdan bunu birkaç kere daha tekrar etmeğe hazırlanırken yerdeki keçenin üstünde kucağında boyalı karton kırıntılarıyle sessiz sadasız bize bakan ismail'i görüyor: «Ah, benimki!» diye bir çığlık koparарak ona koşuyor, alt alta, üstüste yere yuvarlanıyorlar... Đsmail'in yüzü bir anda boyalar içinde kalmıştır. Kendiminkinin de öyle olduğunu tahmin ederek mendilimle ıslak yanaklarımı silerken bir ikinci, daha doğrusu üçüncü sürprize geçiyoruz.

Servet Bey: «Bitmedi, bitmedi, daha var, daha var!» diye tepinmektedir. Bir kere daha kapıya dönüyor ve koridorun loşluğunda bu sefer de Eyüp Hoca'nm tavşan dudağını

görüyorum. Đşte buna dayanılmaz! Makbule'nin biraz evvel bana yaptığını belki daha şiddetle bu sefer, ben ona yapıyorum. Bir çocuk kadar hafif vücudunu birkaç kere havaya kaldırıyor, kimse ile «sen» diye konuşmak âdetim olmadığı halde gözümde anlıyamadığım bir şeyi temsil eden bu adama:

— Sen nereden çıktın? Nereden çıktın sen? diye bağırıyo-rum. Fakat bugün, onun kuvveti sessizliğinde ve hareketsizli-ğindedir. Akları sararmış gibi görünen gözleriyle bana bakıyor ve sadece yorgun yorgun gülümsüyor.

Onun yerine Servet Bey konuşuyor: Suriye'ye ikinci gidişinde Hoca'yı istasyonda görmüş... Fakat çok geç... Kondüktörler vagon kapılarım kaparlarken... Ancak pencereden kol işaretleri yaparak

bağırmağa vakit bulmuş: «Ben yine Suriye'ye gidiyorum. Her şey hazır..,. Dönüşte seni alacağım.»

Hoca, sadece: «Ne zaman?» diye haykırmış. Fakat artık birbirlerinin ne dediğini anlıyamamişlar... Suriye'den bir mektup göndermiş ama, pek de ümidi yokmuş. Fakat bir gece vakti sabaha karşı ıssız istasyonda Hoca'yı şemsiyesi, pardesüsü ve bavulu ile tek başına kendisini bekliyor bulmuş.

Bugün de Halkevi günü gibi bir garip tesadüfler günüdür. Tam o sırada merdivenlerde ağır bir ayak sesi işitiyorum; arada bir beni pansiyonumda ziyaret eden tek misafirim: Azmi. Pakat kapıya yaklaşınca duruyor. Aynı ayak sesinin yavaş yaF. 3

vaş uzaklaştığını işiterek onu merdiven başında yakalıyor ve bileğinden tutarak zorla geri çeviriyorum:

— Haydi, Azmi, gir içeri... Ben, seni rastgele bir yabancı ile tanıştırmam, bilirsin, diyorum.

Servet Bey, çok uzun ve ince vücudunun üstünde sivri, yırtıcı kuş çehresiyle onu görünce evvelâ pek bir şey anlamıyor, fakat sadece ismini söylediğim zaman yalnız o değil, Hoca ile Makbule de haykırışıyorlar.

Servet Bey:

— Hani, Azmi Bey'i görmüyorum, sağ olup olmadığım da bilmiyorum, demiştiniz; diye hayretler içindedir. Bu yabancı insanların gösterdiği yakınlık Azmi'yi sarsmıştı. Yüzünde yıllardan beri görmediğim bir heyecan vardır. Fakat yine de vahşiliğini kaybetmiyor, bir köşede kucağına aldığı Đsmail ile sessizce oturarak kaçabileceği dakikayı bekliyor. Onlar, nedense, yahut da birbirlerinde bir şey kokladıklarl için pek uyuşmuşlardır. Son zamanlarda Azmi'nin bana daha sıkça gelmesi belki de bu. sebeptendir.

Azmi geldiği zaman, Servet Bey, benim maketleri incelemekle meşguldü. Tekrar onlara dönüyor:

,— Şu sanata bakın, Yarabbi! Bunların içinde neler oynıyacağız? diye çocukça bir sevinçle âdeta kendinden geçiyor. Başka bir yerde bana tiksintiden başka bir şey duyurmasına

imkân olmıyan bu adamı âdeta kucaklayıp öpmek istiyorum.

* # Ortalık kararırken hep birden kalkıyoruz. Servet Bey, bizi Tepebaşı gazinosuna götürüyor. Bahçe zamanı henüz gelmemiştir ; fakat hava, âdeta sıcaktır. Gardenbar'm yanına konmuş birkaç masada yerleşiyor ve Halic'e karşı yavaş yavaş akşam yemeği yemeğe başlıyoruz.

Önümüzde içki kadehlerimizle neler konuşmadık o gece. Hiç kimse hiç bir şey saklamıyor; herkes hayatını, küçük sefaletlerine kadar âdeta zevk duyarak anlatıyor.

Đlk başhyan Makbule olmuştur: «Süleymaniye'de Đlmiyeden küçük bir Kassam kâtibinin kızıyım. (Serseriler gibi elini

ağzına götürerek ve gülerek) Anladınız ya, sarıklı imam. diyor, o zaman söylemeğe utanırdım ama şimdi vız geliyor artık!»

Yaz aylarını bir zengin akrabasının Feneryolu'ndaki köşkünde geçirirmiş. Yine ayni jestle:

«Frenkler gibi giyinen bir adam ama, hafiye.» diyordu.

Köşkte sık sık sazlı toplantılar olurmuş; kadınlar, çalgıyı içeride harem kapısının arkasmdan, bahçede ağaçların arasından dinlerlermiş. Fakat o, bir yolunu bularak erkeklerin tarafına kaçarmış: «Yaşım, çarşafa sokulan öteki kızlarınkinden küçük değildi, diyordu, fakat minyon, daha Türkçesi bodurdum şimdiki gibi... Akrabalarım da pek üstüme düşmezlerdi. Çünkü ötekiler gibi bana da ipek çarşaf yapmak lâzım gelecekti.

Doğrusu aranırsa köşkte beslemelerden pek farkım yoktu. Amma bana: «Evin kızı»

deyip gittikleri için bunu pek üstüme kondur-mazdım.

O zamanın meşhur bir udî Ferhat Bey'i vardı. Şöyle dolgun yüzlü, posbıyıklı, kumral ve güzelce bir adamdı. Beni çocuk sansınlar da hareme kovmasınlar diye alnıma kestirdiğim flozları ve kısa eteklerimi işte o udî Ferhat Bey, yutmadı. Ben, yere oturmuş, ellerimi kalkık diz kapaklarımdan geçirmiş, hayran hayran onun ut taksimlerini dinlerken o da arada bir kendinden geçmiş gibi gözlerini kapıyor, kirpiklerinin arasından bacaklarımın, eteklerimin altına bir göz atıyordu, o kadar... Her seferinde kendimi alamıyarak eteklerimi düzeltiyordum. Ağzımı açmadığım halde Ferhat Bey'in, benim pek güzel sesim olduğunu keşfetmesine hâlâ şaşarım. Köşkte hatır için

ut dersi verdiği bir *¦ kız7a beraber bana da şarkı dersi vermeğe kalktı. Kendisi alaturkacı id4 ama, burundan söylenen şarkıdan hoşlanmazdı: «Ba- * şmı dik tut, ağzını şöyle aç!» diye durmadan boynumu, yanaklarımı tutar, çenemi, dudaklarımı çekiştirir: «Burundan ses yok, diyorum!» diye bağırarak burnumu sıkardı. Bir gün dayanamadım: «Efendim, göğüsten söyle, diyorsunuz, ama göğsüme öyle basıyorsunuz ki...» dedim.

Makbule, bunları söyledikten sonra güle öksüre ilâve ediyor:

— Şarkıcılıkta Ferhat Bey'in ilk hocam olmasıyle daima

övünürüm ama, vücudumda örselenmedik, mıncıklanmadık pek az yerim kalmıştır!

Hepimiz, kahkahalarla gülüyoruz.

Makbule: «Pek açık konuşuyorum, ayıp mı oluyor acaba?» diye duraklıyor. Hoca: «Ne münasebet, ne münasebet? Samimiyet gibi ne var dünyada? Ahlâksız kerata daha başka bir şeyler yaptıysa onu da ağız tadıyle anlat Alla'h aşkına!» diye ateşleniyor.

Anlaşılıyor ki Azmi'nin o gece bana anlattığı şeyleri Mak-bule'ye de yetiştiren olmuştur.

Hoca'yi incecik kolundan tutup sallıyarak gülüyor: «Sen de şu parmak kadar mektep kızlarının göğüslerini, baldırlarım açtırarak nasıl resim yaptığını anlatsa-na!» diyor.

Eyüp Hoca, birdenbire sarsılıyor. Bir an, o gece Halkevi Başkanına yaptığı gibi ciddileşmek ve yüzünü karartmak istiyor. Fakat bu akşamın değişik havası içinde sökmiyeceğini an-lıyarak politikayı değiştiriyor. Bardağındaki viskiyi azar azar içerek arasıra Makbule'nin hırsızlamadan şöyle bir göz attığı ağzına, elinin tersiyle hafif bir şamar atıyor. Onun bu gece her zamandan daha çocuk görünen burnunu birdenbire sıkarak: «O kerata az yapmış sana... Kökünden koparmalıymış bu burnu!...» diyen Hoca'yı hepimiz, el çırparak alkışlıyoruz.

Servet Bey, yine eski mirasyedi paşa çocuğu, sevinçten çırpmıyor: «Eibüssuud Efendi camii değil; tiyatro bu!» diyor. Adamcağız, Ebüssuud Efendi'nin cami imamı olmadığını

bilmiyor. Fakat tiyatronun ne olduğunu biliyor... Gerçekten havaya atılmış balıklar gibiyiz hepimiz...

Makbule'nin hikâyesinin alt tarafı: Feneryolu'ndaki köşkten sık sık (Kuşdili) ndeki Papazın bahçesine ve tiyatrolara da gidilmektedir. Küçük kız, ilkönce Ladam O'Kamelya ve Fakir Delikanlı'ya, sonra da onları oynıyan Binemecyan'a âşık oluyor. Fakat Binemecyan'ın Ferhat Bey gibi ona ders vermesine imkân yoktur.

Köprüdeki Đranlı kitapçıdan bulduğu (La Dam O'Kameiya) yi baştan başa ezberliyor.

Köşkün Galatasaray'a giden erkek çocuklarıyle (Margarit) rolünü o kadar iyi oynuyor ki aile, bir

sakatlık çıkmasından korkuyorlar. Bu sefer, ipek çarşafı gözden çıkararak onu zorla erkekten kaçırıyorlar. Fakat ne çıkar? în-sanın yüreğine o ateş bir kere düşmeyegörsün!

Süleymaniye'deki evde onun odalara kapanarak: «Arman, Arman!» diye feryat ettiğini'duyan annesi, kızını bir gâvura âşık oldu sanarak telâşa düşüyor. Şimdilik böyle bir şey yoktur ama, belki de olacaktır.

O senelerde Şehzadebaşı'nda bir vaka olmuştur: «Bir kadının kızı, mahalledeki Rum bakkalın oğlu ile sevişiyor, Đzmir'e kaçıyorlar, oğlan, Müslüman oluyor. Allanın emriyle evleniyorlar; ama yiyecekleri yoktur. Elele verip Anadolu'nun içine doğru yürüyorlar ve tiyatroculuğa başlıyorlar. Bu defa oğlan Müs-lümandır; fakat, kız, birçok yıllar sonra Eskişehir'de yakalanıncaya kadar bir Rum ismiyle sahneye çıkıyor.

Hoca, elini alnına vurarak:

— Dur, dur, tanıdım, diye bağırıyor. Komik Hüsnü değil mi? Kadın, Rum ismiyle sahneye çıkan ilk Türk kadınıdır.

Makbule:

— Ben de ikincisi olacaktım, ama, öyle birini bulamadım, diyor, çünkü aktris olmak için başka çare yoktu o vakit... Nihayet, beni feryat, figan orta yaşlı bir avukat kâtibine veriyorlar...

Kadın, burada duruyor, düşünüyor ve gülüyor. O gece Hal-kevinde söylediklerini hatırlıyarak:

— Hani kocan binbaşıydı, diyeceksiniz, diyor, o da yalan değil... Binbaşı, üçüncü

koçanıdır... Artık birbirimizden saklanacak bir şeyimiz olabilir mi? Her yerde söylemem ama, ben, üç defa koça değiştirmiş bir kadınım... Ne dersiniz? Talih!

Makbule, bu üç kocayı birer birer nasıl sepetlediğini hiç çekinmeden anlatıyor... Üçü de fena adamlar değilmiş... Hele binbaşı... Üstelik de gayet iyi ve güzel adammış... Fakat onun aradığı daha başka bir şeylermiş... «Kimbilir, belki de rahat battı! diyordu, ye, iç, yat... Küçük Anadolu kasabalarında bohçanı neferin eline verip hamama git...

Büyüklerinde gazoz içmek, mızıka dinlemek için askerî mahfele git... Bu hayat, bana gelmezdi. Adamcağız dayak falan ataydı belki oyalanırdım!...»

Nihayet, ondan da ayrılıyor. Çok şükür, Türk kadım artık sahneye çıkabilmektedir. Biraz geç olmakla beraber (Darülbe-dayi) ye başvuruyor.

Birçok defalar gidip geliyor. Fakat kimseye dert anlatamıyor. Ah, diyor, Naşid'in tulűât kumpanyasına girecek değilim ya... Bulaşıkçılık etmeğe, fakat bir dördüncü kocaya varmamağa yemini vardır. Çaresizlikten Anadolu'ya giden bir saz heyetinin peşine takılıyor.. Çabucak parlıyor. Sıra şarkıcılığından çıkarak Köroğlu gibi adı dağlarda gezen şöhretli bir solist oluyor.

T-yatroya benzememekle beraber bu da bir şeydir. Hiç değilse kurtlarını döküyor.

Gelgelelim, radyoda alaturkayı yasak ediyorlar. Bunu görünce valiler gayrete gelerek şarkıcıları büyük şehirlerden kovmağa başlıyorlar. Son defa gittiği bir vilâyette emniyet müdürü: «Bir sazcı ile beraber halk türküleri söylemeğe razı olursanız ne âlâ... Aksi halde piyasa şarkıları söy- lemenize imkân yok!» diyor. Makbule: «Gelmişken boş

dönmi-yelim bari!» diye ona da razı olmuştur. Fakat salonda cinlerin top oynadığını

görünce onun da cinleri tepesine çıkıyor ve çan-' tasını kapınca oradan kaçıyor. Çıkış o çıkış...

O, bir inat için melek gibi kocasını tepip çıkmış bir kadındır.

Makbule, neşe ile karışık bir öfke ile bunları anlatırken gözlerinde yaşlar parlıyor: «Na iyi oldu bu tesadüf... Ne iyi Yarab-bi!» diyor, sonra ilâve ediyor: «Artık Ladam O'Kamelya oynı-yacak yaş geçti; ama ben, komik rollerde, kaynana rollerinde de kendimi göstermesini bileceğim.»

Bu son sözleri söylerken hem gülüyor, hem birdenbire öyle ağlıyor ki, şaşırıyoruz.

Hoca, hemen mendilini çıkararak onun burnunu silmeğe başlıyor: «Aptallık etme, ihtiyarlık kim, sen kim? Bu burunla sen bebeksin, bebek!» diyor ve kendi gözlerinde de yaşlar beliriyor. Makbule, bir kere daha kavga, dövüş burnunu Hoca'nın elinden kurtardıktan sonra: «Rezalet, rezalet!» diye çantasını açıyor ve yüzünün birbirine karışmış boyalarım tazelemeğe başlıyor. Bu sefer, Hoca'nın dertleri kabarmıştır. «Haliç»

te Kasımpaşa ışıklarının bittiği yerin biraz ilerisindeki şekilsiz karaltıları göstererek:

— Görüyor musunuz ne olduklarım? Hayır, değil mi? Ben görüyorum. O, benim Hıfzırrahman zırhlısıdır. Ama, ben, bunun daha fazlasını görüyorum; geminin kıçından sarkan halatı... Konkordiya tiyatrosuna kaçmak için o halata sarılarak aşağıdaki sandala kayan genç subayı!... «Zırhlıdan nasıl mı kaçılır?» diyeceksiniz. O, bizim adı üstünde (Hıfzırrahman) dan kaçmayı bir tarafa bırakın, insan, istese kamarasına kadın bile getirebilirdi!»

Fakat, neşe içinde 'hikâyesini anlatırken o da Makbule gibi birdenbire heyecanlanıyor:

«Yahu, otuz beş yıl önce değil, dün gece, vallahi dün gece... Kepazelik, kepazelik!» diye isyan ediyor.

Birçok hikâyelerden sonra Hoca'nın Anadolu'daki hayatına geçiyoruz. Yaşı, derece derece ilerlemekle beraber geçirdiği maceralar, (Hıfzırrahman) zırhlısındakilerden pek farklı şeyler değillerdir. Zevk ile mihnet, daima atbaşı gitmiştir. Gözlerini kapıyarak zebun bir ağızla:

Uyduk dil-i viraneye, dil uydu hevâye!

diye bir mısra okuyor. Fakat bu uzun mihnetler sona ererek bir daha ayrılmamak üzere o küçük kasabadaki aile ocağına, sevgili çoluk çocuğuna kavuşunca işte asıl facia o zaman başlıyor.

Hoca, bir aralık, Antep taraflarında «Tahrir-i Müsakkafat» memurluğu yapıyormuş... Bir köyde hasta düşmüş.

Mevsiminde bulama yapmak için kullanılan ve adına (Ma-sara) denen ayakyolu gibi taş

bir hücreye yatırmışlar... Her sabah, bir testi su ile zeytinyağına kırılmış iki yumurta bırakıp giderlermiş...

Hoca: «Burada belki kırk derece ateşle kendimi bilmeden uzun zaman yattım. Arada bir kendime gelir gibi oldukça: (Kur-tulursam kimbilir nerelere gideceğim?) diye seviniyordum. (Hikâyenin bizim Zekazik kampındaki kuyuda duyduğumuz şeye şaşılacak kadar benziyen bu kısmını Azmi ile birbirimize bakarak dinledik.) Aile saadetini anlatırken Hoca, çaresiz bir surette ihtiyar-

lamış görünüyordu. Sözünü söyletmediği o azil vakasını artık saklamıyor:

— Kara ağızlıların bir iftirası ya... Diyelim ki öyle bir halt ettik, diyor, beni koğacak, yahut süreceksiniz... Vaktiyle Şam'a sürdükleri gibi sürün Anadolu'nun her hangi bir yerine... Kendi evime sürmekte mana var mı? Karının o kadar ehemmiyeti yok...

Büsbütün morukladı fakir... Fakat gel, gör ki çocuklar büyüdü, aygır gibi oldular hepsi...

Üstelik torunlar da var.., «Nedir bu yaptığın baba? Aile namusumuzu bir paralık ettin!»

diye hep birden üstüme saldırıyorlar... «Ulan, hangi namus?» diye bağıracağım ama çoluk çocuğa karşı büsbütün rezalet olacak... Bu fasıl geçer, iltifat faslı başlar: «Baba, sen, artık ihtiyarsın; et yememelisin, hamur tatlıları yememelisin, sütlâçla güllâç

yemelisin. Erken yatmalısın!» Sigaralarımı makasla ikiye bölerler. Belki bir haftada bitirdiğim 49'luk bir rakı şişesini mutfakta bulaşık bezlerinin arasına saklarlar...

Hoca'nın çocukları ile boğuşması, hikâyenin en gülünç tarafıdır. Nitekim kendisi de bunu taklitlerle, gülerek anlatıyor. Fakat aynı zamanda da utanıp sıkılmadan ağlıyor., Makbule: «Ben de seninle beraber ağhyacağım ama, yine burnumu silmeğe kalkacaksın!» diyor. Hep birden gülüyoruz.

Sira, ş:mdi Servet Bey'dedir. O da konuşuyor: «Gam yeme birader, çocuk olma birader!» diye kuvvetli adam rolü oynamağa çalışırken o da kendini bırakıyor.

Servet Bey'in derdi de Hoca'nmkine benzemektedir. Eski sadrâzamlardan birinin kızı

olan kırışı, iyi bir kadındır; fakat onun çocukları da büyümüşlerdir ve analarının tarafını

tutmaktadırlar. Üstelik bazı münafık akrabalann teşvikiyle ikide birde türlü türlü davalar açarak onu rahatsız etmeğe kalkıyorlar. Bu türlü türlü davalar, her halde kan - koca arasındaki mal ve miras meseleleri olacaktır. Fakat patron, bize karşı kredisini bozmaktan korkarak bunlar üzerinde fazla durmuyor.

Azmi'yi bizimle beraber gelmeğe pek güçlükle razı edebil-mişizdir. Hattâ bir kere de gazinonun kapısında bizden kaçmağa savaşmıştır.

Kar gecesinin hikâyeleri üzerine Zekazik kampı tiyatrosunu «Komedi Fransez» gibi bir şey sanmış olan Servet Bey, onun. başaktörünü de kumpanyaya almayı düşünmektedir. Bütün gayretlerine rağmen Azmi'yi bir türlü vahşi sükûtundan ayıra-mıyan Servet Bey, kendi hikâyesini kısa kesmek için: «Ya siz, Azmi Bey, sizin hiç bir derdiniz yok mu?» diye sordu. Dibinde oturduğu bir ağacın üzerimize eğilmiş kaim bir dalım masanın, aydınlığına karşı yüzüne siper eden Azmi için bu, tehlikeli bir sualdi. O saniyede âdeta yüreğim çarptı. Fakat o, eski (Azmi) nin sesiyle:

— Yok efendim, dedi, gerçekten yok. Đstediğim ve beklediğim bir şey olmadığı için derdim de yok.

Sonra yine eski (Azmi) nin mübalâğasız, hiç bir insanda görmediğim güzel gülümsemesiyle ilâve etti:

— Biz, onun kökünü kuruttuk. Ben, gerçekten Nirvana'ya ermiş mesut bir adamım.

Hele bu son cümle, bence çok şey ifade ediyordu.

Vaktiyle bize Farisî dersi veren bir hoca, bir bademyağı şi-gesini kırdığı için efendisinden dayak yiyen ve kel olan bir papağanın hikâyesini anlatırdı., Papağan, kahrından bir daha konuşmamış. Sonra, bir gün dükkâna gelen bir keli görerek birdenbire dile gelmiş ve bir Farisî mısra okumuş:

«Acaba sen de bir bademyağı şişesi mi kırdın?»

Onu hatırladım ve içimden bir sevinç ağlaması geldi ki bu da benim için epeyce bir şey olmak gerekirdi.

Zaten oturduğumuz bu bahçe, tekin değildi; belki de vaktiyle (Mai ve Siyah) in meşhur ziyafetinde «Ahmet Cemil» in yine aynı yıldızlardan bir inci ve elmas yağmuru yağdığım seyrettiği yerde

oturuyorduk. Şu farkla ki benim için Mavi'yi takip eden «Siyah» tan sonra ikinci bir Mavi başlamak üzere idi.

Pansiyonda yaptığım maketlerde artık olamıyacak şeylerin bir masalını aramıştım. Fakat masal, doludizgin bir gerçeğe doğru gidiyordu. Delüi; etrafımdaki bu insanlar... Bir başka. yer ve zamanda bende tiksintiden başka bir şey uyandırmıya-cak bu elli yaşına rağmen "hâlâ bön ve basit mirasyedi, bu zevzek şarkıcı kadın ve şu geveze ihtiyar adam, birer masal değildi. Bununla beraber, bütün bunlar, benim için hâlâ bir oyun, ertesi sabahı olmıyan bir rüyadır. Fakat yemeğin sonunda eller, o gece olduğu gibi bir kere daha masanın üzerinde birbirine tızandığı sonra Servet Bey'in getirdiği şampanyayı

içmek için "hep bir arada havaya kalktığı zaman, birdenbire ayılıyorum ve "beni bir titremedir alıyor. Farkında olmadan çok ileri gittiğimi :görüyorum. Kimsenin benim kadar tanımadığı bu eski (mirasyedi) nin kimbilir nasıl bir kaprisine kapılmakta olduğumu bütün açıklığıyle görüyorum. Fakat çok geç... Ve ne kaybedeceğim?

Dükkândaki odam gözümün önüne geliyor. Artık dönülmi-yecek bir yoldayım.

Maketlerimin açtığı rüya kapısından gireceğim.

(Azmi) nin arasıra tuttuğum avcunun içi daima bir soğuk terle ıslaktı.

Servet Bey gibi adamlar, akıllarına eseni hemen yaparlar. Kimbilir, mirasyedi, belki de bu, demektir. Bir eğlence yerinde destelerle banknotu havaya savurduktan sonra bir anda başka bir eğlence yerine giderken önlerinden, arkalarından gidenleri hatırlıyorum.

Şimdi ben de artık bunlardan biriyim. Üstelik en ağır rol bendedir... Tiyatronun rejisörlüğünü, idaresini bana vermişlerdir. Servet Bey'e yaş, hiç değilse kendinden korkmayı öğretmiş...

Bize kendini âdeta hacir altına almamızı teklif ediyor: «Bütçeye siz hâkim olacaksınız; sizden izinsiz para sarfetmiye-ceğim.» diyor. Bu da, sonu gelmez bir hayal. Fakat benim üs-tümdeki yükü hafifletmiyor.

% $?

Her şey, umulmaz bir çabuklukla yoluna girdi. Muvakkat idarehaneyi Koska'da satılığa çıkmak üzere olan Sofu Seyful-lah

Paşa konağında kurduk ve işe başladık. Burası

yıllardan "beri boş ve bakımsız durduğu için oturulamıyacak hale gelmiş uçsuz, bucaksız bir konaktı. Bütün eşya, yerli yerinde duruyordu.

Hoca, arasıra zamanından kalma oda takımlarına, endam aynalarına, tavanlardaki avizelere bakarak ıslık çalıyor: «Yahu, bu adamın günahına giriyoruz galiba.., Dedikleri gibi olsa bu kadar zamandan beri bunları okutmaz mıydı?» diyordu. Fakat bu, onun kendi söylediğine inandığı için değil, beni de maceradan şüphe ediyor görerek keyfi kaçtığı içindi. Ben de onu tasdik ederek: «Olabilir, diyordum, yaşı, ona her halde birtakım tecrübeler kazandırmış olacaktır.»

Servet Bey'in evindeki yeni tiyatro binası projesini elbirliğiyle şimdilik bir tarafa bıraktırdık. Kendisine kalsa her işde de yine Tepebaşı gecesindeki gibi elini açacaktı.

Fakat biz, hepimiz, fakir insanlar olduğumuzdan bu işin sonu gelmese bile mümkün olduğu kadar uzun zaman devam etmesi için onu âdeta hacir altına almıştık.

Kurduğumuz idarede benden izinsiz para sarfedilmiyordu.

Servet Bey, pek kendine güvenemediği için bu hacri bize kendisi teklif etmişti.

Đlk işimiz, kendi dediği gibi muvakkat büroyu barınılır bir hale getirmek için teklif ettiği masraflara karşı koymak oldu. Benim başyardımcım Hoca: «Aman beyefendi, meselâ

beş yerine on sarf etmek günahtır» diyordu. Servet Bey, bunun: «Şu iş bir gün fazla devam etse benim için kârdır.» manasına geldiğini anlamıyordu.

Mahallenin bir, iki fakir kadınına selâmlığın tozunu, toprağını biraz temizlettik.

Makbule, arkasında bir entari, başı bir örtü ile kundaklanmış olarak onların yanından ayrılmryor; kâh bir hamam natırı gibi kaim kalın bağırıp çağırıyor, kâh şarkılar söylüyordu. Canla, başla çalışanlardan biri de Azmi idi. Onu bekçilik bahanesiyle konağın bir odasına yerleştirmiştik. Yine uzun bir zamandan beri işsizdi. Son defa bir akşam gazetesinde âdeta boğazı tokluğuna musa'hhihlik yaparken, hemen hiç sebepsiz, sekretere bir tokat atmış ve kovulmuştu. Doğrusu aranırsa pek sebepsiz de değildi., Azmi, Kanal

muharebesinde başından yaralandıktan sonra kampta yavaş yavaş bir gözünü kaybetmiştir. Fakat, bu görünen bir sakatlık değildir. Benden başkasından saklar. Hattâ bana bile biraz gördüğünü söyler. Vazifesini çok dikkatle yapmasına rağmen sekreter, bir tashih hatası için: «Kör müsün?» diye bağırmış. O da bu söze tahammül edememiş...

Nerede yatıp kalktığını bilmiyordum. Pek darda kalmadık-

ça, yani aç kalmadıkça bana uğramaz. Anladığımı sezerse bir-daha g-elmiyeceğini bildiğim için hiç bir şeyin farkında değil gibi görünürdüm. Kısa bir zaman kaldıktan sonra haber vermeden kaybolurdu.

Azmi, şimdi normal bir adamdı. Konuşuyordu. Kanal muharebelerindeki gibi çalışıyordu ve beni asıl sevindiren de buydu.

* * * Servet Bey'in israflarına karşı koymamıza mukabil bazı kaprislerinde de pek üstüne varmamak lâzımdı. Bunlardan biri eşi, dostu ve daha fenası birkaç gazeteciyi çağırarak bir açış yemeği vermekti. Darülbedayi'ye karşı bir tiyatro kurulduğunu bildirmekte sabırsızdı. Henüz gösterilebilecek hiç bir şeyimiz olmadığı için bunu daha sonraya bırakıp şimdilik karanlıkta çalışmanın daha iyi olacağına onu inandıramadık. Fakat yemeğin Beyoğlu'nun bir lokantasında olmasından vazgeçirdik., Büyük salonu şöyle böyle düzenliyerek Aksaray'daki bir lokantacıya yemek verdirmenin daha doğru olacağına onu inandırdık.

ikinci istediği de bir imtihandı. Buna itiraz etmek her şeyi bozmak olacaktı. Đmtihanla Darülbedayi'in tesiri altında kalmamış ve okuyup yazmış genç elemanlar almak... Bu, çaresiz, yapılacaktı.

Đkisini bir güne getirmeğe karar verdik. Maksadımız; ziyafeti de, imtihanı da mümkün olduğu kadar sessiz geçirerek etrafa rezil olmamaktı.

Bir kere söz vermiş ve başlamış bulunuyorduk. Nihayet, bu, bir tiyatro gösterisi idi.

Ziyafet... Bu ziyafeti daima gülerek hatırlıyacağım... Bu dekoru (Selâmlık) m büyük salonunda hazırlamıştık.

Demirbaş eşyanın galiba en değerlisi olan bir masa üzerinde Servet Bey'in bizden gizli büyük bir lokantadan kiraladığı güzel bir

servis takımı... Bir yanda da «Güzel Aksaray Lokantası» nm yemekleri... Sofra başında Servet Bey'in iki yanında onun ricalden bir, iki ihtiyar akrabası ve eski aile dostları... Sonra Darülbedayi ile arası bozulmuş bir, iki müellif ve mütercim... Yine onunla arası bozuk bir, iki gazete muhabiri ve münekkid...

Nihayet bizler... Güzel bir tuvaletle Makbule, aksesuvar için

toplamağa başladığımız kostümlerden bir elden düşme smokinle Hoca ve saire...

Yemeğin sonuna doğru, duvardaki London markalı antika asma saate, sonra onun işlemediğini hatırliyarak kendi kol saatine bakan Servet Bey, elindeki bıçakla hafif hafif tabağına vurdu.

«Güzel Aksaray Lokantası» nm yine aksesuvarlardan bir smokin giymiş garsonu kendisinin çağırıldığını sanarak koştu. Halbuki bu, sofranın alt başında birbiriyle konuşmağa dalmış olanları sükûta davet içindi. Günlerden beri bir hükümet beyannamesi gibi hazırlanan, fakat son dakikada üzerine bir zeytinyağı şişesi devrildiği için okunmaz hale gelmiş kâğıdına arasıra T>ir göz atarak nutkuna başladı:

«Aziz misafirlerim ve kıymetli sanat arkadaşlarını, bu salonun harap kubbesinde son bir Osmanlı tarihinin silinmez akisleri ve izleri vardır. Âlimler, çok yakın bir zamanda icat edebilecek bir âletle eski taşlarda kalmış eski insan seslerini gramofon plâkları gibi dile getireceklerini haber veriyorlar. Bu âlimler, biraz acele etseydiler, büyük babam Sadrâzam Niyazi Pa-şa'nın hasta, yahut yorgun olduğu zamanlarda bu salonda içtimaa davet ettiği vükelâ heyetlerinin müzakerelerini şimdi bu saatte burada dinliyebilecektik.

Merhum babam Sofu Seyfullah Paşa da Evkaf Nazırlığı zamanında yine burada kabine arkadaşlarıyle en ehemmiyetli devlet işlerini konuşmuştur.

Yıkıcıların kazmaları altında birkaç güne kadar Osmanlı devleti gibi tarihe karışacak olan bu salonda son söylenecek nutku takdir-i ilâhî, onların son çocukları olan bana nasip etmiştir...»

Servet Bey'le beraber salona da ağır bir hava çökmüştü; fakat o, birdenbire silMndi:

-— Ancak aziz misafirlerim ve sevgili arkadaşlarım, benim bu nasipten şikâyet ettiğimi asla zan buyurmayınız; çünkü devrini ve tarihî vazifesini tamamlamış olan bu salonun yıkıntıları arasmdan bugün yeni zamanların en ilâhî bir mabedinin yüksel-46 SON SIĞINAK

mek üzere olduğunu size müjdeliyorum: «Yeni Türk Tiyatrosu»...

Sofranın alt kısmındaki artistler, bu son sözleri şiddetli bir alkış tufanıyle karşıladılar.

Servet Bey'in yakınlarında oturan rical, yalnız zoraki gülümsemeler ve baş hareketleriyle bu alkışa iştirak ettiler.

Servet Bey, bu defa, gözlerinde yaşlarla ve pek heyecanlı zamanlarda birdenbire incelenip cızırdamağa başlayan sesiyle onlara hitap etti:

— Yeni Türk Tiyatrosu'nun mütevazı kuruluş yemeğini huzurlariyle şereflendiren siz, aile dostlarım ve büyüklerim, bu konağın en eski müdavimlerisiniz. Pek iyi hatırlarsınız ki, tiyatronun en büyük edep ve ahlâk mektebi olduğunu ben, pek küçük yaşımda sezmiştim. Ailem, beni bu sevdadan vazgeçirmek için çok uğraştı. Fakat: Bir şem'a ki mevlâ yaka, bir veçhile sönmez!

Zamanın en ileri muallimleri bana bu konakta ders verirlerken ben Molier'i, Shakespeare'i düşünürdüm.

Geceleri Galatasaray Sultanisi'nin duvarlarından atlıyarak tiyatro ya giderdim. Bu yüzden çok defa çektim. Hattâ bir aralık babamın beni Halep'teki çiftliğimize sürgün gönderdiğini iyi hatırlarsınız. Fakat hiç bir şey, beni yolumdan çeviremedi. Biraz geç oldu ama, nihayet emelime kavuştum: «Yeni Türk Tiyatrosu» nun muvaffakiyeti, hiç

şüphesiz, onların da ruhunu şadedecektir.»

Sofranın alt tarafmdakiler bu tiradı alkışlarken aziz misafirler, gittikçe uzayan çehreler ve karanlıklaşan gözlerle susuyorlardı. Yalnız, yanımda oturan ve takma dişleri ikide bir hamam nalınları gibi takırdayan kalın kaşlı bir eski paşa: «Allah belânı versin!» der gibi acı acı sırıtıyordu.

Servet Bey, edebiyattan sonra programa geçti: Nutkun gaye ve program faslında

«Darülbedayi» i uzun uzun çekiştirdi: «Şehremini Cemil Paşa, çok güzel bir esere başlamış", ae yazık ki arkasını getirememiştir, ilk

yıllarda Dariilbedayi'i idare edenler arasında adama benzer bir aziz çocukluk arkadaşım Reşat Rıdvan merhum vardı. Bu değerli tiyatro adamı, genç ya"

SONSIĞINAK 4ÎT

şmda ölüp gidince Darülbedayi, ehil ellere tevdi edilmemiş ve* teşebbüs, (yağma Hasan'ın böreği) haline düşmüştür.

Neler yapacağımıza dair uzun sözlerle başınızı ağırtmıya-cağım. Fakat ne yaparsak (Darülbedayi) den çok daha iyi yapmış olacağız. Bizde hatır, gönül yok. (Yeni Türk Tiyatrosu) n-da geçer akçe: Yalnız sanat ve ehliyet olacaktır...»

Servet Bey, yeni misafirlerine iş arkadaşlarını ve Oıele hepsinin başında beni takdim ederken çatlak tavandaki duruşunu zaten beğenmediğim avizeyi takımıyle başıma iniyor sandım. Yanımdaki kalın kaşlı paşanın başını bana çevirip presbit gözlerini yüzüme ayarlamak için kendini geriye çekerek bana bakışını hiç unutanııyacağım. Ben de o eski Pariziyana gecesinde Servet Bey'in avenesine aynı gözle bakmıştım.

Nihayet, kalkıldı. Aziz misafirler, merasimle kapıya götü" rülürken kalın kaşlı paşanın, arkalarında olduğumu farketmi-; yerek yanmdakine: «Sofu Seyfullah Paşa, hakikaten keramet sahibi bir adamdı. (Bu oğlan, hanümanımı yıkar benim!) derdi.» d:ye söylendiğini işittim.

Gelelim imtihana: «Konağın harem bahçesine kadar uzayan büyük taşlğında korkunç

diyebileceğim bir kalabalık bekliyordu.» Biz, misafirleri uğurladıktan sonra hep bir arada bu kalabalığın ortasından geçtik ve karşıdaki yaverler odasına doğrulduk. Burası şimdilik rejisör odasıydı. Kapısında redingotunun etekleri ince çarpık bacaklarının kaval kemiklerine kadar uzayan ak saçlı bir Arap bekliyordu. Servet Bey ona: «Hacı lala, biz meşgulüz; kimseyi içeri bırakma!» dedi.

Hacı lala, konağın en eski emektarıydı. Sadrâzam Niyazi Pa-şa'ya perde çavuşluğu yapnrş olmasına göre, kimbilir, kaç yaşında idi- Sonra Sürre Emini olan Sofu Seyfullah Paşa ile, Hicaz'a gitmiş ve bu «Hacı lala» ismi ondan kalmıştı. Şimdi ihtiyarlığında «Yeni Türk Tiyatrosu» nun kapıcılığını yapacaktı!

Tiyatro müellifleriyle b;r edebiyat muallimim ve gazeteci münekkitlerden birini imtihana alıkoymuştuk, öteki arkadaşı belediye ve liman havadislerini toplamağa gideceği için kalamı-yordu. Üç, beş dakikalık bir müzakereden sonra heyet, rejisör-48 SON SIĞINAK

lük odasından çıktı ve yine aynı törenle imtihanın yapılacağı ^rka bahçeye doğruldu.

Bekliyenlerin çoğu genç çocuklardı. Zaten şartımız: Genç ve iyi tahsil görmüş olmaktı.

Fakat aralarına birtakım yaşlılar ve hattâ uzaktan uzağa gözümün ısırdığı birkaç tuluat aktörü karışmıştı. Kimbilir ne ümit ile onlar da bekliyorlardı. Nihayet, bir de minimini kambur bir tuluat cücesi... Yemekten evvel kapıdaki bir adamımızın onunla alay ederek zavallıyı kovmasına yüreğim dayanamamış: «Bırak, girsin!» demiştim.

Birkaç gün önce yukarı katlardaki kapı, yerli dolap vesaire gibi şeyleri sökmeğe başlamış

olan yıkıcılar, eşyanın bir kısmım taşlığa indirmişlerdi. Bir kapmın önünde duran iki eski koltuğun birinden uzun boylu bir

adamın kalktığını ve yalancı bir neşe ve cesaretle Servet Bey'e doğru yürüdüğünü gördüm. Patronu tanıyordu. Yüzünü yakından görünce ben de onu tanımakta güçlük çekmedim., Đlk Meşrutiyet senelerinin hatırlı bir aktörü idi.

Laryo Bey'in «Feth-i Celil-i Kostaniye» piyesinin —arkasında göz alıcı bir parlak zırh ile—galiba Konstantin rolünü oynadığını görmüştüm. Şimdi ihtiyar, yıprak ve fakirdi. Zavallı, bunların hepsini saklamak için mümkün olanı yapmıştı. Eski siyah ceketini dikkatle ütülemiş, yakasının yağlarını benzinle temizlemiş, fakat, benzinin kokusu hâlâ

çıkmamıştı. Yüzünde seyrek tıraş edilen çehrelere mahsus bir parıltı vardı. Derisinin kırışıklıklarından kıllarını alırken yüzünü kesmişti. Plâstronunun su ile silinen bir yerinde, damlayan kanın lekesi kaybolmuştu ama, suyun kabartıları duruyordu.

Servet Bey, adamcağıza ümit veren bir ateşle onun elini sıktı:

— Vay sevgili üstadımız! diye yanağını okşadı. Üstat, rolünü hiç fena oynamıyor:

— Size muvaffakiyet temennisine uğradım. Başarırsınız mutlaka bu işi siz! derken plâstronunu (Konstantin) in zırhı gibi kabartıyordu. Evet, rol, fena değildi. Fakat seçilen dakika fena idi.

Servet Bey'in (Yeni Tiyatro) prensipleriyle en dolu bulun-

duğu dakikaydı. Bunun için patron da ona sadece uzun ömür dileğinde bulunmakla yetindi.

Harpte yanımda vurulmuş insanları çok gördüm. Bunlardan bazılarının düşmeden önce vurulduklarına inanmıyor gibi bir îıalleri vardı. O da öyle yaptı. Büyücek dişleriyle gülmeğe devam ediyordu. Sonra dudaklarının ağardığmı ve bu dişleri almıyor gibi kısıldığım gördüm.

Đkincisi yine o devrin tanınmış aktörüydü. O da ötekinin aksine kısa ve dolgun vücudu ile başka bir koltukta oturuyordu. Bizi görmedi ve dakikasını bekledi.

Üçüncüsü daha eski bir zamanın ortaoyununun çok sevilen bir çehresiydi. Kavuklu Hamdi ile beraber oynardı ve onun kadar tatlı bir yüzü ve bakışları vardı. Şimdi, galiba, sokaklarda karemelâ satıyordu. Fakat bugün boynunda kutusu yoktu. Hiç birimizden bir şey istemiyecek, hattâ bunu aklından geçîrmiye-cekti. Sadede bir

köşede bekliyecek ve gidecekti. Halinden, çekingenliğinden bu, anlaşılıyordu.

Taşlıkta bahçeye dağılmış olan çocuklar, ilkönce yolumuzu kesecek gibi koşuşuyorlar.

Servet Bey gülücükler dağıtarak ve basıyle selâmlar vererek, ben bir suç işlemiş gibi başımı önüme eğerek kendilerine yaklaşırken birdenbire mahcubiyetle geri çekiliyorlardı.

Harem bahçesinin sonunda birkaç duvar çıkıntısı ile iki ocak bacasından ibaret kalmış bir mutfak harabesi, onun yanında birkaç basamakla çıkılan bir set vardı. Đmtihanları açıkta, aylandozlar ve yabani otların büyüdüğü bu şeddin üzerinde yapacaktık.

Yıkıcıların yukarılardan indirip yıkdıkları ağır mermerler sebebiyle Servet Bey, burasını

eski Yunan tiyatrolarına benzetiyordu. Ayrıca bu şeddin patron için bir tarihî kıymeti de vardı. Babasının Hicaz valiliği zamanında bir aile düğününü bahane ederek buraya bir sahne yaptırmış ve yaz sonuna kadar

piyesler oynatmıştı. Sahnenin karşısında yüksek atkestaneleri-nin altına uzun bir masa kurulmuştu.

Servet Bey, bir yanma edebiyat hocasını, öbür yanına Mak-bule'yi alarak ortaya geçti.

Parola, bir kere daıha tekrar edildi: «Sanat, yalnız sanat... Aman, kadroyu abur cuburla doldur-nııyalım!» Ve başladık.

Biraz evvelki eski aktör gibi vaktini fena seçmekten başka kusurları olmıyan genç

çocuklar, ilk girmeyi bir avantaj sanıyorlar, gece böcekleri şuursuzluğu ile kendilerini ateşe atıyorlardı. Kız, erkek, mektep çocukları... Mektep kaçkınları, dönecekler...

Tertemiz giydirilmiş, iyi halli aile çocukları... Onların yanında da, sabahleyin belki bir fabrika, yahut dükkânda küçük bir iş aramış fukara çocukları... Halkevi amatörleri, işsiz tulűatçılar...

Evvelâ masa önüne geliyorlar. Kendilerine klişe sualler soruluyordu. Hemen hemen hepsi parolayı öğrenmiş gibi: «Sanat aşkı, sanat aşkı!» diye gözlerini havaya kaldırıyorlardı. Bir tanesi

ikinci parola olan ehliyete cevap veriyormuş gibi masum bir sesle: «Efendim, son karneme bakın; matematikte kırıklarım var ama, edebiyatta hep birinciyim.» dedi ve-kendisini edebiyat muallimine fena yakalattı:

— Ya, öyle mi? Gel öyleyse sana «Eşber» den bir parça okuyayım!

Muallim, iyi, fakat vazifesini fazla ciddiye alan bir adamdı. Yalvaran bakışlarıyle kendisinden şefaat bekliyen bir eski talebesine asık bir yüzle: «Vay, her yerde karşıma sen mi çıkacaksın?» diye çıkıştı. Fakat çocuk, mektepten sonra hayli sürtmüş ve yüzü, gözü açılmıştı., Umduğunun tersini görünce «Ya, zatıâliniz de benim karşıma çıkıyorsunuz ya!» dedi ve hepimizi güldürdü.

Bu konuşmadan sonra çocuklar, sahneye çıkıyorlar, imtihan suali olarak verilmiş üç

tirattan birini, sonra kendilerinin hazırladıkları bir parçayı okuyorlardı. Böylece ilk çarpışmada ilk gelenlerin beşi, altısı birbiri ardı sıra döküldüler. Sonra yirmi üç, yirmi dört yaşında bir genç göründü. Heykel gibi vücu

duyla kıvırcık, kumral saçları, geniş, beyaz alnı, bir tanesi hafifçe kalkık kaşları, kusursuz çekme burnu, bembeyaz dişleri, hasılı, her şeyi ile güzeldi. Üstelik, ötekilerin bahçe kapısı ile masa arasındaki yolda yürüyüşlerini şaşırmalarına mukabil, o, gayet rahat ve yavaş bir yürüyüşle, bize doğru geldi. Yalnız, bu yürüyüşe ve çehresindeki yaşma yakışmıyacak kadar ağır vakara göre şimdiden imtihanı kazanmış görünüyordu, kara göre şimdiden imtihanı kazanmış görünüyordu.

Makbule, hafif bir ıslık öttürerek: «Aman, ayol, bu La Dana O'Kamilya'nm (Arman) ı!»

demekten kedini alamadı.

Mümeyyizler, sandalyeler-nde âdeta edepli bir vaziyet almışlardı. Đsminin (Pertev Turhan) olduğunu söyleyen genç adam, tanınmış büyük bir ailenin ismim veriyordu.

Sahnede biraz ağır konuşuyor ve gözlerini kapıyordu. Fakat bu, pek ehemmiyetli bir kusur değildi ve hattâ güzel bile görünüyordu. Servet Bey, sevicinden tepinerek:

«Sanırım ki Yeni Türk Tiyatrosu jönprömiyesini buldu, diyordu, var efendim, var bu millette... Neler, ne kabiliyetler var ama aramasını bilmeli!»

(Pertev Turhan) dan sonra bir iskandal oldu ve fazla ciddiyetten yorulmağa başlayan imtihan heyetini birkaç dakika hem kızdırdı, hem eğlendirdi: «Yine küçük kambur.» O, sıraya filân bakmıyarak nasılsa kapıdan kaçmıştı. Arkasından yetişmesinler diye âdeta koşuyordu. Soluk soluğa geldi ve boyunun cücelği yetişmiyormus gibi Servet Bey'in önünde iki kat olarak bir de reverans yaptı. Bahçenin aydınlığında daha iyi görüyordum: Kaşlarına kadar kıl basmış dar alnı, birbirine yakın gözleri, iki tahta kaşığa benziyen kuru ve sivri kulakları, konuşurken bu kulaklara kadar uzayıp büyüyen çıkık ağzı ve diz kapaklarına kadar inen kollarıyle ceket giydirilmiş bir maymuna benziyordu. Kendisine bir şey söylenmesini beklemeden elinde tuttuğu meşin bir keseden birtakım kâğıtlar çıkardı. Servet Bey'in önüne döktü. Bunlar, tuluat kumpanyalanyle gezdiğine ve çok iyi çalıştığına dair hüsnühal kâğıtlarıydı. Aralarında bir de (Muhlis Sabahattin) in: «Onun, bir elmas parçası, kumpanyalar için bulunmaz bir nimet» olduğuna dair heyecanlı bir şaha-52

detnamesi vardı. Kamburcuk, bununla da yetinmiyerek kendi de kendisi için şahadetler yaptı.

Servet Bey, gerçekten bir büyüklük gösterdi. Mümeyyizlerden bazılarının alay etmelerine karşılık, o, tatlı, nazik ve babaca bir mahzunlukla:

— Evlâtçığım, çok iyi, çok güzel ama, burası tuluat tiyatrosu değil ki... dedi ve gönül alia daha başka şeyler söyledi. Fakat o, bunları anlamıyor, çok marifetleri olduğunu, taklitler yaptığını anlatarak: «Ne olur, bir tecrübe yaptırın!» diye yal-varıyordu. Sonunda en kuvvetli sandığı kozunu oynadı: «Para da vermeyin, ben, nasıl olsa geçinir, giderim!»

dedi.

Azmi, uzun boyu ile yerinden kalktı: «Hemen git şuradan!» diye kolunu kapıya doğru uzattı.

Jest ve ses, o kadar korkunçtu ki, heyet de âdeta ürktü. Fakat o, bunu işkenceyi kısa kesmek istediği ve kamburun kolundan tutulup

atıldığım görmeğe dayanamıyacağı için yapmıştı.

Bu antrakttan sonra: «Sanat, ah sanat!» diye göğüslerini döven ve bir, iki formalite sualinden sonra taburcu edilen birkaç genç çocuk ve arkasından da bir ikinci yıldız...

Fakat bu seferki kadındı ve daıha atkestaneleri arasında görününce Hoca, Servet Bey'e:

«Galiba jön damımızı buluyoruz!» demekten kendini alamadı.

Kızın yakınlığı uzaktan görünüşünden de daha güzeldi. O-nun için formalite sualleri uzadıkça uzadı. Kendine çok güvenen bir hali vardı. Gayet güzel konuşuyordu. Sık sık gözlüğünü çıkarıp silen Hoca, o, sahneye gideceği zaman: «Hacet var mı? Şurada okuyuversinler!» dedi. Sonra, oturmaktan ayakları karıncalanmış gibi ayağa kalktı, ağır ağır sahnenin önüne giderek oyunu oradan takip etti. Kızın (Baykuş) tan ezberlem ş

olduğu bir parça da hiç fena değildi.

Fakat, gazeteci münekkidin bir sözü, kızı birdenbire yakmıştı: «Đyidir, hoştur ama vesikalıdır!»

Servet Bey'in biraz önce sevincinden ç:çek dökmüş gibi kızarmış burnu, birdenbire ağardı. Kekeliyerek:

— Demeyin Allah aşkına, dedi, hani şu bildiğimiz vesika mı? O halde beyhude vakit kaybetmiyelim!

Gazeteci münekkid, yaptığına pişman olmuştu. Fakat gazetecilikte tükürdüğünü yalamak var mıdır? Kızın bilmem kaçıncı şubedeki dosyasına kadar birçok izahat vermek zorunda kaldı.

Servet Bey, ayrı ayrı herkesin yüzüne bakıyor, bir yerden bir ümit bekliyordu. Bütün çehreler çatıktı. Durmadan notlar alan edebiyat öğretmeni, kalemini masanın üzerine bıraktı:

— Şu halde vakit kaybetmiyelim, değil mi? dedi. O zaman Servet Bey, boynunu büktü:

— Mademki tiyatro, mekteb-i edeptir...

Hiç bir şeyin farkında olmıyan Hoca, tiradım bitiren kızı gelin getirir gibi âdeta merasimle imtihan masasına getiriyordu. Fakat kız, onun anlıyamadığını âdeta havadan kapmış ve yüzü birdenbire karışmıştı. Gelirken tekrar masa yanındaki sandalyesine oturacak gibi bir jest yaptığı halde çantasını aldı ve Servet Bey'in teşekkürlerine cevap vermeden kapıya yürüdü.

Hoca, ayrı ayrı hepimizin yüzüne bakarak:

— Ne oluyoruz? Yahu, ne oluyoruz?

Dedi. Đşi kendisine anlattıkları vakit: «Vay rezil vay!» dedikten sonra akla başka bir şey gelmemesi için tasrih etti.

— Vay rezil karı vay!..

Đmtihan kapısının ağzını şimdi kadınlar almışa benziyordu. Biri başına topuk yerinden bir kordelâ parçasıyle boğulmuş bir yün çoraba benziyen garip bir şapka giymiş, omuzuna bir pelerin atmış, sıracalı bir Arap melezi; kısık boyunlu, al yanaklı, şiş karınlı bir kız ki, yakın zamana kadar bir meşhur avukatın evlâtlığı olduğunu masum bir sadelikle itiraftan çekinmedi.

Đkincisi, iki sene aynı sınıfta kaldığı için mektepten çıkarıldığını ve kimsesi olmadığını

söyliyen küçük yüzlü bir şaşı kızdı. Ik'sinin imtihanı da çabuk geçti.

Uçüncününki onlarmkinden de kısa oldu; çünkü ezberlediği parçanın ikinci mısraını

birdenbire unuttu ve hıçkıra hıçkıra ağ-lıyarak kaçtı. '

:

Hoca, neşesini kaybetmişti. Servet Bey:

—r Bir şey söylemiyorsunuz, Eyüp Bey, dedi. O, kendini toplıyarak cevap verdi:

— Bunların vesikası yok her halde... Hangisini alsak, diye düşünüyorum.

Makbule, gülerek şaka etti:

— Ben, doğrusu ötekini düşünüyorum: «Şuna Eyüp Sul-tan'da abdest aldırıp bir tövbe ettirsek!» diyeceğim ama orasi da kapalı!..

O esnada ufak yapılı, gri tayyörlü bir kızın telâş etmeden geldiğini ve masanın üç, beş

adım ötesinde durduğunu gördük. Yakasında ensiz bir koloret, ellerinde dantel eldivenler ve bir küçük çanta vardı. Đlk bakışta bana izinli çıkmış bir hastabakıcı gibi göründü.

Hoca, içini çekerek kulağıma:

— Erbab-ı faziletten biri daha! diye fısıldadı. Sualler başlamıştı:

— Adınız?

— Remziye.

— Yaşınız? —> Yirmi dört.

— Daha küçük görünüyorsunuz! Komplimana aldırmadı. Sadece:

— Değilim! dedi.

Ötekilerin aksine kafa tutar gibi bir hali vardı.

— Tahsiliniz var tabiî?

— Biraz.

— Nerede okudunuz?

— Muallim mektebinden sonra biraz Üniversite... Servet Bey, bir ıslık çaldı:

— Bunu, bu kadar yavaş değil, bağıra bağıra söyleminsin, çocuğum...

O, bu komplimana da aldırış etmedi. Hattâ biraz da canı sıkılmış gibi göründü.

Hoca, yine kompliman yaptı:

— Yalnız fazilet değil, ilim de beraber...

îş, inada binmişti. Servet Bey, onu konuşturmak istiyordu.

Kız, nerede ise tek kelime ile cevap verecekti. Tiyatro imtihanına giren bir insanda bunu garip buldum:

— Üniversitede ne kadar okudunuz?

— Üç sene efendim...

—¦ Üç sene... Âdeta yüzülüp kuyruğuna getirilmiş bir tahsil...

— Onun gibi bir şey, efendim.

— Saygısızlık olacak ama merak ettim, niçin bıraktınız? Acaba bir haksızlık, falan mı?

— Hayır, efendim, öyle bir şey yok. Tahsil, pek zekâ isti-yen bir şey değildir...

Papağanlığım iyidir, kolay ezberlerim. Tez değilse bile kolayca diplomamı alabilirdim.

— Öyleyse neden yapmadınız?

— Şahsî bir sebep...

Konuşması kuru, fakat rahattı. Servet Bey'in bir kere daha gösterdiği iskemleyi reddederek ayakta duruyordu. Bu sefer, edebiyat muallimi söze karıştı:

— Güzel ama, siz, Üniversiteyi bitirmeden de hoca olabilirdiniz; mademki muallim mektebi mezunusunuz!

— Onu Üniversiteden önce yaptım; bir buçuk yıldan fazla... Hoşlanmadım.

Deminden beri önümdeki kâğıda karmakarışık resimler yapıyordum. Bu söz üzerine başımı kaldırarak dikkatle yüzüne baktım. Cumhuriyetten sonra ükmektep hocalığı bir tabu idi. Onun için böyle konuşmak epeyce bir şeydi. Her halde bir numara yapıyor olacaktı. Đki saatten beri seyrettiğimiz numaralardan farklı bir numara... Đmtihanın başından beri ses çıkarmadan dinlediğim halde kendimi tutamadım:

— Şu halde sanattan daha fazla hoşlanıyorsunuz?

Kızın yüzü biraz yana döndü. Đlk defa duraklayıp düşünüyor ve bu, ona biraz sempati veriyordu. Fakat birinciden sonra ikinci tabuyu da ısırmaktan çekinmedi.

— Onu birdenbire söylemek güç... Bilinmez... Tecrübe edeceğim... Tabiî kabul edilirsenı!...

Sözler, açıktı; fakat tereddüt ve düşünce devam ediyordu. Bu sefer, kimse bir şey sormadan konuştu:

—i Sahne için ufak tefek avantajlarım olduğunu sanıyorum. Dediğim gibi, papağanlığıma da güvenim var... Duygu tarafım için pek söz veremiyeceğim... Đhtiyar, genç, ne olursa olsun... Tabiî figüranlık da dahil...

Bahçeyi kaplamış olan atkestaneleriyle aylandızların akşamı vaktinden evvel getireceği hesap edilmemişti. Bahçe duvarının bir tarafından görünen bir cami kubbesinin kurşunları kamaştırıcı parıltılarla yandığı 'halde biz, karanlıkta gibi idik.

Kızın bu karanlıktan büsbütün silinmiş ziyasız mat yüzünde âdeta bir aydınlarıma oluyordu. Tamnmıyacak kadar değişik Mr çehre ile komik bir teşbih, yaptı:

— Sahnede oda hizmetçiliği gibi bir şey... Biraz yemek, biraz ütü... Bulaşık, çamaşır, süpürge... Hattâ hanımların birdenbire hastalanmaları filân gibi hallerde bir, iki gece meydanı boş bırakmamak...

Hoca, kendini tutamadı:

— Ha, şöyle biraz gül, kızım!

Dedi. Hep gülüştük. Fakat o, tekrar ciddileşti. Ben:

— Bir sual daha, dedim, tiyatroculuk hayatının fazla demokrat taraflarını da saklamamak lâzım..., Anadolu'nun kimbi-lir hangi köşelerinde hangi fena şartlar içinde kona, göçe uzun turneler...

Yüzünde yine ani bir aydınlaşma bakışı ve gülümsemesi:

— Hepsi hesaplanmıştır, diyor.

Azmi de benimle beraber bakıyordu. Kız, izinli çıkmış hastabakıcı tavriyle sahneye yürüdü. Yolu şaşırmadan, sedin önündeki basamakların yerinden oynamış taşlarından sürçmeden ilk çıkan o, olmuştu.

Đmtihanda da bir saniye duraklamadı. Sesi ve telâffuzu çok netti. Çabuk ve kolay bir konuşma tarzı vardı. Bazı yerlerde daha da hızlanıyor. Gariptir ki söylediklerinin bir kelimesi kaybolmuyordu. Yalmz, biraz kuru idi. Hele trajedi tiradını okuyuşu arpej ekzersizleri gibi bir şeydi. (Pedr) rolünde boyundan büyük bir işe kalkıyor gibi kelimeleri büsbütün kurulaştı-ran bir utanma sezer gibi oldum. Fakat kendi seçtiği bir ko-medide çok açıldı. Bu, bir hizmetçi kız rolü idi. Ansızın sokaktan dönen saf bir kocaya karısının maskeli baloya gittiğini anlatmamak için soluk almadan bir alay yalan söylüyor ve hanımı, eve dönünceye kadar onu yatak odasına bırakmıyordu. Servet Bey:

— Yahu, bu, Minakyan'ın «Hanım Uykuda!» komedisi! diye âşinâ çıkınca, kız:

—. Evet, iyi bir şey değil, fakat benim için bir fikir verir,, diye seçtim, diyor.

Bir cambazlığa benziyen bu parça, Remziye için sade fikir değil, iyi bir fikir de vermekte idi. Üstelik kadroya bir Üniversitelinin girmesi Servet Bey için büyük bir muvaffakiyetti.

Hoca, içini çekerek: «Karıya yazık oldu!» dedi. Servet Bey:

— Neden yazık olsun? Tiyatro da bir mektep değil midir? diye cevap verdi.

Fakat söylemek istediği o, değildi. O, hâlâ kapıya giderken geçtiği yollara bakarak ötekini, vesikalıyı düşünüyordu. Derin bir göğüs geçirerek (Güllü Agop) un meşhur piyesinin ismini tekrar etti:

— «Fazilet mağlûp olur mu?» Ne diyeyim: Allah encamımızı hayır etsin!

Đmtihana girecekler arasında eski aktörlerden Sadullah Nuri gözüme ilişmişti. Acele etmiyor, sırasını bekliyordu. Nihayet,

köşesinden çıktı. Ağır ağır masaya yaklaştı. Gayet soğuk bir memur selâmı vererek durdu. O, zaten memurluğu aktörlükle atbaşı

yürütmüştü. Küçük bir (Defter-i Hâkanî) kâtibi iken arasıra Vehbi adiyle sahneye çıkardı.

Meşrutiyetin ilk yıllarında birdenbire parlamıştı. Burhanet-tin Tiyatrosu, Donanma Tiyatrosu gibi tiyatrolar, başroller için daima onu ararlardı. Sonra, işler bozulunca ortadan kaybolur ve Maliye tahsil memurluğu, Nahiye müdürlüğü gibi işlerle Anadolu'ya gittiğini öğrenirdik. Fakat bu da uzun sürmez, ufak. tefek ihtilaslardan açığa çıkarılır, hattâ hapse girer ve tahkikatın, davaların arkası alınıncaya kadar tekrar istanbul'a, tiyatroya dönerdi. Tiyatro kapıları ona daima açıktı. Fakat bu sefer, hava fena esiyor olmalıydı!.. Zaten artık ihtiyarlamağa

da başlamıştı. Burada aşağı yukarı herkesin kendisini tanıdığı-jıı biliyordu. Fakat bümiyor görünmeyi bir numara gibi kullandı, bir org gibi ağır ve ahenkli sesinde mahzun bir tevazuyla:

«Bir ihtiyar amatör olduğunu, hiç şüphesiz, gençlerle ka-bil-i kıyas olmamakla beraber, ufak tefek ihtiyar rollerinde bir işe yarıyabileceğini umduğunu, lütfen bir tecrübeye müsaade «ediLrse minnettar olacağını» söyledi.

Saat, çok iyi hesap edilmişti. O da meşhur aktör gibi acele etseydi, şüphesiz, yanardı.

Saatlerden beri önümüzden geçmiş genç çocukların hep birbirine benzeyen genç

çehrelerinden bizi dinlendiren büyük, dolgun siması, aksanım alaca karanlığında bütün yüzünü dolduruyor gibi görünen mahzun, büyük gözleri ve o eski Đstanbul efendilerine has müeddep ve ıstılahlı konuşma tarzı, çoğu yaşlı olan heyete pek iyi tesir etti.

Zaten hepimiz yorgunduk. Bütün gerginliklerimizin ve prensiplerimizin laçka yaptığı bir saatti. Bu sefer, Azmi, bir kalkınma yaptı:

— Yani, imtihan mı, dedi, siz, imtihanını çoktan, vermiş î>ir insansınız!..

Servet Bey başta olmak üzere, birkaç ses tasdik etti:

— öyledir!

Şimdi, tiyatroyu biz oynuyorduk. Sadullah Nuri, işi daha sağlama bağlamak için aynı

müeddep inat ile boynunu büktü:

— Usul usuldür, mevzuata riayetkar olmak lâzımdır. Müsaade buyurunuz!

Sahneye gitmeden, bulunduğu yerden yalnız bir adım geriliyerek (Baykuş) taki ihtiyarın genç çocuğun ölüsüne karşı son tiradını okudu, hiç bir zorlama yapmadığı halde org, şimdi bütün zengin derinliğiyle hıçkırıyordu. Ve: «Garazım, parlayan şu hainedir!» diye parmağı ile gökyüzünü tehdit ettiği zaman teessür, son dereceyi buldu. Kim o hain?

Bunu kim ne bilsin? Fakat değil mi ki, hepimiz bir şeyin şikâyetçisiyiz, o halde var Mr suçlu! Bunu anhyacak yaşta olmadığı halde gazetecinin gözlerinde bile biraz yaş vardı.

Hâsılı, Sadullah Nuri, belki en iyi rolünü oynamış, partiyi kazanmıştı. Biraz da onun tesiri ile son gelen üç kadının üçü birden kabul edildiler.

Bunlardan bir tanesi, güzel endamlı, güzel çehreli bir genç kadındı. Tavırları, sesi ve konuşması da pek beğenilnıiyecek gibi değildi. Yalnız, profilden çok güzel göründüğü

halde cepheden bakılınca yüzü birdenbire darlaşıp uzuyor, gözgöze gelindiği zaman bakışları bir yırtıcı kuş emniyetsizliği veriyordu.

Artık ayakta idik. Yanımdaki Hoca da buna dikkat etmişti, kolumu tutarak fısıldadı:

— Vardır bunun da bir vesikası çantasında ama, inşallah oğlan meydana çıkarmaz.

Çehresine gelince hissî rolleri Karagöz gibi yandan, edepsiz rolleri de cepheden oynatırız; olur, gider. Fakat bacaklar cidden yaman!

Son gelenler bir örnek giyinmiş ve meptep çocukları g:bi elele tutuşmuş iki küçük kızdı.

Garip bir kaprisle ikisi bir arada imtihana girmek istiyorlardı. Đş, zaten ciddiyetini kaybettiği için «Peki!» dedik. Birimiz:

— Kardeş misiniz?

Diye sordu. Đşisi bir ağızdan:

— Değiliz, arkadaşız! Dediler. Hoca:

—ı Sahnede de bir ağızdan mı konuşacaksınız? Diye şaka etti. îkisi de güldüler. Biri, utanarak cevap verdi:

— Hig öyle şey olur mu efendim?

Niçin bir arada imtihana girmek istedikleri Servet Bey'e merak olmuştu; sordu.

Birbirlerine baktılar. Biri, ötekine:

— Sen söyle!

Dedi. Öteki, dudağını ısırdı:

— Efendim, biz, birbirimizden ayrılmak istemiyoruz. Đnşallah beğenirseniz ikimiz de beraber geleceğiz. Birimizi beğenirseniz...

Birden cesareti kırılarak susmuştu...

Hoca:

— Beğenmezsek ne olacak? diye sordu. Kızcağızlar: «Gelemiyeceğiz» demeğe cesaret edemiyerek:

— Ağlayacağız efendim, dediler.

Dediklerini hemen yapacaklarmış gibi ikisinin de dudakları titremeğe başlamıştı.

Makbule:

— Siz inşallah kocaya vardığınız zaman da beraber mi varacaksınız? diye sorunca birdenbire ağlamaktan vazgeçerek bizimle beraber güldüler. Biri, kaşlarım kaldırarak masum bir çehre ile:

—ı Şimdi iki kadın birden almak yasak değil mi efendim? Yine bir kahkaJıa!... Hoca, bana yavaşça:

— Bunlar, kendilerini çocuk diye yutturmağa çalışıyorlar. Ve yüksek sesle sordu:

— Senin adın ne, bakayım kızım?

Bir arada numaraya çıkanlar gibi idiler. Fakat biri, uzun boyu, öteki kısa ve tıknaz vücudu ile hoş bir tezat da oluyordu.

— Mâstıme fendim...

— Oh, ne iyi, ya seninki?

— Melek, efendim...

— Oh, oh, oh!...

Hoca, maskaralığı ele almıştı. Kahkaha ile gülerek:

— Yalnız, çocuklar, tiyatro cennet-i âlâ değil... Orada meleklerle mâsumelerin ne işi olacağına pek akıl erdiremem! Siz, nerede

okudunuz, bakayım?

— Halkevinde... Öteki, tashih etti:

—> Ortaokulda da okuduk, efendim... Yani Halkevinde oynadık, tiyatro dersleri aldık.

Hoca:

— Şu Halkevleri bizim Konservatuvar maşallah! dedi. Sonra gözlerini kırparak bana yavaşça:

— Sizin Zekazik tiyatrosunu da unutmıyalım!...

Kızlara pek alıcı gözle bakmıyordum. Sırf mahzun etmemek ve bir de usulü bozmamak için suali sormuştuk.

Biraz sonra Servet Bey, kendilerine teşekkür ettiği zaman ikisinin yüzünde de yine ağlama alâmetleri belirdi ve oldukları yerde durdular.

— Ne oldunuz çocuklar?

Melek, dudaklarını bükerek göz yaşlarmı bıraktı: —¦ Kabul etmiyecek misiniz, efendim?... Servet Bey, hayretle sordu:

— Nereden anladınız?..

Öteki de ağlıyordu. Göa yaşları içinde gayet ustalıklı bir cevap verdi:

— Bizi ötekiler gibi oynatmadınız ki... Servet Bey, hem güldü, hem bozuldu:

— Biz, oynatmadan da insanı anlarız ama, mademki öyle istiyorsunuz, haydi oynayın bakalım!...

Kızlar, oyuna başlamak için yüzlerini, gözlerini silerken yanımıza yaklaşmış olan Makbule:

— Bak, Mâsume'nin burnu akmış... Süsene, ne duruyorsun? diye Hoca'ya takıldı.

Đmtihana girenlerin çoğu gitmişti. Fakat birkaç tanesi karanlık taşlıkta hâlâ bekliyorlardı.

Servet Bey, onlara:

— Çocuklar, hepinizi gördük, dinledik... Aldığımız notlara ve kadromuzun ihtiyaçlarına göre düşünüp kararımızı vereceğiz, adresleriniz bizce mahfuz... Neticeyi mektupla bildiririz...

Neticeyi Servet Bey, bana çoktan söylemiş bulunuyordu. Edebiyat muallimi ile müellifler ve gazeteci, arasıra münakaşalar

çıkararak birbirlerine girerlerken o, bana yavaşça:

—* Aldırmayın, demişti, ipin ucu bizim elimizde... Siz, gözünüze kestirdiklerinizi işaret edin... Yann, biz bize kadromuzu yaparız...

Sonra da gülerek kolumu sıkmıştı:

— Parlâmentolarda da öyle değil midir? Cemaat söyler, imam bildiğini okur...

Servet Bey'in derdi; gösteriş ve bir parça da reklâmdı. Bu imtihanla büyük babası ve babası gibi bir devlet oyunu oynayıp kendini eğlendirdiği anlaşılıyordu.

Ertesi sabah, kurucuları da alarak kadromuzu yaptık. Zaten yapılacak fazla bir iş de yoktu. Sadullalı Nuri'yi de artık kendimizden saymak şartiyle kadronun demirbaşları

yarım düzineyi bulmuştu. Gerisini imtihan ettiğimiz gençlerle tamamlayacaktık ve onlar; göstermelik rolünü oynıyacaklardı. Bunların arasında Pertev, başta idi. Kellesi, kulağı ile o, alay başını çekecekti.

Birkaç günden beri kurucular arasında (Osman Lâhuti) diye yeni bir arkadaş karışmıştı.

O da Zekazik kampı aktörle-rindendi. Balkan muharebesinde ölmüş bir süvari binbaşısının; oğlu idi.

Tamnmış bir gark şeyhi olan büyük babası, onu kendisine halefi yapmak arzusu ile uzun zaman yanında alıkoymuş, sonra Darülfünunun ilahiyat şubesine göndermişti. Fakat o, sarıklı hocalarla bir türlü bağdaşamıyarak dümeni başka tarafa çeviriyor ve hırsızlamadan edebiyat tahsili yapıyordu.

Daha sonra Pertev gibi bir harika daha geldi. Bu da bir kibar çocuğu idi. Öteki kadar güzel değildi. Buna mukabil vücudu daha atik, tetikti. Çehresi ve kıyafetiyle o da prezantabl bir gençti. Đmtihan heyeti onda birçok kaliteler bulmuştu. Babası onu zorla Tıbbiye'ye sokmuştu. Sonradan işlerin pek iyi gitmediğini görünce birkaç yıl da Fransa'ya göndermişti. Fakat Tanrı vergisiyle uğraşılır mı?

O, orada Fakülteyi asarak tiyatrolara ve tiyatro derslerine devam etmiş, (Felix Galipaud) ya ve daha başkalarına talebe olmuştu. Elinde (Felix Galipaud) nun şahadetname yerine geçebilecek güzel

bir mektubu vardı. Bunu işitince Servet Bey'in yine zemberekleri boşandı. (Galipaud) yu kendisi de tanımıştı. Konuşmağa başladılar.

Doktor, (Galipaud) nun bir monologunu, onun taklidiyle ve gümbür gümbür bir Fransızca ile okumağa başlayınca adamcağızın âdeta gözleri yaşardı. Demek, o (Darülbedayi) in kör olası gözü bunu görmemiş ve böyle bir adamı üç defa kapıdan çevirmişti. Böyle olunca gerek (Fecriâti) çilerin şiirlerinde ve gerek bizim metinlerimizde yaptığı ufak tefek yanlışlara ve du-
raklamalara pek ehemmiyet verilmedi ve perde, muvaffakiyetle kapandı.

Kumpanya kurulmuştu. Erkekler: Benimle Azmi, Hoca, Lâhuti, Sadullah Nuri, Doktor Reyhan, Pertev ve imtihanda kazananlardan Şevket ve Necmi adlı iki genç çocuk...

Kadınlar: Makbule, Süheylâ, Rernziye; Dürdâne ve Melek ile Mâsume... Đmtihana girenler arasında onlardan daha iyiceleri vardı; fakat Dürdâne, onları yakından tanıyordu... Mahalle komşusu idiler. Hattâ Dürdâne'ye: (Teyze) diyorlardı. Fakirlik içinde büyümüş iki öksüz yavrucuktular. Ahlâkları için. kalıbım basardı. Allah yine de bozmasın, karda leke var, onlarda yoktu. Đkisini de ebe mektebine yazdıraeaklardı. Zamanın hali malûm, tiyatro diye tutturmuşlardı. Zaten Halkevi'nde de sahneye çıkıyorlardı. Bize söyledikleri temsilde kendisi de bulunmuş ve parmağı ağzında kalmıştı. Ne idüğü belirsiz kızları almaktansa bunları almak elbette daha iyi idi. Üstelik kendisi de baskı altmda tutardı.

Gözü daima büyüklerde olan Servet Bey, kadroyu hiç değilse yirmiye çıkarmak istiyordu.

Fakat ben, on beşte ayak diredim: «Şimdilik daha fazla açılmak bütçemiz için tehlikelidir.» dedim ve sebep de söyledim: Yolun daha başında idik. Đşe başladıktan sonra karşımıza parlak istidatlar çıkacağına şüphe yoktu. Sonra onları ne yapacaktır?

Patron ve işçi kavgaları bizdet tersine oluyordu. O, meselâ, artistlere Darülbedayi'dekilerden daha az para vermeyi bir onur meselesi yapıyor, yığınla sebep söylüyordu. Ben, hepsine hak veriyorum, fakat sonuda ciddî bir çehre ile:

— Bütçe zaruretidir, olamaz, aksi halde Maliye Nazırlığınızdan istifa ederim.

Diyorum.
Servet Bey, kimi vakit kızar gibi yapıyordu; fakat iç:'nden memnun olduğunu anlıyordum. Kendi de kendinin sağlam bir ayakkabı olmadığını anhyacak yaşa gelmişti biçare. Bunun için birinin onu frenliyor gibi görünmesi, emniyetini arttırıyordu. Hâsılı, karşı karşıya müsrif hükümdar ile ihtiyatlı veziri rolünü oynamakta idik.

Servet Bey, bu gibi çekişmelerde Hoca'ya: «Doğru mu, değil mi?» diye bir nevi aracılık teklif ederdi. Fakat o, bu nazik duruma karşı bir formül bulmuştu. Gözünün birini kapıyarak derin bir düşünceye dalmış görünür, ağır bir sesle:
— Meseledir, derdi.
Yalnız kaldıkları zaman Hoca'nm bu meseleyi ona nasıl izah "ettiğini bilmiyorum ama, daima bana:
«Haklısın!» der ve bu sefer sinik ve aynı zamanda da sâf -ve masum bir göz kırpışıyle dua ederdi: «Allah razı olsun senden... Paranın hududunu bilmiyoruz. Ne kadar az sarfedersek o kadar uzun devam ettiririz komediyi... Yani kumpanyayı...» derdi.
Hoca, o güne kadar benim Kuledibi'ndeki pansiyonda yatıp kalkıyordu. Fakat bunun adı
yatıp kalkmaktı, istanbul'un orasında, burasında sağ kalan eski arkadaşlarından bazılarını bulmuştu. Onlarla beraber geç vakitlere kadar, kimbüir, nerelerde sürtüyor, sabaha karşı pabuçları elinde, zampara gibi çoraplarının ucuna basa basa içeriye giriyordu. Uyanık olursam: «Nereden?» diye soruyordum. O, yorgun, kimi zaman da galiba biraz sarhoş ve iliklerine işlemiş bir üzünle ? «Gaip aramaktan... Fakat hayf ki, bulamıyoruz!» diyordu.
îşe başladıktan sonra elinde tahta bavulu ve şemsiyesiyle Servet Bey'in konağındaki odasına taşındı ve bir daha da ayrılmadı.
Hepimizde o ne parçalanırcasma bir çalışma idi. Bu çeşit bir ateş, ancak muharebeye girecek ordularda ve bir de galiba... Tiyatroda oluyor. Yaptığım işe hâlâ şaşmaktan ve inanama-maktan vazgeçemediğim halde çizmeleri çekmiştim. Beni en memnun eden şey: Azmi'yi o esirlik günlerinde» sonra tutulmuş olduğu pek kötümser ruh haletinden kurtulmuş denecek derecede değişik

görmüş olmamdı. Kanalı uzaktan gördüğümüz günün ve onu top atışları altında geçtiğimiz gecenin (Azmi) si... O gecenin bir ânı
olmuştu ki... Burunda yalnız uzun, vahşi, kor-

san siluetinin yanıp söndüğünü görmüştüm. Başka îıiç bir şey olmasaydı yalnız onu bir kere daha o halde görmek değerdi bu maceraya... Fakat bu manzara, bana aynı
zamanda yeni bir bozgun tehlikesini de düşündürüyordu ve o zaman, iki kat artmış t>ir ateşle işe daha sıkı sarılıyordum. Hoca'nm dediği gibi, devam etmeliydi bu macera... Ne kadar uzun sürmek mümkünse!..

Üç, beş gün sonra ben de Đsmail'i alarak onların yanındaki odaya göç ediyordum. Çünkü
işlerimin sıkılığı aynı zamanda bir gece çalışması istemekte idi.

Yola çıkmak için önümüzde ancak kırk, elli günlük bir zaman vardı. Şimdi acele sırası
bana gelmişti, Sonra, nasır haline geldiğine inanılan bir kalp ve vücutta, yeniden hayat ve taptaze bir yeşerme alâmetinin renk ve seslerini duymak...

Bir tecrübe, bir prova diye kabul ettiğimiz bu Anadolu turnesini küçümsememek lâzımdı.

O, bizim ilk atış tecrübemiz olacaktı...

Benim inanmamdan başka çare yoktu bu işe... Kanalda da öyle olmuştu zaten...

Piyesler... Her şeyden evvel oynanacak piyesler... Elimde yapıları çok sağlam piyesler vardı... Ne kadar maskara ve gü-iünç hale sokulsa yalnız vakalarıyle bizi de, halkı da sürükliye-cek çeşit çeşit adapte piyesler... Güney Fransa'dan bizim To-roslara getirilmiş
«Mersinli Kız» diye bir piyes, başka bir çeşnide yine o çeşit heyecanlarla dolu bir başkası... Hep bizim çehrelerimize sokulmuş -piyesler... Ağlatıp güldürecek eserler...

Bunlardan korkmuyorum. En kuvvetlilerden birkaç tanesini birden provaya koymuştum.

Bu piyeslerden dört, beş tanesi hazır olmayınca yola çıkmıyacaktık. Her gittiğimiz yerde bu oyunları birbiri ardı sıra oynayacaktık. Dram olmazsa komedi ve maskara bir komedi.^

jluüakaJıalkla, kalp kalbe gelmek için bu küçük perdenin Jgindeki dünyaya onları çekmenin çaresini anyacaktım. ....

F. 5

il

Titreşerek, dişlerimiz birbirine çarparak muharebeye girişlerimizi görüyorum ve bu, iiTnifKmj arttırıyordu. Bir kere o kargaşaya başlamak, halkı sahneye sokmak lâzımdır.

Seyircilerden bir kısmı mekteplere girememiş genç çocuklar, diğerleri hiç bir nizamı

kabul etmemiş ihtiyar çocuklar... Temsilleri görmek için erken saatlerde tâ uzak yerlerden gelecekler, hepsi de eğlenecekler...

Piyeslere gelince; rolleri, hatta birkaç tanesini birden ezberlemek lâzımdı... Provalara başlamadan önce rollerin su gibi obuası şarttı. Dinliyorduk; birbirlerine karşı

yabancılıkları devam ediyordu., Henüz kaynaşamamışlardı; fakat bu da olacaktı. Bir yeis alâmeti gösterenleri, belki hiç oynıyamıyacakian rollerle aldatıyordum.

Mahrumiyetler içinde bir çölde gibi sarih olduğumuz için. tiyatro, etrafımızda coşan hayata ve hıralara karşı bizim (8oa Sığmağımız) dır. Hiç bir ateşin bozamayacağı, giremeyeceği bir sığınak...

Durmadan kumpanyalara girip çıkmış, beğenmemiş, bozguncu diye tanınmış Sadullah, çalışmalarımızı gördükçe: Ben, hakikaten hiç bir yerde görmedim bu intizamı... Ve hatta çalıştığım resmî dairelerde dahi heyhat!...» diyordu.

Daima uzak durmayı belki de bir ihtiyat bilen mizacgir memur ruhiyle harekete alışmış

olduğundan ona inainhnayabihr-di, fakat çalışmalarımızı beğendiği; halinden de belli oluyordu.

Konağın bir tafanndan hâlâ yıkıcıların kazma sesleri geliyor, Servet Bey: «Kuruluyor, kuruluyor!» diyordu.

Servet Bey... Onunla münasebetimde anormal bir şey vardı. Bu adama karşı ilk günlerden beri başlıyan içimdeki tiksinti, olduğu gibi, duruyordu; zaman zaman da acayip bir yakınlık duyuyordum...

Konakta iki sahne kurmuştuk. Biri imtihan yaptığımız bahçedeki sed, öbürü de salondaki sahne... Hatta provalarda basit, bir dekorun havasını bile ihmal etmiyordum...

Hayattaki nesiller dargınlığı, genç ve yaşlı nesiller uyuşmazlığı burada görülmüyordu.

Artistler arasında henüz tam bir kaynaşma olmamıştı ama hepsi genç mektep çocuklan gibi

eğleniyorlardı, burada da mektepler deki gibi ilk önce yabancılıklar, birb'rinl yadırgamalar oluyordu. Sonra, yavaş yavaş ikişer, üçer arkadaş grupları kuruluyordu.

Đşe başlayınca gvup grup ayrılıyorlardı.

Roller ezberlenmiştir. Artık alışmağa başlamışlardır. Onun için hemen provalara girişiyoruz.

ilk günlerdeki gibi neşe ve heyecanla çalışıyoruz. Sonra, teneffüsler geliyor... Đş

aralarına teneffüsler diyorum; çünkü bu mektep teneffüsleri gibidir.

Taşlıkta grup halinde dolaşmalar, bahçede atkestaneleri altında — yanlan açılarak —> büyütülmüş masada hep bir arada öğle yemekleri... Brr lokantadan gelen ufak tefekîe, hatta bazan yıkılmış bir ocağın içinde yanan ateşte kaynayan bir tencere ile yemekler...

Sonra, yardımcım olan bir asker düdüğü ile işbaşı yapmamız... Yine gecelere kadar çalışma...

Bu çalışmalardan şikâyetler oluyor, fakat: «Gidin!» dediğimiz zaman ses yok... Son Sığmak...

Provalar ilerledikçe imtihanlarda beş vehimlere kapıldığımız anlaşılıyor. Bazılarında yamlmışızdır; yahut, görürZslerin kurbanı olmuşuzdur. Meselâ, büyük ümidinrz Reyhan, aptal; Doktor Pertev kalp çıkmıştır. Hele kalıp kıyafeti balcmmdan jönpromiyemiz olmadığından Reyhan, bizi düşündürmektedir. Ciddî ve ağır piyeslerimiz aksayacağa benziyor.

Hoca:

— Böyle aptallar, sizi, bizi aldattıkları gibi kim b:lir, kaç kişiyi de aldatacaklardır. Böyle kavakları hükümetler nasır, prensesler koca yapıyor. Eh, biz de biraz kullanıveririz a canım!

Hiç bir neşesizliğe tahammül edemeyen zavailı Hoca, neşesine kapıldığı, fakat sağlamlığına inanmad ğı işlerde her türlü tehlikeyi uzaklaştırmak için uğraşıyor.

Makbule üe onun havayı düzeltmekte büyük roUeri vardır. Zavallı Makbule, umduğumdan çok iyi çıkmıştır. Âdeta evin kadını gibi bir şeydir. Orta yaşlarda bir kaynana.. Kah bütün ca-zibeleriyle dişi; kızdığı ve etrafnu haşlamağa başladiğ- zamanki sesiyle korkunç bir kaynana...

Disiplinde Azmi g:bi onun da istemeden, sırf görünüşleri ve karakterleriyle yaptığı bir tesir var... Onun için en korktuğum şey: genç kız rollerine musallat olmasıydı. Fakat halini biliyordu biçare... Hattâ dışarıdan görünüşü bile... Ahbaplığımız, artık her şeyi teklifsizce konuşacak raddeyi bulduğu için bana açıkça söylüyor:

— Yani ben, kadm olmasına kadınım; amma sahnede değil.. Allah esirgesin yapmam ya, eğer istesem efendilerin imanını gevretebilirim. Lâkin sahnede zavallı (Peruz) a yaptıkları gibi: «Koca domuz!» diye bağırıverirler sonra!...

Bunun :ein piyeslerde yaşlı kadm, komedilerde genç kadın rolü alıyor; fakat onlarda da maskaralığa boğuyordu.

Beni korkutanlardan bir tanesi de Süheylâ idi. Havasını bulursak en heyecanla oynayacağımız piyeste Reyhan ile karşı karşıya en ağır sahneleri oynuyorlardı. Fakat arasıra yaptıkları gaflarla canımızı sıkıyorlardı.

îki dost ailede birbirini sevmeğe başlamış kocalı bir genç kadınla bir genç adam ki her şeyi göze alıp kaçacakları bir gecede kadın, kocasının kendisine ne kadar bağlı olduğunu görüyor ve kararından vazgeçiyor.

Beyhan, Makbule'nin dediği gibi bir hafız efendi idi. Üstelik hafızası da kuvvetli olmayan bir hafız efendi... Yüzü, melek gibi güzel... Lâkin ne çare ki sanat kabiliyeti eksik...

Kelimelerin zihninde bozulup dağılmasından korkar gibi kımıldamadan durarak, üstelik de yine hafızlar gibi gözlerini kapayışı, en heyecanlı isyan sözlerini garip bir tecvitle okuyuşu...

Öte taraftan Süheylâ'yı (Medya) da isyanlarla dolu olan bir rolü bir ay başında koeasiyle para kavgası yapar gibi dızlayan iğrenç bir

sinir sesiyle oynamaktan vazgeçemiyorduk.

Kaynana, yani oğlanın anası rolünü oynayan Makbule, ikide birde sahneden inip yanıma geliyor:

— Süleyman Bey, çıldıracağım... Bu alık için insan, nasıl evini, barkını bırakıp kaçar?

diyordu.

Aramızda dolaşanlar da var: Şahin, Lala, Hakkı, Aleko...

Haklu, Servet Bey'in dadısının oğludur ve çocukluk arkadaşıdır. Hokkabazlığa, manyatizmacüiğa heves etmiştir. Kalmuk

yüzüyle, birbirinden ayrık kaşlariyle onda bir serseri hali vardır. Karagöz'e yamakhkla başlamıştır, hokkabazlığa merak etmiştir. Bir parça da medyumluğu var. Avuçlarından biriyle gözünü kapadığı zaman kendisinden gizlenen şeyi bulup çıkarıyor... Kimseye zaran olmayan, kendi iç âleminde bir serseri... Gardroba ve bütün işlere bakıyor.

Aksesuvar memurudur. Terzilik ve tamir işleri de elinden gelir.

Đşler başladıktan birkaç gün sonra Servet Bey'in astragan mantolu daktilosu birdenbire yine aramızda belirmiştir. Bu sefer makinesiyle... Siyah ipek bir bluzla... Rolleri tape ediyor.

Hoca, bana sansasyonel bir 'havadis veriyor:

— Aktrislerimizden biri odur!

Benim sez sime göre Servet Bey, onu ortaya çıkarmaktan çekiniyor. Ailesinden korktuğundan bir mesele çıkarmamaları 13in.

Hocanın görüşü kuvvetlidir. Bu kadar teferruat, sezişle olacak şey değildir; biraz sıkıştırılınca söylüyor. Anlıyorum ki bunlar, Servet Bey'in söylediği şeylerdir ve patron, ona açıl-mıştr... Hatta bana karşı bir ağız birliği de vardır.

Çehremi çattığımı gören Hoca:

— Keyfin kaçmasın bununla, diyor, olacak ne çare... Tiyatro bu..., Temeli böyle atılmış... Nihayet, ipin ucu onun elinde... Gemileri yaktık; kaçacak yer yok... Şimdi yoldayız.

Ben, hak verir gibi gülümsüyorum. Đşin nihayetinde bu sözle pekâlâ doğrudur.

Hoca, hiç şüphesiz, vaziyeti öğrendiğimi hemen Servet Bey'e yetiştiriyor, iki, üç saat içinde iş, bütün açıklığı ile meydana çıkıyor.

Servet Bey, hazırlıklarımız araşma bir de 'La Dam O kamelya' sıkıştırılmasını

istemektedir. Prensibimize muhalif olduğu muhakkak; fakat patron ısrar ediyor:

— La Dam O kamelya, hepimiz için güzel bir hâtıra değil inidir? Üstelik de Đstanbul'da oynayacak değiliz ya!.. Boş kalan artistlerimizle oynarsak ne çıkar? (Rükzan) 1

çalıştırırız; he-

vesi de var zavallının... Reyhan da var. Böylece bir üçüncü çalışma sahnesi olur...

Bu işi Servet Bey'e bırakıyoruz. Zaten onda kafasının dikine giden, daima takip edildiği için kaçmaktan iş gören bir mektep çocuğu hali vardır. Bir odada da (La Dam O'Kamelya) perdesi açılıyor. Bizim bir eğlencemiz de arasıra onları seyre gitmektir.

Vaktiyle (La Dam O'Kamelya) yi oynadığını söylemiş olan (Dürdane) bir nevi rejisör muavinidir.

Bu arada ikişer, üçer kişilik gruplarla klikler de teşekkül etmiştir. Azmi, Makbule ve Hoca benim'kliğimdedirler. Hoca, aynı zamanda bir başka kliğin de içindedir: Patronun kliği!...

Aramızda yalmz insan; S. Nuri var: Lüzum gördükçe birdenbire tiratlara bağlayan ve işi bitince köşesine çekilen S. Nuri...

Nuri, bir de Remziye... O, sabahları dersine giden küçük muall me çehresiyle herkesten önce işinin başına gelmektedir. Her türlü arkadaşlığa cesareti kıran mistik çehresiyle, bahçedeki çocukların arasında o küçük muallime haliyle daima yalnızdır. «Bu makul, açık kalpli kızın ne işi var burada? Nasıl ba-nnaeak bunların arasında?» Beni düşündüren tek mesele bu... Onun bu haline alınanlar da var: En başta Makbule. Birkaç defa ona yanaşmış ve işliyemediğini görünce garez olmuştur., Ona bazan (küçük hanım.), bazan (soğuk neva) diyor.

Bu yalnız kızın hususiyet:, iş başında umulmaz sadeliğidir. Bir dolabın altına düşmüş bir kalemi almak için yere yatması, lalan-n bir kopuk düğmesini dikmesi, Dürdane'ye bir bardak su bulup getirmesi her hangi bir ihtara karşı bozulanlara mukabil hemen:

«Anladım!» diye en sade bir şeye gülmesi, b:r sandalyeyi sürükleye sürükleye getirmeğe uğraşması, suflör bulunmadığı zaman yerini doldurmağa çalışması; bütün bu küçük işlere hiç bir J3stin zilletinden çekinmiyerek atılması ve bunları yaparken çehresiyle gözlerinin aydınlanması...

Hoca, bir gün bir pencere kenarına oturmuştu. Birdenbire ayakları sendeledi: «Aman!»

diye bağırıyor, fakat kendini tuta-

miyordu. Remziye, hemen ona sarıldı, altalta, üstüste düştüler. Boca, altta kaldığı için sersemlemiş; ötesini, berisini incitmişti. Remziye, katıla katıla gülüyor; o, utandıkça daha fazla gülüyordu. Nihayet Hoca, onu kaldırırken: «Gül Allah aşkına; ben, seni güldürmek için kendimi üçüncü kattan atsam yanmam!» dedi.

DENĐZDE ĐLK GECEMĐZ

Nihayet denizdeyiz. Bu, çok eski zamandan beri denizde ilk gecemdir. Zonguldak'tan kalktıktan sonra vapurun kıç güvertesinde yalnızım. Pervanenin tam üstünde ıslak bir halat kangalı ortasındaki salıncaklı iskemlemde pardesüme sarınmış yatıyorum.

Burnu döndükten sonra şehrin ışıkları birdenbire sönüyor ve engine düşüyoruz.

Karanlıkta hâlâ. kuşlar uçuyor.

Her ucu görünmeyen şey gibi, denizden de bir şeyler beklemiştim. Hatta kendi yapacağım küçük bir yelkenli ile enginlere açılmayı da düşünürdüm.

Mütareke sonlarına doğru iş aradığım sıralarda bana bir Senegalli kargo'sunda kâtiplik gibi bir iş teklif etmişdi. Kar-go'nun süvarisi de dahil, hepsi Senegalli idi. Fransızca konuşuyorlardı. Arapça konuşanlar da vardı. Sirkeci iskelesinin bir köşesinde bu küçük kargo, bana başka renkte insanlar arasında îmişim hissini veriyordu. Fakat Merkez Kumandanlığı benim kargo'da iş almama mani olmuştu. Böylece ben, sefaletime bırakılmıştım.

Şimdi, bu kargo hikâyesini altımda kabaran denizde âdeta gerçekten yapılmış bir seyahat gibi hatırlıyorum. Sonra artık yarı korsan Senegal kargo'sunda bu hayali, (Pake) nin lüks ¦vapuru ile ük

defa Fransa'ya giderken yaptığım seyahatlerden daha gerçek gibi görüyordum.

Limanın ışıklarıyle beraber vapurunkiler de sönmüştü; yalnız bir büyük vardiya,feneri kalıyordu.

Nihayet, bu defa da yine (Mavi ve Siyah) a ait bir rüya görmeğe başladım: 72

SON SIĞINAK

Tepebaşı'ndaki (Mavi) ye mukabil bu defa meçhul bir engine doğru giden (Ahmet Cemil) in (Siyah) ına dalmışken, uzun sandalyemde hafif bir sesle uyanıyorum: Beni daima uykularımda yakalayan Makbule'nin sesi...

Makbuîe'de bana karşı bir zaaf vardır. Yahut zaaflarından biri... Bende onu en çok çeken şey: yanaşılmaz bir raddeyi geç-miyen uzaklığım olmuştur.

Benimle bir maceradan hoşlanacağını hissedince daha hırsa kapılarak yaklaşmıştır. Beni zayıf zannettiği zamanlarda omuzuma yaslanmış, hattâ daha da ileri giderek farkında olduğumu zannetmeden bacağını sıvamıştır.

Nihayet, tiyatronun ikinci nüfuzlu adamının metresi olmak gibi kadınca bir izzetinefis meselesi, hattâ rollere hâkim olmak gibi bir hesap da akla gelmiştir.

O, küçük yüzüyle zaman zaman benim de aklıma gelmemiş değildir; fakat her halde bu küçük âlemde bir rezalete meydan vermeden böyle böyle gerçekten iki ahbap çavuşlar haline gel-misizdir.

Makbule beni bir suç üstünde yakalamıştı:

— Hani yorgundunuz, uyuyacaktınız!

— Ben de onu yapmıyor muyum? Garip bir sezişle:

— Uyumak değil, dedi, uyuyacak hal bile yok sizde!.. Sonra, yine bir bayram çocuğu kadar çocuk: „

— Ben anladım, dedi, siz, sulu süvarinin suaresinden kaçtınız bu gece...

Sesimi çıkarmadığımı görerek ilâve etti:

— Ama hakkiniz varmış... Ben de dar kaçtım suluların meclisinden...

Arasıra mirasyediliği tepen patron, bütün trupu hiç olmazsa ilk ineceğimiz iskeleye kadar birincide götürmek istemişti Gemi, Đstanbul rıhtımından ayrılırken trupu birinci mevki güvertesine dizerek gazetecilere resimlerini aldırmayı bir (prestij) meselesi sayıyordu.

Ben, şimdiden fazla açılmamız doğru, ohm-yacağmı söyliyerek veto hakkımı kullandım.

O:

SUN SJlillIAH <O

— Bu, (Yeni Türk Tiyatrosu) için bir reklâmdır, dedi, karşılığını ileride ziyadesiyle alırız.

Biz, bu memleketin (Komedi Fransez) iyiz.

—¦ Daha ona vakit var! dedim.

— Hiç olmazsa trupun başlarını: Rejisör olarak siz, kadın olarak da aktrisler...

— Disiplin meselesidir. Tefrik yapamayız, efendim.

Açık çehrem karşısında, çaresiz, baş eğdi. Yalmz patron olarak kendisi ve tabiatiyîe daktilosu birincide seyahat edebilirdi.

Vapurun gösteriş meraklısı modernist ve dalkavuk bir süvarisi vardı. Geminin muslukları

işlemediği halde bir cazbant tutarak salona yerleştirmişti. Yolcular arasında bir general ve birkaç mebus vardı.

Birinci ile seyahate itirazımın bir sebebi de «suare yapacağım, büyükleri eğlendireceğim.» diyen süvarinin, çocukları curcunaya kaldırması ihtimali idi.

Servet Bey, süvari ile bir fiskostan sonra aktrisleri davet etmişti. Hocanın muzipliği ile hemencecik bir alay başlamıştı» Birincidekilere (Lortlar Kamarası) diyordu. Fakat bir saat için (Avam Kamarası) da kaptanın davetlisi olarak hemen tam ta-kımıyle birinciye göç etmiş btılunuyordu. Yalnız Azmi ile Rem-ziye müstesna...

Makbulenin, yaptığı oyunbozanlıktan ve rüzgârla uçan ta-valetinden utanıyor gibi bir hali vardı:

— Size Đsmail'den haber getireyim, dedim, görseniz benim yatağımda ne güzel uyuyor...

Makbule, Đsmail'i kendi kamarasına almıştı.

__, Ya öyle mi? Güzel havadis... Lortlar Kamarası'nda elbette rahat uyuyacak! diye hafifçe takıldım. Anladı ve bunu hemen gülerek

açığa vurdu:

— Hatırınız kalmasın ama, siz, pek iyi insan değilsiniz I Sonra, baloyu ve kaptanı çekiştirmeğe başladı:

—. Patron zorladı: «Trupun yüzünü ağartacaksınız; sizin bulunmanız lâzım!» dedi. Ben de süslendim, püslendim. Đster istemez gittik baloya. „

Ben, ciddiyetimi bozmadan bir kere daha şaka ettim:

— Elbette... Patronumuzdur... Emrini tutmak lâzım... Makbule, bu defa şirretliği ele aldı:

— Süleyman Bey, kızdırmayın beni... Vallahi bir battaniye kaptığım gibi giderim üçüncü

mevkie... Vapurun tâ burnuna...

Yattığım yerden bir elimi kaldırarak:

— Teslim! dedim... Devam etti:

— Neydi bizim «O gece» deki sulu başkanın adı? (Birbirimize ilk rastladığımız karlı

gecenin adı «O gece» kalmıştı.) Kaptan da işte onun gibi sulu dalkavuğun biri...

Vapurda mebuslar var, bir de general. Balo, bunların şerefine... Trupu onlar eğlensin diye numaralar yaptırmak için çağırmış. Bizim aptal da kendi için sanıyor, boyuna:

«Tiyatromuz, tiyatromuz!..» dir ye nutuklar çekiyor.

Makbule, oynıyacağı bir piyas için hazırladığı tuvaleti giyerek kadınların önüne düşmüştü. Ben; yorgunluğumu ileri sürerek gitmemiştim. Nedense Makbule, bu davetten çarpık dönüyordu.

Benim memnun olmadığımı bildiği için, bu, bir parça da numara idi. Hakikaten canı

sıkılmıştı:

— Daveti yapan (sulu) ama garsonlar, konomasyon fişlerini cayır cayır bizim patrona imzalatıyorlar! dedi.

Bizim kumpanyada bir (ad takma) illeti vardı. Đstanbul'daki provalar esnasında arkadaşlara kimden geldiği belli olmı-yan bir ad takılıyor ve bu, tutuyordu. Hemen

'herkesin bir ismi vardı. Meselâ (Sadullah Nuri) nin adı (Lokman Efendi) idi. Onun ölçüsüz bir surette büyük göz evleri içindeki

kırmızıya çalan sarı gözleri için f Lokma göz) diyorlardı. O, bunun Hoca'-dan geldiğini biliyordu. (Lokma gözlü) yü daha nazik bir şekle sokmuşlar, şimdi ona (Lokman Efendi) diyorlardı. Nedense sonradan bize katılan (Gazali) ye ondan daha komili bir şey bulamamışlardı. (Sulu), arkadaşların süvariye taktıkları isimdi.

Makbule'nin fassallığı üstünde idi. Suret-i haktan görünerek anlatıyordu:

— Evvelâ patron: «Rejisörüm »diye sizi yanma alarak böbürlenmediğine üzüldü ama bir cihetten de işine yaradı. Dur-
madan tiyatroya dair konferanslar veriyordu. Siz olsaydınız çekinecekti..„ Konferans ilerleyince cazın zilleri başlıyordu. Bu kadar lâkırdı, bedava dinlenmez, caz başladı mı, kızları —Allah kabul etsin! — epeyce mıncıkladılar. «Uyur yılanlar» bir kafa kaldırdılar ki, şaştım.

Uyur yılanlar: Mâsume ile Melek idi. «Bu kızlarda Çok marifet var, mukayyet olmak lâzım!» dedi. «Ne dersiniz, hecin devesi (Dürdane) de öyle neşeliydi ki... (Dürdane'ye bu adı, bo- . gazından sarkan çenesi, düşük burnunun altından deve dudağı gibi görünen dudakları için vermişlerdi.) Biz, ona bir, iki âşık rolü hazırlıyalun; sıkışık zamanlarımızda epeyce canlar yakacak... Balodaki bir kör mebusun, deveye öyle bir sarılışı vardı ki...»

»

— Kör mü?

— Her halde öyle olacak. Öyle olmasa göz göre insan, ona nasıl sarılabilir? Doğrusu dayanamadım, yanına sokuldum, usulcacık: «Allah vere de bir döl kazanmış olmasan bu gece!» dedim. Kızacak sandım, ama sabiden 'hoşlandı.

— Siz dansetmediniz mi?

Makbuleyi kızdıran şeyin ötekiler arasında kendine pek iltifat edilmemiş olduğunu anlıyordum.

— Bir kere, dedi, bir generali reddedemedim. Sonra (sulu) musallat oldu.

— Dans için mi?

— Keski öyle olsa: «Meşhur bir solist» olduğumu biliyor ya... Birdenbire ayağa kalktı.

Ellerini çırptı: «Muhterem misafirlerimiz, paşa hazretleri emrediyorlar. Solist hanım bir şarkı söyliyecekler...» Hilafım varsa gözüm kör olsun! Tabir Bu: «Emrediyorlar...

Solist Makbule Hanım bize güzel repertuarından birkaç şarkı söyliyecek!» Ben, soğukluktan hoşlanmam. O kar gecesinde gırtlağımı patlattım... Vay meşe büken!...

Başka lâkırdı bulamadım, hemen şöyle cevap verdim:

—. Ben solist değil, solist mütekaidiyim! Kaptan:

— Biz de sizi mütekaiden istihdam ederiz! Demesin mi? Dudağımın ucuna geldi: 70 SON SIĞINAK

— Zatıâlinize tekaüt olduktan sonra taka kaptanlığı ettirmeğe kalsalar... diyecektim.

— Zalimsiniz Makbule Hanını! dedim.

— Patron da başka âlem... Daktilo, daktilo kıyafetinden soyundu bu gece... Đpek böceği kozasından çıktı... Bir suvare elbisesi... Belli ki, mirasyedi onun için bir gardrop hazırlamış...

Bu noktada Makbule'ye yüz vermeğe gelmezdi; sonra önünü almak zor olurdu.

— Makbule Hanım, patron, patronumuzdur, müsaade edin, dedim, ona söz.....

— Pazarola Hasan Bey o!..,. Makbule, birdenbire kedi gibi sindi:

—. Tövbe... Tövbe... dedi. Sonra, sözü değiştirerek bir hikâyeye başladı:

— S:ze son kocamın melek gibi bir asker olduğunu söylemiştim., Melek gibi ama aynı

zamanda da eli sopalı... Eli sopalıdan ne kastettiğimi anlarsınız. Yani bu sopa, ne saklıyayım, arada bir bana da işlerdi..

incelip kahnlaşan kahkahasıyle gülüyordu. Sonra ciddileşti:

— Yani onu demek istiyorum ki ben, kocamdan sizin kadar korkmadım...

Makbule ile artık şakaya alışıyordum.

—¦ Yani bir emriniz ve işaretiniz oldu da «thayır » mı dedik ?

Makbule, etrafımda epey dolaşmamış değildir.

Vakit geç idi. Her tarafta ışıklar sönmüştür. Gemide engin hissini yeren bir ses vardır.

Yalnız, başaltında bir küçük ışık görüyor, oraya doğru yürüyorum; bir ufak büfe...

Aralarında bizimkilerden birkaçım seçiyorum... Bizim teşkilâtımız, yalnız Lortlar Kamarasıyle Avam Kamarasından ibaret değildir; bir de Paryalarımız vardır... Bunlardan biri Hakkı (Suflör), diğeri Şahin Lala... Lalayı bir uzun iskemleye yatırmışlar, başında bir beyaz takke vardır... Nihayet küçük kambur... Fakat o, bizimle beraber değildir. Servet Bey, onu vapurda görünce: «Bu-

nun ne şi var burada?» diye kızmıştır. Servet Bey, demokrattır; yaluz, aramızda bir kambur bulunmasının trupu tuluat tiyatrosu gibi göstermesinden korkuyor...

Kendisinin istenmemesi kamburun izzet-i nefsini yaralamıştır, yanımıza pek yaklaşmıyor; fakat bir küçük köpek gibi peşimiz, bırakmıyor... Kendisine sorulduğu zaman, cebinden resimli bir kâğıt çıkarıyor. Bu, akşamları çıkan bir ufak gazetenin muhabirlik vesikasıdır... Abone bulacakmış... Dargın gözlerle bakıyor: «Ben, sizinle beraber gelmiyorum ki...» diyor.

Bu zavallıyı (Hakkı) nın tuttuğu görülüyor. Aralarında bir garip ahbaplık var.

Kendilerinden bir oyun çıkarmışlar., Kambur, elinde iskambil kâğıtları, mendillerle mütemadiyen marifetler yapıyor; elindeki paralan kaybediyor, birinin cebinden ötekinin cebine geçiriyor... Bu, âdeta bir hokkabazlık oyunudur.

ÎCambur, hattâ orangotaa maskesini de getirmişti. Bir aralık onu takarak o çehre ile hokkabaz yardaklığı etti... Manzara o kadar eğlenceli idi ki, ambar kapağında uyuyan bir nineyi

uyandırarak:

— Amanın! diye ince ince haykırttılar. Derken çocuklar da uyandı. Kambur, o çehre ile çarpık çarpık yürüyünce çocuklar korkudan ağlamaya başladılar. Sonra, tekrar marifetler.., Kaybolan bir yüzüğün uyuyan bir adamdan çıkması gibi...

Kambur: «Kimmiş beni hırsız çıkaran, bakayım.?» diye ayağa kalkıyor, bir neşe, bir kıyamettir, gidiyor... Sesler yükseldikçe bir gemici yatıştırıyor. Kaptan, ışığı yasak etmiştir... Nihayet... Hakkı, ateşbazlık da oynadı. Tutuşmuş pamukları lokma diye ağzına soktu.

Kemençeci yine (Surdin) den çalmağa başladı; kaptana meydan okuyan Makbule: Duran çocuklar, dedi ve o da sesini alçaltarak kemence ile beraber Karadeniz türküleri söylemeğe başladı. Eteklerini toplayıp kemençecinin yanına çömelirken halinde bir ihtiyar kadın pişkinliği vardı. Fakat sesi düğümleniyor, gençleşiyor, gittikçe taşkın bir kız çocuğu haline gelerek söylüyor, söylüyor...

Lala, entarisiyle yatağında oturmuştur. Makbule, bir intikam almış gibi heyecanlar içindedir, ferahlamıştır. Hoca'ya sataşıyor: «Sen, birincinin salonunu eğlendirdin, biz de burasını...»

S ON SIĞINAK

diyor. Hoca da ona takılacak sanıyorum. Fakat o, bu urz çatışmalarda mat olduğu zaman mukabele etmiyecek kadai zekidir Bana acı bir tavırla: «Karı amma nalladı beni!» diyor Fakat hemen arkasından: «Hakkı da var!» diye ilâve ediyor Hiç akla gelmez aptalca bir şey yüzünden birçoğumuzun neşesi bozuluyor. Acı acı

burkuluyoruz. Başaltında (Muhammedi-ye'ler), (En'amlar) satan bir hacı vardır. Biz dağıldıktan ve herkes uyuduktan sonra birisi hacıyı yokluyor ve epeyce bir parasını

çalıyor. Sabahın erken saatinde vapurun polisi ve süvarisinin seferber ettiği vapur personelleri incelemeler, araştırmalar yapıyorlar; hırsız bulunamıyor. Pakat insanı

kudurtacak kadar isyan ettiren bir şüphe: (Hakkı) dan şüpheleniyorlar... ¦ Hırsız bulunamayınca kim olabilir? Bu, bir iz'an meselesidir. Paraları oradan oraya geçiren adam... Ondan iyi kim yapabilir bu işi ? Yüksek tahkikat heyeti de bu işle meşgul.

Nihayet, kumpanyadan Servet Bey'le ben de varım.

Bir ipucu bulunamayınca zihinler işlemeğe başlıyor; kim olabilir acaba? Kalabalığın içinde elçabukluğu ile paralan, saatleri kaybeden, sonra kiminin burnundan, kiminin cebinden çıkaran adam var ki... Yani, bizim Hakkı!...

Şaka gibi ortaya atılan bu sözü herkes gülmek için birbirine söylüyor. Tahkikatı yapan memurlar gülüyor. Polis: «Ah, başkasını aramağa hacet var mı?» diye gülüyor. Hattâ

(Hakkı) nln kendisi de gülüyor. Fakat saatler geçip de bir ipucu yakalamaktan ümit kesildikçe havaya bir ağırlık, bir sinirlilik geliyor.

Bir aralık kaptanın kamarasına, gemiye biletsiz girmiş hırpani kılıklı bir serseriyi getiriyorlar: «Yakaladık, yakaladık!...» , Seviniyoruz. Fakat sonradan adamcağıza bırakıyorlar. Dışarıda bekleyenler de rastgeldiklerine suçsuzluklarını yeminlerle temin ediyorlar ve hava, yeniden ağırlaşıyor.

Đnsan Hakkı... Yanında küçük kamburla âdeta donmuş gibi... Ona galiba bir şeyler de sormuşlardır. Hattâ bu durgunluk,

şüphe bile veriyor. Daha kötüsü; bu şüphe, bende de var. Fakat başka bir sebepten..., Havadakini sezinlememeğe imkân var mı? Đş, o kadar ciddî ki, artık Hakkı'ya karşı

şakalar da durdu. Ben, hattâ 'hayallerden, vehimlerden de korkmağa başlıyorum.

Arasıra tahkikatçıların odasında tanık olarak girenlerin uykuları arasında gördükleri bir gölgede (Hakkı) run şeklini tanımalarından korkuyorum. Bu, bir vehim ki kapısı, bacası

yok, bir ağır havada empülsif bir masumu kendi kendinden şüpheye düşürebilir. Ben, kendimden bile emin miyim?.. Hangimiz, bu ağır ve boğucu havadaki tesirden kendimizi kurtarabiliriz? Ya öyle samanlarda şüphelinin bakışından, sözünden, her şeyinden çıkarılacak manalar!...

Bir aralık Azmi'yi görüyorum. Yüzü sapsarı, dudakları kısılmıştır. Görüyor musunuz asıl şüphe edilecek adamı?

Mantığı ve kitabeti kuvvetli bir avukatın bağırışı kulağıma geliyor: «Neden öyleyse sararıp soluyoruz? Suşsuz insan korkar mi adaletten?»

Zavallı (Azmi) nin yüzü o kadar fena ki... Yanına yaklaşıyorum,:

—¦ Anlıyorum Azmi, diyorum, fakat sen, karışmıyacaksın! Kamptaki ingiliz nöbetçilerin üstlerine atıldığımız zaman on beş gün kuyuda hapsedilişimiz yine öyle bir vaka yüzünden değil miydi? Artık çocuk değiliz, değmez!»

Azmi, benim bunları bir parça da kendim için söylediğimi çok iyi yakalamıştır... Yalancı

bir hayretle:

— Kime karşı müdafaa, diyor, Hakkı'ya bir şey soran var mı M?...

Đkimiz de yumuşyor ve ciddileşiyoruz. Kriz, birdenbire geçiyor. «Tahkikat için, adalet için başka yol var mıdır, diyorum, ihtimaller, ihtimaller... Çoğu bu neviden değil midir?»

Azmi, ellerimi sikiyor, okşuyor:

— Süleyman, ben de büyük babam gibi macerayı darağacında bitirmiyeceğimden emin değilim. Şimdilik korkma benden... Pişman etmem seni bana yaptığın insanlığa...

Bakışlarında yaşa benzer bir şey var. Bundan güzel adalet skor mu?

Nihayet, ikindiye doğru hırsız bulunuyor. Para, büfecinin çırağında çıkıyor... Büfedeki boş

gazoz şişelerinin altına saklamıştır. Tahkikat heyetine parayı nasıl çaldığını olduğu gibi anlatıyor. Saf bir tavır takınsa: «Ne bileyim ben? Biri koymuştur oraya işte...» demeyi akıl etse, şüpheyi yine — adamların ayak-iarmdaki pabuçlar içine paralar, saatler saklayıp çıkaran— bu adama döndürebilirdi. Çünkü yavaş yavaş hazırlanmış hava, bana elverişli idi. Fakat büfeci çırağı, bunu akıl edemeyecek kadar çocuktu.

Birkaçımız (Hakkı) nın yanındayız: «Geçmiş olsun!» diyoruz. Çünkü bir şey söyliyen olmamıştır adama. Fakat bu sükût karşısında onun gözlerinde birdenbire yaşlar beliriyor.

Çaresiz konuşacaktır artık:

— Kendim için değil, diyor, ama iyi kötü adamınızım. Sisinle beraberim. Doğrusu ağır geldi bana!...

Aramızda Remziye de var. Vapurun küpeştesine kollarını dayamış, arkası bize dönük., Bizimle meşgul değil gibi görünen Remziye...

Birdenbire kızın hiçkırdığını görüyorum, ondan daha da garibi (S. Nuri) nin büyük gözlerinde de yaşlar var. Fakat ö, bunlardan utanıyor. Tıpkı çöreklenmiş şüphe gibi göz yaşları da sâri! Ben de mi yapacağım bu işi, sakın!

Bereket versin, Hoca, kulağıma: «Lokman, kendi ihtilas davalarını hatırladı galiba!» diye beni güldürüyor.

Remziye, hâlâ başını çevirmemiştir. Fakat sakindir artık... Makbule, ellerini onun omuzlarına koyuyor, hafifçe yanağını okşuyor. Fakat bir anlık bir temas...

Yanıma geldiği zaman: «Biliyor musunuz, galiba sevmeğe başlıyorum bu ukalayı ben!»

diyor.

Artık neşemiz açılmaktadır. Makbule, beni bırakarak Hocaya gidiyor:

— Bak, o da ağlıyor, diyor, onun da siliversene burnunu. Şurada gözümüzün önünde bir güzel dayak ye de âleme rezü ol!

Oh, derim vallahi... Nasıl akşam horoz taklidi yapar mısın heriflere?...

Bunu söyledikten sonra açılmıştır. Artık hepimiz neşeleniyoruz.

Azmi, hâlâ sessiz, sadasız duruyordu. Böyle zamanlarda yanına yaklaşılmazdı. Fakat o, yalnızlığa doymuş gibi yanıma solundu :

— Haritayı bilmek fena, dedi, bilmesem engin ne güzel şey! Fakat bir 'havuz içinde olduğumuzu görmek sıkıyor insanı... Ben, hatırlarsın ya, kaçmak istiyordum...

Azmi'nin hastalığı eskidir... Soğukçeşme Rüştiyesine gittiği zamandan tanırım. Asker olacaktı. Bir ihtiyar askerin son çocuğu idi. Baba (31 Mart) ta tekaüttü. Yaşlı zabileri kendi aralarına almak istiyen âsi askerler, bir gün asker elbiselerini giydirerek onu evinden alıyorlar. Beşiktaş tarafında bir garnizona götürüyorlar... Birkaç gün sonra Đstannbul'a gelen (Hareket Ordusu), onu yakalıyor... Suçu büyüktür: Đsyan! Bu hareket, bir nevi garnizonun basma geçmek sayılıyor. Onu idama mahkûm ediyorlar...

Anlamıyor... Đdam edileceği geceyi anlatırlar... Ha-zırLyorlarmış, sersem sepet uyanmış:

«Beni mi yahu?... Allah! Allah! diyormuş, ne yaptım ben?»

— Haydi beybaba! diye onu hükmün infaz edileceği yere götürmüşler...

Azmi, bazan o sahneyi görür gibi olurmuş. Babası, hâlâ şaşkın, şaşkın: «Ben mi, dermiş, ben ne yaptım yahu?»

Azmi, ilk darbeyi orada yiyor... Kırılmıştır. Arkasından Büyük Harbin musibetleri...

Zamanla ondan da eser kalmıyor. Yavaş yavaş, şen, normal bir insan oluyor.

Hoca ile Servet Bey, birbirlerinin damarına girmişlerdir. O, şimdi patronun akü hocası

gibi bir şeydir. Fakat hakikatte Hoca, Servet Bejdin elinde oynamakta ve daha iyisi bile bile oynamaktadır. Lâkin bunu bana kumpanyaya karşı bir fedakârlık gibi satıyor:

— Hüsnüniyeti, açıkgözlülüğü filân iyi ama mirasyediliği var... Tepecek arasıra... Allah belâsını versin; tepmemek mümkün değil... Sen, mirasyedi halini pek bilmezsin... Çünkü

ben de bir nevi mirasyediyim... Gülme, bir nevi mirasyedi, dedim. O, parasını har vurup harman savurdu, ben, bütün bir ömrümü... Kafasına koyduğu şeyleri yapacak. Hak da vermeli canını!... Herif, son parasıyle son kumarını oynuyor. Bize düşen vazife; bunu mümkün olduğu kadar uzun dayandırmak... Öyle değil mi? Mademki senden çekiniyor görünüyor, hatırını sayıyor... Şu halde devam etmeli, işin selâmeti namına yüzgöz olmamalısınız...

Garip! Hoca, bir nevi tampon vazifesi görüyor... Zebun vücudunu arada ezdiriyor. Var kafasında bir şeyler keratanın... Bana yavaştan yavaşa açılıyor. î^eselâ: «Haydi satmayım şimdiden herifi... Karaktersizlik yapmayım... Yalnız emin olabilirsin ki ben, kafasından geçen birçok şeyleri önlüyorum ama. bir kısmım da, çaresiz, yapacağız; fakat telâşlanma... Đşi bozacak, değil!...»

Ben, en güzel rolümü oynuyorum; onu biraz söyletmek için hiç bir şey sormuyorum.

Kapalı kapılar korku verir; çünkü arkasında ne olduğu bilinmez.

Oyunum, hakikaten de muvaffak oluyor.

Hoca:

—. Maamafih, bu gece sana anlatırım.

Gülüyorum:

— Gece karaktersizlik olmaz mı? Hoca, şakaya boğmak istiyor:

— Gece, en büyük mazerettir; diyor, gece; insan zayıftır..» O hınzır geceye karakter mi dayanır?

Fakat âdeta sünepeleşmiştir. Birdenbire kağıtlarını önüme açıyor:

— Oyuncak gibi bir herifte karakter olur mu? Herife dalkavukluk da yapıyorum işte...

Pezevenklik de yapıyorum... Daha ona göre neler, neler de yapıyorum!

Bir yükten kurtulmuş gibi rahat bir nefes alıyor:

— Oh, Yarabbi! Nasıl yaşarlar maskelerle, nasıl yaşarlar? Çocuk gibi teessürle Hoca'nın sırtını okşuyorum:

— Ben, sana âdeta âşık olmağa başlıyorum Hoca! diyorum.

Kaptan köprüsünden inen Servet Bey, birinci mevki ile ikinci arasındaki köprüyü geçmiş, yolda rastladığı Azmi'yi alarak yanımıza yaklaşmıştır:

— Neler anlatıyor Hoca?

— Günah çıkarıyor!

— Güzel şehir değil mi? Gazi de Samsun'a çıktığı zaman her halde böyle bir heyecan duymuş olacaktır. Ey, biz de kendimize göre bir zafer bekLyoruz. Belki olur inşallah!..

Gerçekten heyecan içindeydi:

— Şimdi sizden ricam, dedi, arkadaşlar toplu olarak birinci mevki köprüsüne gelsinler...

Belki bizi karşılamağa gelen filân olursa ayıp olmasın! Pardon, ayıp diyorsam demokrat bir memlekette, hattâ şarkta Yeni Tiyatro'nun yıkacağı bir telâkki de; artistin süfli bir adam olduğu telâkkisidir.

— Emredersiniz, dedim, kadınlar meraklıdırlar böyle şey-Jere... Erkekler de üzerlerinde ne varsa olduğu gibi çıkarlar tabiî...

Servet Bey, yammızdan ayrıldıktan sonra Hoca alay etti:

— Oldu olacak, gardroptaki piyes elbiselerini giydirip hepsini sıraya dizsek!..

Biraz sonra artistler, ellerinde küçük çantaları, cefakâr trençkotlarıyle birinci güverteye dizilmişlerdi.

Vapurun etrafını almağa başlayan sandalların arasında büyük bir motor ve motorun içinde temiz, pak adamlar vardı. Bu motor, sandalları aralıyarak vapura yanaştı.

Sadullah Nuri, kıyafetlerinden tanımış gibi:

— Bunlar, memura benziyorlar, dedi, galiba mebusları karşılamağa geliyorlar...

Sandaldakilerden biriyle selâmlaşan Servet Bey, bizi dürttü. Yüzündeki tomurcuklar, heyecandan yine kan damhyacak gibi kabarmıştı:

>— Birinci sürpriz, arkadaşlar, dedi, motor, kimi karşılamağa geliyor dersiniz?

— Her halde mebusları olacak!

— Hayır!.. Yeni Türk Tiyatrosu'nu... Sürprizlerimizden birincisi bu... Bizimki ilk defa böyle karşılanan bir tiyatrodur...

Hoca, kulağımın dibinden fısıldadı:

— Senden saklı sürprizlerin biri bu... (Bu defa karakteri bırakmıştır.) Ne yapayım, anamın ölsü üzerine yemin verdirdi. Ve ilâve etti:

— Ben, öyle itikatlı filân bir adam değilim ama, ölülere gelince iş değişiyor. Onları bir daha görmemek o kadar acı ki... Ahirete inanıveriyorum!

Sürpriz, hakikaten büyüktü. Gelen vali değildi; fakat vali namına Servet Bey'in arkadaşı

olan Defterdar geliyordu.

Servet Bey, beni hepsinden önce takdim etti. Bu karşılayış, hakikaten bana heyecan verecek kadar güzel göründü.

Önde kadınlardan Mâsume ile Melek duruyordu. Remziye en arkada idi; sade tayyöriyle hepsinden uzak gibi biraz ayrı kalmıştı. Elinde çantasıyle vilâyetlerden birine giderken yolda rastladığı bir kumpanyayı seyreden bir öğretmen hali vardı.

Aktrisler inerken aşağıdaki sandallardan başlarım kaldırıp bakan sandalcıları gören Hoca, dayanamadı, bana usulca:

— Yahu, bizi daha evvel indireydiler! dedi. Makbule:

—¦ Ayol, ne yapacağız? Hiç bu aklıma gelmediydi.. Herifler her tarafımızı gördüler?

Görmedikleri yerimiz kaldı mı?

Üçüncü sürpriz: Đskelede de kadın, erkek, otomobillerle bir alay bekliyen daha var...

Biz, artık bir turist heyeti gibiydik.

Kadınlar, önde giderken iskelede son sürprizi ve onunla beraber öteki sürprizlerin hikmetini anlıyoruz:

Đlk temsil, (Kızılay) içindir; biletler satılmıştır. Kızılay... Kızılay buketini taşıyan iki hastabakıcının geliş sebebi budur.

Benden kaçıyor gibi yapan Servet Bey, bunu gerçekten ye-iıi haber aldığımızı ve aptallaştığımızı görerek yanımıza yaklaşıyor. Hoca'nm bu sim son dakikada bana satmış

olduğunu bilmediği için onu da katarak:

— Arkadaşlar, bir iştir oldu, diyor, bize biraz reklâm yapılması için Defterdar arkadaşıma yazmıştım. Valinin (Kızılay)! menfaatine bir müsamere istediğini söyledi. Đlk defa bir sımia oldu. Fakat teslim edin ki, reklâm bakımından da çok ehemmiyetlidir. Tek yer kalmamış... Düşünün ne reklâm, ne reklâm!... Yeni Tiyatro'nun ilk temsili için ne şeref, ne şeref!

En sonra benim ağzımı tıkamak için en kuvvetli delili söyledi:

— Mısır gibi bir yere maatteessüf gönderemediğimiz Türk bayrağı yerine Türk Tiyatrosu'nu götürmüş iki kahraman piyo-niye'nin teşebbüsüyle kurulmuş bir tiyatro; mübarek vatana ne hoş bir cemiledir.

Hoca, vakur bir tavırla:

— Ona ne şüphe, diyor. Biz de onun sözünü tekrar ediyoruz... Fakat, o, yanımızdan ayrıldıktan sonra bir zaman susuyoruz.

Defterdarın ilk evvel daktiloyu arabaya bindirdiğine içerli-yerek geriye kalmış olan Makbule, yanıma yaklaşıyor:

— Böyle olunca bunu babam da yapar, diyor, biz, para yemeğe çıkmışız!

Cevap veriyorum:

— Nihayet, kendi parasının bir kısmıdır. Artistlerin idareye karışmaması disiplin icabıdır...

Đlk ziyaret valiyedir. Servet Bey'in resmî kıyafetine karşılık o, arkasında bir şanday ve spor pantalon ile iş adamı bir validir.

— Kıyafetimi mazur görün, yeni valilerin üniformasıdır bu... diyor.

Eskilerin sade üniforma ile değil, entari ile de oturduklarını bilmeyen vali, işiyle o kadar doludur ki, bir sürü istimlâklerden, belediye işlerinden bahsediyor.

Bizim tiyatrocu olduğumuzu kendimizin de unutmağa başladığımız bir zamanda hatırlıyor:

— Boğazımıza kadar işe boğulduğumuz için şimdiye kadar tiyatro ile meşgul olamadık.

Halbuki, o, başta gelir ha!... diyor, kalırsam gelecek sefere oyunlarınızı bir şehir tiyatrosunda oy-nıyacağınıza söz veriyorum.

Çıkarken Hoca:

— Orası muhakkak ama, biz, bir daha gelecek halde kalacak mıyız acaba? diyor.

Valinin emriyle yine arabalara doluyor, istimlâk edilerek yıkılmış evlerin yerlerini geziyoruz.

Vali de Servet Bey gibi, yahut hepimiz gibi bir şeyin «Pazar olası» dır. Fakat onun davası

büyüktür. Memleket ölçüsünde, inkılâp ölçüsünde büyük... Servet Bey'le birbirlerini anlamıyorlar. Vali, tiyatronun millî ve ahlâkî terbiye için birinci âmil olduğunu söylerken tamamıyle anlaşmış gibiler... Fakat Servet Bey, doludizgin, bu birinci kuvvetin teferruatına girişirken söz kayıyor tiyatronun binasına, oradan başka binalara, yapılara, ormanlara, ziraate... Ve artık ikisi de ayrı ayrı söylüyorlar...

Hoca, yine dalkavukluğu tutmuş, alışkanlıkla arasıra bir, iki nükte karıştırıyor. Zayıf sırtını kümbetleyip öksürüyor.

Sadullah Nuri, bu samimî konuşmada yanımızda yer aldığından gururu okşanmış, memnun, bu monologu dinliyor. Fakat vali, ne olsa eski küçük memuru sezinlemiştir; birbirlerine yanaşamıyorlar.

Azmi'nin kapana kısılmış gibi bir hali vardır. Onu muhakkak ki bu resmiyet havası iyi gelmiyor. Azmi'nin ihmal edilmesine tahammül edemiyen ve tanıtılmasını bir mecburiyet gibi gören Servet Bey: «En kuvvetli elemanlarımızdan biri Az-mi'dir, diyor. Onun Zekazik kampı hikâyesine geçeceğini anlayan Azmi, âdeta vahşileşiyor; patron: «Bunlar kanal seferinin iki kahramanıdır ki...» diye başlarken dayanamıyor, sözünü kesiyor:

— Đstirham ederim beyefendi, diyor, esas; tiyatroda rollerimizin kahramanı olmaktır; kâh şu rolde, kâh bu rolde...

Bunun nasıl bir azabın ifadesi olduğunu anlamıyorlar.
Vali:
—¦ Tevazu, büyük şeydir. Fakat tebrik ederim, diyor, durun bakayım, neydi o Klemanso'nun nutku: «Eskiden Tanrının askeriydin, şimdi medeniyetin askerisin... Sen daima idealin askeri kalacaksın!..»
Kanaldaki harbin kahramanı, tiyatroda rolün kahramanı... Dudakları bembeyazdır.
Ben, müsaade istiyorum. Vali:
— Yarın akşama kadar vakit var.,. Ne acele? diyor ve dersini veriyor:
— Yarın akşama kadar bir muharebe plânı hazırlanıp verilir!
Đki araba getirmelerini emrediyor:
— Haydi hep birden! diyor.

Azmi kayboluyor, biz, arabalara taksim oluyoruz. Yıkıntılar geziliyor. Yol mühendisleriyle, amelelerle konuşuluyor. Hatırlar soruluyor. Kocakarıların yanakları

okşanıp elleri öpülüyor.

Nihayet kırlara, belki kazalara doğru gitgide açıldığımızı görerek telâşlanıyorum. Fakat Vali, geniş bir nefes alarak:

— Artık dönebiliriz. Zaten benim de işlerim var... diyor.

LA DAM O'KAMELYA KOMEDĐSĐ !

Aksaray'daki konakta işe başladığımız günden beri (La Dam O'Kamelya) komedisi oynanıp gidiyordu. Biz, Darülbeda-yi gibi tercüme piyes oynamamayı kendimize kaide yapmıştık. Fakat Servet Bey, ilk günden beri bir istisna istiyordu: La Dam O'Kamelya.

Adamcağız, hakikaten de bunu bir mantıkla izah ediyordu: O i. Ki 1 ĐN A K.

— Canım efendim, onun artık teroümeliği kalmış mıdır? (Arman) la (Margarit), sizden, benden ziyade Türktür. Ben, Müslüman mahallelerinde bile ondan pasajlar okuyanlar bili-rim. inanmazsanız size misaller vereyim. Meselâ, en yakınımız-dakini...

içeri odada dikiş makinesini işletir işletmez inceli, kalınll sesiyle şarkı söylemeğe başlayan Dürdane'yi çağırıyor:

— Azıcık buraya zahmet edin... La Dam O'Kamelya'yı bilir misiniz?

— Aman beyefendi, La Dam O'Kamelya bilinmez olur mu ?. Ah, Arman!

— Gördünüz mü? Doğru, yanlış, tiyatromuzun alfabesidir bu eser... Koyalım bir repertuara şunu. Ders gibi çalıştırırız... isterseniz ihtiyat olarak dursun. Gençleri, tecrübesizleri etüt gibi çalıştırırız... Tecrübe olarak da Anadolu'da yapacağımız turnede oynarız. Resmî repertuara koyacak değiliz. Siz, öbür piyeslerin provalarını

hazırlarken ben meşgul olurum... Genç elemanlar için bir ders, bir çalışma olur.

Genç elemandan maksat Rükzan'dı. Servet Bey'in daktilodan bir aktris çıkarmayı

kafasına koyduğunu bilmiyen kalmamıştı. Allah bilir, bunu Rükzan da kafasına koymuştu.

Hoca:

— Herif adamakıllı sakalı ele vermiş... Göreceksiniz bu karı, patran olacak, hepimizi susturacak! diyordu.

Bunun böyle olacağını ben de zaten anlamıştım. Şimdilik en iyi ciheti onu bir tarafa çekmeleri ve Servet Bey'i başımızdan almaları idi.

Geceli, gündüzlü kendi hazırlıklarımızla uğraşırken ve inanılmaz bir süratle iş çıkarırken onlar da öteki odada çalışıyorlardı. Daha imtihan günü heyet, (Pertev) i (Binemecyan) a benzetmişti. Jön prömiyelik ona veriliyordu. Uyanık saatlerimde zaten sonsuz bir macera olduğunu teslim ettiğim bu işi ciddiye almak abesti.

Adamcağıza bir macera için takımımızla kendimizi beslettikten sonra ciddiyet taslamak, kafa tutmak ayıptı, hırsızlık gibi bir şeydi. Zaten bu işe fazla inanmıyordum.

Dekorlarımla

içindeki oyuna şimdi daha geniş bir dekor içinde devam ediyordum. Benim için hakikî

sürpriz, bu işin bu kadar çabuk, bu kadar birdenbire olmasıydı.

Patron, arkasında çarpık bir tavırla duran Hoca ile yanıma geldi, işe başladıklarım söyledi. Ben:

— Çok güzel; fakat yalnız nasıl yapacağız?

Dedim. Zavallı Servet Bey, bana âdeta minnettar oldu:

— Bunu büsbütün program dışı bir nümayiş telâkki edeceğiz. Bu, bir başlangıç olacak.

Biz değil ama La Dam O'Kamelya kendi kendine muvaffak olabilir. Pek de fena ata biniyoruz sayılmaz.

— Hattâ isterseniz yorulmayınız. Müsaade ederseniz size yardım edeyim; dedim.

Bana lâzım olan dekor ve boya idi. Bunun kokusu...

— Hemen işbaşı edelim, diye tasarlamış olduğum dekora başladım.

Samsun'da deniz kenarındaki bir otel bize verilmişti. Trup, evvelâ, etrafın teşvikiyle ve merakla sokaklara dökülmek istemişti. Fakat önlerine geçmiştik.

Servet Bey, La Dam O'Kamelya'da rolü olmıyanların gelmemesini istedi. Ben:

— Hepsi, bütün trup, herkes sahneye, dedim, galaya şeref vereceğiz.

Kadroyu tamamladım, hattâ Servet Bey'le Lala'yı da koydum. Yalnız Azmi, ne odasında, ne etrafta bulunamıyordu. Bir albayın onu görmeğe geldiğini ve beraber çıktıklarını

söylediler. En son gelen Makbule idi ve sinirli idi. Uykudan yeni kalkmıştı.

Gariptir ki en çocukça ve iyi bir niyetle parçalanan Rem-ziye idi. Arkasında yine o elbisesi vardı. Figüran rolüne darıl-madı. Çocukça bir neşe ile:

— Ne lazımsa yaparım! dedi.

Biraz sonra daha ehemmiyetli bir şey lâzım oldu. Hakkı». parmaklarının bütün becerikliliğine rağmen sufleyi kıviramıyor-du. Arman, güzel boyu, bosuyla, şaşkın, ortada duruyor, en küçük bir hüner gösteremiyordu. «Ben ahşayım!» diye suflör deliğine giren çalışkan Remziye, makine gibi okuyuşuyla işe girişti. Makbule:

— Soğuk neva tam yerini buldu, dedi, suflör gibi kullasınız.

Hakikaten Remziye, hiç şaşırmıyordu. Đkinci tekrarda âdeta ezbere söylüyordu. Hoca:

— Hakkı'nın elini takmışlar kızın ağzına! dedi. Servet Bey, bu hüsnüniyete bakarak:

— Ah, dedi, bütün işler böyle yapılsa...

Akşam üstü (Arlesienne) in dekorunu kurduruyordum. Sahnede uzun boylu bir polis memuru göründü; resmî bir selâmla Vali Bey'in beni Belediye Gazinosuna rica ettiğini haber verdi. Daha garibi kapıda Vali'nin otomobili duruyordu. Polis, kapıyı açarak eğildi.

Bütün kumpanya, kapılara koşuşmuştu. Vilâyet erkânı, gazinonun deniz üstündeki terasında oturuyorlardı.

Vali, bana bir şey ısmarladıktan sonra:

— Memleketin sizden bir ricası var, dedi, efkâr-ı umumiye, ilk piyesin (La Dam O'Kamelya) olmasını istiyor.

Servet Bey'e baktım, bu fikrin onun başının altından çıktığı "belli idi. Telâşlı telâşlı:

— Teknik imkânsızlığı söyle, Süleyman Bey, dedi, mesul rejisör olarak yapacağın bütün itirazları ben söyledim.

Vali:

— Teknik imkânsızlık yoktur Cumhuriyet Türkiyesinde... dedi. Atatürk, bu kıyılara bir gün ayak bastı, yoktan ordular yarattı, kâinat yıkıldı. Haydi arslamm, hemen tedarikini yap!

Sahne, âdeta tertipli idi. Sıhhiye Müdürü:

— Kızılay'la alakası da olan bir piyes! dedi. Kızılay'la alâkası: Anlaşılan veremli bir kadının sahnede ölmesi olacaktı!

1 ir i B A Ji

Alâkayı daha ziyade artırmak için bir de sahneye sıhhiye «kipinin ve hastabakıcıların çıkarılmasını düşünmediklerine şükrederek boynumu büktüm:

— Emredersiniz! dedim.

Başına Servet Bey'in açış nutku ve mızıka gibi bir şeyler sıkıştırmalı. Ne yapalım, ilk gecedir. Vali otomobilinin gelmesini hangi rüyada görebilirdik?

Otomobil ile yıldırım gibi tekrar döndüm. Sahnede çalışanlar altüst oldular. Rükzan'ın bu habere hayret etmediğini görünce işi anladım. Bu entrika, ilkönce onu göstermek için hazırlanmıştı.

Zaten bu kızın mütemadiyen adı geçip sahnede görünmemesi vilâyet halkını hoşnutsuz bırakacağını, Servet Bey de söylememiş miydi? Vukuata boyun eğdik.

Lokantadan bir sofra takımı getirtip aksesuarı tamamlamağa çalıştık. Fakat (Arman) bulunamıyordu. Eski askerlik arkadaşlarının onu alıp götürdüklerini anlayınca, çıldırdım.

Nihayet buldular. Fakat öyle bir halde geldi ki, akşam üstü denize girip başını yarmıştı.

Kafasında şiş yetmiyormuş gibi henüz pek erken olmasına rağmen sarhoştu da...

— Velinimetim, ben, izinli değil miydim, insaf edin! Resmen mezun değil miyim bu gece?...

Bereket bana: «Sen, hiç merak etme Servet Bey, dedim ben, şimdi deniz suyu içirir, onu kusturururum, pir-ü pak olur.

GALA GECESĐ

Makbule konuşuyor:

— Ayol, bu, Gala gecesi âdeta... Gel Allah aşkına delikten bak, diyordu.

Hakikaten kapının önü bir mahşerdi... Bu, öyle giderse... Sahiden şeytan çekici herif bu Servet Bey...

Makbule'nin zorla götürdüğü delikten baktığım zaman, beni bir heyecan ve ateş kapladı.

Salon, dolu idi. Manzara, gerçek-

ten görülmeğe değerdi. Cumhuriyet Bayramı frak ve smokinlerinin bir kısmı da salonda idi. Kadınlar, âdeta balo tuvaletleriyle gelmişlerdi. Bunaltıcı yaz sıcağına rağmen astragan mantolar, kürkler, eğretli şapkalar... Fakat aralarında kılıksız adamlar, hattâ

köylüler... Frak giymiş olan Vali, Defterdarla beraber ön sıradaki koltuğunun önünde, yüzünü halka dönmüş olarak yüksek sesle bir şeyler söylüyor, el, kol hareketleri yapıyordu.

Gündüzkü hazırlıklar arasında Lokman, ikide bir yanıma gelerek hasılata dair astronomik rakamlar haber vermişti. Yanımdaki yüksek bir delikten benim gibi dışarıyı seyreden Lokman :

— Beyefendi, hakkımı teslim buyurdunuz mu? dedi. Benim, pek inanamıyor gibi şüpheli gülümseyişlerime

karşı:

— Beyefendi, neye bir şey söylemiyorsunuz?.. Vali Beyefendi, tuttuğunu koparan bir adam... Memurlarının yarısını merkeze değil, civar kazalara, hattâ zengin köylere saldırdı... Çarşıdaki tüccarlara, köylerdeki çiftçilere ve bilhassa hükümetle işi olanlara cayır cayır bilet satılıyor; hem ne fiyatlarla?..

Hoca da heyecandan Servet Bey gibi konuşuyordu:

— Netice itibarîyle yine bizedir o... Sen, keyfine baki Yer foulamıyarak sokakta bekliyen halk, bizim için demektir... Ne reklâm bu, ne reklâm!..

Gazali, nedense mahzunlaşan gözlerle:

—¦ inşallah diyelim, dedi, bakalım görürüz... Elverir ki biz, yüzümüzün akıyle çıkalım!..

Kalabalığın içindeki çehrelerden bir kısmını gördükten sonra benim korkum büsbütün geçmişti... Şu ikinci sıradaki kadınların, şu memurların, şu esnafın bu gece esen hava içinde ne görürlerse beğeneceklerinden artık şüphe etmiyordum.

Üçüncü işareti vermek üzere olan Azmi:

— Sahneyi boşaltalım! diye fırtına gibi yanımızdan geçti. Uzun boyu ile bana Kanal seferindeki zabiti bir an içinde hatırlattı.

Oyun, gerçekten umulmaz kadar iyi gitti. Roller, su gibi ezberlenmişti. Remziye'nin suflör deliğinden bütün test'i ezber itilen bir şof dorkestr gibi âdeta tempoyu idare ettiğini görüyordum.

Arman, gerçekten güzeldi. Hoca:

— Hafif bir sersemliği var ama, oğlanın kendi sersemliği Zaten âşık rolünde olduğundan bir gaf filân da yaparsa âşıklığına verirler!

Diyordu.

Arman, kurulu tüfek gibi idi. Fakat kurulu tüfek, bir türlü ateş almıyor, son ümit de kayboluyordu. Sesi, bir cam arkasından konuşur gibi donuktu. Uzun tiratlarında kulisten

«daha hızlı» diye sesler geliyordu. Birden can havliyle canlanıyor, bu sefer de o kadar şiddetle bağırıyordu ki, sesinden hepimiz gibi kendi de korkarak yine sükûtuna dönüyordu. Bunu biraz da evvelden keşfettiğimiz için bir dolabm içine Lokman'ı

sokmuştuk. Servet Bey de orada idi. Söylenenleri işitiyordu. Ve bu» Arman'ı daha şaşırtıyordu. Öyle ki, bir defasında dolaba çarptı, dolabın kapağı fırladı ve Servet Bey'le Lokman meydana çıktılar. Bu, bir rezaletti. Fakat halk, o kadar sempatikti ki, bunu komedi gibi karşıladılar.

Sinirden ibaret Hoca, kolumu sıkarak:

— Keratanın kafasını kes, al, vücudunun içine gir istersen; hattâ Gazali'yi sok! diyordu.

Bir kaza da (Arman) la (Margarit) in öpüşmeleri sahnesinde oldu. Servet Bey, (Arman) in bıyıkları olmasını istemişti. Fakat biz, bunu mümkün olduğu kadar takmaya benzetmemek için (krepe) yerine biraz boya kullanmıştık. Đşte öpüşme sahnesinde (Arman), dudaklarındaki bıyıklarını, çıkartma yapıştırır gibi, ayniyle (Margarit) in dudaklarına yapıştırdı. Kadın, bıyıklarıyle yüzünü dönünce salonda yine bir kahkaha ve alkış tufanı koptu. Fakat bu, biraz sonra hanımların ağlamalarına mani olmuyordu.

Ded:ğim gibi bu, bir hava meselesidir, ne olsa gidecektir.

Perde kapandığı zaman, yine birkaç kişi Don Juan'ı sarakaya aldılar. O kadar aptaldı ki, ağır ağır:

— Vallahi kabahat bendenizde değil, dedi, bendeniz, dudaklarımı bile dokundurmadım.

Fakat Rüknaz Hanımefendi, o kadar yapıştılar ki...

Servet Bey'in bir an bocaladığını görerek dehşet içinde kaldık. Fakat sükse o derece büyüktü ki, bu bozulma, uzun sürmedi. Bitip tükenmez bir alkış oldu. Ve perde tekrar tekrar açıldı.

Halk, Servet Bey'i istiyordu. (Dümafis) in yerine sahneye Servet Bey'in çıkması lâzım geldi. Alkışlardan sonra başladığı nutukta Kızılay'la (La Dam O'kamelya) arasında bir münasebet kuruyordu. Cebinden bir de yazılı kâğıt çıkarınca, bu sahnenin hazırlıklı

olduğunu anladım. Servet Bey, hem Kızılay'dan, hem (sanat) tan bahsediyor, lâfı

uzattıkça uzatıyordu. Bu arada çıkanlar oluyor. Servet Bey: «Daha var!» diyor. Halk da bir yandan: «Yahu, daha var!» diye bağrışıyordu.

Valinin evvelâ bir işareti, sonra sinirli sinirli dönerek: «Kapıyı kapatın!» diye bağırması

akını durdurdu. Servet Bey, nutkuna devam etti ve ertesi gecenin reklâmını yapmayı da unutmadı. Perdenin arkasına saklanmış olduğum için beni göremedi

— Bunu Darülbedayi dahi yapamadı. Kısa görüşeceğiz! diyordu.

La Dam O'Kamelya, öfkeli sesi müstesna, iyi oynandı. Yalnız, Arman, salonda dizilmiş

garsonların reverans yaparak birer birer ellerini sıkmaktan başka hata yapmadı.

Lokantacılar, salona yakışır bir sofra kuramamalanna mukabil Çerkeztavuğuyla taratora varıncaya kadar yemek düzmüşlerdi... Bunun neticesi şu oldu ki, sofra basma oturanlar, şampanya yerine getirilen sulu çayı içmeden ancak dudaklarına dokundurmakla iktifa ettiler; buna mukabil bir hayli yediler. Hattâ garsonluğuna rağmen Hoca'nın da birkaç

kere elini uzatmak ister gibi yaptığını gördüm... Birden vazgeçti. Fakat perde kapandıktan sonra dolmanın başına koşuşmalarına mani olamadım ve felâket şu ki, alkış

üzerine perdeyi açtıkları zaman Arman'la Hoca, birbirlerinin elinden dolma kaparlarken yakalandılar. Lâkin ahalinin neşesi o kadar coşkundu ki bu, piyesin süksesine yardım etti.

Bir kenarda uyuyakalmış Lala'nm ayağına çizmeleriyle basarak adamcağızı ince ince haykırtmış olan bir iri boy polis,, getirdiği kâğıdı Vahye uzattı. Anlaşılan ehemmiyetli bir mesele için kendisini çağırıyorlardı. Vali, kâğıdı okur okumaz ayağa kalktı:
— Arkadaşlarım, ben maalesef sizden ayrılmağa mecburum. Sizin gibi büyük artistlere bir (supe) vermek usuldendir. Fakat Müdürüm bana vekâlet eder. Gerçi gece hayatini henüz. kuramadık ama, deniz kıyısında güzel bir gazinomuz var, orada biraz istirahat edersiniz... Ben de kalben sizinle beraberim...
O, bunları söyledikten sonra çıkıyor. Telâşlanmış olan Sıhhiye Müdürü:
— Buyurun, gazinoya gidelim!
Diyor. Biz, yakınlar, birbirimize bakışıyoruz. Ben:

— Müsaade ederseniz ben, trupu alacağım!
— Reisimiz bizi temsil etmeye kifayet ederler, .başartistle-ri de veririz: Margarit ile Arman'ı...
Bir telâştır başgösteriyor. Bazıları:
— Şeref verirler, diyorla**.
Şeref vereceklerin kızlar olacağı malûmdur. Diğerlerinde bir hafif bozuntu oluyor. Valinin o cihetten temiz ve tehlikesiz bir adam olduğuna eminim. O, hakikaten memleket adamıdır. Kadınlardan birini koynuna koysanız bir imar meselesini tutturacağı ve binaenaleyh unutacağı muhakkaktır. Fakat ötekiler öyle değil.
Gece güzeldi. Kumsaldan otele doğru giderken Hoca, yanımda düşünceye dalmış, ayakları geri geri gitmekte idi.
— Uyumak lâzım, diyorum.
Başını kaldırıyor, uzaktan gelen saz seslerini dinleyip ışıklara bakarak:
¦— Bunların karşısında o kadar çok uyuyacağız ki...

— Sen istersen git!
— Haylr, prensipe riayetsizlik olmaz mı? Mâsume ile Melek, denize taş atıyorlar. Hoca:

— Bunları böyle eğlendirmek kabil mi? diyor. Sonra ağır ağır yürüyen kalabalıkta Rükzan'ın bulunmadığını farkede-rek:

—> Vay orospu, kaçtı, diyor, maamafih hakkı yok ma? Şu süt kuzuları da yapacaklar bunu, ama senin disiplinin işi bozuyor yahu!..

Otelin koridorunda Remziye ile karşılaşıyorum. Bir şarkı mırıldanıyor, hem de Makbule'nin söylediği bir şarkıyı...

— Siz, şarkı söyler misiniz? diyorum. Gülümsüyor, âdeta utanmıştır. O kadar sempatik bir hali var ki... Geceki gayretini hatırlıyarak bir, iki kelime söylemek istiyorum:

— Şarkı söylemek için âşık olmak lâzımdır, diyorum. Yine ummadığım, bir tarzla:

— Zannederim ki bu gece bir parça öyleyim... Gülümsüyorum:

— Kime?

—¦ Tiyatroya!

— Ne kadar çabaladığınızı gördüm ve çok beğendim.

— Çırpmıyordum, Arman'a «biraz daha çabuk» diye haykıracaktım.

Güldü:

— Fakat onun: «Çabuk, daha çabuk, rica ederim!» demesi tehlikesi vardı...

Otelin yanında kamburla Hakkı'yı gördüm; bizi yine bir köpek gibi takip etmişlerdi.

Ertesi sabah, akşamdan bir kese kâğıdına doldurduğu (La Dam O'Kamelya sofrası) artıklarıye kahvaltı eden Lokman:

— Program, yine değişti, diyor. (La Dam O'Kamelya) yi tekrar ediyoruz.

Hoca, gururla yanımıza yaklaşıyor:

— Bilet alamadan dönenlerin haddi, hesabı yok. Bu gidişle biz, bir hafta kapalı gişe ile oynıyacağa benzeriz.

Hoca, benim bir şey söylemeden tuhaf tuhaf bakışımı görünce dalkavukluğundan utandı:

— Alay ediyorum kerata ile, anlamıyor, dedi, fakat yapacak galiba!

O sırada yanımıza gelen Servet Bey:

— Görüyor musunuz reklâmın, ne olduğunu, diyor, avuçla serptiğimizi etekle toplıyacağız.

Yalnız Lokman'ın sözleri bedbindir.

— Belli olmaz! diyor.

Bir parti reisi: «Halkı seçime getirir gibi getireceğim, görsünler, ibret alsınlar!» demiş.

Bir yerli de: «Yani ibret alıp biz de oğlanlarımızı orospularla evlendireceğiz!» diye cevap vermiş!

Hoca, bir yandan çoban rolünde giyeceği kepenek için:

— Yahu! Bitli filân olmasın! diyor.

O sırada kendisinin eski bir mektep hocası olduğunu öğrenen kalabalık bir muallim heyeti onu ziyarete gelmişti. Gü-mîm adamı o idi. Gelen gençlerin, elini öpmeleri onu memnun ediyordu.

Hoca, asıl mektebin tiyatro olduğuna dair nutuklar veriyor: «Büyük bir kahramanlıkla vazifemize devam ediyoruz.» diyordu. Kalabalık ziyaretçilerin çay, kahve, gazoz masrafları «peyce bir para tutuyordu. Bazılarının giderken garsona para verdiklerini görmemek için başım başka tarafa çeviriyordu. Fakat pek yakınındaki bir tanesi aynı

şeyi yapınca, kararını verdi; hovardalaştı:

— Misafirlerimizsiniz, dedi.

Bu işin o kadarla da bitmiyeceğini anlamıştı. Muallimlerden biri, tiyatronun fevkalâde olmasına mukabil fiatlann yüksekliğinden dolayı göremiyeceklerinden bahsetti ve bir nevi davet bekliyerek ağız yaptı. Bunun üzerine Hoca, kendini toparladı. Tiyatronun âdeta kurucularından olduğunu anlatarak övünen Hoca'dan davet bekledikleri anlaşılıyordu. Biraz önce

kuruculardan gibi konuştuğu halde 'hemen ağız değiştirerek idare heyetinden bahsetti ve birdenbire yerinden fırhyarak:

— Aman çocuklar, prova saati... Bu, bizim dersten daha. beterdir'. Görüşürüz, inşallah yine görüşürüz.

Akşam yaklaşıyordu. Gişeden gelen haberler fena idi. ikide birde haber getiren Hakkı:

«Ağır yürüyor!» diye ellerini uğuşturuyordu. Nihayet ağır yürüyen gişe satışının elli bileti bile bulmadığını kendi kabahati imiş gibi itiraf edince Servet. Bey, yerinden fırladı:

«Buna bir çare bulmalı, dedi, bu durumda perdeyi nasıl açarız?»

,

— «icabında boş salon karşısında perdemizi açarız, utanacak biz değiliz!» sözü

unutulmuştur.

Gözleri birkaç kere oynadıktan sonra: «Yine de ihtiyatlı davranmak lâzım. Benim bir şey aklıma geliyor. Bana Hoca'yı bulun!» diyor.

Hoca, Allahtan uzakta değildi. Kendisini ararlarken dekorların arasına saklanmış, fakat bir pano devirerek meydana, ¦çıkmıştır.

Servet Bey, Hoca'ya şu teklifte bulundu:

— Hocam, bu gece senin öğretmenleri davet edeceksin! Hoca, şaşkın:

— Aman, estağfurullah!. * Hep birdirimize bakıştık; Hoca müstesna... Muallimleri bir

patron gibi davet etmek. Ne şans, ne numara fırsatı!

— Ah, beyefendi, ne yaptın? Fakat bu saatte, dedi, dün gecekine rahmet okutacak bir gala olurdu bu... Bir terbiye müessesesi, başka bir terbiye müessesesini davet ediyor...

Lâkim ne yaparız? Kime haber veririz?.. Vali olsa...

Servet Bey:

— Telâşa lüzum yok... Perdeyi kırk kişinin üzerine açama-yız. Elbette bir çare bulacağız!

Hoca atıldı:

— Hakkı'nın dediği gibi, tellâl çıkartsak...

Azmi:

— Muallimler parasız girerler, diye mi?

Bir kahkahadır koptu. Hoca da, çaresiz, güldü:

— Durun yahu! Üzülmeyin... Avuç içi kadar şehir... Yüz kişi de mi toplıyamayız?

Polisi, bekçiyi düşündüler... Fakat valinin seyahate çıkmasından sonra tek kişi görünmüyordu. Hoca, fırhyarak: «Kendisi yoksa kredisi

de mi yok be canım? Bana bırakm... Ben, öyle idare-i lisan ederim ki, güya vali beyi memnun etmek için kumpanyamızın hediyesi gibi yaparım... Sonra, talebe velilerine bir de reklâm geçtiler mi düşünün on çocuktan birinin ailesi gelse, vallahi bir aylık iş var burada... Görün gişeyi...

Sen sıkılma beyefendi, olmazsa bir kolayını bulup rıhtımdan adam çağırtırız!...»

— Đmza senin Hocam, derhal davetiyeleri gönderiyoruz...

Gazino, dolu olduğu halde salon boş olmakta devam ediyordu. Muallimler de salonu pek dolduramamışlardı. Hazin bir (La Dam O'Kamelya) oynandı. Hoca, içini çekerek:

—' Allah başka keder vermesin, dedi.

Ben, onu teselli etmek için:

—¦ Ders olur Servet Bey, dedim. Elimi sıkarak:

— Evet, dedi, mirasyedi kumpanyası bu...

O geceden sonra normal programımıza devam ettik. Bilet işlerini Hakkı, güzel başarıyordu. Gişe ile başka kimse uğraşmıyordu. Ne olursa oluyor; ötesini Hakkı, aynı

hokkabaz ma-haretiyle idare ediyordu.

Dk perdenin sonlarına doğru bir sızıntıdır başlıyor, salondaki bomboş sıralar, yavaş

yavaş doluyordu: Gençlik.

Piyesler, ilk tecrübenin acılığını unutturacak kadar iyi gidiyordu.

Azmi, güzel bir Baykuş oynadı. «Bana baykuş, ölüm ve kan derler!» derken, Hoca da bir vodvil'de bütün kurtlarını döktü. Fakat yalnız ona, daima ona çarpık bakmış olan bir yerlinin «Vay namussuz kerata, buTmu terbiye dersi?» dediği işitildi.

Asıl sürpriz bizi Nesrin'de bekliyordu. Doğrusu aranırsa bundan ben de korkuyordum.

Hayal arasından bana görünmüş olan bir eser... Sonra, hangi şahnede kimler tarafından oynanarak?...

O, bir pazar akşamı başladı. Akşam üstüne doğru arkası gelmiyeceğe benziyen bir hücum oluyor, çalgı bahçesi boşalıyordu.

Đşte o zaman dehşetli bir 'haber alındı: Başartist kayıptı. «Piyesi değiştirelim» dedik.

«Olmaz!» dediler.

Daha o gün yaptığımız provada Remziye'nin elindeki defteri bırakarak rolleri ezbere okuduğunu görmüştüm. Son çare olarak:

— Cesaret edebilir misiniz? dedim.

— Siz, makine gibi oynamama razı olursanız.*. Esasen bu rolü çok seviyorum...

Ne kaybedecektik? Arkadaşlar, hep birden kaçmağa karar veriyorlar; fakat Azmi, ortalığı

yatıştırıyor ve oyun başlıyor.

Remziye, rolünde muvaffak olmuştu. Hoca, onu: «Kızım, çocuğum!» diye tekrar tekrar öperek hayranlıkla tebrik ediyordu. Sonra, yanındaki artistlere: «Siz de böyle oynadığınız zaman mükâfatını görürsünüz!» dedi.

Đnsanların en iptidaisinde bile bir anlayış var... Seyircilerden birinin hafifçe bir ıslık çaldığını işittim. Fakat bu, büyük hadiseler karşısında çalman ıslıktı. Lala ile Hakkı

birbirlerine sarılmışlar, piyesi öyle seyretmişlerdi.

Remziye, hâlâ ağlıyordu. Fakat yavaş yavaş sükûn bulduktan sonra eski lâkaydisine düştü ve büyük bir sadelikle yemin etti:

— Bir başka türlü oldum ben! dedi.

Perdeciye varıncaya kadar herkeste bir sırıtış gördüm. Yalnız Remziye, olanlardan âdeta haberdar değildi. Biraz da

hayrette görünüyordu. Đnsanlardaki güzel şeylere kapılmaktan kanıksamış bir adamım.

O birbirini tutmlyan numaralarını hatırladım. Bu tevazu, bana bir sahtekârlık gibi göründü. Yanıma yaklaşan Makbule:

— Bunda bir şey var. Süleyman Bey, dedi, soğukluktan yanına yanaşamıyorduk.

Şimdi şımaracak!

Hayır, bunu yapacak değildi. Yine eskisi kadar vahşiydi, uzaktı. Yine tiyatronun küçük hizmetlerini yapıyordu. Her gittiğimiz şeMrde onun yine suflör deliğine girdiğini gördüğümüz zaman bu, bize daha ziyade tesir etti... Yine 'hassas roller için:

— Ben utanırım onlardan!
Demekte devam ediyordu. O kadar garip bir tarafı vardı ki... Benden bir piyesin aslını
istedi, bir tiradi şaşılacak derecede güzel okudu.
Bu sıralarda başka bir dramın ilerlediğini endişe ile görüyorduk; Pertev Turhan, hakikî
Arman haline gelmekte idi... Kadın, Pertev'e tutulmağa başlamıştı. Servet Bey'le aralarında sık sık kavgalar oluyordu. Patron başa çikamıyordu.

Servet Bey'in, Hoca ile sıkı fıkıhğı artmıştı. Nihayet Hoca, ağzından baklayı çıkardı:
— Yeni vaziyet berbat, dedi, herif açıldı bana... Pertev'i sordu: «Bu oğlan adam olmaz!»
dedi. Bir kurnazlık ettim: «Tiyatroda lâzım. Đstanbul'da imtihan için gelenleri görmediniz mi? Sanat, sanat ama sahnede güzel erkeğin, güzel kadının da rolü var... Oğlan, alık olmasa Apollon gibi...» dedim.
«Yangına körükle gitmişsin!» der gibi Hoca'ya baktım. O, sözüne devam etti:
— Kadınlar, aptaldan hoşlanmazlar... Maamafih isterseniz onu kovarsınız. Vücudu âleme rahmet değil ya... Peki, beyefendi, bunu aşıralım... dedim. Đşte o zaman Servet Bey boşandı ve bana açıldı: «Rükzan bana ne dese beğenirsin? O giderse ben de giderim, demesin mi? Birader, seviyorum kadını, ne yapayım?» Servet Bey, hal-âşina bir adam diye bana hepsini söyledi. Hal-âşina!... Evet, amenna... Fakat adam olmadığımı nereden bilecek? Ben, ahlâksızlık ediyorum... Sonra: «Alh, dedi, 102
SON SIĞINAK
karı kurnaz, idare ederdi bal gibi... Fakat oğlan alık... Belli ediyor...»
Đşi kumpanya da çıkmıştı. Servet Bey'in neşesi başka bir taraftan da kaçmıştı..., istanbul'dan, avukatından sık sık mektuplar geliyor, kendisi de durmadan telgrafhanelere koşuyordu. Lokman, onun: «Bir kaza çıkmasından korkuyorum.»
dediğini hatırlattı. O kocaman gözleriyle düşündüğü zaman yüzü bir facia "halini alıyordu. , Tekrar denizdeyiz... Bize geldiğimizden

daha parlak bir uğurlama merasimi yaptılar. Bu sefer gelenler; öğretmenlerdi. Aralarına çocuklar da karışmıştı. Ellerinde çiçeklerle sandallara binmişlerdi. Hoca, çocukların birinden, merdiven basamaklarında çiçeği alırken fazla eğildiği için şapkası suya düştü. Vapura çıktığı zaman:

— Vallahi Maarif Vekili görmedi bu itibarı, dedi, bunca sene hocalık ettik...

Lokman, kenardan:

—¦ Elbette, dedi, sınıfta sopa atardın; burada göbek attın! Nereden bulurlar böylesini hocanın?..

Lokman, biraz sonra aynı şeyi, ilk turnenin bir zafer olduğundan bahseden Servet Bey'e de söyledi: 4

— Aman, beyefendiciğim, sen babamn hayrına bedava tiyatro gezdirecek ve bu paçayı

sarfedecek olduktan sonra...

Lokman'a işaretler ettik. Fakat Servet Bey, o kadar memnundu ki, kızmadı. Sade:

— Tiyatro demek, reklâm demektir. Senin aklın ermez, dedi, avugla döktüğümüzü

araba ile toplıyacağız, inşallah..» Ne reklâmdır bilir misin o?..

Servet Bey, Giresun'a, Trabzon'a, Erzurum'.a da haberler göndermişti.

Hoca, onu tasdik ettikten sonra yanıma geldi:

— Bakalım, mirasyedinin parası nereye kadar dayanacak, dedi. Allah vere de bizi yan yolda bırakmasa...

Mesele, hakikaten ciddî idi. Fakat bunu Hoca ile konuşmağa gelmezdi. Onun için sözü

kaydırarak:

— Hoca, yüzüne dalkavukluk edip arkasından söylüyorsun! dedim.

— Ben, alay ediyorum, istersen sana da dalkavukluk ederim. Bırak yahu, bir parça da ben yapayım... O da inhisarda değil ya!..

Hiç şüphe yok ki ilk yürüyüş iyidir... Daima turne hikâyeleri anlatan Lokman, küçük bir deftere yaptığı hesaplardan başını kaldırıyor, bir piyes diyalogundan bir cümleyi okuyor:

^Köprünün altından sular geçti!» diyor.
Sonra, inceden inceye yaptığı hesaplara bakıyor:
—¦ Muvaffakiyet mükemmel... Fakat kumpanyaya kaça mal oldu?
Hoca:
—¦ Allah aşkına oyunbozanlık etme, diyor, keyfimizi kaçırma... Kumpanyaya kaça mal olduysa oldu...
Gayet manalı bakıyorum:
—¦ Doğru, diyorum, fakat bunun kesileceği de tutar, nihayet mirasyedi koltuğundayız...

Vapurda (Lortlar Kamarası) ile (Avam Kamarası) yine ayrılmıştı. Trabzon'a giden büyük memurlar ve Erzurum'a gidecek bir heyet de vardı. Tiyatro kumpanyasının çiçekler, marşlarla teşyiini görmüşlerdi.
Salonda; kumpanyanın etrafını almışlardı. Ben, güverteye çıkınca, doğru Avam Kamarası
tarafına dönmüştüm.
Azmi, salonun bir tarafmda içiyor ve monologunu söylüyordu.
— Hatırlıyor musun o îngilizi? ded;, kumandan gitmiş, vekâletini ona bırakmış... Herif, yine sarhoş olmuş. Ertesi gün, -makamında iken bir şikâyet gelmiş. Đngiliz: «Vazife esnasında

sarhoş olduğunu» bildirmiş ve: «Tarafımdan yapılan bu yoklamada sarhoşluğumun doğru olduğu sabit olmuştur» diye rapor yazmış... Ben de o Đngiliz gibi yapacağım...
Yani vazife başında sarhoş olursam sana sormadan azlimi bildireceğim ve defolup gideceğim...
— Neden Azmi?
— Çok utandım da ondan. Burada başka..., Vazife dışında değilim, kendi kendime içiyorum. Fakat vazife başında yaparsam...
— Azmi, senin bir derdin var galiba!
— Derdiyle müteellim olduğum kimse yok. Kendim için Nirvana'ya vardım. Bir istediğim yok ki, derdim olsun! Her şeyi tasfiye ettim.
— Hele, hele...

—¦ Dert değil, ihtilâf... Kendi kendimle bazı ihtilâflar.:. Kendimle anlaşamadığım için kavga ediyorum; başkaslyle nasal anlaşırım? Sövüp saydığım kendime... Belki senin de vardır bir derdin ha...

Yanından uzaklaştım. Biraz ötede Makbule:

—¦ Soğuklardan kaçtınız, dedi, ben de öyle... Neva bir yanda... Melek ile Mâsume, başlarım eğmişler.,. Hoca, yanlarında göz açtırmıyor... Gardrobun esvapları gidiyor...

Rejisöre haber veriyorum... (Arslan) m arkasında gördün mü o güzelim lâciverdi?

—ı Farkındayım... Fakat nihayet kendi parası...

— Başka bir şeyin de farkında mısınız?

— Hayır!

— (Neva) mn (Arslan) la işi pişirdiğinin... Karı, usta»,. Çaktırmıyor... Fakat öteki alık... Ne olur bir kere de marifetlerini sahnede gösterse... Karı, (Arslan) ı almış; bana vız gelir. Kendim gibi hoşnut olurum». Sade o herifi aldattığı yeter. Fakat politika başladı. Politika... Arkasından küçüğe sıra gelecek; onu da attıracak...

— Neden?

—¦ Çünkü kızda kumaş var... Makbule, gittikçe coşuyordu: SON SIĞINAK

105-

— Neydi o oyun? Vallahi ben görmedim ama, galiba büyük artist bu..

Hakikaten doğru söylüyordu. Remziye, sahnedeki test'ini dümdüz okumuştu. Hele muayyen bir yere gelince, garip bir surette canlanmıştı. Ses, yavaş yavaş bir ahenk alıyor, karşısındakiler âdeta kayboluyordu. Yüzü değişmiş, terütaze gözleri pırıl pırıl parlıyordu... Bunları ne bilir, ne akıl ederdi... Onu tebrik etmiştim. Hâlâ ağlamakta devam eden gözlerini kırpıştırarak teşekkür etmişti; o kadar... Ertesi günü yine sade elbisesini giymişti» Uzun uzun dolaşmama devam ettim. Biraz sonra ona rastladım.

— Đnsanın zamanı zamanına uyar mı? Bilmem ki, dedi. —. Hâlâ öksürüyorsunuz da...

— Denizde yollar o kadar kısa ki... Gitsek, gitsek... Hiç bitmese...

Yoluma devam ettim. Vapurun burnunda bir topluluk vardı. Bizimkiler gemicilerle toplanmışlar. Yine Hakkı ile Maymunu galiba

bir oyun çıkarıyorlardı. Hayretle baktım, ortalarında Remziye şarkı söylüyordu: Karadeniz havaları... Etrafındakiler büyülenmiş
gibi onu dinliyorlardı.

Şarkı bittikten sonra ayrıldı, yanıma geldi. Tekrar bizim tarafa doğru yürüdük. Şarkı
söylememekteki inadını hatırlattım.

— Bıktım, dedi, Hakkı ile Maymunu oturtuyorlar. Hakkının artık gözü korktu, hokkabazlık yapamıyor... Bir şarkı söylemek istedim onlara...

Bu, ne tuhaf kadındı!...

Hoca'ya gülmüştüm; fakat ertesi günü konuşunca ona hak verdim. Servet Bey, Pertev'in atılmasını istiyordu ama gayet dolambaçlı bir yoldan...

O gün Servet Bey'in yüzü çatkındı:

—ı Bir mülâhaza, dedi, fazla masraftan şikâyet ediyor... Trupu kalabalık buluyordunuz.

Zaten bir kısmmı tecrübe mahi-

yetinde almıştık. Siz, lüzum görürseniz bazılarını... Meselâ şu Pertev'i... Esasen bu oğlanda kabiliyet sıfır...

Hâsılı, Servet Bey, Pertev'i bana attırmak istiyordu. Fakat yalnız onun atıldığı belli olmamak için yanma başkalarını da katacaktık. Küçük politika, büyük politikanın ne kadar aynıdır...

Karadeniz kıyılarında son uğrağımız (Trabzon) dur. Orada da bir hafta kaldıktan sonra, dağlara saracağız. Artık muvazenemizi bulmuşuzdur. Đşler, hiç fena gitmiyor. Burada daha uzun müddet kalmamız mümkün; fakat vakitler daralmıştır. Erzurum'dan sonra Erzincan'a geçeceğiz. Oradan güneye doğru ineceğiz. Daha önümüzde uzun aylar vardır.

Mevsim başında Đstanbul'da olacağız. Hoca, o kadar eğleniyor ki: «Nasrettin Hoca, kayığı karaya oturttuğu zaman deniz bitti, demiş. Şimdi bizim için deniz, hakikaten bitti... Ne kadar da küçükmüş!»

Sonra içini çekerek ve yırık gözünü, bir ummana bakar gibi büzerek:

— Yahu, bir gün elbette bu karalar da bitecek... Nasıl olsa sonu gelecek! Ah, ne dedik de canım imparatorluğu kaybettik! Düşün bir kere. Bir turne yapıyoruz. Arabistan..

Basraya kadar... Sonra Hicaz, Yemen... Hicaz'a sokmazlar ya... E, Mısır da var...

Trablus, Fizan... Yahu, ben korktumdu bir zaman o Fi-zan'dan... Allah cezasını versin bu otomobillerin... Her yeri ya-kınlaştırdı. Ah, yaşanılacak bir dünya varmış o zaman...

Yahu, memleketi avuç içi kadar bıraktılar...

— Oralara yine de gitmek mümkün, diyorum, «Yeni Tiyatro» nun muvaffak olduğunu tasavvur et... Arap memleketlerinde de bir seyahat yaparız.

Hoca'nm gözlerinde yaşlar beliriyor:

— Arap memleketleri, diyor, düşün o Arap kızlarını... Kömür gibi gözler, hilâl gibi kaşlar...

Makbule, şaka ediyor:

— Hangi lisan ile nasihat edeceksin bakalım onlara?

— Sen, hangi lisan ile Pertev'e nashat ediyorsun?

— Kaçırma keyfimi Hoca! Şu herif üe o karı olmasa...

Sokakta şakalaşarak dönüyoruz. Vakit, hayli gecikmiştir.

Otele geldiğimiz zaman bir kâğıt buluyorum: içinde Servet Bey'in hanımla beraber Đstanbul'a gittiği yazılı. Servet Bey: Anlatılması uzun bir takım sebeplerden dolayı

birdenbire Đstanbul'a hareket mecburiyetinde kaldığını, daktilosunu da yanma aldığını

söylüyor, işleri bize emanet ediyor. Birkaç gün sonra Erzurum'da yetişeceğini bildiriyor.

Birbirimize bakıyoruz. Makbule:

— Esti anlaşılan! diyor. Hoca, merakla:

— Pertev'e ne oldu? diye soruyor. Lokman:

— Yatıyor, diyor. Makbule:

— Bu işin içinde bir şey var! Hoca:

— Yok canım, şüphesiz o da endişelidir. Hepimizin tecrübelisi Lokman'dır.

— Biraz paramız var, diyor, belki, belki değil, muhakkak iş yaparız. Üç, beş gün korku yok. Gelir inşallah....

Fakat, kocaman gözlerindeki endişe dağılmıyor.

Erzurum'a vardığımız gece büyükler, otelde başbaşa bir toplantı yapıyoruz. Otele yerleşirken koşup didinen bir otel hizmetçisinden öğrendiğimize göre, bizden (Kızılay) için bir müsa-mere istemişler. Arkasından bir genç gazeteci aynı şeyden baih-setmiş ve onu takiben Sıhhiye Müdürü uğramıştır. «Ne yapalım bir kere yol oldu, adımız (Mirasyedi) ye çıktı... Sonuna kadar böyle gidecek!» diyoruz.

Yollarda Servet Bey'in yokluğunun pek farkına varmami-sısdır. Fakat Hoca: 108

SON SIĞINAK

— Yani reklâm da fena olmadı, diyor. Lokman, defterine bakarak cevap veriyor:

— Masrafı karşılayacak mı bakalım?

Sonra gözlerini iri iri açarak korkusunu ve hepimizin korkumuzu ifade ediyor.

Gerçi Servet Bey'in yokluğunun farkında olmamışızdır,. Hattâ biraz ferahlık da duyulmuştur. Fakat iş başına oturunca bunu anlıyoruz. Gördüğümüz itibar, biraz da onundur. Meselâ her gittiğimiz yerde Servet Bey'in bir sefir gibi karşılanması, vali ziyafetleri filân, kredimizi arttınyordu.

Bu işleri hepimizden iyi bilen Lokman:

—. Bu ziyaretleri siz yapmalısınız, diyor, açıkçası siz, SerV vet Bey'den de iyi konuşursunuz...

— Onun söylediklerini ben nasıl beceririm? Makbule:

— Palavra şart değil ya, canım?

Gülüşüyoruz. Düşünüyorum: Hakikaten benim vazifem... Fakat zillet, o kadar içime işlemiştir ki, artık bundan fazla dü~ şemem!

Hoca:

—* Beni gösterin... At hırsızı gibi...

— Aramızda «Gresonagreman» rolüne lâyık bir sen varsın! diyorum.

Azmi, şaka ediyor:

— Hakikaten sen varsın... Đstersen (La Dam O'Kamelya1) daki smokini sana giydiririz, (Arman) ı da yanına veririz.

Azmi'nin şakalaşması, gülmesi hoşuna gidiyor. O, eski edasım hemen bulmaktadır.

Bunlar, gülmek için söylenmiştir. Ama, ondan daha münasibi yoktur. Hattâ Arman da öyle... Makam odasına girişini görüyorum... Valinin onu görünce ayağa kalkmak ihtimali bile vardır... Fakat hepsi boşa çıkıyor. Valinin seyahate çıkmış olduğunu duyarak ferahlıyoruz.

Erzurum'da işler fena gitmiyordu. Tiyatro, kendi hasılatıy. le yaşamağa başlamıştı. Hoca, vodvilde azıp kuduruyor... Kambur, artık bizden kaçmıyor, aramıza karışmıştır. Hakkı, mari-fetleriyle ortada...

Lala, yanımızda rehin gibi idi Onunla şakalar yapıyorduk. Zavallı Lala, endişeli... Arasıra dağların üstünden denizi gözler gibi bir hali var.

Zonguldak'tan aldığımız güzel bir telgraf bizi ümitlere düşürmüştür. Hoca, iyimser:

— Onun aklı şimdi buradadır, diyor. Fakat günler uzuyor, haberlerin arkası kesiliyor...

Nihayet, bir korkunç havadisle karşılaşıyoruz...

Otelde oturuyorduk. Aşağı yukarı bizden başka kimse yoktu. Lokman, 'haberi getirdi; Servet Bey, davasını kaybetmiştir ve tevkif edilmiştir.

Karısı tarafından, açılan dava kazanılmıştır. Çocuklar, üzerine çullanarak onu hacrettirip evine götürmüşler, tövbe ettirmişlerdir.

Bir facia... Fakat derhal biz, kendi faciamıza düşmüşüzdür. Ne olacağız?

Hoca:

— Buyurun cenaze namazına! diye bağırdı.

Hepsi, bana baktılar. Bu, dehşetli bir dakika oldu. Nihayet, küçük kabileyi toplayıp söylüyoruz:

—. Kumpanya dağıldı artık arkadaşlar, dedim, bozgun halindeyiz...

Bir vaveyladır kopuyor. Mâsume ile Melek, birbirlerine sa-TÜaral: ağlamağa başladılar.

Hoca'nın da rikkati kabarıyor, o da onları kucaklıyor, öpmeğe başlıyor. Bir ara da:

— Size ne oluyor yumurcaklar? diyor. Biz de gülüşmeğe başlıyoruz.

Bu, bir «aile yıkımı »dır, bir felâket akşamıdır. Fakat insan bağ-nın aile bağı içinde nasıl çözüldüğünü, yalnızlığından sıyrılarak istiyen, seven bir insan olduğumu görüyorum.

Aynı hal Azmi'de de vardır.

Azmi: ' I

—ı Güzel ama, Sermet Bey gitti, diye biz, neden dağılıyo-ruz? Biz, devam ederiz! diyor.

Lokman, bir mülâhaza yürütüyor:

— Bu kadar gezen kumpanya var.

—. Evet, ama biz, işi büyük tuttuk.

— Doğru, ben, muhasibiniz olarak söylüyeyim. Dönüş, masrafımızın bile karşılığı

yok.

Hoca, bağırıyor:

—¦ Şimdi senin defterine... Memur efendi...

— Hiddet buyurmayın... Buyurun öyleyse... Hoca, bu defa onu öpüyor:

—> Yahu, çocuk musun sen kardeş? Bana kızılır mı? Sonra, sahnede halkı kırıp geçirdiği bir rolü tekrar ederek:

— Vay, ben şimdi eve mi dönüyorum? Yahu, asıl Servet Bey ben oldum... Đkimiz de aynı haldeyiz...

Azmi:

— Hele şimdilik eve dönme lâfını aklından çıkar, diyor,, dayanıyor. Onsuz da yaşarız.

On beş gün kuyuda yaşadık Süleyman'la... Kolay pabuç bırakır mıyız?

Bu sözler, o kadar ateşli, uyandırdığı tesir o kadar kuvvetli ki, en zayıf bir zamanım olduğu halde ben de: «Birdenbire ümit kesmemek lâzım!» diyorum. Benim daima ağır aldığımı bilenler buna şaşıyor... Hoca, bu defa da beni kucağına alıyor, öpüyor. Bir yandan ağlayıp bir yandan gülerek sanki her şey bana tabiymiş gibi:

— Yahu, bana acıyın hiç olmazsa, diyor, Servet Bey'e döndürmeyin beni...

Daha garibi, bizdenmiş gibi Kambur da aynı heyecan içinde... (Gazali) nin, doktorun sırtlarını okşuyor... Son numarayı Makbule yapıyor ve galiba doğru da söyliyerek:

— Süleyman Bey, haydi bakayım biz, sana güvendik de yola çıktık... Bak, ne diyorlar?..

Tuluat mı? Vallahi onu da yaparız. Unuttunuz mu, Halkevi'nde nasıl oynadık? Değer mi? Vallahi ben evimi yıktığım zaman cebimde beş liram vardı.

Lokman:

— Bakalım, vukuat ne gösterecek? dedi.

Fakat vukuat iyi göstermiyordu. Đşler, birdenbire daralmıştı. Ancak günü gününe geçinmeğe başlamıştık.

Lokman: «Bakkal yıkacak bizi, diyordu, öteye, beriye borçlanıyoruz.»

— Peki, öyleyse «kabul» dediler. Çok bulduk; çok, az bulduk; az yeriz...

Daha garibi (Grand Dam da onlar gibi konuşuyordu. Yanımda ayakta duran Remziye'ye baktım.

— O kadar müsavi ki benim için! dedi.

Kumpanya dağılmıştı; fakat kabile ayakta duruyordu. Bozgun sefaleti başgöstermişti: Belediye vergisi, bakkal borçları, masraflar...

Dönüş çarelerini aramak lâzımdı: Birincide geliş, ambarda gidiş...

Makbule:

— Küpemizi, yüzüğümüzü satarız, dedi, erkekler düşünsün..

— Bizim de var, efendim, bir pazar yapar, gardroptaki eşyaları satarız.

Azmi:

— Sözü ayağa düşürme, rejisör, dedi. Şef hâlâ sensin... Emrindeyiz...

Makbule:

— Hay Allah razı olsun, nedir o öyle, hepiniz ölmüş bit kabuğu gibi... dedi, şuraya toplandık. Allah razı olsun, yedik, içtik. Halimize

göre eğlendik de... Haydi bakayım, memuriyet mi bu?.. Herif, bizi kontrat etmedi ya!... Bak, onun canı yok mu?

Hepimize bir ferahlık geldi. Yeis içinde garip bir neşe doğuyordu.

Makbule:

«Gurbet ilde kaldık ey yâr, ağlarız...»

Azmi, tıpkı Zekazik kampı günlerinde gibi eline bir bağlama almış, çalıyordu. Makbule, birdenbire şarkı söylemeğe başladı.

Herkeste gülmeler, ağlamalar... Bütün bu insanlardan nasıl bir aile çıkmıştı. Bir ara, ortaoyunu oynadılar... Arkasından Hakkı, hokkabazlık yaptı. Kambur da ona yardakçılık ediyordu.

Remziye'nin bir köşeden derin derin baktığını görüyordum.

Otele, vesaireye olan barçlar için Lokman:

— Bir gala yapalım, müşkülâtımızı anlatıp yardım rica edelim, dedi.

Tüylerim ürperdi. Birdenbire Makbule ayağa kalktı:

—¦ Bırakın, dedi, (Arşın Mal Alan) oynayalım.

Bir anda Hoca da yerinden fırladı. Coşkun bir tuluatla karşılıklı oynamağa başladılar. Đşte o zaman bir mucize oldu.

Hep bir ağızdan:

— Çok yaşayın çocuklar, diye bağırışıyorduk. Hoca:

— Allah nzası için bozma oyunu! diye Makbule'ye yalva-nyordu.

Üçüncü akşamdı. Yağmurlarla beraber havada bir soğukluk başlamıştı. Biz, otelin sofasında hâlâ eğleniyorduk.

Turnelerde oyuncularla çabuk ahbap olunur. Bize de böyle bir Azerî Zafer Bey musallat olmuştu., Zafer Bey, civa gibi bir adamdı. Büyük harpte çalışmış, 'hareketlerin başına geçmiş. Bir ara, hattâ, memleketinde devlet reisi bile olmuştu. Fakat, Rusya'nın kaynaştığı zamanlarda her şey altüst olmuş, onu da ellerini, kollarını bağlıyarak koyun boğazlar gibi kesmeğe yatırmışlar, «Aman gırdaşım! Min altınım var!» diye bağırınca bıçağın altından kaldırmışlar, altınları almışlar; fakat o, canını kurtarmıştır. Nasılsa kapağı hudut dışına atan Zafer Bey, Almanya'yı, Avrupa'yı dolaşmış, türlü işlere girmiş, gazino ve bar isletmeğe kadar her yere dalıp çıkmış; kâh batmış, kâh

yükselmiş. Şimdi Sivas'tan Erzurum'a gelmekte olan demir yolunda müteahhitlik yapıyormuş.

Erzurum'da mühendislere ait bazı işleri takip ediyordu. Hattâ bir Alman, Zafer Bey'le Almanca konuşurken sık sık «Ekselans» diyordu. Fakat kenarından, kıyısından tiyatroya sürtünen adam iflah olmuyor. Bu, pars gibi bir adamdı. Dinç ve çevikti. Gür kaşları, iri börekçi bıçağı gibi diri bir burnu vardı ki, enerji kaynağı idi.

Zafer Bey, bizi görünce gazinoculuk, barcılık damarları ka-> foardı., Hepimizle ayrı ayrı

ahbap oldu. Saf, iyi ve hayırhah bir tarafı vardı ki, hepimizin ayrı ayrı gönlünü alîyor.

Arap lalaya

kadar herkese iltifat ediyordu. O kadar bizden bir 'hali vardı ki, aramıza girdi. Ağzından hiddetle pis bir kelime kaçırdığı zaman: «Vallahi, ben sizlere lâyık insan değilim... Kendi kendimi hapsederim!» diye odasına çekiliyordu.

Zafer Bey, bıçak boğazında gidip geldiği zaman: «Aman gırdaşım!» diye feryat ettikten sonra, kendinin de bittiğini anJ latıyor: «Men o zaman ölmüş, gitmişem; parayı

nideceğim,!»' diyordu...

Đşte dönüş yoluna iyiden iyiye kendimizi çevirdiğimiz bir geceydi. Dışarıda yağmur yağıyordu. Sobayı yakmışlardı, >

Zafer Bey, etikete çok riayet eden bir adamdı. Bir gece; toplu bir halde bulunduğumuz sırada kabalık yapan bir taşa-rona: «Sen utanmir misin Men senin ananı ille... Dua et ki kadınlar var... Onların yanında ayıp olur!» demişti. Hepsinden fazla saydığı Makbule idi:

«Hanımefendi, Almanya'da (beyle idirler)» diye elini öpüyordu.

Artık herkes, birbirine takıldığı için Hoca da hafiften Makbule'ye takılmaya başlamıştı:

—. Vallahi sende gözü var... Gece, oda kapını iyi kilitle... Feryat, figan para etmez...

Gözümüzün önünde gürültüye gittiğin gündür. Bir yandan da herif adamakıllı zengin...

Hem de maşallah erkek! diyor.

Evlenirlerse, Zafer Bey'in Makbule'ye nasıl ilân-ı aşk edeceğini anlatıyor, takma burnunu takarak, gözlerini şaşılaştıra-rak Makbule'nin üzerine.....

Hepsi kahkaha ile gülüyordu. Dürdane bile gülüyordu. Hele onun karşıdan ısırır gibi gülmesine taıhammül edemiyen Makbule kuduruyordu.

Haç suçu, günahı olmadığı halde Zafer Bey'e garaz oldu. O kadar ki Hoca, takma burnu ile ona yanaşarak:

«Senin o minicik burnunu hap diye kapar!» dediği zaman: «Git üstümden, ben o herifin burnunu böyle ezerim.» diye Hocanın üzerine 'hücum etti.

Hepimiz, kahkahalarla gülüyorduk. Bununla beraber Makbule'nin kadınlık tarafı

uyanmağa, oynamağa başlamıştı.

Hemen hemen dağılmış vaziyette idik artık. Dönüşü kararlaştırmıştık.

Doktor, Pertevle poker oynuyor; yüzüğü, saati kuyumcuya satılmağa gidiyordu.

Lıokman'm küçük rehinler mukabilinde para verdiğini öğreniyordum.

Borçlarımızın mesuliyeti gitgide ağır basmağa başlıyordu. Đdare, tam manasıyle inhilâl etmişti. Bir yandan elimizdeki ağırlıkları da düşünüyorduk. Bunlar, kumpanyanın malıydı. Satmayı düşündüğümüz sırada Lokman, bizim anlamadığımız kanunî sebepler ileriye sürerek: «Kimse satamaz, el süremez; ancak bir beyanname ile emanete teslim edilir.» diyordu.

Son gece yeise ve aynı zamanda eğlenceye dalmıştık. Artık hiç bir ümit kalmamıştı.

Herkes, marifetini göstdrdi, sıra ile birbirlerinin taklidini yaptılar.

O vakte kadar gizli olan şeyler meydana çıkıyordu. Sonra! Hakkı'ya hokkabaz oynattılar.

Kambur da oyuna girdi. Vapurdaki mask ile maymun oynatıldı; hattâ Lala bile oynadı...

Remziye, yine köşesinde yalnızdı. Ellerini koltuklarının altına sokmuştu. Gözleri durgundu.

— Memnun değilsiniz, dedim. '

— Dönüş yolu olmasa! dedi, ben, gitmek, hem de bilmediğim bir yerlere gitmek istiyorum... Tekrar rıhtımı görmek, tekrar Đstanbul sokakları...

O zaman, acı bir jest yaptı. Gülümsiyerek dinleyişimden kendisini çok iyi anladığımı

sezdi: '

— Gitmek... Daima gitmek... KeşM dünyanın yuvarlak olJ duğunu öğrenmeseydim!..

demek, dönmek lâzım!

Bu sözü Neriman reddetmişti: — Daha kim kalmak ister? Remziye:

— Ben! dedi. Đşte o zaman bir sürpriz oldu. Zafer Bey,1 dükkân açtırarak alayla şampanya getirtti. Hem de sahici gam-1

panya...

— Vallahi ayrılık gecesi bu, diyor, açtırdım dükkânı...

O, içkilerin iyisini, kötüsünü anlıyor: «Men gazinoculuk da yapmişem ha!» diyordu.

Bizimkiler de bir mukabele yaptılar:

— Zafer Bey, şimdi gazinoculuk sırası bizde, dediler, sen otur, bakalım! Biz de sana ikram edeceğiz. Köylünün hikâyesi-1 ni bilir misin? Eîvine gelen misafirine fakir bir Türk köylüsü ikram edecek hiç bir şeysi olmadığını görünce: «Hele bir yol otur, ben sana oynayıvereyim!» demiş.

işte o zaman Zafer Bey'e bir tuluat: :«Arşın Mal Alan» oynamağa kalktılar.

Hoca: (

— Kırılan burnumun yerine bir burun daha yaparım; takıp, gelivereyim, dedi. Makbule: ı

— Đkisini birden kırdırırsın; otur oturduğun yerde! diye bağırıyordu.

'

Bu sözlerin manasım anlamayan Zafer Bey, gülüyor, o vaJ kit hep birden bir neşedir gidiyordu.

Gazali'nin o kadar küçük ağzından ve boğazından kahkahalar taşıyor, Hoca: ı

— Boğulacaksın ulan! diye bağırıyordu. ' Makbule'den bir şarkı istediler:

— Hayır, dedi, yeminimi bozamam!

— Dağıldık, artık yemin kalmadı, dedim.

— Ağlatacaksın beni Süleyman Bey, dedi ve sahiden ağlamağa başladı. Bu sefer de bir ağlaşma...

Bu defa Remziye:

— Ben kaldım, dedi, ama ben ne yapayım?

Bunu sual gibi sorarken ne yapacağım hazırlamış olduğu gayet belliydi:

— Makbule Hanımın yemini var... Ben de onun taklidini yapayım. Güzel sesini birçok defalar işittim, dedi., Köşede duran udu alarak oturdu, eteklerini topladı. Makbule'nin daima tekrar ettiği bir şarkıyı söylemeğe başladı.

Şarkı, o kadar başka bir şeydi ki, Makbule'nin alınacağını sandım. Fakat bu zavallı
kadında gerçekten güzel şeylere karşı bir hayranlık vardır:

'i'1'

— Küçümen, dedi, ben de Hoca gibi bir ahlâksızlık yaptım. Ufak tefek seni bir parça çekiştirdim. Ama gel, öpeyim seni... Zaten o geceden beri üzülüyordum bunun için...

Bunları söylerken o kadar genç, hafif ve güzeldi ki, zavallı... Sonra» «Gidiyor yemin!»
dedi. Haydi Hoca; udunu al, son numara diye Zafer Bey'e bir şarkı söyleyelim seninle...

Ondan sonra Hoca, Servet Bey'in yalvarışını ve tövbe ediğini anlatan şaheser bir monolog icat etti. O kadar eğlenceli anlatıyordu ki, herkes kahkahalarla gülüyordu. Bir yerinde birdenbire kesti:

— Yahu, ben, çok ahlâksızım, dedi, gerçi şaka... Şakada bir fenalık yok ama ne de olsa şu adam sayesinde birkaç ayımız pek güzel geçti. Ben, ahlâksızım, valli a'hlâksızım, ama elde değil...

Trup, hemen hemen takımıyle bir kere daha toplanıyor. Erzurum'da dekovile doluyor.

Yalnız Pertev eksiktir. O, bir -taksam evvel aldığı telgrafı okuyunca yüzü, gözü

değişmiş: «Amcam, ağır hasta imiş, müsaadenizle gideceğim!» diyor.

Ertesi sabah bir pay vererek onu gönderiyoruz. Yeniden kasaya geçen Lokman: «Usulen hakkı olmadığını» söylüyor. Hoca:

— Haydi Lokman'çığım, benden, Makbule'den ahlâksız olma, ver oğlanın hakkını! diyor.

— Aman, estağfurullah... Neden ahlâksızlık?

— Hadi, bilirsin sen, bilirsin.. Ne olsa arkadaşımızdır. Müreffehen dönsün Đstanbul'a.,.. Bak Zembilli Ali Efendi de öyle söylüyor. Bu, hepsinden ziyade onu memnun eder.

Biraz 'mahcup, gülümsüyorum. Gelen telgraf, Pertev'i savmak için uydurulmuş sahte bir telgraftır. Hoca'nın dediği gibi, hakikaten bir ahlâksızlıktır. Telgrafı dikte eden: Hoca, yazan: Makbule'dir. Hattâ Hoca, Makbule'ye: «Yazın, telgrafçı yazısı gibi sakil olduğu için sana yazdırıyorum!» demişti. Telgraf: «Ök vapurla gel, seni bekliyorum. Arkadaşlara amcanın ağır hasta olduğunu söyle!» diyor. Altında da sahte bir adres...

Hoca, gülerek:

¦— Bir ara Servet Bey, bu oğlanı nasıl savsak diye ağlarken bunu düşünmüştüm, diyor, kısmet şimdi imiş...

Bir müzakere de Lala için oluyor: «Onu da göndersek!» diyoruz. Ama nereye gidecek?

Hanımefendinin onu almamak

için yemini vardır. Fakat Lala bize ağır geliyor.

* # * Eski atlı tramvaylara benzeyen birbirine bağlanmış vagonlarda, sanki bir oda içinde imişiz gibi dekoville iniyoruz.

Bir ara, yoldan çıkıyoruz. Zafer Bey bir diktatör gibi başımızda, makiniste emirler veriyor. Çoluk çocuk, son süratle uçuyoruz. Fena halde korkan Hoca, bu sürate lanetler ediyor.

Zafer Bey, dekovili ikide birde durduruyor, «buyur!» diye Makbule'yi ortaya oturtuyor, kumandalar vererek resim çektiriyordu.

* Yine şakalar yapıldı. Hoca: «Patronsuz olmıyacak galiba, diyor, yine de Allah eksik etmesin!»

Sonra, başka bir mevzua geçiyor:

— Patron da gözdesiz olmuyor. Yani trup, galiba senin şerefine duruyor, gülüver adamcağızın yüzüne...

Bu sözler, bir yandan Makbule'nin izzetinefsini okşuyor, fakat bir yandan da onu sinirlendiriyor:

— Allah esirgesin, diye haykırıyor, herife çattıracaksınız beni... diyor.

Fakat Zafer Bey'in damızlık eşekler gibi pırıl pırıl suratı karşısında bazl bazı ürperdiğine şüphe yok... Makbule'ye: «Hoca şaka ediyor» demekle beraber, bir vaka çıkarmasını

ben de beklemiyor değilim.

Zafer Bey, gülerek:

— Ziyan yok, ziyan yok, diyor. Makbule, yavaşça söyleniyor:

— Ben, onu bir kere daha bağırtırım. Aman gırdaşun! diye...

Yalnız Lokman, müeddep tavrıyle:

— Beyefendi, diyor, hedef Makbule değil, Neriman'dır.

— Yapmayın Nuri Bey!...

— Bendenize belki öyle geliyor.

us

SSJ.U1JNAK.

Dikkat ediyorum. Bende de aynı kanaat uyanmağa başlıyor. Zafer Bey'in Neriman'a hitaplarında âdeta bir cesaretsizlik var. Hattâ yüzünü ona döndüğü zaman aldığı hal ile bizimle konuştuğu zamanki yüzünün ifadesi o kadar farklı ki insan, onları bir arada görünce kırlarda gezen aygır ile damızlığı hatırlıyor.

Kasabanın kenarında bir kaplıca var. Geniş odaları, bahçesi, her şeyi mükemmel. Suyu, bilmem nereden geliyor? «Ab, kalabüsek!» diyoruz.

Zafer Bey, derhal gülüyor:

— Kalacağız! Hoca:

— Yahu, talihimiz mirasyedilerden açılmış! Lokman:

— Tiyatro budur! diyor.

Hep beraber dekovilden atlıyoruz. Burası Hasankale'dir.» Herkes kaplıcalara yıkanmağa koşuyor.

Biraz sonra sudan çıkmış Makbule, arkasından da Mâsume ile Melek görünüyorlar.

Lala üe babacan terzi, şirin şirin ortada dolaşıyorlar.

Zafer Bey: «Men âşığ olmuşam hepinize!» diye bir şarkı tutturmuştur. Güzel bir dağ

gecesi başlıyor.

Hasankale... Nef'î'nin memleketi... Bir ilkokul hocası ona bir mezar yapmak için çalışıldığını söylüyor. Kaymakam, kumpanyanın da iştirak etmesini rica ederek bir müsamere yapılmasını istiyor.

— Hay hay, memnuniyetle! diyoruz.

Müsamere gecesi Hoca, Nef-i'den ezbere bir şey bilmediği için yalnız «Arabm teri»

hikâyesini anlatıyor; bir de şarkı söylüyor. Remziye, Tevfik Fikret'in «Nef'i» manzumesini daha ilk mısradan itibaren ihtiramlı bir ahenk alan sesiyle okuyor: T

Bir yağız çehre, çatılmış iki hançer kaşlar, Yine hançer gibi keskin iki yimpaiy nazar~.

Yâd-ı ulvisi hayalimde bu sımayı taşır, Bence Nef i'ye bu (sîmay-i mehabet yaraşır...

Bu ses, âdeta yıldızların arasından gitgide büyüyerek geliyormuş gibi o kadar düzgün, o kadar pürüzsüz ki... Bu, benim için yeni bir (revelâsiyon) oluyor.

înşat; daima sinirime dokunmuştur. Fakat kimseden işitmediğim bir ağır akışla kelimeler, bu dağ gecesinin yıldızları gibi net akıyor:

«Sana bir başka zemin, başka zaman lâzımdı!»

Derken sesinde öyle bir anlayış kudreti var ki, bunu söyledikten sonra susuyor, duruyor.

Uzaklara bakıyor. Son mısraını bulamıyor. Yanından sufle ediyorum:

«Sana bir âlem-i lâhût - nişan lâzımdı...»

Yine duruyor. Anlamadığını sanarak tekrar ediyorum. O, bana bir an baktıktan sonra sadece yine evvelki mısraı tekrar ediyor:

«Sana bir başka zemin, başka zaman lâzımdı!»

Bütün kaideleri bozan bu tekrar, o kadar garip bir tesir yapıyor ki...

Remziye, bu küçük şiiri, bitirip yanımıza döndüğü zaman — uzun uzun koşarak yorulmuş

gibi — soluk soluğa idi... Buna rağmen gülüyor, bana:

— Unuttuğumu sandınız! Hayır, diyor, o:

«Sana bir başka zemin, başka zaman lâzımdı!» dan sonra:

«Sana bir âlem-i lâhût - nişan lâzımdı!»

ne kadar lüzumsuz...

— Remziye, bunu sen kendin için söyledin! diyorum. Gözüne isabet edenleri eliyle işaret ederek:

— Kendim ve belki... Birkaçımız için...

* # Ertesi gün, ezelî merakımla gözlerimi etraftan alamıyorum. Kaplıcaların ilerisinde genişçe bir taş set görüyorum. Bu, bana birden «Pembe Kız» ı hatırlatıyor. Lokman, onu vaktiyle Abdi'den biliyor. Bazı parçalarım mırıldanıyor. Vakayı kısım kısım hatırlamağa çalışıyorum... Şöyle bir şey çıkarıyoruz: «Böyle kırlarda şarkı söyleye söyleye gezen bir kız var: Pembe Kız.»

Lokman, kanun maddelerini zikreder gibi parçalarını birer birer okumağa başlıyor.

Makbule'de de kulaktan kalma bir şeyler var... Lokman, kötü sesiyle söyledikçe Makbule, ahengini tashih ihtiyacıyle okumağa başlıyor, üâveler yapıyor.

Remziye, birden:

— Haydi, şu piyesi çıkanverelim! diyor, gerçi elimizde hazırlanmış piyesler var ama, mademki siz söylediniz; ben, bu (Pembe Kız) ı, bir kelimesini bilmediğim "halde oynıyacağunı hissediyorum.

Benden beklenmiyecek bir cesaretle yerimden kalkıyorum. Alışmadıkları için hepsinde bir hayret var: «Zannederim ki, bu kadar sevimli görünen bir bahçede kumpanyamız, bir marifetini gösteremiyor ama, kendi aramızda hiç bilmediğimiz bü* şeyi çocuk oyunu gibi oymyabiliriz.» diyorum.

O perde açılmadan evvel anlatılan Ermeni rejisör hikâye si gibi derhal bir tarif yapıyorum. Nasıl yapacağımı bilmeden:

— Ben, aktör değilim ama, oynıyalım! diyorum. Herkesi bir telâştır alıyor. Çocuklar gibi koşuşuyoruz. Hiç

bilmediğimiz bir şeyi oynıyacağımız için şaşıracağız, güleceğiz... Zafer Bey:

— Vay babana rahmet! diye bağırıyor.

Derhal Aksaray'daki konağın bahçesindeki halimize dönüyoruz. Arka arkaya (emprovizasyon) lar geliyor. Remziye:

— Ben, sudan çıkmış bir (Pembe Kız) olacağım! diyor. Bu kadarı bana kifayet ediyor.

Ben, arkadaşıyle beraber ava çıkmış bir şehirliyim. Azmi ile — sopalarımız, tüfeklerimiz omuzumuzda — dolaşıyoruz. Ormanın bir kenarında oturuyoruz. Derken uzaktan hafif bir ses geliyor. Bu, bir halk havasıdır. Tatlı bir ses, açık havada daha da güzelleşiyor.

Şarkılar, bir bir daha devam ediyor, bu, (Pembe Kız) m sesidir. Sesin geldiği tarafa doğru ilerliyoruz. Nihayet buluşma...

Pembe Kız, şehirliye:

— Kimsiniz? Nesiniz? Bilmiyorum ama, iyi bir insana benziyorsunuz! diyor.

Aralarında bir aşk başlıyor. Derken ormanın bir köşesinden kızın babası çıkageliyor.

Kızla oğlanın birbirlerini sevdiklerini görünce ellerini birbirine bağlıyor, büyük bir sadelikle söz kesiliyor. Fakat oğlanın da babası vardır. Bu baba, ince sakalı ile Gazali'dir; boynunu uzata uzata oğlunun vezir kızıyle nişanlı olduğunu söylüyor. «Paşa duyarsa bizi, Nef'i gibi kestirir!» diyor. Hakikaten de Lokamn, büyük gözleriyle onu yapacak heybetli bir paşa'dır. Paşa kızı rolünden gurur duyan Neriman, tavuslar gibi bir sarayın şiir kadar güzel bahçesinde dolaşıyor. Yanında Arap lalası ve sarayın küçük kamburu sahnede... Bühassa küçük kamburla Lokman, tuluat harikaları yapıyorlar. Fakat asıl harika, Hoca ile Makbu-le'dir... Onlar, iki karı - koca çingenedir: (Pembe Kız) m annesi, babası... iş o kadar eğlenceye vuruluyor ki, Makbule, âdeta; şaşırıyor, Hoca'ya:

— Ayıp yahu, rezalete gidiyoruz, diyor. Hoca, yavaşça: SUJN S lliIJN

»Ufl »llrlM AM.

x — Ben, bu fırsatı bir daha nereden ele geçiririm ?.„ Icığı-nı, cıcığım çıkaracağım, serde çingenelik var, ayıp yok!... Biz, onu peynir ekmekle yedik!

diyor ve hemen yapılacak düğünü bazmak için bir düzen kuruyorlar.

Ertesi gün, Paşa'nm düğünü başlarken yine dışarıdan bir zurna sesiyle, bir çingene alayı

sökün ediyor... Bir hengâmedir başlıyor. Đşte o zaman Makbule, en güzel keriz havalarını

haM-.katen çok kuvvetle söylemeğe başlıyor ve bu arada Mâsume ile Melek, harika bir oyun çıkarıyorlar. Onlar da iki çingene kızıdır ve oyuncudurlar... Sahnede, yarı çıplak, öyle bir oynuyorlar ki, lıiç bir oturak âlemi böylesini görmemiştir.

Hoca:

— Demedim mi ben bunları?., diyor.

Onlarda artık hiç bir çekinme kalmamıştır. Bir kanto, bu kadar açık, bu kadar şehvetli olamaz.

Hoca:

— Dur yahu, iş ciddileşiyor, kızlar büsbütün soyunacaklar galiba! diyor.

Remziye, onların çıplak oyunlarından daha korkunç bir şey söylüyor:

—. Yapmalılar... Niçin çekinmek, korkmak?... Hoca:

— Yahu, bu kaplıcanın sularından midir, nedir, ben, kendimi gençleşmiş, hissediyorum, ne dersin? t

Oyun havası, bir hayli uzadıktan ve Melek ile Mâsume bü-X tün kurtlarını döktükten sonra Hoca, nihayet:

— Yaşayın çocuklar! diye haykırıyor... Bundan sonra Hakkı, hokkabaz oynuyor.

Son bir sahne: Paşa, bu eğlenceden sonra çingenelere para serpmek için elini kesesine daldırıyor. O zaman, Hoca bağırıyor:

— Çocuklar... Paşa akrabamız oldu... Kızını oğlumuza verdi.

Birden sahne allak bullak oluyor, gelin bayılıyor, Paşa gürlüyor:

— Vay, benim damadımın babası sen misin?... Kızımı çingeneye mi verdim? Oğlana başka bir kız bulup versinler!..

Ve tabiî Pembe Kız, tekrar sahneye çıkıyor...

Azmi, oyundan son derecede memnundur. Birdenbire sevinçle sarılıyoruz...

Bunların hepsi büyük çocuk oyunlarıdır.

Karsta da bir hafta, on gün çarpınıp çırpındıktan sonra, nihayet mukadder akıbet gelip çatıyor...

Zafer Bey'in bize yardımları oluyor. Benim zor belâ hazırladığım dekorlarda hiç bir piyesimiz canlanamıyor, seyirciler, günden güne seyrekleşiyor. «Operet oynıyalım, şarkılı oyunlar çıkaralım!» diyorlar. Zafer Bey de bunu söylüyor. «Vayeteler yapalım!»

diyor. Fakat son darbeyi de ondan yiyoruz.

Nihayet, bir sabah, onun da tıpkı Servet Bey gibi kaybolmuş olduğunu görüyoruz..... Biz, Makbule ile şakalaşırken o,

Neriman'ı alıp götürmüştür... Hem de evlenmek üzere...

Son defa, otelin sofasında oturuyoruz... Artık «Türk Tiyatrosu» dağılmıştır... Otel ve saire masraflarını, sahne kirasından kalan borcumuzu ödedikten sonra kalan az bir parayı aramızda dağıtıyoruz. Artık herkes, kendi başının çaresine bakacaktır. Bu neticenin geldiğini anlıyan Lokman, Erzurum'a inmek için bir kamyoncu ile pazarlık yapmıştır... Gazali, kızlar, doktor, kamyonla gideceklerdir... Makbule, Hoca, Azmi, Remziye ve ben, ertesi akşam gece yarısına doğru gidecek trenle döneceğiz. Lala da bizim üzerimize yüktür... Hiç kimsede artık hayale mecal yoktur. Herkesin dili tutulmuştur.

Son bir teselli olarak:

— Bir kere daha vapurda buluşuruz, diyoruz. Hoca:

— Yok, yağma yok, diyor. Ben, ona dayanamam. Samsunda iskeleden ayrılacağım. Hiç

birinize veda etmeden kaçacağım.

Ümitsiz bir kol hareketiyle ilâve ediyor:

— Ne yapalım, deniz tükendi!

Onların, ortalık daha ağarmadan uyandıklarını duyuyoruz ve uğurlamağa iniyoruz...

Hoca, Melek'le Masume'nin yanaklarını birer birer öpüyor. Lokman, gözlüklerini takmış, sa-kosunu giymiştir. Yalnız Hakkı ile Kambur kalıyor. Hakkı, hokkabazlık yapacaktır.

«Daha olmazsa__Kambur için — bunu maymun gibi oynatırım.» diyor.

— Vapurda bir kere daha beraberiz, diyorlar. Sürüsünü dağıtan bir çoban gibi idim.

Kimbilir nerelere döküleceklerdi? Muhakkak buluşacaktık... Duna rağmen yüreğim somun gibi şişmişti... Artık bir daha bulamıyacağımı sandığım bir duygu ile yanıyordum...

Azmi: ;

— Zekazik kampında gibi değil miyiz? diyor.

Onları uğurladıktan sonra tekrar yattım. Günün ilerlemiş bir saatinde, gürültülerle uyanıyoruz. Kahvemi getiren kahveci, haber verdi: «Meşhur bir operet gelmiş!» dedi...

Meşhur Operet... Kamyondan eşyalarım boşaltıyorlar. Arka arkaya sandıklar, davullar, zurnalar birbirini takip ediyor, tıpkı bir kervan gibi...

Garsonlar koşuşuyorlar, artistler, alışık tavırlarla kamyondan atlıyorlar. Patronları kısa boylu, görülecek tipte bir adamdır:

— «Fenimettesadüf» diye bağırıyor. Arkasında bir aba, ayağında lâpçinler... Tıraş

olmadığı için uzamış yüzü, âdeta kıranta bir sakalla çevrilmiştir.

Makbule de:

— Fenimettesadüf! diye cevap veriyor. Adam, Makbule'yi turnelerinden tanımaktadır.

Makbule, bu küçük komplemana duygusuz kalamıyor. Bozulmuş yüzlerle yanma gelen diğer kadınlara ve altın dişli pri-ma donna'ya selâm veriyor.

Operetin patronu bağırıp çağırarak kamyonetleri boşaltırken bizim akıbetimizi öğrenmişti. Adamcağız, adamakıllı bir esnaftı. îçini çekerek:

— Kim bilir, ne güzel şeyler oynadınız, dedi, fakat sökmez bu taraflarda...

Sonra, ayak üzeri şaşılacak bir turneden bahsetti: Van'dan, Siirt'ten, Gaziantep'ten...

«Buraların kurdu olduk!» dedi.

O şurada yanımıza gelen garson:

— Bakacaklar senin odaya! dedi. Anlaşılan odalarımızı hemen onlara bırakacaktık.

Gece yarısından sonra kalkacak trene kadar şurada, burada vakit geçirecektik.

Kumpanyanın bir de cücesi vardı, kambur değildi: bilâkis onun basılmışı idi. Yüzü, vücudu âdeta şimendifer tekerleği altında büyümüş paralar gibi genişlemiş bir cüce... Bir de Arap...

Sakallı patron:

— Burası keyif yeridir, dedi, operet fena iş yapmaz... Aşağı yukarı, piyasayı bir esnaf gibi biliyordu. Geldiği

yolları anlatınca hayretlere düştüm.

— iran'a geçmeğe teşebbüs ettim; fakat Pehlevî caymış, dedi.

Bu garip şöhrete şaştım.

Truptan arasıra gelip ondan fikir soruyorlardı. Bize gelince sefaletimiz artık iliklerimize kadar işlemişti, işte o zaman akla gelmez bir komedi oldu. Bir de baktık; uzaktan Mâsume ile Melek geliyorlar. Arkalarından sıra ile arkadaşları sökün ediyorlar.

Anlattılar: Meğerse kamyonda kavga çıkmış ve büyüdükçe büyümüş. Üstelik Gazali, kamyoncuya:

— Sarhoş ihtiyar! diye bağırınca nihayet herifin kafası kızmış, Gazali'yi bir temiz dövdükten sonra:

— Vay, sen benim dinime sebkettîn! diye onu yakasından tuttuğu gibi kamyondan atmış, arkasından da eşyasını...

Mâsume ile Melek ağlaşmağa, bağırmağa başlamışlar. Halâ bir anlaşma olacağım zanneden Gazali:

— Yapma yahu! Lâfımı kubura attım, tecdid-i iman ettim, diye bağırıyormuş...

Lokman:

— Ben, olur efendim, olur, yolculukta kusura bakılmaz,

dedim. Herif, Gazali'ye vururken dirseği de benim göğsüme isabet etti.

Melekle Mâsume'nin gülmelerinden kamyoncunun, Gazali gibi onu da hırpaladığı

anlaşılıyordu.

— Oyuncu değil misiniz? Namussuz keratalar! diye bağırmış ve paralan yere atarak kamyonu sürmüştür.

O gün, akşama kadar orada, burada süründük. Artık gece yarısı trenini beklemekten başka yapacak işimiz kalmamıştı. Birkaç parça eşyamızı istasyona bıraktıktan sonra bir Rizeli'-nin gazinosuna gidip oturduk.

Hoca, oturduğu yerde uyuyordu. Üzerine senelerin bütün yorgunluğu çökmüş, mahzun bir fhtiyar olmuştu. Bir aralık sayıklıyarak:

— Mektupları okudum, dedi. Ve beklediğinden çok fena olduğunu göstermek için ellerini birbirine çarptı ve gülümsedi.

Uzaktan bir otomobil göründü. Đçinde plâk çalınıyordu. Cüceyi hoparlör gibi öne oturtmuşlar. Avaz avaz ilân ediyordu t X «Operet... Hafız Nuri'nin opereti... Otuz kişilik büyük kumpanya... Çeşitli numaralar, varyeteler...»

Birden gözünü açan Hoca, içini çekerek:

— Bu işte yaya kaldık, dedi, gördün mü tiyatroyu? Vallahi para kıracak!..

O sırada Hakkı ile Kambur da sökün ettiler. Onlarda da dehşetli havadis vardı. Hoca:

— Biz, hata ettik abla, dedi, sen Azerî'nin dediğini kabul edecektin; operet oynıyacaktık...

Azmi:

— O, onun becereceği iş mi? Makbule:

— Ne dedin? Ne dedin? diye ona çatıyor.

Gece, bizi operete davet etmişlerdi. Takımımızla gittik. Kapının önünde mızıka çalıyordu.

Bütün gün Cüce ile Arap, ellerinde çıngıraklarla halkı davet etmişlerdi...

Lokman:

— Maalesef hakikat bu.,. Memleketin istediği bu... diyordu.

Operet... Hafız Nuri'nin opereti...

Cüce, kanto oynadı. Arap, bir silindir şapka ve basma redingotla çarliston yaptı. Altm dişli prkna donna ile tenoru da. dinledikten sonra istasyonun yolunu tuttuk.

Herkeste bu dönüşten dolayı derin bir üzüntü vardı. Lokman, ortaya bir fikir attı:

— Çalgısı, çağanağı, tuluatı ile yollarda gördüğümüz bu* tiyatrolarım yaptığı şeyi biz, neye yapamıyalım?

Hoca:

— Benden artık geçti, ben hapı yuttum, diyor.

Đstasyonda büyük bir sessizlik vardı. Lokman, uzun yollara mahsus aba sakosuyle; Lala battaniyesiyle sıraların üzerinde uyukluyor. Mâsume ile Melek, bir aşağı, bir yukarı

geziniyorlar.

Remziye, yalnız dolaşmalarım bırakarak yanımıza dönüyor. Sessizlik içinde oturuyoruz.

Trende bir rötar olduğunu söylüyorlar. Gecenin nemine-karşı büyük lâmbanın etrafında gece böcekleri uçuşuyor.

Hoca, elinde kalem, kâğıt hesap yapıyor; «beş ay, on gün» diyor, ama işte hayatta kalan bu!...

Hafız Nuri'nin aşiretindeki intizamı konuşuyoruz. Hepimizde bir haset var. Hafız Nuri, bize yolda gördüğü ufak tuluat kumpanyalarından bahsetmiş, engin denizlerde karşılaşan kargolar gibi kumpanyalarımız birbirini selâmlamıştı.

Makbule:

— Ya ben ne yapacağım? Tiyatrocu oluyorum diye solistliği bıraktım; büyük söylemişim!

Hoca:

— Ben, o uydurma Pembe Kız'ı hatırlayarak ağlıyaca-ğım, diyor, bu kadar çabuk mu dama diyecektik? Bana yollar

görünüyor, çaresiz, döneceğim. Yolunuz düşer de bizim tarafa gelirseniz o Halkevi'nde buluşuruz. Hakkı:

— Biz dolaşacağız, diyor, belki bir kumpanya bulur, onlara katılırız.

Makbule takılıyor:

— Ben de geleyim sizinle. Eşek gibi yeminler ettim, tiyatrocu oluyorum diye, solistliği bıraktım. Ykıe köpeklere ekmek doğrarım,

solist olurum.
Hoca:

— Benim ne eksiğim var? diyor, monolog söylerim, hele sen de o güzel sesinle şarkılar söyledikten sonra biz de bir tu lûat kumpanyası kurar, bilmediğimiz yerlerde güler, eğleniriz.
Azmi:
— Peki, biz neye gelmiyoruz? diyor. Biz, onunla nasıl olsa Zekazik kampında partiyi kaybettik.
Hoca:
— Sahi, diyor, bu kadar marifetimiz var; herkesi eğlendiririz. Biz, neye yapmıyalım?
Geride bekliyenlerimiz mi var?, Haydi çocuk, bize baş ol, atalım bir maceraya kendimizi... Ope-retçiler, gezdikleri yerleri anlatırlar. Memleket görürüz. Mübarek Anadolu'da konup göçen kervanlardan birine nasıl olsa katılırız...
Azmi:
— Ben hazırım.! dedi. Makbule:
— Çocuklar, siz hiç bir şey yapmazsanız ben yine cayarım, konserlerime başlarım.
— Benim hiç bir marifetim yok, dedim, benim rejisörlüğüm sökmez.
Azmi:
— Yine kafileye baş ol! Tut ki, turneyi uzatıyoruz. Đstanbul, şimdi buradan güzel görünür, fakat düşün, rıhtıma çıkıyoruz. Yağmur yağıyor. Sokaklar pis... Nereye gidilecek? Kimlerimiz var? Değiştiririz adımızı, kurarız bir yeni kumpanya çocuklar...
1
Hoca, âdeta ağlıyordu:
— Doğru mu çocuklar? Kurtulduk öyleyse...
Remziye, yabancı ve biraz uzak, o kapalı haliyle düşünüyor. Yalnız, etrafına bakmdığını
görüyorum.
Đşte asıl turne orada kararlaşmıştı. Hoca, artık çocuk gibi ağlıyor... Tesadüfün bir araya topladığı insanlar, istasyon fanusunun etrafındaki gece böcekleri gibi bu bilinmeyen yerlere gitmek, içinde bulundukları halde kaçıp kurtulmak ateşleri içinde yanıyorlar.

Lokman:

— Yapacak iş yok; biraz nizama uyarsak kervan gider... «Gideriz!» dedik. Tam kışa doğru güneye ineriz. Antalya,

Adana, Mersin... Artık bütün yerleri birbirine karıştırıyorduk.

Remziye, sükût ederek dinliyordu.

Azmi, en iyi zamanlarının heyecanı içinde uzun bacaklany-3e kollarım hareket ettirerek kumandan jestleriyle şark yolla-rau gösteriyor: «Bu sefer, plânsız, programsız hareket edelim. Ne kaybedeceğiz? Biz, seninle Zekazik kampında yaşarken bundan ne farkımız vardı?...

Bu bedbaht hastanın ân: neşesi o kadar sâri ki bir kere daha hepimiz bambaşka oluveriyoruz. Sanki büyük bir sefere çıkıyormuşuz gibi bir vehmin heyecanı içindeyiz.

O sırada bir kere daha gözlerim Remziye'ye ilişiyor. Boy-tıun da bir sargı var, 'hafif hafif öksürüyor.

Zavallı Remziye çok yoruldu, diyorum, onu artık buradan selâmetleriz.

O, sadece: «Evet!» diyor.

Makbule:

— Bize göre hava hoş... Ölmüş eşeğin kurttan korkusu olur mu? Ama, o, bizden başka... Ben, aranızda çok ağleniyo-rum çocuklar...

Hepimiz, fcu konuştuklarımızın daha hâlâ şaka olmadığına inanamıyorduk. Hoca, bir çocuk gibi haykırıyor:

— Çocuklar, bana bakın... Şakaya gelmez...

Bir kere daha gözlerinin dolduğunu ve ağladığını gördüm.

Gece için yerimiz kalmamıştı. Daha küçük bir otele gitmeyi düşündük. Gideceğimiz yolları da kararlaştırmamız icap ediyordu.

Azmi, bir asker salâhiyetiyle harita çiziyor, Erzurum'dan, yolu çevirip Mamahatun'a gitmeyi, daha sonra Erzincan'a bir kol atmayı, oradan Orta Anadolu'ya ve hudutlara doğru açılmayı teklif ediyor. |

Azmi, herkesin yüzüne bakarak:

— Haydi uzuna tahammülü yok bunun! dedi. Hoca, ağlıyarak onun boynuna sarıldı:

— Ulan, şu Allanın büyüklüğüne bak, diyordu, bu hayırlı, işe de o keratayı musallat edecek... Ben de bundan sebepleneceğim. Şu keratayı görürsem inşallah bir teşekkür edeyim...

Genç, ihtiyar, bütün ayrı ayrı dertleriyle, bir garip aile kurulmuştu... Anlaşılan ömrümüz maskaralıkla geçecekti... Gözümün önüne tuluat kumpanyaları geliyor, cer hocaları

geliyor... Dervişler geliyor...

Remziyenin bana baktığını görüyorum:

— Bir parça konuşalım sizinle Remziye, diyorum, onlara söyleriz, bizi istasyonda bulurlar.

Tren yolunun yanından yürüyerek konuşuyoruz. Evvelâ, hastalığını soruyorum:

* — Sizin dönmeniz lâzım, Remziye! Hayretle bakıyor:

— Niçin?..

— Nasıl bir aile olduğumuzu biliyorsunuz. Hiç kimsenin sim yok. Derdinizi anlıyorum.

Ben, sizin evli bir kadın olduğunuzu ve kocanızı sevdiğinizi biliyorum. Bütün bu şeyler arasında siz bir «âşık»!.....

Birden sözümü kesti:

— Neler söylüyorsunuz? dedi..

— Siz, hepimizden başkasınız da ondan Remziye, diyorum. Sizinle pek az konuşabildik; ikimiz de pek fazla konuşkan de-fi o N

ğilîz. Bazı rollerinizi de gördüm. Her şeyi unutarak kendinizi verdiğiniz, hattâ bazan etrafınızı değiştirdiğiniz roller... Uydurma masalların uydurma rolleri... Ama, siz, asıl onlarda kendinizi söylediniz. Tahsiliniz var, zekisiniz; galiba da artistsiniz, zavallı

Remziye! Siz, büsbütün başka türlü bir hayata lâyıksınız... Biz, eh, çaresiz, isyanlar içinde bunalmış insanlarız... Her tarafımız kapalı; fakat siz, öyle değilsiniz. Bundan biraz da ben, kendimi mesul görüyorum. Siz, dönmelisiniz, zavallı La-la'yı da beraber alırsınız...

Ben, bunları söylerken düşmeden rayın üstünde, bir çocuk gibi yürüyordu, son fikrimi söyledim:

— Nasıl olsa aileden gidenler var; ihtiyaten onlarla gitmelisin!...

— Hayır, dedi, ben, hepinizden fazla yolu kesilmiş bir incanım!

Ağlıyordu...

— Zavallı Remziye, bir büyük kardeş gibi bütün samimiyetimle söylüyorum size... Siz, kendinizin zannettiğinizden çok başka bir insansınız.

(Remziye'yi mutlaka çevirmenin lâzım olduğunu anlıyor, yalnız, onu kaybedecek olduğumuz için yorgun vücudum sızlayan bir damar gibi bana ıstırap veriyordu; bütün hudutları aşıyordum.)

—¦ Neler söylüyorsunuz siz bana?... Neler söylüyorsunuz siz bana?...

—. Benim gibi ürkek, çekingen bir adamı nasıl bir alâkanın bu kadar açık konuşturduğunu anlıyorsunuz. Şimdi aksini söylerseniz: «Hayır, yanılıyorsunuz!»

derseniz sadece boynumu bükerek: «Evet, yamlıyorum.. karıştım; affedersiniz!» derim.

Başını eğmiş, düşünüyordu:

— Peki, diyor, ben de sizi yalanlamıyacağım. Siz de beni yalanlamayın! Size bir rol oynadığımı da zannetmeyin!

— Siz, rol oynadığınız zaman da rol oynuyor, yalan söylüyor değilsiniz ki... O zaman da samim'siniz. Siz, onunla anlaşacaksınız. Çünkü o da sizi muhakkak seven bir insandır.

Araya bir takım anlaşmazlıklar girebilir. Yine tekrar edeyim

timi... Bizim nasıl bir sefalete doğru güle oynıya gittiğimizi biliyorsunuz.

— Teşekkür ederim, alâkanız kadar sözlerinize de... Fakat insanı biraz aldatan (Pötit Fam) görünüşüme rağmen fâil-i muhtar bir kız olduğumu düşünmelisiniz ve müsaade etmelisiniz... ; ; i j

Đstasyona döndük. Lambalar henüz sönük. Katar hazırlanıyor. Remziye, hâlâ başını

tutuyor.

— Açık hava biraz tesir etmedi mi?

— Hayır! I

— Bütün bunlar, bu bedbaht maceranın heyecanı...

— Beni başınızdan atmak istediniz.

— Tekrar edeyim; çünkü sen, bizim hayatımıza lâyık desin. Buna biraz da ben sebep oldum... Gitgide gördüm ki sende bir artist ruhu var. Ben, yine iflâs ettim. Hattâ o zaman bile tereddüt ettim, hatırlarsın!...,

—¦ Niçin bana teklif etmediniz?

— Reddedecektin!

— Ne biliyorsunuz? Belki de karar verirken Hoca gibi ağlıyacaktım. Benim - bitmiş

demiyeceğim — bağlıyamamış bir hayatim var.

Gülmeye başladım:

— Söyleme böyle çocuğum, dedim, çocuksun sen daha... Ben, seni gerçek benliğinle sahnede gördüm... Ve sana ne kadar acıdım...

— Kaçıp kurtulmak... Ah, ne kadar güzel, geldiği yere bir kere daha dönmemek... Bir izi bir kere daha çiğnememek...

Karanlık bir gecede denize atılmak ister gibi çırpındığını gördüm.

—. Bırakın, dedi, ben, hepsinden ziyade serseriyim... Belki bir küçük istidat var... O

kadar...

— Sahnede başka bir hayatın insanı oluyorsunuz. Kelebek gibi ışığa doğru dönmüş

bir insan... Yanıyor, yakılıyor, eriyor...

— Hayır, hayır! Ben, macerasından dönmemeğe yeminliyim, bırakın, ben de kalayım sizinle...

— Ben, kendi hesabıma çok memnun olurum Remziye...

Boğazımda b:r şey düğümleniyordu: «Ben de memnun olurum!» kelimeleri birdenbire ağzımdan çıkıvermişti. Demek, onun için böyle bir yol değiştirmek bu kadar kolay...

Biraz sonra Makbule ile Hoca, bana doğru geliyorlardı.

— Remziye'yi kandırayım, dedim, geri dönmesi için zorla-ladım; dinlemedi. Siz de bir kere daha anlatın!

— O, şimdi bizim içimizde yaşamağa muhtaç gibi geliyor bana...

— Ben de kalıyorum sizinle, dedi ve bilmem nasıl bir ihtiyaçla Hoca'ya sarıldı. Gariptir ki, ikisi de ağlıyorlardı.

— Ulan kız... Sen, bir âlemsin! Gel, gel, erkekçe de, babaca da... Dedece de... Tut ki ne niyetine sayarsan say!

Remziye, arkasını dinlemiyor, Hoca'ya sarılıyor.. Sonra, onu bırakıp Makbule'nin boynuna atılıyor. Asıl şaşılacak şey; senelerden beri birbirlerine hasret imişler gibi ikisi de ağlaşıyorlar.

Hep beraber istasyona dönüyoruz. Biraz sonra tren geliyordu. Fakat kumpanyamız, karanlıkta sessiz, Sarıkamış'a kadar giden treni Đstanbul'a gidiyormuş gibi: «Biradere selâm!» diye bağırarak uğurladı.

Sabah yaklaşıyordu. Yaklaşmasa da gideceğimiz yer zaten meçhuldü..

Đstasyonda Lala ile Makbule'nin çocuğunu başbaşa uyrnnuş buluyoruz. Zavallıyı, bir papağan gibi sormadan beraber götü-rüyorduk.

Makbule:

—¦ Ne acıyorsunuz ayol! dedi. Bu kadar kişi onun ailesi... Benim yumurcak gibi onu da taşıyacağız işte!...

Alaca karanlıkta birkaç kişi istasyon memuruna soruyor:

— Kim bunlar? —< Oyuncular...

Hafız Nuri, bize Đğdır'dan bahsetmişti. Biz de işe evvelâ oradan başlıyacaktık.

Sabahın ilk saatlerinde Lokman, hepimizi sürüsepet Đğdır'a elektrik malzemesi götüren bir kamyona bayram çocuk-134

lan gibi dolduruyor. Makbule, şoförün yanına yerleşmiştir. Biz, ötekiler, sandıkların kenarında oturuyoruz. Ayakları yere yetişmediği için oturduğu yerde bir türlü

tutunamayan Kain bur ile hâlâ kendine gelmemiş olan Gazali için ortadaki aralığa hasır üzerine bir yer yatağı yapılmıştır. Gazali'nin başu-cunda tortop olan Kambur, onun kafasını tutuyor, Remziye de ondan görerek Lala'yı âdeta kucağına almış, başını

göğsüne yaslamiştır.

Hıdrellez eğlencesine giden çocuklar gibiyiz. Yollarda da öyle bir benzerlik vardır.

Çamhcanm arkasındaki kırları hatırlatan küçük tepeler arasında ırmaklardan geçiyorduk.

Artık Azmi'nin haritasından başka ne defter, ne hesap, ne amirlik ne memurluk!

Bir göç kafilesi halinde gidiyoruz. Baş olarak belki de bir sevk-i tabiî ile yine beni tanımışlardiır. Artık bir kabile şefi gibiyim... «Neden» i, «meden» i yok; ne dersem onu kabul ediyorlar.

Hafız NurVnin otoritesini şimdi anlıyorum. Gerçi aramızda ufak tefek nizalar oluyor.

Fakat hepsi aile nizaları... Zaman zaman herkes, birbirini çekiştiriyor. Kavgalar oluyor.

Birbirine azizlikler ediyorlar. Kimse, kimseden utanacak, sıkıla-cak halde değil... Takma adlar, artık ortaya vuruldu: Lokman Efendi, 'hattâ Zembilli Ali Efendi...

Tıpkı tarihte olduğu gibi bütün azgınlıklara, taassupla kafa tutan ve sözünü dinleten adam: Ben! Âdeta topluluğumuzun «olur» u, «olmaz» ı fetva gibi kabul edilen şeriatçısı!

Kamyon, bazan mola verdikçe bizimkiler, yol kenarlarından topladıkları otları, çiçekleri getiriyorlar, etrafımızı süslü-yorlar.

Kamyonun üstünde bir meşin tente vardır. Hoca, şoförün arkasındaki baş köşeyi en iyi yer olarak bana teküf etmiş; ben kabul etmeyince kendi yerleşmişti. Fakat, bu rahat yerin bir acayip tarafı vardı: Kamyon, hopladıkça Hoca'nın başı ikide birde demirlere çarpıyordu. Đlk defasında onunla beraber hepimiz de bağırmıştık. Hoca, ne yapsa bundan kurtulamıyor ve her

sıçrayışta kafa, bir mıhladız çekiyormuş gibi kasnağın demiri-.ni buluyor, Hoca:

— Ulan, mıhladız mı var kafamda? diye bağırıyordu. Nihayet, yere, ortaya bağdaş

kurdu. Fakat bu defa da sallanıyor, kuyruksokumunu çarpıyordu.

— Aman kuyruksokumum! diye haykırdıkça kahkaha, kıyamet kopuyor. Bölmenin öte tarafındaki Makbule, kahkahaları işiterek:

— Dayanamıyorum çocuklar, beni de aim! diye bağırıyordu, j

Curcuna o hale gelmişti ki, Gazali de başını kaldırıyor, büyük terbiyesine rağmen Lokman'a çatıyordu:

— Yahu, sen, şu kendi haline baksana!... Onun da gülmesi, Lokman'm gücüne gitti:

— Ya'hu, herkes kendine baksa ya! dedi. Beriden Hoca:

— Đlişmeyin ona... Bugün okadar çektiği sıkıntıdan son-xa...

Geceyi, kuru tahtaların üstünde geçirmiş olmasına rağmen ortalık ağardıktan sonra Hoca, yeniden gençleşmişti. Yapmadığı maskaralık kalmıyordu.

Benim en hoşuma giden: Azmi idi. O kadar munis, açık, o kadar eski günlerin Azmi'si idi ki, çekinmekten kendimi alamıyorum. Bakışlarımdan anladı:

— Sefalet kürü, bizi Vişi'de dinlemeğe gidenler gibi, galiba tedavi edecek! dedi.

Remziye'ye gelince: Bu macerayı en çok garipsemesi lâz:m geldiği halde o, mukavemet ediyor. Asıl bu hayat için hazırlanmış gibi... Çocuklarla tek mi, çift mi oynuyor. Hakkı'nın parmakları arasındaki iskambillerde saklı bir şey olup olmadığım anlamak için bir gözünü

kırparak:

— Ne olur, bana da söyle, bana da söyle! diye yalvarıyor. Kafilenin idarecisi Lokman Efendi idi. Arabayı o, arayıp

"bulmuştu. Herkesin hesabı, artık kendine ait olmakla beraber parayı o, toplamış, ucuz yiyecek almştır. Aramızda ekonomiyi en çok düşünen ve tatbik eden odur. Onun huyu hiç değişmi-

yor. Atılan yemek kırıntılarını ihtiyatla küçük tneke kutulara koyup saklıyor. Arkadaşlar, kutuları ele geçirdikleri zamacs türlü oyunlarla içindekilerini yiyorlar. Boşalan kutulara otlar, yapraklar toplayıp dolduruyorlardı.

Eütûn gürültü, patırdı onun başından kopıyor. Lok-man'm sakin kızışları oluyor ve ihtiyatı da elden bırakmıyor. O, Kervanın aynı zamanda ilâç sandığıdır. Hastalananlar için aspirin komprimeleri, yaralananlar için pamuk, sargı bezi hep üzerindedir... Bankası

yine işliyor; sıkılana para veriyor... Fakat mukabilinde ufak tefek küpeleri, yüzükleri, cep saatlerini rehin alıyor. Sonra bir iş yapıldığı zaman paydan veriyor.

Bazan elinden zorla para almağa çalışıyorlar, çatıyorlar. Fakat bu, ona darılmak değildir.

Onun ufak tefek altın vesair şeyleri, paraları nereye sakladığı malûm değildir. Bulunacak yerleri arıyorlar, bulamıyorlar. Bu işe

Hakkı'yı memur ediyorlar:

— Sen bilirsin saklamayı! diyorlar.

¦ —< Vallahi asıl hokkabaz o! Benim zenaatım iflâs etti.

Lokman, para gelince hakikaten bir hokkabaz gibi saklıyor. Bazan para, bir dekorun tahtası içinden çıkıyor.

Bir ara, onu zorla tuttular, aradılar. (O zaman Aznıi'nin bir inceliğine hayret ettim, çok kuvvetli olduğu halde, bu yaşlı ve çelebi adamı hırpalamak gibi nahoş bir hisı

uyandırmamak için kenardan seyretti.) Kambura varıncaya kadar hepsi Lok-. man'ın basma üşüştüler, tartakladılar. Göğsünü, bacakların* mıncıklayıp araştırırken Hoca, visiyö bir düşünce ile:

— Yahu, ben de bir şey saklıyayım da beni de böyle arasınlar! diyordu.

Nihayet:

— Bırakın çocuklar, dedi, siz, anlıyamazsmiz nereye sakladığını... Ben bulurum.

Müstehcen imayı gözüyle işaret etti. Kadınlar anlıyamadı-lar...

Remziye:

— Allah aşkına söyleyin; vallahi ben bulurum, bana söyleyin ! diyor. Bu defa, alay ona döndü; Hoca:

— Senin arayacağın yerde değü, kuzum! dedi.

O, bir mektepli gibi yemin ediyordu. Nihayet, Makbule,, kulağını çekerek başını kucağına yatırdı:

— Edepsiz Hoca terbiyesizlik ediyor! dedi,,

Bir ufak çığlık ve sıçrayış... Remziye, yüzünü çevirip somurtarak Makbule'nin dizine kapandı. Bu jestteki güzellik beni ürpertti. Sanat, sahiden ayrı şey mi acaba?

Hoca, Hakkı'ya şemsiye oyunu yapmasını teklif ediyor.. Hakkı, umulmaz bir incelikle:

— Yapmıyalım onu, diyor, nasıl olsa ondan bir şeyler çekiyoruz.

Hoca, bu defa bana:

— Kerata, fazilet dersi vermeğe kalktı bana! diyor. Sonra başka bir vesile ile yine gizlice:

— Hocalığımdan utandım yahu! En namussuzu ben çıktım! diyor.

Kırlar arasında epeyce yol gittikten sonra bir yerde mola verdik. Bu, yol kenarındaki kuyunun ve bir küçük çardağın yanında, üstü hasırlarla örtülü bir köy kahvesiydi. Köy görünmüyordu., Fakat etrafımızda yarı çıplak çocuklar belirmeğe başladı.

Kamyoncu da bize uymuştu. Yemek yiyorduk. Çocuklar, Kambur'a bakıyorlardı. O, cebinden maskesini çıkararak takıyor, çocukları haykırtıyordu. Sonra Hakki, onlara kalan ucuz yiyecekleri — birkaç yumurta ile erikleri — ikram etti. Fakat bunları doğrudan doğruya vermiyor, çocukları çağırarak, tavuk gibi gıdaklıyor, entarili, arakiyeli bir donsuz çocuğun burnundan yumurtaları çıkarıyor, ona ve yanındakilere veriyordu.

Çocukların gözleri dönmüş, nasıl yumurtladığına hayret ediyorlardı.

Hoca:

— Yaşa Hakkı, korkumuz büsbütün kalmadı artık... Pek darda kalırsak bizi de yumurtlatırsın! diyor.

Ondan sonra yine yollar... Lokman, namazda gibi dizleri üstünde oturuyor, hiç hareket etmeden etrafına bakıyor. Mütemadi sarsıntılara karşı, uyuyanların başını tutuyoruz...

Hoca,,

bunu daha başka türlü yapıyor: Đki yanma aldığı Melek'le Mâsume'ye: «Kızlar, siz de başımı tutun!» diyor, uyur gibi yapıyor, mükemmelen eğleniyor. Bir ara içi geçti, eli dizimden düştü. Kamburun sırtına yapıştı.

Kırların uzunluğu içinde bazan uyukluyoruz, bazan kulağımıza bir şarkı sesi geliyor.

Bazan kamyonumuz arıza yaptıkça iniyorduk.

Derken çöllerin ortasında bir ada göründü, denizde kaybolmuş, yemyeşil bir ada gibi...

Epeyce zamandan beri yeşillik görmediğimizi hatırladık.

Şoför, kamyonunda esaslı bir tamir yapmak zorunda olduğunu söyledi. Zaten buraya bırakacak bir iki sandığı da varmış...

Bir yerden yeşilliklerin içine girdik. Uzaklar, Erenköy'ünün yeşilliklerine ne kadar benziyor... Bir adanın sahilinde gibiyiz...

Havada baharların çimen soğuğu dedikleri rutubete benzer bir şey var... ______

Yine bir kır kahvesin^ giriyoruz. Uzaktan kadınlar, erkekler bize bakıyor, şoförümüz:

— Kalacağız, dedi, tamirimiz belki bugün biter, belki yarına kadar sürer...

: i

Bir Robenson gibi dağ başında kalmıştık... Burası bana Çamlıca'nm Mama mesiresini, Hamdi'nin oyunlarını hatırlattı. Arkadaşlardan birkaçı yanıma geldi:

— Patron, bu gece oyunumuz var!...

— Ne söylüyorsunuz? Nerede? Hakkı:

Orta oyunu, dedi. bendeniz onu da bilirim. Buradan güzel sahne olur mu ?

Derhal hazırlığı yaptılar... Đste o zaman, Hakkı'mn ne nimet olduğunu gördüm.

Kamyondaki sandıklardan birinde tezgâh kuruyorlar. Kamburun makyajı tamamlanıyor, eline çıngırağı alıyor. «Gel Lala!» diye onu da çağırıp arkasına bir entari giydirdiler, yüzüne bir yaşmak taktılar. Arap, zaten başlı başına bir küryozite idi. Uzaktaki köyün sokakları içine daldılar...

Gariptir ki oyuna hayli müşteri geliyordu... Çitin ötesi, insan doluydu...

Lokman: Peşikâr, Hoca: Kavuklu... Đşin güzel tarafı, zenneler kadındı. Kocakarı yerine Makbule, olgun dolgun bir bü-/: yük ana... Kızlar, pırıl pırıl...

Remziye:

— Ben ne yapacağım? diye heyecanla ve artık gözlerini gözlerimden kaçırmadan emniyetle soruyor...

Yüreğim sızlıyor:

— Senlik iş yok, diyorum.

Tıpkı bir gece evvel, onu bırakmak istediğim zamanki gibi müteessir oluyor, oyundan geri kalmak istemiyor.

— Öyleyse sen de bir yaşmak örter, aralarına karışırsın! »diyorum.

Orta oyununu hiç bilmediğinden, cesaret edemiyor, fakat dışardan gelenleri kandırmak için yaptığı manyerler ve etrafını süzen gözleri için bizimkiler: «Ayol, bu, yere bakan, yürek/ yakanmış!» diyorlar.

Artistin bu, olmak lâzım geleceğini ta'hmin ediyorum... Ona hayranım!

Hepimiz, bu tuluat içinde vakalar uyduruyoruz. Hattâ zurnaya uyarak şarkılar söylüyoruz.

Baba, bir Arnavut hoca kılığında içeri girince, bir gün evvelki vakayı hatırlıyorlar. Đçeri girinlerin üzerine kapılar hemen kapanıyor. Kollarından, bacaklarından yakalıyarak, aynı

dayakla sokağa atıyorlar...

Bu uyanık ve yarı göçebe yerden şimdilik umduğumuzdan fazla memnunuz.

Güzel bir tesadüf oluyor... Köyde bir sünnet düğünü yapılıyor. Bu fırsat, AllaMan ayağımıza gelmiştir. Hokkabazımızla, sazımızla, sözümüzle bizden alası olur mu?

Hoca, bu defa da Çiçekçioğlu'nun çırağı oluyor. Sonra yine Orta oyunu... Evvelden gülerek uydurduklarımızı oyunda hep bir arada söylüyor, oynuyoruz... Hattâ (Sekizinci) yi Sekiz Karili Adam diye orta oyununa çeviriyoruz.

Kocalardan bir tanesi arap oluyor. Sonra sıra ile ötekiler sökün ediyor.

Yerliler bize: «Daha kalın!» diyorlar.. Bu çöllerle çevrili yeşillikte daha birkaç gün kaldıktan sonra, yine bir sabah, başka bir kamyonetle Đğdır'a...

Yine henüz bırakmışız gibi Erenköy yazlıklarına ve Ağrı'ya doğru yürüyüş....

Ağrı'da şansımız açıktır. Tepelerde, manevra yapmağa gelen askerler, hâlâ oradadır.

Burası, aynı zamanda Bulgar gözmenleriyle doludur. Sade yatacak yerimiz bir tuhaftır...

Hava serince... Elimizde ne piyes var, ne bir şey... Kafkas çalgıla-nyle, modern kıyafetlerle (Vatan - Silistre) yi oynuyoruz.

Remziye, sahneyi ne çabuk evi yapmıştır. Bundan sonra (Meşhedî îbad) ı oynuyoruz.

Sıra ile bütün yeni şarkılar söyleniyor, arap'ı gelin ediyoruz. Ne maskaralıklar yapıyoruz, Yarabbü...

Ondan sonra Doğu Beyazıt... Dağdaki şehrin harabelerine karşı ovada (Trans îraniyen) arabalarının geçtiği yerdeyiz...

Kabile, evvelden haber alamadığı yerlere keşif kolları gönderiyor: Hakkı ile Kambur...

Onlar, nereden ne çıkabileceğini hesaplıyorlar... Sonra, haberler «Büyük Erkân-ı

Harbiye!» ye geliyor, plânlar yapılıyor, baskınlar tertip ediliyor.

Girişler, hep o tarzdadır... Bazan ilânlar yazıp dağıtıyoruz... ilânların kâr etmiyecekleri yerlerde zemin hazırlamaları yapıyoruz. Asil piyesler onlara girişte oynanıyor. Haitâ

çantalardan elbiseler çıkıyor...

Hoca ile Lokman Per Düval'in redingotunu giyiyorlar. Dürdane ile Makbule, kürkleriyle Hanımefendi şekillerini alıyorlar.

Tuluat kumpanyaları bize: «Oraya uğranıaym!» demişlerdi, kaymakam, bir nemrut, tiyatroları asla uğratmaz... Musiki, saz, söz getirtmez... Epeyce tozutmuştur... Pek üstüne de varmazlar... Onun da bir küçük Cumhuriyeti vardır... Bir eski derviş olan kaymakam, eşrafı; eşraf da halkı tutmuştur... înkı-SON SIĞINAK

141

Saba tam haracuu vermektedirler: Vilâyette parti vardır, Halkevi vardır. Kızılay, hattâ

Çocuk Esirgeme Kurumu vardır. Bunlar haraçlardır misk gibi.

Kamyonetimizle küçük çarşıya girdikten sonra, kaymakama içimizden bir heyetin arz-ı

tazimata gitmesini kararlaştırı-yoruz. Biz, dört erkek gidiyoruz. Kapıda birkaç kişi toplanmıştır.

— Buyursunlar: deniyor ve divanhaneye giriyoruz... Kaymakamın yanında kazanın doktoru da vardır; fakat

ilk bakışta anlıyoruz ki, doktor da onlardandır. Bu, bir kolu inmeli bir Melâmi dervişidir.,

«Bunlar nasıl tiyatrocular?» der gibi birbirlerine bakıyorlar.

Burada büyük rol, Hoca'dadır. O, Per Düval'in redingo-tiyle içeriye girmiş, oturtmıyacaklanm hissederek ayakta duruyor.

Lokman, yüksek sesle:

— Efendim, makamlarına ve şahıslarına arz-ı tazimat eteneden geçmek istemedik,.

Kasabanın misafiriyiz... diyor.

Yarım takdim ediliyoruz.

— Sizler, yani tiyatrocusunuz!

Bu defa Hoca alıyor: ¦ , ;

— Biz, bir vesile-i terbiye telâkki ediyoruz tiyatroyu... O zaman Melâmi derviş doktor dayanamıyor:

— Eee, Kaymakam Bey, efendilere buyur et... Birer kahvemizi içsinler!...

Yapılacak iş, çıkıp gitmektir... O sırada Hoca, nutka başlıyor; bu, tiyatro aleyhinde bir nutuktur... Oralardan geçen kumpanyaların serseriliğinden, açık saçık kadınlardan bahsediyor, «Efendi hazretleri bilirler, diyor, şeriat dahi emretmemiş midir? Efendi hazretleri, «yani Gazali» hafifçe boğazım temizledikten sonra anlatıyor: Peygamber Efendimizin tiyatroyu nasıl -sevdiğini... Bir akşam Hazret-i Ayşe'yi dahi alarak temsile buyurduğunu...»

Kaymakam:

— Hadis aklında mı ? diyor ve o zaman (Gazali), uydurma hadislerin en fasihini gür sesiyle okuyor...

14 ü

SON SIĞINAK

Tekrar yollardayız... Kamyonumuz, bir dönemeci döner dönmez önümüzde bir manzara açılıyor: Düz bir toprakta kollara ayrılmış bir çay... Setlerin arasında alayla genç

çocuklar... Suların içinde koşuşuyorlar... Boğuşmalar...

Şoför:

— Burası bir köy, diyor.

Yolun kenarında ilk evler, sazlıktaki kuşların kanatları gibi renklerle dolu... Bu hayal, bir güneş ışığından ibarettir. Ya-kınlaşınca harap inler, kaya oyukları meydana çıkıyor.

Hemen hemen yarı çıplak çocuklar suların içinde balık topluyorlar. Ellerindeki balıklar, güneş ışığında yanıp sönüyor. Bizi görünce etrafımızı sarıyorlar. Lokman, balıkları hemen hiç fiyatına alıyor, tuzlayarak muhafaza etmeyi, hattâ bir gaz tenekesine basarak

kumanya yapmayı düşünüyor: «Ağrı'da kalacağız. Yanımızda götürsek iyi olur.» diyor.

Hakkı ile bir müşavere yapıyor. Bir kamp da biz kuruyoruz. Çalı çırpı arıyoruz; işte o, yok. Sular çekildikten sonra hayvanlar saz, kamış, ne varsa bir şey bırakmıyormuş.., Toprakların içinde çukur kazılıyor, ele geçirebildiğimiz çırpılarla ateş yakıyoruz, balıkları

kızartıyoruz.

Ortaçağ'a dönmüş gibi bir halimiz var... Torbalardan çalgılar meydana çıkıyor... Kaç göç

de yok... Hoca, kuduruyor. Bacaklarını sıvamış, hep birden balık tutuyoruz.

Akşamın yüreğime bir el gibi basan pençesi bile hafiflemiştir. «Zannederim ki şimdilik akşamdan kurtulduk!» diyorum. "

Nihayet, bütün yolun sefaletinden sonra Van kalesinin tepesindeyiz, bu, bizim en lüks bir akşamımızdır. Hemen önümüzde uçurum gibi açılmış bir su sarnıcının kenarında oturmuş, ayaklarımızı sallıyoruz. Karşımızdaki kale duvarının yarığından gölü ve batmak üzere olan güneşi seyrediyoruz.

Gelir gelmez bir Rizeli'nin yeni açılmış otelini boş bularak yerleştik. Bütün gün yattık, yıkandık, dinlendik.

Bu akşam da boştuk. Đskelenin kenarında işsiz, güçsüz do-

lastik. Azmi, kaleye çıkacağını söyledi. Hepimiz: «Başka bir akşam çıkarız!» diyorduk.

Fakat dayanamadık, ikişer üçer peşine takıldık.

Öksüren ve sesi kısılan Hoca bile sırtma tentürdiyotlu pamuk koydurmuş, bu dağ

yürüyüşüne iştirak etmişti.

Makbule:

— Böylece dağa çık, bir sıkı terle; yarına kadar bir şeyin, kalmaz! diyordu. Bu, kendisinin mücerrep ilâcıydı. Konserlerde sesi pürüzlendiği zaman böyle yapardı.

Hoca'mn sırtı, ateş gibi tutuşmuştu. Artık şakayı son raddeye getirdiği için:

— Yaktın beni Kerem gibi. Konuşacağım dağda seninle... Çıkar şunu arkamdan! diye bağırıyor. Makbule:

—¦ Bu tere karşı onu çıkarırsan asıl o zaman nasıl yandığını görürsün! diyordu.

Bu manzara, bana yine bir sahne düşündürmüştü... Işıklara karşı böyle bir şeddin kenarına oturmuş insanlar... Krokilerini çiziyordum. Birden aramızda îtemziye'nin bulunmadığına dikkat ettim. Önce buna şaşmadım; daima topluluklardan uzak bir karakteri olduğunu biliyordum. Onu evvelâ çağırdılar;, sesi gelmedi.., Hepimizde gittikçe büyüyen bir endişe uyandı. Biraz önce dağa çıkarken en önde o, yürüyordu... O halde?

Arkadaşlarda bir telâş, bir panik oldu. Sarnıca bakıyorlar. Daha başka sarnıçlar da vardır elbette...

Hoca'mn aklı hemen başka şeye kaçıverdi:

— Yahu, bilmiyoruz.., Dağdayız... Bakarsın iki serseri yakalar keklik gibi bacaklarından... Perhizi bozdururlar fıkara-ya...

Remziye, biraz sonra tepeden indi. Meğer dağın en yüksek noktasında enkaz haline gelmiş bir minareye çıkmışmış. Dağa tırmanan kayalık merdivenlerden nasıl da yol bulmuştu?...

Hoca:

— Kız, seni düştü sandılar... Benim aklıma daha başka türlü şeyler geldi... Allah esirgesin, dağ başı bu... Neler olmaz?

Đçimizde en şakaya gelmiyen Remziye idi. Fakat bu defa 144

o da gülüyordu. Mizacı o kaıdar değişmişti ki... Azmi, azarlıya-rak:

¦— Ne işin vardı senin oralarda? Neye böyle ihtiyatsızlık ettin? Düşünmedin mi ki sallanan bir taşm yerinden oynaması, tekmil minareyi göçertebilir... diyor.

Remziye, hakikaten korkmuştu.

Baba, bir tarafta mahzun mahzun oturuyor, hali hepimize tesir ediyordu. Ona fena bir oyun oynamışlardı. Zavallı, bu gece biraz içecekti; fakat rakı şişesinin içine su koymuşlardı.

Bir gün evvelki sefaletler unutulmuştu. Bir turist kafilesi gibi idik. Gönüs nezlesinden muztarip olan Hoca'yı bir ufak «çocuk gibi dağdan indirdik.

O gece, otelimize dönerken Remziye'ye sordum:

—¦ Bu çocukluğu neden yaptın?

— Belki yalnızlığım... Belki korku...

— Belki de o... dedim. Bu sefer, itiraz etmedi:

— Belki, dedi, belki kaçıp kurtulmak için...

— Benim derdim başka... Herkesin bir şeyden şikâyeti var; benimki belli değil...

Düşünmek, istemek... Hoş bir şey olacağını talimin ediyorum.. Ben, o kadar fîkarayım ki...

Kimse ile böyle uzun konuşmamıştım; utandım:

— O küçük yumurcak var ya, benim derdim de o, olacak! «dedim.

Civarımızda tek tük insan kalmıştı. Arkadaşlar dağılmış gözüküyordu. Etrafıma bakmıyorum: Harabelerinde vaktiyle insanların oturduğu mazgallar... Bir kulenin civarında ne varsa yıkılarak kalmış tek bir ocak.

Her şeyi bir mezar gibi içine almış renksiz, hatırasız viranelerde insan, geçmiş hayatları

görüyor gibiydi...

Fakat şehrin yeni yapılmış kısmında büsbütün başka bir Tıayat meydan almıştı. Bir kere dört tiyatrosu vardı. Evet, dört tiyatro. Hele bir tanesi ki biz, bundan oyniyacaktık. Göl kenarında idi.

Yemekten sonra tiyatroları dolaştık, Birinde erimiş bir kumpanya vardı; gideceklerdi.

Ötekinde bir Bitlisli'nin kum-

jpanyası... Bu da hiç rastlamadığım orijinal bir truptu. Bir tuluat kumpanyası.» Bitlis ağzıyle gayet ağır piyesler oynuyorlar, ciddî şeyler söylüyorlardı. Azerbaycan kumpanyası gibi bir şey oluyordu.

Bu trupun hususiyeti orijinal taklitler yapmalarıydı. En güldüreni: Đstanbul ağzı

taklitleriydi. Biz, nasıl Kayseri'-nin, Karadeniz'in taklidini yaparsak, onlar da bizim Istanbul konuşmamızla bir alaydı.

îkinci tiyatro, bir varyete idi. Hattâ çıplak danslar vardı. «Çıplak danslar, baleler..., Bunlar, kostümle, ışıkla, müzikle olduğu zaman çirkinlikleri kaybolur; fakat gayet fukara kadınlar, sefil bir dekor içinde bu kadar açık saçık oynadıkları za-aıan bütün şenaati meydana çıkıyor, oturak âlemleri gibi bir şey oluyordu. Orkestra şefi, ak saçlı,

kısa boylu bir Araptı. Bu, Mr borazandı. Bahriye mızıkacılığından emekli idi. Ayni zamanda buradaki ortaokulda müzik öğretmeni idi. Orkestrayı îriiyük bir neşe ile idare ediyordu.

Arkadaşlar: «Burada iş var, diyorlardı, kalırız.., Çulu adamakıllı düzelteceğiz galiba!.»

Mevsim ilerliyordu. 'Artık güney vilâyetlerine inmenin sı-rasıydı. Fakat arkadaşların dedikleri gibi burada iş vardı, Beş, on gün kalabilirdik.

Ertesi gün, ben, Makbule ve Lokman'dan mürekkep bir lıeyet, valiye gittik. Bu, Servet Bey'den kalma bir usuldü ve daima uğur getirmişti. Yine onun kartı gönderiliyor, vali de îhemen daima bizi çağırtıyordu.

Makbule, kadın olarak: Lokman, ciddiyeti ve güzel, tumtu-iraklı komışmasıyle... ben, malûm...

En çetini buydu; fakat çaresizdi. Ne yazık ki Valinin umumî rnüfett'ş ve parti büyüklerinden bir kısmiyle seyahate çıktığını öğrendik. Benimle de vali ile konuşur gibi

«zatıâliniz» le 'konuşan Lokman:

— Zatıâliniz bilirsiniz ama, bu fırsatı iyi kullanmalıyız, «dedi ve düşünerek izah etti: F. 10

— Servet Bey'in boyuna çekiştirdiğimiz usulüne bu defa da dönmeliyiz ve seyahatten geldikleri gece bir şey yapmalıyız!.

Derhal mizanseni yaptık. Yine gardroptan giyinecektik. Hakikaten de öyle oldu.

Karşılayıcılar arasında bir grup teşkil ediyorduk. Aramızda yalnız (Azmi) yoktu. «Benden geç!» diye çekilmişti.

I-aı^laıır. tl'reninde Makbule, bir genç mebusun dikkatini çekti. Fakat sonra mebusun gözleri Makbule'nin arkasından Mâsume ile Melek'in üzerinde durdu, Karşılama törenine iştirak eden bir başka trup, yavaşça kulağımıza:

— Görürüz sizi de inşallah! diyorlardı. Fakat hemen o gece vali tarafından çağırıldığımızı

gördük. Bizi umduğumuzdan çok da'ha iyi karşıladı. Bütün vasıtalarını, imkânlarını

önümüze serdi. Heyetimizi kapılara kadar geçirerek selametledi, vaitler-de bulundu.

Fakat vilâyette kaldığımız müddetçe hiç bir kolaylık ve imkân bulamadan, sefalet ve açlıktan bitkin bir halde, bir haftada canunızı zor kurtararak oradan kaçtık.

Sığındığımız ilk küçük kasabada kış, birdenbire bastırdı.. Bir sisli havada hareket edecektik... «Donda kalacaksınız; yollar pek geçilecek halde değil!» dediler. Bekledik. Bu sefer, daha kapandı ve mahsur kaldık.

Nihayet, kcna göçe, tekrar bir ufak kazadayız...

Kaymakamla yolda karşılaşıyoruz. Mektepten yeni çıkmış genç bir adam... Tiyatroculara karşı bir edası var... Evvelâ uzak duruyor; fakat yoldan geçen keçilerle oynayan Melekle Mâsume'ye gözü takılıyor. Sonra Makbule'nin hanımefendi tavrım görerek duralıyor.

Nihayet, Hocanın, kumpanyaya ait çekilen fotoğraflarını göstererek yüksekten atması

üzerine:

— Ah, sizlere lâyık bir tiyatro binamız olsa... diyor. Azmi, cevap veriyor:

— Tiyatro, çimenlerin üzerinde de oynanır!

Kamyon hazırdır; fakat bizsiz de gidebilir. Hasankale gecesini hatırlıyoruz. O zaman Lokman, kendisini gösteriyor:

— Artık bedavacılık yoktur, diyor, ne alabilirsek alacağız bu dağınık yerde... Ortaoyunu oynıyacağız. Yalnız çalgımız bMmle beraber değildir, daha başka arkadaşlarla birlikte arkamızdan gelecek...

Hep birden gülüyoruz:

— «Pembe Kız» 'hazır değil mi? Ondan daha iyisi olur mu? Lokman:

— Yalnız zurnaya ihtiyaç var!..

— Buluruz, diyorlar...

Lokman'da büyük bir organizasyon kabiliyeti çıkıyor..,. Vaziyeti derhal kavrıyor; büyük kâğıtlardan yapıştırma bir pîâ-kard yapılıyor; üzerine iri harflerle yazılıyor: «Pembe Kız...

Varyeteler vesaire...»

Đşin asıl hazini: Bütüri bunların üstünde kocaman bir anket: «Yeni Tiyatro»

Lokman, hükmî şahsiyetten bahsediyor:

— Mademki para ile resmen icra-yı sanat edeceğiz, boynumuz mevzuata bağlıdır, diyor.

Yeni bir istida ile yeni bir teşekkülün müsaadesi alınıncaya kadar, böyle yapmağa mecburuz...

Hoca:

— Parmak ısırdım doğrusu Lokmaıı'a, diyor, ne cevher-miş yahu, herif!..

Bu dağınık evler arasında üân... Hakkı'ya bir çıngırak bulunuyor. Davul, zurna öne düşürülüyor. Cevherlerden ikincisi olan Kambur, maskesini takarak Hakkı'mn önünde yürüyor. Hakkı, elinde iskambilleri... Biraz kalabalıkça olan kümelerin önünde duracaklar.

Gideceklerini haber alan Remziye, yanıma geliyor, masum ve çocuk:

— Ben de gideceğim, diyor.

— Ne münasebet Remziye?

— Mademki ilâna çıkılacak... Mademki âdet...

— Sizin için öyle âdet olur mu?

14:8

SON SIĞINAK

—. Beraber değil miyiz? Üzerime vazife almış değil miyim? tş için lâzım değil mi? Size öyle söz vermedim mi?

Bu sözlerde meydan okuyuş gibi bir şey var..,.

—, Bir Idiçük köyün sokaklarında bir çığırtkan gibi onlann arklarına katılmak ağır değil mi Remziye?... Sizinle üstüste iki kere ciddî konuşmak doğru değil ama, beni mecbur ettiniz buna...

—. Ağır belki... Ben, daha ağırlarını da biliyorum. Ben, ondan daha ağırını da yapmağa mecbur oldum. O kadar zillete düşmüş bir kızım ki; yükselmek için, bir parça yükselmek için ihtiyacım var buna... Bir parça daha... Bir parça daha maskara olmak...

Azmi'nin isyanlarına benzer bir isyan ile kıvranıyor... îçim ezilerek onunla konuşuyorum.

Fakat o, hiç sevmediğim tavrıyle sözüne devam ediyor:

— Hayat, bir hergeleliktir.

Akşam, inmek üzere... Ovada deniz menevişleri başlıyor.,. Lokman:

— Hadi Lala, sen de dolaş onlarla, diyor. Makbule:

— Aman Nuri Bey. ne istiyorsun ihtiyar adamdan?

— Remz:ye'yi gönderecek değiliz a iki gözüm... Sonra zalim bir surette gülüyor:

—. Buralarda Arap, pek az görülür; çünkü o, başlı basına , makyaj istiyen bir şeydir....

Bizimki hakikisi...

Đlân heyeti çıkıyor, çıngıraklar çalıyor, Kamburun bağırmağa başladığın işitiyorum: «Yeni Tiyatro,..»

— Ah, bunu işitmeliydi Servet Bey, diyorum. Hoca cvap veriyor:

— Aldırma, bu, o zavallının şimdi işitmekte olduğu şeylerden daha tatlıdır!

Azmi de gülümsüyor:

— Aldırma! diyor.

Bu «Aldırma» da çok şey vardır. Lokman:

— Gazali, çocuğum... Bu, böyle olmaz, sen biraz dolaşma*

lısın! diyor, hadi, sen de gez, gör, meraklısın, açılırsın... Mavi ceketini giyiver...

Serindir, üşürsüz!... Sonra, aynı ciddiyetle bize dönüyor:

— O da bir nevi cazibedir... Daha kalabalık görünür... Hoca, kendini tutamıyor:

-— Vay gaddar vay!

O sırada Dürdane'nin kalın kalın bağırdığını işitiyoruz: —¦ Kızlar...

Onların dışarıda, yol kenarında dolaştıklarını görüyoruz. Hoca:

—¦ Yaîıu, gezinmekten daha iyi yapılacak iş yok mu fika-ralara? Vallahi, tuttukları gibi götürürler ha!... diyor. Dürdane:

—' Aktris diye ben çıkamam ya dolaşmağa bu yaşta? Hoca:

— Ah, iki gözüm!...

Biraz uyumağa ihtiyacımız var. Fakat Gazali:

— Kasabayı hiç görmiyecek miyiz? diyor. Kaymakam cevap veriyor: .

— Buyurun gezelim!..

Geziyoruz... Zurnanın sesiyle kalabalıklaşan yol kenarlarından geçiyoruz... Makbule, en önde; Hoca, solunda yürüyoruz... Şirin şirin insanlar bize bakıyorlar...

Biz, döndükten sonra Makbule:

— Vay panayırcı kerata, diyor, Lala'ya ve Gazali'ye oynadığı oyunu bize de oynadı.

Şimdi anlıyorum. Kaymakamı da peşimize taktı... Zurnanın arkasında dolaştık...

Bunu, kelimeleri biraz yumuşatarak Lokman'a da tekrar ediyor, o, asla çekinmeden gülüyor:

— Icab-ı maslahat! diyor. Hoca, atılıyor:

— Memur be yahu... Yüzsüz değil... îcab-ı maslahatçı!...

O gece, Pembe Kız'ı daha güzelleşmiş olarak tekrar ettik. Yine oyunu varyeteler takip etti.

Üçüncü akşam, daha akla gelmez bir şey yaptık... Açık havada tuluatla karışık bir Arlezyen oynamak aklımıza estL

Lokman:

—¦ Burada «Đzmirli Kız» diye ilân edip sahneye çıkarırsak adamı ya döverler, ya paralarını geri istemeğe kalkarlar! dedi.

Bu sade hikâyeye neler ilâve etmedik!

Hudut boyundaki kasabalarda umduğumuzdan fazla bir kalabalıkla oynadık ve ummadığımız kadar da çok para topladık. Lokman, kasaya oturmuş, Hakkı'nm bir el çabukluğu yapmasından korkarak, Doktoru da yanma alıp hesabı kontrol etmişti.

Kağızman, Đğdır, Doğu Beyazıt... Hep geçiyoruz... Şimdi başıboş bir aşiretiz, göçebeleriz.

Azmi'nin elindeki 'haritasından başka rehberimiz yok.

«Yeni Tiyatro» artık bir hikâyedir. Tuluat asıl biziz.

Akşam olunca durakladığımız en umulmayacak yerlerde günlerce kalıyoruz... Yarını

düşünmek yok... Yarın, nasıl olsa kendini gösterecek...

Azmi, bazen:

— Mısır'dan dönüşümüz hâlâ devam ediyor, diyor, sen sefil ayağınla, ben sefil gözümle...

Fakat o, bir ümit ile dönüştü... Onunla bunun arasındaki fark; yalnız aradaki zamanlar...

Hepsinde bir kaçıp kurtulma humması...

Yeni Tiyatro'nun en küçük gördüğü insanlar, şimdi başla-nmızdır. Hakkı, bize bir nimettir... Hiç bir şey yapamazsak o, hokkabazlık yapıyor. Açtığı sefil tepsiye düşenden hepimize hisse vardır... Ve bundan utanmıyoruz... Ailede kimin r.esi varsa o koyar ortaya... Birbirimize hiç bir nizamın bağlıyamıyaca-ğı kadar bağlıyız. Gittiğimiz yerin rengini kolayca alıyoruz.

Lokman da bulunmaz bir baştır.

?az sonu uzuyor; yahut bize öyle geliyor. Böcekler gibi uyuşup kalıyoruz. Sonra kış

alâmetleri görünüyor, havalar soğuyor. Bir handa, bir ocak başında, çalı çırpı, yahut tezek ateşinin karsısında oturuyoruz.

Hafız Nuri: «Oyuncuya buralarda iş vardır.» demişti, Do-Jaşan göçebeler gibi hepimiz marifetlerimizi gösteriyoruz. Fakat en büyük marifetler; Kamburla, Hakkı'da...

Lokman'm bir işareti üzerine derhal faaliyete geçiyorlar. Hoca:

— Zavallıların sırtından geçiniyoruz! diyor.

Lokman, daima bir kumandan gibi etrafı kokluyor ve mutlaka bir şey buluyor... Onda âdeta bir avcı sezişi ve 'hassasiyeti var... Bize:

— Sizler endişe buyurmayın. Çocuklar, elbette bir şeyler yapacaklar... Hattâ, isterseniz seyir bile etmeyin! diyor...

Her yerde mutlaka bir baraka, bir kahv^t, hattâ daha gari-î>i ufak sahneler bile bulunuyor. HaTikXTiokkabazlik; Kambur, maskaralık yapıyor. Hoca, tuluat komedisi...

Gittiğimiz yere göre bazan «Yeni Tiyatro» nun zavallı repertuvarma bile yükseldiğimiz oluyor.

Bunun başka şekilde bir örneğini bir büyük garnizon şehrinde gördüm. Sefil ve eski bir vilâyet merkeziydi. Bir yanı eskilikten çürüyüp çökerken, katranları yeni dökülmüş bir yol ile ayrılan bir yanında evleri, mahfelleri, birkaç dükkânı ile yeni bir şehir yükseliyordu.

Hoca, bir dükkânın önünde bir kartpostala baktıktan sonra:

— Allah, Allah, şuradan itibaren bir virane ile bir mamur şehir resmini sanki birbirine yapıştırmışlar, diyordu.

Askerin bir büyük manevra dönüşü idi. Sokaklar ve şehir, bir bayram manzarası

gösteriyordu. Her tarafta bir canlılık, ve kalabalık vardı. Otomobiller gelip gidiyor, karşıdaki mah-felin büyük bahçesinde bir askerî bando çalıyor, kanatlan açık pencerelerden hayat dolup taşıyordu. Her tarafta manevranın münakaşaları

yapılıyordu... Üstelik, bir de 'hükümet binasının temeli atılacaktı. Merasime mebuslar davet edilmişti. Çadırlar durulmuştu. Gece, ziyafet verilecekti; hazırlıklar yapılıyordu.

Biz, küçük kazalardan yine yorgun argın geliyorduk. Biraa da para toplamıştık. Bir gazinonun tiyatrosuna harap bir halde düşmüştük. Otelde başka bir yer bulunmadığı için bize çata arası verilmişti... Bir kısmımız bahçedeki çardakta yatacaktık. Burası kalabalık ve canlı bir yerdi... Sevinmemiz lâzımdı. Burada biraz para tophyabilirdik. Fakat şehrin arka sokaklarında Hakkı, Kambur ve Lala ile beraber dolaşan ilân, caddeye çıktığı zaman birden içim burkuldu.

Azmi, karanlık ve dargın:

— Basıp gitmeliydik; yapmamalıydık bu maskaralığı..,, dedi ve kayboldu...

Baktım: herkeste aynı hüzün var. Bir çingene alayı gibi yüzsüzleştiğimizi sandığımız halde hepimizde bir izzetinefis vardı... Lokman'a kızıyorduk: «Keski bu taraftan geçmeyey-dik!» diyorduk.

Ne yapılacağını artık sormak âdetini bile kaybetmiştik,, zilletimizi hissediyorduk. Bizim ilân kafilesi önümüze doğru gelirken mahfelde birdenbire bir bando başladı. Tığ gibi sesler arasında bizim zurnamız ve Kamburun ekşi sesi bir anda söndü... Hakkı ve Lala, ne kadar sefil ve ayak altında idüer. Hepimizin göğsümüze bir şey tıkanmıştı. Halk, mızıkaya koşuyor; yoldan geçenler maskara resimlere bakıp gülüyorlardı.

Hoca:

— Zavallı Lala, sürre alayıyle Başağası diye Hicaz'a, Mekke'ye de gitti ha! dedi.

Baktım, nedense hepsi ona acıyor; Remziye, gülüyor; fakat biraz sonra, Lala geldiği zaman, onun gülerek Lala'yı öptüğüne dikkat ettim...

Mahfele karşı bizim de fenerler yanmıştı. Biraz da bize müşteri geldi. Seyircilerin arasına neferler de karışmıştı.

Gazali: ezelî neşesi ve fistolu gömleğiyle, komik kantolarını oynadı. Yavaş yavaş

arkadaki sıralara sızıntılar oluyordu. Bunlar, yüksek sosyeteye giremiyen memurlar: genç orta mektep öğretmenleri idi. Ben, dışarıda oturmuştum. Hakikaten sefildik...

Đçlerinde «Müdür Bey» dedikleri biri:

—¦ Sefaletimize bakın, diyordu. Biz, işte böyle ailleri oynatırız...

Âdeta, garip bir bozgun olmuştu. Gazali, Doktor, Hoca Kunduracı'yı oynuyorlardı. Ön sıralardaki fakir insanlar, çocuklar eğlenmiş görünüyorlardı; fakat arkadakiler alay ediyorlardı. Bir ara alay o kadar mütecaviz bir şekil aldı ki... Đşte bu esnada kapıda koşuşmalar oldu. Tiyatro, hep birden ayağa kalkıyordu.

Lokman, birdenbire, heyecanla aramıza düştü:

— Aman, dedi, bir kalabalık geliyor. Ziyafetten çıkan paşalar... Aileler de var... Vali vesaire... Bildiğiniz gibi değil...

Azmi:

— Hoş geliyorlar, safa geliyorlar! dedi.

¦— Ne olacak? Ne yapacağız? Söz, ona düşmediği halde:

— Devam, dedi, ne yapılıyorsa o yapılacak... Ziyafet dönüşü biraz alay etmeğe geliyorlar. Ederler ve giderler...

Hoca, aynı fikre iştirak eden Lokman'a:

— Yahu, Lokman, ben amatör gibi bir herifim! dedi, yani ben, göbek de atıyorum ama kendimi eğlendiriyorum. Fakat büyük zatların karşısında hayır!..

Lokman, daima uysal ve makul görmeğe alıştığı Hoca için bana:

— Aman, dedi,.—en elinden gelmeyecek bir şeyi işaret eden bir jestle— benim rütbem mi var artık?... «Pembe Kız», sahnede Pembe Kız'ı oynarız.. Melek ile Mâsume de bale oynarlar.

Bir sandalyenin arkalığına kollartnı dayamış Makbule:

— Yani, ben de şarkı mı söyliyeceğim?... Sen, aklım peynir, ekmekle mi yedin Lokman?

Lokman, saçım, başım yoluyordu:

— Yapmayın! Çıldıracağım, rezil olacağız!.. Azmi, ağır ve sert:

— Zaten onlar da bizi seyrederek alay etmeğe geliyorlar! dedi.

Bu esnada Remziye kapıda göründü:

— Bir şey oynanacakmış; ben de oynayrm mı? Lokman, yine aynı fikirle: 15* SON SIĞINAK

— Repertuvarm bir piyesini alalım; meselâ... Fakat ilk defa olarak Remziye atıldı; sert bir resle:

— Hayır, dedi, onunla eğlenilmez!

Bu, Gazali'nin dine dair bir şaka yapıldığı zaman: «Hayır, böyle şeyle lâtife olmaz!»

demesine benziyordu.

Biraz kalabalık görünce bir şuur uyanmıştı zavallılarda...

Tepmeden olmuyor. Bu defa ben, kırserdarı olarak tekrar sahneye geldim:

— Oynamalıyız, Remziye, dedim...

— Neyle? Nasıl?

— Olduğu kadar... Her zaman mümkün bizim için...

— Bilmem, becerecek miyim?

Süratle hazırlanıyordu. Sanki bana bir fedakârlık yapmış gibi seviniyordu. Bir baskına uğrayanlara dönmüştük. Azmi:

— Bunu yapmamalıydın, Süleyman! dedi.

Piyeslerin birçoğu kaybolmuştu; Allahtan, son dakikada bir tanesi bulundu ve geldi.

Bir oyun, nadiren bu kadar fena bir hava içinde başlar.

Paşalar, vali ve mebuslar, oturmağa lüzum görmemişler, en arka sıralarda ayakta duruyorlardı. Kırıcı seslerle alay ediyorlardı. Hem de ne alay! Arada sırada da müsabaka ile gülüyorlardı.

Oyun, bir bozgun halini alıyordu. Zavallı Hoca da şaşırmıştı. Diller de tutulmuştu.

Seyirciler, gürültü ediyorlardı. Fakat paşalar, yerlerinden ayrılmadılar; çünkü gidecek başka yer yoktu. Hepsi tetikte... Bu uzak yerde bir eğlence görmek hasreti, bir kanto beklemek merakı ve Hoca'mn komikliği onlan yerlerinden oynatmıyordu.

Nihayet, ayrılmak üzere idiler ki birdenbire perde açıldı. Sahnede Mâsume ile Melek oynamağa başladılar. Hem de zurna ile; çingene kılığına girmiş olan Hoca'yi ortalarına alarak... Bu kalabalık mı onları tahrik etmişti, yoksa bir fedakârlık "hissi ile mi sahneye atılmışlardı?

Solmuş ve darmadağın dökülen elbiseler altından çıplak SON"

gençlikleri ve tazelikleri gözüküyordu. Bütün dişilikleriyle gülerek oynuyorlardı.

Bu, bir buluştu. Sesler kesilmiş, ayağa kalkanlar durmuş; gitmeğe hazırlananlar dönüyor, tekrar yerlerine ilişiyorlardı.

Bu sahne, sonuna kadar devam etti...

Sürekli yağmurları soğuklar takip ediyor, bulunduğumuz yerler barınılmaz hale geliyor.

Dağlardan inen göçebelere bakarak biz de karanınızı veriyoruz: Kervan, güneye, güneş

memleketlerine doğru inmeğe başlıyacaktır. Güneş ziyafeti... Onu artık tabaklardaki meyvalar gibi görüyoruz. Aznıi'nin haritası karşısında yolumuzu tayin ediyoruz. Bu çizgilerin gösterdiği yollar geçit verir mi? Hiç birimiz bilmiyoruz.

Azmi, hepimizden asker olduğu için düşünüyor.

Hoca, çizgüerin arasını kendi kuruntularıyle dolduruyor: «Dağı yanından döneriz; dereleri kenarlarından dolaşırız...»

Biliyoruz ki geçtiğimiz yerlerdeki kasabaların en sefilinde bile gülmeğe, ağlamağa susamış zavallı insanlar var. En zavallı köyler için aramızda Gazali var, Hakkı var; yerine göre hepimiz varız... Biz, kendimiz, gülüp eğleneceğiz, onlar da bizimle beraber eğlenecekler...

Hoca'mn hayali, bunları alabildiğine işliyor...

Şaka olsun diye: «At cambazları gibi bir öküz arabası ve iki inek tedarik etmeliyiz, dedim, çamaşırlarımızı dere kenarlarında yıkarız. Seyyar cambazhane gibi yol masraflarını hiçe indiririz !»

Hoca da bunun şaka olduğunu biliyor; fakat ne çıkar? Yırık gözlerinde bir hayal ile gülümsüyor, içini çekiyor:

— Düşün, bu suretle memleket ne kadar büyür, diyor, bitecek mesafeler kalmıyor.

Trenle geçtiğimiz, kamyonların bizi sürü sepet götüreceği yerler, ne uzuyor, ne uzuyor!

Zavallı Hoca, bütün riyayı kaldırdığı için açıkça konuşuyor1: «Eeeh, kızlar da aramızda...

Nihayet, deniz gibi karaların ¦da ucu, bucağı yok artık!..»

Yırık gözleriyle tekrar uçsuz, bucaksız yerleri görüyor.

Ağır bir inişle inmeğe başlıyoruz. Yol kavşaklarında tesadüf ettiklerimizin en çoğu yine bizden... Hanlarda kalıyoruz. Gittiğimiz köylerde iş bulamıyacağız, cebimizden para yiyeceğiz zannediyoruz. Fakat her yerde ufak tefek işler yapıyor, beş, on para alıyoruz.

Yemden şakalarına başlamış olan Azmi:

—¦ Alı, seni Maliye Vekili gibi bir şeyler yapsalar Lokman I diyor.

Ben de onun gibi düşünüyorum; Lokman'a:

— Bir yerlerden mebus çıkarsalar, Maliye Vekili yapsalar seni, diyorum, bizim derbeder truptan daha düzgün olmayan. maliyemizi...

Lokman atılıyor:

— Aman, politika yapmıyalım!

Kazalara uğruyoruz. Onlar, cer hocaları ve kırlangıçlar gibi tiyatro oyuncularına da alışmışlardır. Karşılamasını biliyorlar... Birinde bir, iki mektep "hocası, birinde bir memur, karşımıza çıkıyor... Onlar, olmazsa Hoca, mendilini boynuna atıp Lokman'ın bastonunu alarak bir kahvede meddahlık yapıyor. Doktor, çeşitli düdükler taklit ediyor...

hattâ... hattâ... Daha neler, neler...

Teşkilâtımız, günden güne düzeliyor. Bir yerde bulunduğumuz sırada önümüzdeki yerler için Lokman, alda gelmiyecek membalardan malûmat alıyor, nerede bir bina vardır, trup vardır, oraya Hakkı ile Gazali'yi öncü gönderiyor. Büyük bir yer-» se ve hazırlığa ihtiyaç

varsa bir vasıta uydurarak ve çantasına işini görecek elbiseyi yerleştirerek kendisi gidiyor...

Elhâsıl, ortaoyununa kadar oynuyoruz.

Ufak ve çok faldr yerlerden birinde yağmurlar yüzünden-fazlaca bir duraklama yapmağa mecbur olmuştuk. Yerimiz rahatsızdı; iş yapamıyorduk. Havaların biraz açılmasıyle beraber kasabaya gönderdiğimiz Lokman'dan haberler beldiyorduk. Ni-
hayet, jandarmanın telefonuyle Lokman'dan kötü bir haber aldık. Telefon, bozuk olduğu için ses, çok fena geliyordu..

Remziye, suflör deliğinde gibi mikrofonun başına yerleşti. Bir yandan telefonu dinliyor, bir yandan da Lokman'ın sözünü tekrar ediyordu.

— Havadis fena... Ora ahalisinin şarkıcılara merakı varmış.. Bir trup gitmiş, bir başka trupu bekliyorlarmış... Başka bir yer de yok. Dükkân sahibi: «Size veremem, çalgıcılara vereceğim!» diyormuş...

Hepimiz, dehşet içinde idik. Makbule: «Durun çocuklar, dedi, ne telâş ediyorsunuz? Çalgı

mı istiyorlar? Bizde onun da âlâsı var: ver Remziye şu telefonu...»

Mikrofonu eline aldı ve bağırmağa başladı:

— Lokman, akıl edemedin mi? Demedim mi ki, burada en meşhur solist var...

Hanendeler var... îkiye karşı beş, altı tane... Yıkarız orasını alimallah...

— Hani yemini vardı solistin?

Lokman, ne halde idi, bilmiyorum. Fakat biz, Makbule'yi tahrik etmek için önünde büyük jestler yapıyorduk. O, tavus gibi kabararak:

— Hepimiz, elimizden gelen fedakârlığı yapmağa söz vermedik mi? Benim verdiğim söz, yeminimden daha büyüktür.

Gazali, fetvayı veriyor: «Çalgı için zaten yemin caiz olmaz!» diye, sözüm ona, teşvik ediyordu...

Hoca:

—¦ Fedakâr kadın, ilâhî kadın! Kumpanyanın minnetini sana sunuyorum, diye Makbule'nin âdeta gençleşmiş burnunu öptü. Fakat Hoca ile Makbule'nin etrafı

arkadaşlar tarafından sarılmış olduğu için Hoca, Makbule'yi bırakmıyor, tekrar tekrar sarılıp öpmeğe kalkıyor:

—. Senin ilâhî nağmeler çıkan ağzın...

Makbule, avaz avaz bağırıyor:

— S-ra ağzıma mı geliyor? Çekil sulu... Yeter ayol, boğacaksın! Bahane ile sen beni mıncıklamaya mı kalkıyorsun sulu herif?

Sonra bana döndü:

—¦ Kumpanya namına hayli öpüldük. Ben de onu başkasına iade edeyim mi? diye beni öptü, sonra şen kahkahalar ve alkışlar arasında kaybolarak, yalnız benim işitebileceğim utangaç bir fısıltı ile: «Başka nasıl yanaşılır sana?.» dedi ve ilâve etti:

— Bu hileleri ahlâksız Hoca'dan öğrendik... Sonra ciddiyetle:

— Fakat peşin söyliyeyim: Bunu bir yardımdan ziyade, o katataya inat için yapıyorum.

Bir defalıktır. Başka hiç bir yerde söylemem. Hem takma adla söyîiyeceğim...

(Kızları göstererek) Bunlar ne güne duruyorlar?

Remziye, dayanılmaz bir jestle bir şarkının nakaratını okudu. Mâsume ile Melek, ona refakat ettiler. Ve Gazali'ye varıncaya kadar hep birden tekrarladılar...

Şarkıcılar hazırdı. Fakat çalgı ne olacak?

— Piyano yok mu? diyorlardı. Vardı bir piyano ortamek-tepte... Ödünç vermezler mi?

Fakat mevzuat... Demirbaşa kayıtlı eşya, resmî mektepten nasıl çıkar?

Bu defa Lokman, derhal bir yol gösterdi:

— Çıkar efendim, mevzuat müsaittir... Piyanonun akordu yoktur. Akort edilmek üzere alındığına dair bir kâğıt verilir mektebe...

Bu, bir komedi idi. Fakat asıl büyüğü: Otelde provasını yaparken oldu.

Nihayet, konser heyeti akşama hazır oluyordu. Eline bir tef tutuşturulan Lala'ya kadar bütün kumpanya, sahneye dö-» külüyordu.

Hakkı ile Gazali, sokaklarda dolaşırlarken konserle beraber büyük revüler de ilân ediyorlar. Revüler: Hoca ile Lolc-tnan'ın hemen uydurdukları bir şeydi ve kumpanya, bununla yeni bir oyun kazanmıştı.

Đkinci kısım bir sünnet düğünü revüsü idi. Bu da komedi ile karışık bir nevi tuluat...

Otelden indirilen birkaç karyolayı, üzerine kordelâlar, bayraklar asarak sahneye koyuyorlar. îçine entarili çocuklar yatırıyorlar. Derken sıra ile hokkabaz, Hocanın meddahlığı, Gazali'nin kantoları.. Ondan sonra Lala'yı.

lumba, yakaüyarak sünnet ediyorlar, sırtma bir entari giydiriyorlar. Şaşıran Lala, o kadar ince ince haykırıyor ki ortalık neşeden çıldırıyor.

Konser ve oyun, günlerce devam etti ve yine sahici bir komedi ile bitti.

Y'irü zenginlerden biri hokkabazlarımız ve meddahımızla beraber bütün kumpanyayı

düğüne davet ediyordu.

Remziyeyi bir köşeye çekerek

— Sen olmaz! dedim.

Oyundan menedilen bir çocuk gibi:

— Neden, niçin? dedi.

Đçimden kopan karanlık bir hüzünle kendimi tutamadım:

— Hep birden gülüp eğleniyoruz, dedim, fakat öyle bir yerde seni görmek bana güç

gelecek Remziye... Sen olmaz! Seni, nihayet, bir dereceden aşağı düşmüş görmeğe tahammül edemem!

Bu sözleri gizli söylemiştim ve bir imtiyaz gibi görünmemesi için Remziye'ye tembih de etmiştim. Fakat sırf kendime mahsus bir acayip düşünce zannettiğim şeyi bütün âni hareketlerle kumpanyanın hepsinde görmek beni şaşırttı.

Remziye'nin birlikte gitmesine hepsi itiraz ediyorlardı. Bu, bir iptidaî sanat şuuruydu biçarelerde...

En doğrusunu Hoca söyledi:

— Karnımız tok., daha sıkı bir zamanda olsaydı belki... Fakat şimdilik olmaz.

Makbule, birdenbire atıldı:

—. Ben, sünnet düğününde şarkı söyîiyeceğim.

Lokman, bu sözdeki mânayı sezerek:

— Aman, estağfurullah, Makbule Hanım, dedi, maskaralık yapıyoruz ama aramızda...

Mali durumumuz borsa gibi inip çıkıyordu.

Mevsim ilerliyor... Gecikmiş kuşların son kafileleri arkasından güneye doğru iniyoruz.

Yine bir il merkezindeyiz. Burası da hududa kadar giden viranlıklar ortasında kaşık kadar bir vaha...

Vilâyete polisten gelme bir vali var... Faal bir adam. Bir kısım evleri istimlâk ederek yıkmış, yerine bir dekor gibi bir miktar yeni ev meydana getirmiş.

Vali; tiyatrocuları görmek istiyor. Bir numara yapmağa snecburuz. Çocuklar: «Hazır olun!» diyorlar.

Lokman, çığırtkanları çoktan sokaklara sevketmiştir.

Vali:

— Türkiye Cumhuriyetinde maskaralığa yer kalmamıştır, diyormuş...

Azmi:

— Kendi ne arıyormuş? Sormadın mı?

— Sen olsan sorar miydin ? Azmi, birdenbire atılıyor:

— Kalk, beraber gidiyoruz!

Bu, bir temdittir. Kapkara sükûtunun içinde anlıyorum ki 'bunu yapacaktır.

Bana gözü ilişince yumuşuyor.

— Senin yerine ben giderim! diyorum.

Hoca, Makbule ve ben, yola çıkıyoruz. Hoca, her zamanki gi-toi değildir.

— Sana pek göründüğüm kadar dalkavuk olmadığımı ispat edeceğim.

Diyor.

— Ben sana dalkavuk demedim ki...

— Demedin ama, bir parça da düşündün! Hele, hele... —. Ona da lüzum görmedim.

Hoca, bir safsata yaptı.

— Düşünmedinse hata ettin. Çünkü, hakikaten, Allah belâsını versin, öyle bir halim de var benim...

Hâsılı, dayanacağız... Aşağı yukarı ben de Azmi'nin dediğini söyliyeceğim... Sözlerim, yine o mânaya gelecek. Fakat ne saklıyayım? Ne olsa devlet adamıdır.

Hoca:

— Bir de polis dayağım unutma! diyor. Vali, cidclen çalışkan ve becerikli adamdır, hattâ iyi adam-

dır. Elinde sopası yoktur; fakat ona iftira da etmemiş'erdir.

Daima görünmiyen bir sopa sallıyormuş gibi bir bilek sallayışı ¦vardır. Kahvelerp kapamış, meyhaneleri kapamış, toplantıları yasak etmiştir. Vilâyete uğrıyan kumpanyaları birer birer tetkik ediyor, hattâ hususi evlerde oynıyanlara baskınlar yapıyor.

Huzuruna çıkarılan herkes, karakola getirilmiş gibi suçludur. O, kabahatliyi bakışından, sözünden yakalayacaktır. Bizi ¦de karşısına öyle çekiyor. Yalnız, farkı şu ki çok uzaklardan geldiğimiz ve üstümüz başımız, da düzgünce olduğu için: «Oturun bakalım!»

diyor. Hattâ bu «Oturun bakalım!» bile suçlu gören bir eda ile söylenmiştir.

Hoca ile Makbule konuşmağa başlayınca daha mülâyim-îeşiyor; kendini biraz Đstanbulda bularak bize kahve ısmarlıyor:

— Ben, tiyatroları yasak ettim ama sanatı değil... Yani isizden bir sanat tiyatrosu olduğunuza dair vesika isterim! diyor.

Hoca:

— Ankara'da bir Tiyatro mektebi kurulmak üzere oldu-:ğunu işitiyoruz, fakat o, olmayınca nasıl olur.

O esnada kolumdaki çanta ile vali masasına doğru ilerliyorum :

— Repertuvarımıza bir göz gezdirirseniz sanatımız hakkında belki bir fikir edinirsiniz...

Vali; tiyatrodan anlıyormuş gibi görünen bir eda ile re-pertuvarı karıştırıp ötesini, berisini gözden geçirmeğe başladı. Bu arada Hoca ile Makbule de gayrete gelerek gezdiğimiz yerlerdeki başarılarımızı ballandıra ballandıra anlatıyorlardı. "Nihayet vali:

—¦ Âlâ, âlâ... Fena değil, dedi, temsilleriniz vilâyetimiz için istifadeli olacaktır.

Yerlere kadar eğilerek valiyi selâmlıyor, hükümet konağından dörtnala kaçıyoruz...

Bu arada komşu vilâyetlerden birinde rastladığımız enteresan bir simadan bahsetmeden geçemeyeceğim: Seyit Ali Pehlivan. Bu, bir saz şairidir.

(Kuvay-ı Milliye) hareketlerine katılmış, (Gazi) ye saz çalmıştır. Sonra, Ankara'ya gelerek büyüklerle tanışmış, gecelerin sesi ve eğlencesi olmuştur. Cephe gerilerinin bir uğuru gibi Anadolu'yu dolaşmıştır.

Biraz yaşlanmış olmasına rağmen iyi bir pehlivandır da. Ayrıca serbest bir konuşması

vardır. Tekerlemeler yapar, halk şiirleri söyler. Sazı, hakikaten kuvvetlidir. Nihayet, folklor müziği ortaya çıkıp ilerleyince Halkevleri ondan bir hayli istifade etmiştir. Şimdi Anadolu'da şöhret yapmış (Hanr dan Celâl» adlı bir oyuncunun refakatinde Ankara Halkevinin tavassutuyla vilâyetleri dolaşıp konserler vermektedir.

Fakat Seyit Ali Pehlivan, günün birinde işlerin yürümediğini görünce birdenbire bezginlik getirmiş, gitmeğe kalkmıştır. Đşte biz, Pehlivanın, arkadaşından ayrılmağa karar verdiği gün, vilâyete varıyoruz. Pehlivanla Handan arasında şiddetli bir kavga olmuştur.

Handan Celâl, otelin en iyi odasında kalmaktadır. Akşam üstü hareket hazırlığı yapmakla meşguldür.

Otelin bu en iyi odasını Makbule'ye teklif ediyoruz. Fakat o, bu meslektaşına dargındır.

Oturduğu yerden başını gururla kaldırıyor: «O, bir mikroptu!» diye bağırıyor, temizlenmez bir kir gibi iğreniyor:

— Onun odasında yatmam! diyor.

Ben, yorgunum. Bir kanepede uyukluyorum. Hazırlanma-sı bir türlü bitmeyen Handan Celâl, içeride şarkı söylüyordu. Taze taze bir son kavga etmişlerdi. Pehlivan, bağıra çağıra . gazinoya inmişti.

Artık ayrılırlarken bile veda etmek yoktur. Kadın, her şeyi âdi bularak ağlamış, huysuzluklar etmiş ve gitmeğe hazırlanmıştır..

Köşemde uyuklarken kapısı açılıyor. Umulmayacak kadar ince ve zayıf bir mahlukun göz yaşından, infialden kızar-

mış güzel çehresini görüyorum. Püamasiyle banyoya gidip uzun uzun yıkanıyor.
Çıkarken kapıda Hoca ile karşılaşıyorlar. Hoca, yanıma geliyor; gözleri yerinden oynamış:
—¦ Yahu, o, ne o? diye bütün yorgunluğu gitmiş, söyleniyor.
Makbule'ye gelince çarpıktır: «Bazan boğacağını geliyor bu ırz düşmanı herifi!» diyor.
Nihayet, Halkevinden gelip «Handan Celâl» i alıyorlar.
Otel sahibi, onun boş kalan odasına bir askerin gelmek ihtimali olduğu için odayı boş
bırakmamamı söylediğinden oradan ayrılmıyorum.
Giderken onu bir kere daha görüyorum. Hoca dayanamayarak son defa görmek için teşyici kafilesine karışıyor. O, gittikten sonra odasına saldırıyor, yattığı yerlere bakıyor.
Gelen garson:
— Müsaade edin, az daha oturun da odayı temizleyelim! diyor.
Zavallı Hoca:
— Yahu, bunun neresini temizleyeceksiniz?
— Đnsan yattı ya...
—> Yahu, kadın bu gece gitmeseydi de seni davet etseydi tiksinecek miydin?
— O halde mesele kaldı mı?
Odaya sinen koku içinde kendimi kaybediyorum. Nihayet yerimden kalktığım zaman gece olmuştur. Her tarafta gramofonlar, çalgılar, radyolar... Serena keyif...
Kasabasındaki belediye gazinosuna Araplar gelirde, bir trup temsiller veriyor.
Çifte saraylılar (Mâsume ile Melek) hep oradalar.. Yanlarında Lala... Hoca ile Lokman ve Babanın Pehlivanla birlikte oturduklarını, içtiklerini görüyorum. Asmi'nin yine vahşiliği üstünde. Ayrı bir masada dargm, yorgun... Beni da çağırıyor.

Pehlivan, burada kalacaktır. Arap Iczlarr şarkılarını scy-lüvorlar. Sonra Pehlivanın yanır.a gelerek el öpme merasimi

yapıyorlar ve onu sahneye davet ediyorlar. Pehlivan, hakikaten güzel çalıyor, söylüyor.

Bahçe, alkıştan kırılıyor.

Pehlivan, bize yakınlık gösteriyordu. Hoca, ondan aldığı cesaretle ikide bir kadının lakırdısını açıyor. Handan'a karşı hasretini anlatmağa çalışıyor. Fakat Pehlivan:

— Üstümden yük gitti, birader, hele şükür, vay kaltak vay! Beni soyup soğana çevirdi yahu! Bırak şu karının lakırdısını! Öyle müthiş bir kavga ettik ki... Vallahi döğecektim kaltağı ama, çok ağladı, diyor.

Rüzgârlı ve karlı bir dağdan, dağlardaki kadar da barmıl-ması imkânı olmayan küçük ka'sabalardan geçip üzerinde donacak gibi olduğumuz bir tepeyi aştıktan sonra, bir vadiye doğru inmeğe başlıyoruz, çepeçevre dağlarla çevrilmiş bir dağ boğazı dibindeki dere boyunda, yazı bir kere daha yakalıyoruz. Öyle ılık bir bahar içindeyiz ki kafilelerle inen yolcu kuşların bile durduğu, eğlendiği görülüyor. Tatlı bir güneşin altında geçtiğimiz yolun bir tarafında, etrafı çitle çevrilen bahçeler, bu bahçelerin içinde kırmızı kiremitli evler var. Tahtaboşlarına kuru yemiş hevenkleri asılmış... Yüzünden bir türlü kova-madığı bir iri sineği öldürmek için çırpman Gazaliye Hoca:

— Bırak Allah aşkına, diyor, gideceğimiz sıcak memleketlerin ilk müjdecisidir o...

Gerçekten Ege memleketlerinden birindeymişiz gibi bir duygu içindeyiz. Küçük bir dereyi takibediyoruz. Asıl kasaba, doğuda, derenin yanında imiş... Şimdi birkaç harabesi kalmış

munis bir eskiliği var... Bir gün evvelki rüzgâr ve karlardan sonra üzerimize bir uyuşukluk çöküyor...

Tulűatçıların burada tutunamayacağını öğrenmişizdir. Fakat Lokman: «Bir kolaçan etmeden geçmemeliyiz!» diyor.. En büyük zevkimiz, programın bozulmasıdır. Serrerilik o kadar içimize işlemektedir. Hoca: «Yılan, toprağı yemekten kor-karmış bitecek diye!

Ben de yollar bitecek, günün birinde kendimi evde bulacağım, diye korkuyorum!» diyor.

Kasabanın içine dalıyoruz. Evler, seyrek seyrek bahçelerin içine serpiştirilmişti. Rastgele dolaşmağa başladık. Epey yürüdükten sonra (gârdaklı bir kahvenm>önünde duruyoruz.

Asmanın üzerinde, hâlâ, yeşil dallar ve aralarında küçük siyah taneli üzümlerden salkımlar var...

Remziye, uzanarak bunlardan bir tutam koparıyor ve La-la'ya yediriyor. Üzümlerden tatlı

bir koku havaya yayılıyor.

Dereyi bir alçak taş köprü ile geçen ve karşı dağın bir geçidine doğru oyulgalanan belli başlı bir dörtyol ağzmdayız. Garibi şu ki köprüden sonra önümüzdeki (^ahve^)dönerek ilerideki kışla gibi bir yarım binaya giden bir asfalt yol da var. Binanın iki yanındaki dükkânların birinden çıkan ve yakasında bir parti rozeti bulunan elli yaşlarında kıranta bir adam yanımıza geliyor. Bize hal, hatır soruyor, telâş göstermeden «aziz hemşireler»

diye kadınların elini sıkıyor. Kaza merkezini soruyor, içini çekerek: «Şimdilik şu gördüğünüz yer» diyor ve hayretimize karşı anlatıyor:

— Geçen seneye kadar yapıcı bir valimiz vardı. Programının içine burayı kalkındırmayı

koymuştu. Vaktini merkezden ziyade burada geçirirdi: «Burası vilâyet merkezi olmağa layık -bir yerdir.» derdi. Çok çalıştı, uğraştı.

Sonra ilerideki tepede ağaçların arasından görünen bir harabeyi göstererek ilâve etti:

— Kasaba buraya kurulmalı derdi, çerçeveler, evvelâ çerçeveler hazırlanmalı. Büyük çerçevelerden korkmamalıyız, içleri nasılsa doldurulur... Ben de onun fikrindeyim...

Fakat çerçeveleri fazla geniş tuttu ve kendi gidince...

Adamın kırmızı bir çehresi, fırça gibi sert, kıralmış kumral bıyıkları ve kumral kaşları

altında, küçük, yeşil gözleri vardı...

Bunları söyledikten sonra:

— Efendiden insanlarsınız, dedi, sizleri misafir etmek isteriz...

Halimizden bir tiyatro kumpanyası olduğumuz anlaşılıyordu: «Ahalide ruh yok, dedi, fakat çalışıyoruz. Bir Halk

Odaeığımız var, hem parti, hem Halkevi Odası... Ben, Parti reisiyim buranın... Đnkılâp için elden geleni yapıyorum...»

Hoca ile çabucak anlaştılar... , Halkevi reisi, bizi gece yatısına davet ediyordu.

Hoca:

— Baksanıza çocuklar, dedi, Reis Bey ne teklif ediyor: Bu gece bizi misafir etmeyi...

Reis:

— Kalırsanız ne çıkar? Gerçi dergâhımız kapandı; fakat yeni zamanın dergâhları

Halkevleridir. Yapacağım bir Halkevi de inşallah... Zaman ile her şey olacak...

Eski bir şeyh olan Gazalinin babasını ismiyle tanıdı. Hattâ gariptir ki Gazali'nin de bilmediği baza şeylerden bahsetti...

Tekke kapalıydı, ama, ablayı, bacıyı her zaman görmek mümkündü. Azmi:

— Tekke kapalı mıdır? diye sordu. Adam:

— Bizimki tâ Sultan Mahmut'tan beri kapalıdır, dedi ve manalı bir göz işareti yaptı...

— Biz, geçip gideceğiz! dedik.

— Ayıptır bizim için bir tiyatronun gitmesi... Vali, kalmış olsaydı bir tiyatromuz da olacaktı...

Vakit, öğleydi. Büyük yapıdan çocuklar çıkmıştı. Bunlardan bir kısmı, elerinde çantalarını

sallayarak bize, ibir kısmı dağa ve ağaçlığa doğru yürüyorlardı... Đçlerinde eşeklere binenler de vardı. Binadan onlarla beraber çıkan kısa boylu bir genç adam, bize doğru gelmişti. Halkevi Reisi:

— Ortamektep müdürü, dedi, bir ortamektep yaptırmağa muvaffak olmuştuk. Fakat birinci sınıftan yukarısı açılamadı.

O sırada yanımıza çarpık burunlu bir adam gelmişti. Müdür:

— Damadımız, diye takdim etti.

Lokman da Hocayı bir meslektaş diye tanıttı. Halkevi reisi, kasabaya ait bazı malûmat verdi:

— Şu harabelerini gördüğünüz evleri giden valimiz «kaza olur, oturulmaz.» diye yıktırdı.

Böyle olunca kalanlar kaldılar. Ahalinin büyük bir kısmı bağlarına gittiler. Yalnız çocuklar, dağdan mektebe gelemiyorlar, ne ilkokula, ne ortaya... Fakat hiçbir şey, azmimizin önüne geçemez; kaldıracağız bütün engelleri... (Çerçeve hikâyesinin boş olmadığını

ispat ediyordu.) Bir, iki seneye kadar, belki burada temsiller de vereceksiniz...

Ağzı düzgündü; aynı zamanda politikaya alışmış insan ağzıydı. Đçimizden bazılarına hitabediyor, bazılarına yalnız göz, kaş işaretleriyle anlatıyordu...

Çardak altında kendimize bir sofra hazırlamıştık. Onlara da ahbapça, buyur ettik; kabul ettiler. Halkevi reisi, kahvecinin çırağına bir şey söyledi. Çırak, hükümet binasının yanındaki dükkânlardan birine koştu; kollarında karpuzlar, tuluni peynirine benzer bir şeylerle döndü.

Çardağın arasından giren sıcak güneşe karşı ihtiyaçtan ziyade, yaza inandığımızı

anlatmak ister gibi ceketlerimizi çıkararak bir sıcak memleket havası içinde, geri dönen neşelerimizle, yemek yedik. Aramızdan «Kalsak!» diyenler oluyordu; fakt nerede? Parti reisi, bizden ziyade aktrislerle, âdeta koket konuşmalar yapıyordu. Hattâ Đstanbul tiyatrolarından da bahsetti...

Akşamdan evvel, kazaya yetişmek için, hemen hareket etmek lâzım geliyordu...

Reis, yine zarif bir konuşma tarziyle:

—¦ Hükümet konağını görmek istemez misin* z? dedi, bütün daireler içindedir: Hükümet, Adliye, Nafıa, Ortamektep, bütün teşkilât... Kaymakam beyimize de makamında bir «merhaba» dersiniz...

Lokman, hemen cevap verdi:

— Vazifemizdir; fakat hemen yol çıkmak üzere olduğumuz için ziyaret edememiştik...

Hep birlikte kalktık, binaya doğru yürümeğe başladık;. Burası hal gibi bir yerdi. Binayı

medrese gibi bir sundurma çeviriyor. Đçerideki odalara bahsettiğimiz daireler yerleştirilmiş... Onlara bir göz attıktan sonra, ikinci kattaki makam odasına girdik.

Kaymakam, resim gibi bir adamdı. Başındaki istanbul'daki încil satıcıları gibi kına renginde, bir pruka in-tizamiyle taranmış tel tel saçlar... kaşlarının yarısı dökülmüştü.

Yine aynı kma renginde bıyıklar... Gariptir ki arkasında yine kınaya >çaîan bir kızıllıkta yorgun bir elbise, boynunda da uzun bir kıravat vardı. Öyle poz, vermiş bir vaziyette oturuyordu ki, önünde biraz önce bitirdiği yemek tepsisi olmasa bizim için hazırlanmış

bir mizansen sanacaktım...

Parti reisinin söylediğine göre, kazayı kalkındıracaklarından biri de oydu. Kısık bir sesi vardı. Fakat zaman zaman, boğazında bir engel var da, kalkmış gibi, ses, birdenbire tiz bir perdeye yükseliyor ve âdeta kulağı rahatsız edecek kadar taninler yapıyordu.

Bütün o uslu tavırlara, rağmen, tabiatında taşkınlıklar olduğu hissediliyordu.

— Tiyatro, mekteb-i edeptir diyor, yazık ki sizleri göremeyeceğiz; çünkü henüz bir tiyatro binamız yok!...

Yanından ayrıldığımız zaman, Halkevi reisi, yine giden? vali için:

— O, olsaydı şimdiye kadar mutlaka bir tiyatro binamın yapılmış olurdu, dedi, fakat o kara kuvvet yok mu, «Yaparız ederiz!» diye adamı poihpohladüar, borca soktular...

Ala ala neyle gönderdiler. Ancak, inkılâp durmaz; kara kuvvetin yıktığını şimdi tekke tutuyor. Đyi bir valimiz var, fakat o kadar yılgın ki «bir çivi çakalım!» dedik mi, hemen:

«Yine mi spekülâsyon başlıyor?» diyor...

O gece, bizi tekkeden Ukkaş efendi ile Mesut Ercan davete geliyorlardı: Mesut Ercan:

— Tekkeyi taburcu ettik, dedi, fakat onun misafirperverliği yerinde duruyor!..

Hepimizde derhal bir gevşeme oldu. Âdeta bir banyo içinde gibi idik... Lokman:

— Bendenizin hepinizden ziyade ihtiyacım var; ancak iş iştir! dedi.

Lokman'm sözüne hepimiz güldük. Şeyh:

— Yol da bulunur, dedi, kumpanyanız Londra'da ekspresle seyahat etmiyor ya!..

Akşama ne kaldı? Sizi yarın sabah yolcu ederiz. Rahatsız olmazsınız sanırım...

Şimdiye kadar nerelerde yatıp kalktığımızı hatırlayarak hep birden güldük.

Azmi:

— Eşyalarımızı alalım mı? diye sordu.

— Hayır! Hiçbir şey almayın! Sizi banndırabiliriz... Yalnız, kadınlar, çantalarını aldılar.

Bir bağın kütükleri arasından bütün cemaatimizle dağa çıkmağa başladık... Köprüden sonra bir keçi yolunu tırmanıyoruz. Küçük taneli ekşi siyah üzümlerle dolu salkımları

yana yatmış bir bağı geçiyor ve Şeyhin evine giriyoruz, Hayretimiz, gittikçe artıyordu.

Buran yapılan ilâvelerle büyümüş bir yayvan bina idi. Mesut Ercan, bize:

— Bakın, dedi, inkılâp nerelere kadar geldi... Kapılardan birinin üstünde «Hak Odası» levhası görülüyordu.

Şeyh anlattı:

— Atılmış temellerden biri de (Halkevi) nindir. Bina, tamam oluncaya kadar Halkevini muvakkaten burada tesis ettik. Kara kuvvete karşı burada mücadele ediyoruz...

Burası ocaklı bir oda idi. Mesut Ercan, mebuslarımıza kadar birçok büyüklerin buraya uğradıklarını söylüyor. Duvarlarda tanınmış büyüklerin fotoğrafı görülüyor. Bize tekkeni»

bacılarını tanıtıyor: Anne dediği bir büyük bacı, abla dediği bir küçük bacı var... Melek'i ortanca bacıya benzeterek ağlamağa başlıyor.

Bahçeye çıkıyoruz. Ağn'daki kadar tatlı bir akşam üstü... Su başında bir koyun çevriliyor...

Şeyh:

— Ağaçların ilerisinde Baha'nın mezarı var, diyor, o da burada içermiş!...

Sofralar kuruluyor; herkese açıktır. Tekke halkı da geliyor. Koyun, keçi kızartmaları, tereyağlar, çeşitli peynirler, neler yok, neler...

Đlk kadehi inkılâbın, ikincisini Baba'nın ruhuna içmeğe başlıyoruz.

Anne, durmadan sual soran nazlı bir kadın. Bir saraylı Çerkez olduğunu öğreniyoruz. Bir de en genç bacı varmış, fakat o, ölmüş... Mâsume ile Melek anne ve ablalarla baş başa görüşüyorlar. Bir gramofon, arasıra tangolar çalıyor. Derken bağların arasından yine o kına rengi elbisesiyle kaymakamın ve yanısıra jandarma kumandanının geldiğini görüyoruz.

Kaymakamın gelmesi bir felâket gibi idi. Havaya bir durgunluk çökmüştü. Bu soğukluğu gidermek için, gruptan arasıra ayrılıp yanımıza gelen ve hanımefendi tavrı ile, kaymakamı uyandırmağa çalışan Makbule, kâfi gelmiyor. Nihayet Hoca, Melek ve Mâsume ile bir fiskos geçiyor.

Mârume, lüksün bulunduğu yerle kaymakam arasında münasip bir noktaya geliyor, tulumbanın, yanındaki taşlı oluğa aktığı yere oturarak eteklerini hafifçe açıyor... Fener ışığının vurduğu sette diz büküyor. Etek, yavaş yavaş kaymağa başlıyor... Kaymakam ile şeyhin gözleri gruptan ayrılıyor. Yana ¦dönerek aldığım vaziyette Mâsumeyi tamamiyle göremiyorum, fakat bütün vücut oyununu âdet tasavvur ediyor, tâkibediyo-nım.

Gözlerim, kaymakama ilişiyor, evvelâ vücudu, biraz ileri giderek boynu doğrulmuştur...

Sonra acele acele gözlüklerini siliyor, iki yuvarlak kaş arasındaki gözler, hafifçe şaşılaçıyor, üst dudağı kalkıyor, ortası basık kenarları kalkık, burun delikleri, bir çengel ucuna asılmış et parçası koklar gibi... Pusuya yatmış...

Jandarma Kumandanına bir göz atıyorum; onun hali de

kaymakamdan aşağı değil... Fakat yüzler kırılmıştır... Mâsume, oradan oraya dolaştıkça, kaymakam, hayran 'hayran bakıyor. Yanına

yaklaştıkça bir kere yetişen bir meyvanm bir kere daha a-
çmıyacağını bilen ateşli bir nefesle lafa kalkışıyor... Ses, iki ton arasında bir ayrı ton almıştır. Mâsume'ye iltifat ediyor. Hatta, Arapça bir fıkra anlatıyor... Ondan sonra Şeyh, hususi bir eda ile:

— Ondan ötesi neşedir! Sözü ile meclisi açıyor.

Tam. bir gece âlemindeyiz. Zurnalar, çalınıyor, göbekler atılıyor, taklitler yapılıyor.

Kaymakam:

—¦ Evet efendim, tiyatro, hakikaten (mekteb-i edep) miş, diyor.

Daha başka misafirler de geliyorlar. Aralarında öğretmeni tanıyorum.

Dergâhın bahçesine bir saman ara:bası konmuştur...

Şeyh: ı

— Gösterelim siize, diyor, âyini anlatıyor... Canlardan Haydar Can, birkaç çul, çuval bulup getiriyor, arabanın dibine, yerlere seriyorlar. Arabanın fenerini yanma koyuyor:

— Bilmem, siz nasıl tahayyül edersiniz? Ben, tarif edeyim. Yeniler bilmezler... Bir büyük şeyh, misafir olduğu zaman yaparlardı.. Aynen böyle idi, böyle nıusafaha ederlerdi, diyor, (Gazali) yi yanma oturtuyor...

— Haydar, bir şeyler geveliyor, fakat sesi çıkmıyor. Ayakta duran Lokman: «Biz de role giriyoruz!» diyerek

ahşkan bir eda ile birdenbire başlıyor:

Sordular Mecnuna saadethânesin.

Çâkedip gösterdi dil-i viranesin...

Okuyuş, gayet düzgündür, duvarlarda akisler uyandırıyor, Şeyh:

— D3vam, diyor, devam, Allah aşkına...

Lokmanın arkasına, türbede b;r çocuk giM çökerek kasideyi gitgide artan bir heyecanla dinliyor...

Öğretmen çöküyor, jandarma kumandanı çöküyor... Son-

ra bacılarla birlikte hep beraber ayağa kalkılıyor. Kol kola, bir sallantı başlıyor... Kadınlar bir cezbe halinde...

Dairenin içinde Hakkı var, Kambur da girmiş, Doktor davar... Lokman pürüzsüz-sesiyle, hiç bir yerde işitmediğim bir-ilâhiye başlıyor. Cemaat, taş kesilmiştir... Đlâhi, devam ediyor:

Đlâhî, ben bu< bir avuç türabı neyliyeyim? Ciğer ki odlara yandı, kebabı neyliyeyim?

Gönül ki kaniş, boyandı, şarabı neyliyeyim?...

Đşte o zaman, yüzü solmuş, iki kısık burun deliğinden ibaret kalmış 'Gazali) nin: «Allah»

diye bağırdığı ve kend'ni yere attığı görülüyor... Şaşırıyoruz. Dortlardan Ukkâş Efendi»

onu kucağına alıyor. Hep birden bahçeye çıkıyoruz. Tulumbanın yanında uzun uzun yüzünü yıkıyorlar. Kaymakam, baş-ucunda yere çökmüştür... Bacılar, içerden gül sirkeleri, kolonyalar getiriyorlar...

Gazali, uzandığı yerde çırpınıyor: «Ben, yıkılmış bir insanım... Ben yıkılmış bir insanım!.»

diyor.

Lokman, âdeta gözleri büyümüş: «Hangimiz ayaktayız,, bedbaht!» diye bağırıyor.

Hoca, Azmi, hepimiz, başına toplanmışızdır...

Hoca:

— Şimdi anlaşıldı sıkıf ikiliğin sebebi! diyor... Kaymakam, biraz şaşırmıştır. Onun tereddüdünü gören1

Hoca,

— Tiyatroculuk, bu, diyor, biz, işte böyle kâh Yeniçeri oluruz,, kâh derviş... Maksat, bir hoşça vakit geçirmek... isim,, isme benzer; cisim cisme...

Gazali'yi kollarımıza alarak içerideki divana uzatıyoruz. Her ihtimale karşı pencereler fora ediliyor. Gramofon, müziğe başlıyor. Hoca, bana yavaşça:

— Burada tekke kurulmuş yahu! diyor, bunlar âdeta kumpanya... Tekke bal gibi işliyor. Kaymakama, jandarma kumandanına bak... Şeyh Sait isyanında d&rağacından indirilmiş gibi...

Zurna, Saba peşrevini çalıyor... Doktor:

— Bize, derviş filân diye bir oyun oynamasmlar sakın! «diyor.

Hoca, yavaşça cevap veriyor:

— Bu inkılâp, deniz motörleri gibi yahu! Yerden dalgaları havaya kaldırıyor, deniz allak bullak oluyor. Motor geçtikten sonra her şey

sütliman...
«Đlâhî, ben bu bir avuç türabı neyliyeyim?...»
Doğru ya! Neyliyeceksin? Ver gitsin öyle ise...
Yalnız kaldıkları zaman Hoca, kaymakamın, Gazali'nin elini öptüğünü görmüştür: «Bir bu marifetimiz eksikti, diyor, tekkeciliği de oynadık. Çeşitli marifetlerimiz arasında, sıkışırsak seyyar tekke de yaparız... Bize karada ölüm yok... Dine dönüyoruz yahu! Bak, sen şu işe...
Sonra, bazılarımızı bacı ile abla, bir kısmımızı da Şeyh TTeyzi'nin kendisi ellerinde mumlarla, odalarımıza götürüyorlar.
Biz büyüklere, bana, Hocaya, Azmi'ye ve Lokman'a Halfc-odasmda, yer yatakları
yapılmıştır. Dantellerle süslü, levan-ta çiçeği kokan, aylardan beri görmediğimiz yataklar... Ütülenip katlanmış patiska entariler., terlikler...
Gecenin heyecanı içinde, gözleri ışıl ışıl yanan Hoca, biraz daha oturmamızı teklif ediyor.
Arkasında entarisiyle defterinde günün hesaplarını kontrol eden Lokman:
— Dakika kaybetmemeliyiz;, çocuklar, hemen yat^p) ra-> rat etmeliyiz, diyor, bedelini ödemek lâzım gelse otellerde ne
alırlar bu yataklara?...
Hoca, içini çekiyor:
—. Bunlar, bana evlendiğim gecenin lüksünü hatılatıyor. Onunla beraber de arkasından acıların bir dalga gibi akın etmesinden korkuyorum...
Bu gece, bana da başka bir cinsten Galatasaray'ı hatırlatıyor. Bu, yataklardaki benzeyiş
için değil... Dediğim gibi başka bir yönden... Gerçi yine aynı mektep çocuklarıyız... Fakat artık, hiçbir istikbal rüyası kalmamış mektep çocukları...

Lambayı söndürüp yattığım halde, uyumak kararımıza rağmen, birdenbire uyuyamıyoruz. Đlk konuşan I^okman oluyor:
—¦ Biraz da maneviyat lâzım insana vesselam...
Sonra, Hoca'nın sesi:

— Yahu, herif, Melek ile Mâsume'ye bir halt etmesin! Herif malın gözü... «Yasin»
okuyorum, falan diye kalkar... Şeyh

bu...
Azmi:
— Yanlarında kale kapısı gibi Makbule var, onu yıkmadan geçebilir mi?
— Yıkar, yıkar, şeyhtir bu. Makbule'yi de yıkar, onları
da yıkar...
Tekrar Lokman'ın kaim sesi:
— Uyuyalım çocuklar!..
Bir sükûttan sonra, yine Hoca'nın sesi:
— Yahu, ortanca bacı fena değil... Fakat bu, artık uykuda bir sayıklamadır. Bu sayıklama devam ediyor:
— Sedef gibi karı... Ağlarken müthiş bir ihtilâç içinde direğe öyle bir sanlısı vardı ki: Ah, o direk... Ah, o direğin dili olmalıydı!... Ah, o direk ben olmalıydım...
En son mülâhaza,. Azmi'den geliyor; yattığı yerden Halk odası duvarlarındaki resme bakarak:
— Đnkılâp, emin ellerde.. Emin ellerde... diyor.
Ertesi sabah, erken uyanıyoruz. Fakat iki gece daha alı-1» koyuyorlar... Sefalet o kadar gözümüzü korkutmuştur ki bu iki geceyi fırsat biliyoruz.
Ertesi gece daha başka çehreler de beliriyor... Gazali, gitgide «Buda» gibi bir şey oluyor.
Açıkça ellerini öpüyorlar... öyle ki artık onunla şaka etmeğe cesaret edemiyoruz...
Kervan tekrar yola düzüldüğü zaman hesabediyoruz: misafirliğimiz tam üç gün, yarım saat sürmüştür ve bu üç günde tekke oyunu oynamış.izdir...

Yer ve zaman mefhumlarını artık iyice kaybetmek üzereyiz... Saati olanlar onu kurmuyorlar bile... Öyle ki çoktan beri siluetini takibettiğimiz bir tepenin arkasında, Đstanbul lo-doslarındaki gibi baştan başa kızarmış ufku görünce akşam olduğunu anlıyoruz. Bu

tarafı iyi bilmeyen kamyoncu, yolu, ¦doğruca kestiremiyor. Bir yanda Karakilisesi heybe tiyle gördüğümüz halde Karaköseden pek uzaklarda olmayacağız; fakat bu uzaklık ne kadar ?

Kargıdan bir asker otomobili geliyor. Azmi, onu durdurarak soruyor. Şoförün kolu ile arkayı gösterirken yaptığı el işaretinden daha ümitsiz surette uzaklarda olduğumuzu anlıyoruz. Merak büe etmiyoruz. Hattâ şoför, yanımıza geldiği zaman, ondan izahat bile istemiyoruz...

Buralarda garip illüziyonlar var... Bu kızıllık ne? Tıpkı Đstanbul semalarındaki kızıllıklar gibi... Kendimizi bu topraklarda, âdeta Çamlıca arkasında bir yerde gibi görüyoruz...

Azmi, o kadar askerdir ki şoför selâm alıyor:

— Gece yarısı ancak varabilirsiniz...

Đçimizde yine telaşlananlar var. Gazali'nin yüzü uzuyor. Hoca, yavaşça:

— Gam men or Gazali! Karakcse'de hangi karagözlü yârin bekliyor? Gidebildiğimiz kadar gideriz, diyor.

O sadece, heyulası hâlâ görünen Karakiliseyi göremediğimize meyustur... Artık boydan boya uzanan kızıllık, gittikçe ürküntü verecek bir heybet ve ihtişam ile karşımıza dikiliyor... Sonra, yakınımızdaki tepenin eteklerinde bir dere görünüyor. Bu, bir nevi seraptır, diyoruz. Fakat hayır... Bu, hakikaten deredir. Geniş bir yatağı olan, yer yer kurumuş bir dere... Sularm aktığını gördüğümüz; halde inanamıyoruz... Biraz daha yaklaşınca kıyıda ve derenin içindeki küçük adacıklarda insanlar gözümüze çarpıyor.

Yaklaştığımız zaman âdeta bir plaj görüyoruz. Uzaktan haykınşmalar, çığlıklar geliyor.

Bir köy yakınında olduğumuzu anlıyoruz. Dere, epeyce bir hızla akıyor. Kara yolu pek belli olmamağa başlamıştır. Nereden geçeceğimizi anlamak için bağırıyor, sesleniyoruz...

Buraların ahalisi, artık kamyonlara alışmışlardır. Seslenişimiz, fazla bir merak uyandırmıyor... Maamafih, bizim, etra-.fımıza insan toplamak, çağırmak için vasıtalarımız vardır.

Hoca, zurnacıya:

— Haydi dayan, diyor.

Zurnanın sesine sudan çıkan çocuklar, başları sarılı, bacakları çıplak kadınlar, erkekler koşuşuyorlar. Karşıdan vuran ışığa karşı kontrlümiyer hayaletler, garip bir manzara oluyor...

Gazali, onlarla yarı Arapça konuşuyor, Lokman, arada 'bir âyetler okuyor. Ellerinde yığınla ayvalar var. Çekinmeden biz de alıyoruz. Bu çıplak bacaklar arasında şakalaşan çocuklarla bir kafile halinde suyu geçiyoruz...

Hoca, heyecanlar içindedir: «Amanın, Yarabbi! Bacaklara bakın!» diyor.

Yalnız bacaklar mı? Kıyıda, dağın üstünden âdeta lambalar tutulmuş gibi akseden ışıkların oynadığı yüzlerde keskin kaşlar, muntazam burunlar...

Yanımıza biri geliyor. Daima asker selâmı veriyorlar. Burası bir Kürt köyüdür. Türkçeyi şöyle böyle bilen yok... Bizi misafir etmeyi teklif ediyorlar. Hattâ zurnanın ne işi olduğunu sormadan, göç halinde asker, yahut memur ailesi sanıyorlar...

Yol, artık belirmiştir. Bize: «Gece yarışma doğru varabilirsiniz.» demişlerdi.

En parlak mehtaplardan biri başlamıştır. Yola devam edebiliriz; fakat niçin? Hocanın dediği gibi: «Hangi karagözlüler için?»

Hoca, «Eşber» den okuyor:

Onlar dahi etmeseydi rağbet Beri bir başına kalırdım elbet...

Derenin kenarında âdeta bir teras var. Yığınla sahile vurmuş ta,tlısu balıkları...

Kampımızı kuruyoruz. Derenin mehtapta yakut kırmızısı gibi parlayan çakıllan var.

Makbule dayanamıyor, suya giriyor. Derken hepsi giriyorlar.

Remziye:

— Ben de gireyim mi?

— Sen, yalnız ayaklarını sokabilirsin, diyorum. Gazali îirküyor:

— Aman, diyor, çıplak kadın görürlerse... Ne olur, aıe olmaz!.. Hoca:

— Haydi ulan işine, diyor, bunlar giyinik mi sanki?... Bir umulmaz opera komik dekoru içindeyiz...

Suda tek bir dal görünmüyor. Yalnız, önce yosun zannettiğimiz bir nevi büyük yapraklar...

Hakkı, içinde öteberi bulunan bir gaz tenekesini açıyor. Kürtlerden dere balıklan alıp içine diziyor.

Hoca, bu gece her türlü ân, hayayı kaldırmıştır...

Bir ihtiyar kadın, Gazaliye Kürtçe bir şeyler söylüyor, Gazali tercüme ediyor: «Ben yıkansam Hoca beni okur mu?» diyormuş. Hoca, hemen cevap veriyor:

— Hayhay okurum, büyü de yapanm. Đsterlerse istiklâl mahkemesine de giderim...

— Bırak şimdi şu saçma laflan... Đş çıkanrsm! diyorlar.

Bununla beraber Hoca, ihtiyar kadını ve gençleri okuyor, Lalayı: «Âmin, âmin, âmin!»

diye bağırtıyor. Genç kadınlara diller döküyor, göğüslerine avuçlarını basıyor, ayaklarına bakıyor...

Makbule:

— Hoca, artık bırak, diyor, yemeğimizi yiyelim. Daha yapacağımız işler var: Yeni Tiyatro en güzel oyununu burada oynayacak... Meşhur «Pembe Kız» ı oynayacağız...

Davulcu çalıyor, Kürtler oynuyorlar... Şimdi sıra bizimdir.

— Türkçe anlamıyorlar ki...

— Şarkıyı kim anlamaz?... Biz de kendi oyunumuzu oynayacağız.

Burada bile aksesuvarı ihmal etmiyorlar. Ay ışığı vuruyor. Eski Yunan açıkhava tiyatrolarındaki gibi...

Bütün kumpanyayı yerlere, etrafa diziyoruz. Pembe Kıza başlıyoruz...

Pembe Kız: Remziye... Onun da, belki, bambaşka bir dünyada, kendini kaybettiği gecedir...

Lokman, Hakkı'yı ve Kamburu yanma çağırarak bir para çaresi düşünüyor: «Biz, kumpanyayız, uğurumuz bozulur, biraz para isteriz...»

Lokman'dan iğreniyorum... Misafiriz... Remziye, bir çığlıkla boynuma atlıyor... Fakat hemen kendini tutuyor...

Hoca gibi, onun içinde de korkunç bir şeytan çalışıyor bu gece... Kürtçe aşk sözleri öğreniyor... Bunları Türkçe gibi belliyor... Elinde kâğıdını tutuyor, okuyor, şarkı söylüyor.

Pembe kız, o kadar çıldırıyor ki Kürtler: «Sizinle beraber oynayacağız!» diyorlar. Hep beraber bir curcunadır kopuyor.

Düğün bittiği zaman, Remziye boynuma sarılıyor, öpüyor... Sonra yaptığına utanmış, korkmuş gibi, yahut da bütün» zemberekleri boşanmış gibi, herkesi bütün düğününü

tebrik edenleri öpüyor...

Lisanın ne ehemmiyeti var? Hepimiz, duaya bir kelime ilâve ediyoruz. Gazali, sarıkla dua ediyor, nikâh yapıyor. «Kızı aldın mı?» diye soruyor. Kürt, kızı oynaya oynaya veriyor.

Hoca:

— Çingene gelini böyle olur, diyor.

Zavallı Remziye, muhakkak ki büyük artist denecek kadar büyük artist... Fakat bu geceki bambaşka bir şey!...

Sonra, yine Kürtler oynuyorlar... Arkasından Hakkıma hokkabazlığı... Lala da oynuyor.

Bu, bir galadır...

Bu sırada nahiye müdürünün geldiğini "haber veriyorlar; birbirimize giriyoruz. O

coşkunluk içinde ona aramızda yer ayırıyoruz. Hakkı, ateşleri yerken nahiye müdürü

esrarengiz bir tavırla eğilerek:

— Kasımı olacak., anladım, diyor. O sırada gözlerim aya ilişiyor, tâ uzaklarda batmağa doğru gittiğini görüyor ve deh-gete düşüyorum.

Görülmemiş bir yangın gibi ufukları tutmuş o kızıllıkla "gu köylülerin bir alâkası var mı, onu bilmem; fakat sürülerle cenuba doğru inen kuşların her halde alâkası olacaktır; çünkü kış yaklaşıyordu. Birçok yerlerde yaptığımız gibi bü derenin kıyı köyünde de kalmamıza taraftar olanlar çıkmıştır. Hele, Hoca, ısrarlarıyle hepsinin başında görünüyordu. «Olmaz!» diyenler bile Hocayı

iğnelemek için yapıyorlardı. Fakat hepimizde öyle bir his vardı ki, açılmış yelpazesiyle, bir daha dönmeyeceği anlaşılan, ısrar edilmemesi lâzım gelen gecelerden biriydi bu...

Nihayet, sabah geldi çattı. Tekrar yollar, bizi aldı... Bir ara, akşam bize çok yakın gibi görünmüştü; fakat bir türlü erişemiyordu.

Yolda bir sürprizle daha karşılaştık. Bu, bir türbe idi... Hem de yeni bir türbe... Mimarisi o kadar Istanbuldu ki, göz-.lerimize inanamıyorduk.. Şarka sürülmüş Boğaz Paşalarından birinin çocuğuna yapılmıştı...

Büyük servi divan durur Başucunda, bütün gece; Gün doğunca gelir vurur Kapısını

birkaç serçe...

Issız bir dağ basındasın. Henüz on dört yaşındasın; Uya, küçük sultan, uyu!

Köylüler anlattılar: Bu, vali paşanın kızı için yaptırdığı bir türbe idi. Taşlarım (Diyadin) den getirtmişti...

Muamma, yine anlaşılanuyordu. Remziye, bir gece evvelki heyecanından solmuş gibi gözünen rengiyle o I-adar kbçük sultandı ki...

ĐSO S O N S I Ğ I N A K

Hepimizde günlerin yorgunluğu bir hayal uyandırıyordu... Hoca:

— Kızcağıza layık bir türbe, diyor, sonra Lala'ya sesleniyor:

— Lala, divan dur... Remziye, sen de oku bir kere daha kızım... Bir kere daha söyle küçük sultan uyu, diye... Açık saçık geceleri... Türbesinin her bir yeri...

— Remziye... Ya, evet... Küçük sultan senmişsin gibi... Birer büyük çocuk gibi düştüğümüz tahassürlerin içinde

gecenin son bir tahassüsünün devamı... Lokman'ın büyük gözlerinde, Doktorun da, küçük Kamburun da... Zannediyorum ki Remziye'ye karşı herkesin günlünden bir aşk geçiyordu...

işte yağmur o zaman başladı... Muşambasını çeken Ukkâş Efendinin kamyonu ile Karaköseye yollandık... Şehri tam vaktinde tutuyorduk...

Yağmuru rüzgârla ve sonra ilk kar takibetti. Ne olsa bir vilâyetti... Kalabalığın içinden üç, beş gecemize müşteri bulabilirdik.

Vilâyetin tam ortasında, evleri henüz mevcut olmayan bjr cadde... Yalnız bir ortaokul ve askerî kulüp var...

Hoca, hocalığını gösterdi. Mektebi ve öğretmenleri ziyaret etti. Revirin doktoru, bizim doktorun arkadaşı çıktı. O, bizim doktora:

—¦ Çalışmadın, dedi, tiyatro, tiyatro... Emeline erdin mi?

Bizim doktor da ona takıldı:

—¦ Đlim, ilim, ilim... Tıp, tıp, tıp... Nasıl, sen de emeline erdin mi?

Hoca, bir yandan öğretmenleri müşteri olarak tutmuştu. Büyük bir şey umuyor değildik; fakat yine de iş, başımızdan aşkındı...

' Derken (Azmi) nin programını altüst eden bir şey oldu. Hava soğuyordu. Nihayet Ukkâş Efendi bize bir haber getir-6 O N

di: Van'a inemeyeceğiz. Kara yolları geçilemez hale gelmiştir, kara saplanıp kalmak tehlikesi vardır... Eleşkert, Tahirgediği, geldiğimiz yollar ve Erzurum, tamamen kapanmıştır...

Küçük mektepte yaptığımız toplantılarda bunun münakaşası uzun sürdü. Aramızda demokrasi kaidelerine tam mâ-nasiyle riayet ediliyor, küçük Kambura kadar herkes, reyini söylüyordu. Yalnız, bir şey dikkatimi çekti:

Ukkâş Efendi, münakaşalarda aksi idi. Mutlaka ters tarafı tutardı. Fakat Mâsume'ye karşı

onda garip bir uysallık uyanmağa başlamıştı, ahbaplıkları ileri gidiyordu. Soğuktan sarınmış, bürünmüş olmamıza rağmen, Mâsume'nin kapalı bacaklarının hafiften açıldığı

görülüyordu. Ukkâş Efendi, nasihatlere de başlamıştı. Kendisi aynı zamanda dindar bir şeyhti, kahraman kaatil hikâyeleri, dinî masallar anlatıyor:

— Sâf çocuk... Masum çocuk, evlâdım! gibi sözler sarfe-diyordu. Nasihatlerin ne mânaya geldiğini bilen Hoca:

— Vay köpoğlu, diyor, bakın çocuklar, bunlara güven olmaz. Kızı okumağa kalkıyor, keramet hikâyeleri, filân söylüyor... Bunlar, tarikat ehli (!) adamlardır... Bakarsın büyü

yapmağa kalkar... Kızın göğüslerine «Yasin yazmağa heveslenir... Arkasından bakarsın; hepimizi çakmış, kızı almış,

gidiyor... Öteki Burunî herif gibi... Kaltağın da canı cehenneme...
Fakat biz, ortada kalırız.

Bu sefer, ters tarafından bir kavga başlamıştır. Makbule, azmıştı ve öfkesi günden güne artıyordu. Bir dişi hissiyle Ukkâş Efendiye bir alâka duyuyordu. Sesine gelen sıcaklık, yüzündeki mânanın değişmesi ve burun deliklerinin oynayışında, Ukkâş Efendinin kuvvetli damızlık hüviyetinin verdiği bir şey vardı... Makbule, erkek bahsinde şakaya gelmezdi... Uk-kâş'ın başlangıçta gösterdiği alâkanın birden değişmesi, onun izzetinefsini incitiyordu... Öte taraftan Mâsume'ye de içerliyordu. Ukkâş'ı elinden alması

garipti... Komik bir öfke ile bağırıyordu:

— Nedir bu başıma gelen Allah aşkınıza... Öteki ayı beni aldatır, karıyı nikâhlar, götürür, bu yumurcak kadar bücür,

bana etmediğini komaz.. .O ayıların ikisine de metelik bile vermem, ama harada Kıbrıs eşeklerini tercih, edenlere... Bunlara tahammül edilmez... Hoca, şaka ediyor:

— Makbule, seni bizim gibi hayızdan, feyizden kesilmiş ihtiyarlar anlar; sen, açılıp kapanan burnunla bambaşka bir insansın...

Gazalinin galsameleri şişiyor, gözleri şaşılaşıyor:

— Göndermeli herifi efendim, araba mı bulunmaz bizlere? diyordu.

Makbule, azgınlığından:

— Çocuklar, onu böğürtmezsem bana Makbule demesinler, bahse giriyorum...

Gazali, bu sefer de:

—Aman efendim, Allah esirgesin, bunlar, kazalı adamlardır... Silâhla oynarlar...

Geçtim, size kıymağa filân kalkar... Ru defa Lokman karışıyor:

— Efendim, Makbule Hanım hemşiremiz olmuş, Mâsume kızımız olmuş... Mesele cenuba ininceye kadar, bizi rahatça ve elverişli bir fiyatla götürmesi... Bu cihet de düşünülecek şeydir. Yolda yük bulması ihtimali vardır; yani bizi satabilir.

Makbule:

— Meteliksiz götürtürüni, üstelik yalvartırım vallahi... Benim kafam kızmayagörsün...

Yoksa tenezzül etmem öyle ¦ibişlerin parasına... Bakın, oyunu ben çıkaracağım; siz, seyredin çocuklar... Arabada ben biniyorum yanma öküzün... Çok "bir şey de yapmayacağım. Yalnız, ona biraz lâf atmağa tenezzül edeceğim... Arasıra bir, iki şarkı...

Sonra azıcık omuzumu, ne saklayayım, azıcık da bacağımı... Bak, o bücürün göstereceği bacak bir şey mi? Ateşiyle yumuşaklığı yeter sade...

Gazali, bağırıyor:

— Yoo efendim, canımızı sokakta bulmadık efendim...

"Herif, bizi sokaklara döksün... Bendenizin, reyimce en iyisi onun yanına Dürdane Hanımı oturtmalıyız... Bu sefer de Dürdane azıtıyor:

— Yani, o ne demek o? Kadın değildir, aldırma ama yanında... Aman Gazali'ciğim, sen, adamakıllı aptalmışsm...

Estağfurullah efendim, estağfurullah... Azmi, kahkahaları koparıyor. .Kızaran burnuyla, çocukla-şan. gözleriyle:

— Eee... Kısmet ona galiba!... Derken araya Remziye giriyor :

— Ben oturayım yanma, ben oturayım, gerçi kadınım ama tehlikeli sayılmam...

Hoca, Remziye'ye:

— Aman kızım, mademki kadınmışsın... Ne diye şimdiye Đkadar, ben erkeğim, diye aldatıp durursun bizi...

Kuşların yolunu, çaresiz, bırakarak, şimal yolunu dolaşmağa başlıyoruz. Van yolundan ümit kesilmiştir. Eleşkirt'ten önce meşhur Tahirgediğini, sonra hafif bir kar tabakasına bulunmağa başlamış bir şoseyi geçiyoruz. Nihayet, küçük de-"kovilin yolunda bulunuyoruz. Artık hiçbir yerde durmak yoktur. Çuvallara sarınıp sarmanmış, Erzurum'a doğru iniyoruz. Kıştan ziyade bildiğimiz yollardan kaçar gibi, süratle geçiyoruz.

Lokman'a göre, Erzurumda birkaç gün barınmak mümkündür; fakat birikmiş ıstıraplarla, burada kendimizi daha düşkün bir çehre ile göstermek korkusu hepimizi sarıyor. Artık kendi malımız gibi alıştığımız «Kader - kısmet» kamyonu, yolumuzu çizmeğe kâfidir.

Parola: bir an evvel cenuba inmektir...

Köylere, kentlere uğradıkça Hoca, âdeta gözlerini kapıyor: «Yine döneceğiz bu taraflara, diyor, yepyeni bir yerlere geliyor gibi

olmalıyız... Zevkimizi bozmayalım!...» «Mama Hatun» ve ondan sonraki seksiyonlardan yıldırım gibi geçiyoruz.

Kalmamızı söyleyenlere: «Yine geleceğiz!» diyoruz... Yalnız, yeni yapılmış bir yoldan Pülümür'e giden sis basmış bir köprü başında duruyoruz. Karşımızda o kadar vahşi bir manzara serili ki... Azmi, âdeta kendinden geçiyor. Sonra Munzur dağlarına baka baka Erzincan yoluna dönüyoruz... Fakat orası da gelecek bahara ve yaza bırakılması lâzım gelen yerlerdendir... Dağların, derelerin içindeta içerek, baş döndürücü bor süratle, Orta Anadolu arasında bir yoldan güneye doğru inmekteyiz. Bir nevi ekşi, riyah üzümlerle dolu hevenkler asılı, rüzgâra ve yağmura karşı muşambalarla örtülü kamyonumuzla bu defa da günlerce dağlara tırmanmamız lâzım geliyor ve bu: kışta kendimizi bir zaman daha kaybediyoruz.

Bütün ihtimamız Lala'yadır. Remziye nerede ise onu kundağa saracaktır. Kucağında, dizlerinin üstünde onu sallıyor,, şişesinden süt içiriyor; hevenklerdeki kara üzümlerden tane tane yediriyor. Lala, sessiz sedasız bir hastalık geçiriyor. Bir" gramofon plağı

harekete gelmiş gibi bazan birdenbire dili açılıyor, konuşmağa başlıyor. Yattığı yerden belki de akrabalarını, uzak köyünü görüyordu. Ona acıyanlara Hoca:

«— Yarabbi! Bana da böyle bir akıbet, böyle bir ölüm...» diye dua ediyor... Herkesin uzakta bir odayı, bir ocağî, akşamla beraber yanmış bir lambayı tahayyül etmesine mukabil, Hoca, yolun uzamasından başka bir şey düşünmüyor.

Hüzünler, yavaş yavaş hepimize sirayet ediyor. Gazali'yi ellerini şakaklarına dayayarak çömeldiği yerde ağlar görüyoruz. Göz yaşlan, Gazali'den Doktora geçiyor. Arkasından Kambur, ağlamağa başlıyor. Onlara çıkışıyoruz. Biraz sonra bir handa, bir seksiyonda bir kucak çalı çırpı ile ateş yaktığımız zaman bütün neşeler geri dönüyor. Sonunda bir sığmağa varıyoruz. Karşımıza çıkan jandarmalara kim olduğumuzu söylemiyoruz. Bu defa Azmi ile rol oynuyoruz. Kadınlar, zaten çul, çuval içindedirler. Yerli kadınlar gibi giyinmişlerdir. Gazali'yi ürkütmek için «Bunlara ihtiyar inakiyajı yapalım,» diyorlar. Bir şişe mantarı yakılarak külünden (Mâsume) ile (Melek) irs yüzüne ihtiyarlık çizgileri yapılıyor.

T

SON SIĞINAK

ıs©c)

Hoca, kızların soğuktan kızarmış, gerilmiş derilerini, genç gözlerini görünce:

— Allah belânızı versin, diyor, yahu, asıl tehlike şimdi... Sümüklü kız çocuklarına döndüler, dudaklarına ruj da sürerseniz Kürtlerden önce ben saldıracağım... Ve utanmayı, sıkılmayı kaldırarak «Öf!» diye haykırıyor... O arada Hoca, bana sinik bir itirafta bulunuyor: «Kızlara saldırırlarsa, elbet mukavemet edeceğiz. Azmi'yi yaralayacaklar, Gazali'yi filân bir, iki hırpaladıktan sonra otursalar âlâ... Ama kızları

gözlerimizin önünde...

Hocanın anormal Froydiyen temayüllerini artık anlamı-simdir. Bu haz ile titrerken bana bakıyor, birdenbire ürküyor..

— Vallahi ne dersen de... Hani azdır bana yapılan... Ben, ahlâksız bir keratayım, diyor, evet, ahlâksız... Fakat, bak düşündüm, yapmadım vallahi... Hep hayal ve rüyada...

Zevzeklik, şeklinde...

Ah, bu Hoca!...

* * Kış, bizi hakikaten yollarda yakalamıştır. Artık hiçbir ümit olmayan köylerden geçiyoruz.

Đçimizden bazıları acele ediyorlar, Lokman:

— Hayır, diyor, biraz derlenip toparlanmalıyız. Biz, başka tulűatçılara benzemeyiz. Çeşitli marifetlerimiz var. Yolumuzun üzerinde ne bulursak toplamadan geçmemeliyiz.

O, gerçekten emsalsiz bir Emprezaryo olmuştu. Mola verdiğimiz, konakladığımız yerlerde, durmadan antenlerini işletiyor. Geçeceğimiz yerler hakkında gelenlerden, yolculardan malûmat topluyor... Buralarda umulmayacak kadar çok tulûatçıya vesaireye tesadüf ediyoruz. Radyolarda alaturka çalgı: yasak olduğu zaman bu hal, ortalığı

büsbütün azdırmıştır. Üçer, ikişer kişiye inen truplar, tek kalmış, bir trupa katılmak için bekleyenler... Yollara bunlar hayatiyet veriyor. Aralarında yine eski cer hocası hafızlar da var... Ramazanlarda bir ye-1B6

re kapılanıyorlar, sırasına göre imamlık, hafızlık yapıyorlar. Sonra küçük sahnelerde şarkılar söylüyorlar... Bunlardan bir tansine tesadüf ettik: Đmamlık yapıyordu. Sonra, bir gün, kahvede şarkılı bir varyetede gördük. Evvelâ sazla şarkı söyledi. Sonra, ellerine kaşıklar bağlayarak oyun oynadı...

Đnkılâbın ilkyülarmdabarlar meydana gelmişti. Şimdi onların yerini^âlgılı

kahvelerv&lıyordu. Bunlar, sahil şehirlerinin (KafeşaMaTT)~lâ"rröTuyördu. Aralarında bir meslek yakınlığı görülüyordu. Zaman oluyordu ki, yalnız değil, bütün truplar, tulûatçılar, yayılmış bir kabile manzarası gösteriyor, bir-"birini buluyor, dağılıyor, toplanıyorlar...

Kasabaların kahvelerinde şanolar vardı. Sahil şehirlerinin buralara kadar gelmiş yırtık perdelerinde deniz kızları ve sa-aaat perilerinin resimleri görünüyordu.

Bir gece, bunlardan birinde garip ve komik bir oyun seyrettik. Mevzu: biriyle sevişen, kocasını aldatıp kaçan bir kadın... Kocasına gücenen kadın, çocuklarını boğazlayıp herife veriyor. Erkeklerin isimleri, Ahmet, Mehmet... Fakat kadının ismi: Midya... Âşık; kadına:

«Midyacığım!» diye hitabediyor. Komiklik yaparak: «Ah, Midyacığım, seni bir tavada evire, >çe-vire kızartmak, Midyacığım, senin plakini, dolmanı yapıp yemeli!» diyor. Halk, gülmekten kırılıyor.

Hoca: «Bu ne biçim isim böyle?» derken Azmi, birdenbire:

— Yahu, bu, meşhur (Mede) diyor, midyanın adı gelmemiş olan bu yerlere bu piyes, nasıl gelmiştir?...

Bu iç sıkıntısından bunalmış memleketlerde zavallı gençlerin, genç çocukların bir açılma çağı var... Bu küçük kahve şanolarından hayatın, vadettiği müphem ümitlerin görünmesini bekliyorlar. Kızlar, aşkı, şiiri... Ne kadar iptidai şeklinde olursa olsun...

Bunlar, o karanlık bakışlı gençliklerini çok genç yaşta kaybetmiş adamların çocuklarıdır.

Zaman gelip yaş, hükmünü yapınca, onlar da ibadete kapanacaklardır... Hiçbir in-Tulâp, bu durgunluğu yıkamayacaktır. Buralara düşmüş memurlar, vazife için gelmiş genç

adamlar... Akşamla beraber bu-

iş?
lunan insanlar... Hâlâ kapalı evlerden fırlayanlar... Bu şanolar, hepsi için birer sığınaktır... Bizim kabile, hiçbirine benzemiyor. Seyirci gibi geçtiğimiz yerler var, tutunduğumuz yerler var. Kâh açıp kâh kapıyan, yazdan hiç bir yerde aç kalmıyoruz; çünkü kuvvetimiz var, her yere göre kutudaki marifetlerimizi çıkarıyoruz. Önceleri, 'her yeni yere girerken, ilk evlerin kapalı yüzlerinden, kapısına birkaç deste ip, kova, teneke asılmış dükkânların önünden geçerken korkardım... Fakat şimdi alıştım... Bizim kabile, derhal vaziyeti ayarlıyor. Zurnadan bozma klârinetimizle ve Doktorun bir yerden elde ettiği davulla hemen işe başlıyoruz... Artık, bunda ne sanat, ne izzetinefis, ne de utanacak bir şey görmüyoruz. (Pembe Kız) a benzer bir ameliye ile yeni yeni tuluat çıkarıyoruz, eğleniyoruz. Zaman oluyor, derelerin kenarında, çalı çırpı ateşinde sular kaynıyor. Kadınlar; çamaşırlarını, taşların üzerine koyarak, tokaçlarla yıkıyorlar... Orta Anadolunun içinden, tesbihböceği gibi nereye gittiğimizi bilmeden, duman basmış
¦vadilerden güneye, güneşe doğru iniyorduk...

Güneyde, bir vilâyet merkezine giderken Suriye hududu yakınında bir kazada mola veriyoruz... Burası kalkınma halinde bir kasabadır. Đşçisi çok... Ahalisi çalgıya düşkün...

Bizim yedi başlı trup, burada da iş çıkaracak... Fakat mevcut iki gazino yıkılmış, yerlerine seyyar barakalarda kahveler^açılmış. Bir yandan amele çadırları kurulmuş.

Açıkta yatanlar da var... Gündeliklerin verildiği hafta sonu akşamları şehirde bir hayat kaynaşmağa başlıyor. Lokman, memnun*

— Jj£k iyi değil ama, biraz bir şeyler mümkün, diyor.

Kahveler, aralarında bir organizasyon yapmışlar. Birer, ikişer kişilik sazlar... Arada varyeteler... Kahvelerde içki içiliyor, birbirlerine rekabet yapıyorlar. Hattâ M^Tarasında bir tanesinin cambazı da oynuyor.

Lokman'ın bulduğu şey: ufak bir varyete kolunu, numa-

ralar için dolaştırmaktır. Daima cankurtaranlarımız: gitgide çoğalan aletleriyle Hakkı, Kambur, Lala, ve zurnacı... Bizim büyük dayanaklarımız... Bir başka kolda da Mâsume ile Melek, Arap şarkıcıları iltihak ediyorlar... Vazifeleri: sadece giyinmek, oturmak...

Büyük kırmın faaliyete girmesine imkân yok... Fakat bu usul de gidiyor, ejpeyce bir şeyler getiriyor... Đşte bugünlerden birinde gündüz7 kahved^mühendislerin arasında otururken Azmi, birini görüyor:

— Yahu, bu Hakkı değil mi? diyor.

Evet, Hakkı'dır... Arkasında belinden büzmeli sık bir trençkot vardır; yanında da Kambur...

Birkaç saat sonra Hakkı, her zamanki zibidi kıyafetiyle, fakat bu defa ayağında şık bir pantalon, elinde parıl parıl yanan bir cümbüş... Gözlerimize inanamıyoruz. Acaba Lokman?. Fakat bu kılıklar... Bununla beraber bir dolaşmaya çıkacağımız için hâdiseyi unutuyoruz...

Akşam üstü aynı hal.. Bu sefer, daha başka türlü kılıklarla... Hoca, hayretler içindedir.

Bu esnada Lokman görünüyor, kıs kıs gülmektedir..

— Biraz dardayız, diyor, hudut açık, gelinip gidiliyor-biz de aralarına karıştık.

Hoca:

— Aman, Lokman, diyor, yani kaçakçılık... Lokman gülüyor:

— Öyle de denebilir, olmayabilir de... Đçini çekiyor, kalın sesiyle:

— Olmayabilir... Biraz bir şey aldık... Hakkı'ya, Lala'ya birer pantalon... Kanun, kimseye bir şey diyemez; biz, kendimiz için aldık.

— Sonra?

— Sonra... Malımıza müşteri çıktı, epeyce kazançlı sattık. Kızlar da bizimle beraberdi Onlara da bir şeyler aldık. Yalnız dönüşte üstlerindekileri soyup çıkarırken mızıkçılık ettiler. Eşkıya tarafından soyuluyorlarmış gibi ağlaşmağa baş-SON SIĞINAK

ladılar... Dürdane, önce onlara bağırıp 'çağırıyordu; sonra dayanamayıp kaim kalın ağladı... Lokman, devam ediyordu:

— Kaçakçılığa karşı Gümrük memurları komisyonlar ve saireler ve saireler... Fakat her şey mevzuata uyuyor...

Lokman'ın bana rikkat veren bir tarafı da: her kârından muhakkak, muhakkak bize de bir pay ayırması idi. Hoca:

— Ben, bu adama şaşıyorum. Üstünde para tanımaz... Sihirbaz mıdır, nedir bu herif?

diyordu. Lokman, daha da iza-<hat verdi:

— Ahali, günde dört beş defa mekik dokuyor, dünyanın eşyasını alıyor... Satmak güçlüğü de yok. Burada bekleyenler var; hemen alıyorlar... Bunlar ne tuhaf adamlar: ayak, çıplak; başında fötr şapka... Bacaklarında mavi don... Üstünde ipekten gömlek, kıravat... ı

Gazinoda büyükler, küçükler, mühendisler ve saire vardı. Bunlardan âdi bir şey gibi bahsediyorlardı. Azmi, acayip bir espri yaptı:

— Eşkıya, ne mukaddes mahlûktur! dedi.

Sonbahar... Tekrar Karaköse'deyiz... Geçtiğimiz yerlerde Mr sene önce bulduklarımızın birçoğunu bulamanuşızdır. Bulduklarımız da bize eski tadını verememiştir. Bir kere daha ma-ra başına oturuyoruz. (Azmi) nin haritasını, bu delik deşik olmuş kâğıdı önümüze seriyoruz; yeni programımız ona bağlanacak... Vücutlar artık yorgunluğa, derbederliğe alışmıştır. Hoca, bana hazin bir itirafta bulundu, bir kere daha:

— Yıları, toprağı yemekten korkmamış, dedi, galiba hakkı varmış... Toprak yenmiyor.

Yenilemeyeceği bir zaman geliyor...

Bunu söylerken eli titriyordu. Son zamanlarda elindeki titreme artmıştı. Eskisi gibi daima değişiklik arıyordu. Her şeyden bir bezginlik duyuyordu: Ð90

— Artık «yeni» kalmadı diyordu. Aşağı yukarı, bu duygu, hepimizi sarmıştı. Bunda belki bir parça (daüssıla) nın da yeri vardı. Ðstanbul'u konuşurken seslerde bir sıcaklık uyanıyordu... Fakat o dönüş... O, hiçbirimizin bir şeyimiz olmayan yere, bir sabah, yaihut aksara, rıhtıma iniş... Nereye git-

-mek üzere?.:.

Hocaya hâlâ mektup gelmekte devam ediyordu. O, biraz parası olduğu zaman, yine onlara gönderiyor, fakat, gelen mektupları galiba, artık okuyamıyordu. Bize: «Toprağı

yiyip
¦bitiriyor muyuz acaba?» diyordu...
Havalar güzeldi ama kuşların akını başlıyordu. Ani bir kış havasının bizi tekrar geçen seneki yola düşürmesinden korkuyorduk. Hepimizdeki bu kırıklığın bir sebebi vardı: Lala... O, büsbütün vücuttan düşmüştü. Neleri vardı biçarenin? Mütemadi bir yorgunluk duyuyor, dalıp dalıp gidiyordu... Zihni de büsbütün bozulmuştu. Sık sık uyukluyordu; fakat bir ıstırabı yoktu... Bu zihin bozukluğu, Hocanın aksine onu garip bir ru'h sakinliğine düşürmüştü. Nerede olduğunun farkında bile değildi. Remziye'nin elinde âdeta bir ufak çocuk gibi idi... Rem-ziye:
— Ben, artık onun anası oldum, derken ne kadar şen ve şuhtu. Durmadan şakalar ediyordu.
Đçimdeki sonsuz hüznü yalnız önümde duran parçalanmış haritadan değil, biraz da etraftaki çehrelerden alıyordum... Aslında bir maceraya, bir meçhule gidiyorduk; fakat artık meçhulün kendisi de kalmamıştı... Gittiğimiz yerlerde, bu hiç değişmeyen çehreleri, manzaraları gördükçe... Hocanın dediği gibi toprak, artık yenmiyordu...
Gitmemize yakın bir sabah, Remziye yanıma geldi. Arkasına uzun bir entari giymişti.
Yüzündeki fakir kadınları hatırlatan bir ifade vardı:
— Benimki hasta, dedi, ne yapacağız?
— Giderayak, bir şey çıkarmasın başımıza...
— Ben de ondan korkuyorum...
Bir tanıdık doktora gösterdik. Önce: «Biraz yaş, diyorSON SIĞINAK '30%

¦du, bakmayın o, hepinizden sağlamdır... Belki bir zafiyet geçiriyor... Fakat sıkı bir muayeneden geçirip tahliller de yaptıktan sonra:
— Bir nefrit, daha başka hastalıkları da var biçarenin.., O, peşinizden gelecek halde değil! dedi. ¦
— Biz, yarın, öbür gün gidiyoruz. Doktor uysal ve tatlı:
« — Onu bana bırakacaksınız, dedi, iyi, kötü bir hastaha-ne var; barındıracağım, burada kalacak...
— Nasıl- Lala'sız mı gideceğiz?

Remziye, birdenbire ağlamağa başladı. O kadar çocuktu ve o kadar kendini bırakmıştı ki hafifçe arkasını okşadım...

— Ben de kalırım, onu bırakmam! diyordu.

Sonra, imkânsızlığı anlayarak, birden gözlerini sildi. Doktor, çocuk aldatır gibi ağız değiştiriyordu:

— Bakarsınız düzelir, Remziye Hanım, diyordu, siz, merak etmeyin... Elbette buraya yine geleceksiniz...O, burada mihman... Ben, size iyi haberler vereceğim.

Remziye, kendisini toparlamıştı; büsbütün değişik: —¦ Hayır, doktor, dedi, biliyorum, hiçbir şey yazmayın... Biz de sormayalım!..

Arka arkaya iki gece hastahaneye gittik. Son gece takımımızla orada idik. Lokman, kalın sesiyle:

— Hepimiz için böyle bir akıbet mukadder... Sonumuza biliyor muyuz? dedi.

Hoca:

— Söyle doktor, dedi, öleceği zaman böyle ilâhî bir belâ-het gelir mi insana? O zaman, nasıl, nerede öldüğünü bilmez değil mi? Bir filozofluk geliyor galiba sonunda... «Đşte buymuş!» deniyor.

Gazali, Lalayı tekrar okudu. Makbule:

— Sana şarkını bir kere daha söyleyeyim, dedi.

— Lala, biz, birkaç gün için gidiyoruz...

— Ban da gıdarım, ban da!

SON SIĞINAK

— Sen, burada rahat edeceksin... Biz, yine geleceğiz... Sen flıazırlanır, bizi beklersin...

Doktor:

— Ben, ona, her zaman geleceğinizi söylüyorum, diyor. Hattâ Lala'ya bir oyun göstermek istiyor:

— Bak, sana öğreteyim, diyor.

Lala, anlamadığı halde, ona tarif ediyor...

— Bak bu kâğıda... Lala alıyor:

— Mektup mu bu? Kimden geldi? Bana mı?

— Sen de mi mektup bekliyorsun?

— Size yazarım... Remziye:

— Bize hiçbir şey yazmayın!... diyor.

Van, 'bir kere daha kalkınmayı umduğumuz yerdir.

Diyarbakır'daki Umumi Müfettiş, sık sık yanında kalabalık heyetlerle buraya geliyor.

Gazi'nin Van'da şimdiden bir mamure yaratmak için planlar yaptığını, hattâ bir üniversite kurmak tasavvurunda olduğunu söylüyorlar. Şimendiferin bir an evvel buraya gelmesi için emirler verdikten sonra. Orta Anadolu'yu ağır ağır geçip geri döndüğünü haber veriyorlar.

Son geçişimizden beri Van'da epeyce değişiklikler olmuş-tur. Gölün kenarındaki yeni yapılmağa başlayan Van, bir hayli ilerlemiştir. Başımı çevirip eski Van'a bir kere daha bakıyorum.

Yıkılmış şehirlerde bile, dekorlara düşkün ruhumla daima güzel bir hüzün duymuşumdur; çökmüş duvarlariyle, pencerelerde, sokaklarda kendime göre bir şehir hayali uyandırmı-şımdır. Fakat, yıkılmış Van'da taş ve harabe yok... Korkunç bir şey var... Yalnız, büyük kalkmış, dalga halinde, simsiyah topraklar var. Hiçbir hayale müsaade etmeyen topraklar... Tekrar yeni Van'a bakıyorum; tertemiz binaları, açılmağa başla-sokaklariyle bütün uğursuzluğu unutturan bir yepyeni ve ümit dolu şehir...

Çok düşkün bir ruh ile geldiğimiz halde içimizde bir ümit beliriyor. Vaktiyle Kadıköy'ün Mühürdar bahçesinde gördüğüm bir genç adamı vali olmuş buluyorum. Nereden nereye?

O zajnan delişmen bir genç adamdı. Güzel giyinirdi, tuhaf bir hali vardı, başka bir âlemin adamı idi. Kendi muhitinin adamları arasında hafif, dışarıya karşı, Roma Đmparatoru gibi görünen bir adam... Fakat birkaçımızı, Lokman'ı, beni ve Makbu-le'yi tanıyor; ona: «Ben sizi, Moda çayırında, yeldirmeli olarak görürdüm.» diyor. Makbule, bu hâtıra, kendisini ihtiyarlattığı için biraz alınmakla beraber:

— Benzetmiş olacaksınız, diyor...

Fakat o: — Yok efendim, kahkahanızı bile hatırlarım; bir gün Kadıköy iskelesinden biri denize düştü diye gülmüştünüz. Hattâ «ayıptır» diye bağıranlar olmuştu...

Makbule: — Kim bilir ne kadar çocuktum o vakit, dedi... Müteassıp bir teyzem vardı, ben daha on üçüne gelmeden, «etli, butlu kızsın» diye çarşafa sokmuştu...

Sonra, tiyatrodan bahis açıldı. Onun çocukluğu da orada geçmişti. Şahinyanı, Aleksanyanı, Çobanyanı ile bütün tiyatroyu

tanıyordu. Nasıl ki, Lokman'ın «Donanma Cemiyetindeki» bir oyununu bile hatırladı:

— Ne büyük görünürdünüz , bize o zaman, dedi ve sonra gafını tamir etmek için:

— Yine de büyüksünüz ya... Biz pek çocuktuk, o zamany dedi.

Etrafındaki cemaati, tavuk kışlar gibi, el çırparak dağıttı:

— Hadi siz, istirahat edin, yoruldunuz... dedi. Bizi odasına aldı. Halinden, pek memnundu muhakkak. Fakat istanbul'u göreceği gelmiş olduğu anlaşılıyordu. Söz, dönüp dolaşıp Minakyan kumpanyasına geliyordu. Bir ara, onu bir toplantıya çağırdılar.

Bize:

— Oturun Allah aşkına, dedi, şimdi beş dakikaya kadar-dönerim. Dört kelime ile meseleyi halledip geleceğim...

Lokman, ondan büyük fayda umuyordu:

— Aman, iyi kullanalım şu adamı... Burada iş var, diyordu.

Vali, hakikaten işi dört kelime ile bitirip onlan da iştira-hate gönderdikten sonra döndü.

Bizimle gayet tatlı konuşuyordu:

— Mühimdir, tiyatro, dedi, üniversite kurulacak yakında... Tiyatrosuz üniversite olur mu? Burada, sözüm ona, tans dört tane tiyatro var yahu! Hemen iki gecede bir teftişe giderim. Ne rezalet, ne kepazelik... Trupunuzu anladım... Böyle fena işlere girecek insanlar mısınız canım?...

Lokman, memur müeddepliğini unutmuştu... Genç Valiye ustalıkla resimler gösteriyor; o, dikkatle (Melek'e, Mâsume'-ye, Remziye'ye bakıyordu. Fakat Dürdane'nin yandan gölgeler içinde çekilmiş bir resmine aldanarak:

— Yahu, ne güzel kadın, dedi, baş aktrisiniz olacak her 'halde... Ve hemen ilâve etti:

— Hanımefendi kadar güzel olmamakla beraber...

Vali, bizi Van'la müımam etmeya düşünüyordu. Fakat biz, şimdilik bir tiyatro peşinde idik...

— Vallahi hemen defederiz edepsiz Bitlisliyi, dedi, zaten; doğru dürüst para da vermiyor. Yann geceden itibaren, tiyatro emrinize

hazır... Ben, sabahleyin teftişe çıkacağım...

Gariptir ki, o gece için bizi Bitlisliye davet etti ve kendisi de geldi... Hoca:

— Teftiş diye eğlenmeğe gidiyor teres, diyordu. Ertesi gece «Yeni Tiyatro» bir kere daha eski ihtişamiyie-ortaya çıktı. Yalnız birdenbire hastalanan zavallı Azmi'nin rolünü, Hakkı'ya vermeğe mecbur kalmıştık. Remziye'yi burada; son bir defa bütün cazibesiyle seyrettim...

Lala'mn onda bıraktığı perişanlık hâlâ geçmemişti...

— O, biraz rahat etmeli, Remzdye, diyordum, doktoruB

ö U ĐN £5 1 Ij J. ĐN A

1Ö5

nasıl adam olduğunu biliyorsun... Lala, bizimle olacağından, çok rahattır.

— Ne olur, onun için bir haber alırsanız söylemeyin bana.. Onu, daima, yaşıyor sanacağım, diyordu, fakat bu sefil sahnede bütün elemlerini unuttu...

Teftişten dönen Vali, aramızdan çıkmıyor, bizimle beraber eğleniyordu. Fakat bu safa, ancak üç gün sürdü. Dördüncü günü aldığı bir şifre telgrafla, onu Van'dan kaldırıyor, Batı

illerinden birine gönderiyorlardı... Evvelâ bunu bir teveccüh gibi görmek istedi...

Đkinci bir telgraf, Batı vilâyetlerinden birine idare meclisi âzası tâyin edildiğini bildirince, bocaladı, fakat, bunda da yine bir teselli aradı: «Bu gurup nerede var?» derken, Akdeniz kıyılarının guruplarından bahsetmeğe başladı, artık onun yakın arkadaşlarından olduğumuz için, bize yemin verdirdikten sonra, şikâyete başladı; bu gidişin, iyi bir gidiş

olmadığını, münafıkların kendisini gammazladığını anlatıyordu.

Burnunu gürültü ile siliyor, kâh sigara dumanı kaçtığını bahane ederek ağlıyor, gözlerini uğuşturuyordu.

Nihayet, buranın hiçbir şeyi olmadığına karar verdi...

Lokman'm idareciliği yine tutmuştu:

— Çocuklar, biz teşyie gitmeyelim, dedi, yenisi geliyor, bizi sonra jurnal ederler.

Hep beraber kahkahayı kopardık, bizi adam yerine mi koyacaklardı.. Fakat o:

— Bilmezsiniz çocuklar, bu idare denen şey nedir? diyor.

Hattâ, telâşından, bizim de acele hareket etmemizi tavsiye ediyor...

— Bu, çıkar iş değil, dĐ3fordu, bakarsın, birden, havalar bozuverir. Bir an evvel sıcak yerlere yetinmeliyiz...

— Ne yapmak için, dedi... Çünkü, arük hepimizde bu his vardı. Bir sene evveline göre, ne kadar farklı idik. Hoca'nı:» söylediği gibi, deniz tükenmişti...

* 196

SON SIĞINAK

Lıokman'ı dinlemeyişimiz, büyük hata oldu. Oyunlarımızın, sona ermesine yaklaştığımız vakit, havada, Đstanbul'un sonbaharlarını andıran bir tatlılık vardı; fakat, bir gün birdenbire bozdu, şiddetli yağmurlar yağmağa başladı. Yeniden bir ke-er daha açmasını

bekledimiz zaman, tekrar kapanıyor ve bu sefer şiddetli bir soğukla, karla başlıyor, Bitlis yolunun muvakkaten kapandığı haber veriliyordu... Birkaç gün; tam üç ay devam edecek bir muhasara idi. Şehre, gitgide artan bir durgunluk çöküyordu.

Vedâımızı yaptığımız halde, yeniden oyunlara başlamıştık. Her tarafından rüzgâr ve soğuk giren ve bir türlü ısınmayan tiyatroya tektük gelenler oluyordu. Bizim artık gösterilecek yeni bir marifetimiz de kalmamıştı. Bir zamanlar durup bekledik.

Olmayınca, çaresiz, yeniden eski varyetelere başladık.

Hakkı ile Kambur, tekrar vazifeye giriyorlar; rüzgârların ara, verdiği sırada, çıngırakla sokaklarda dolaşıyorlardı. Bir müddet sonra onun da çaresizliği anlaşıldı. Kasamız süratle eriyordu, borcumuzu verememeğe başlamıştık. Nihayet Kambur da soğuktan hasta düştü. Yeni vali, tam tersine, hastalıklı bir adamdı. Bütün hareket, başka bir bahara kadar durmuştu. Çaresizliklerle sarılmış görüyorduk kendimizi... Bununla beraber, aramızda dayanışma devam ediyordu. Fakat, kadınların, rehine verecek yüzükleri kalmadı. Lokman, eski oyununu oynuyordu. Bazan, uzun zaman kaybolduktan sonra: «Gelin, biri var, borç para verecek, fakat rehin istiyor.» mûtat tekerlemesiyle:

«Bana, yemin ettirdi.» diyordu. Kadınların, ufak tefek eşyaları, birer birer, rehine gidiyor, o, bunları, kim bilir, nerede saklıyor, fakat hazini şu ki; ellerinde bir şey kalmayınca, eşyalar geri gelmeğe başlıyor ve bu sefer onlar satılığa çıkıyordu. Hepsini bir Rizeli satın alıyordu. Para tekrar Lokman'a teslim ediliyor, o, bize dağıtıyor. Đçimi yakan bir şey daha oldu: açlıktan kurtulmak için Remziye, hocalığa gidiyor, Kambur ile Hakkı kahveleri dolaşarak tepsi ile para top-luyorlardı...

Kumpanyayı besleyenlerden biri de, doktordu. Rizelinin Jcahvesine,;gelip gidenlerle tavla oynamağa başlamıştı. Oyun, epeyce bir hâsılat yapıyordu, sonra, daha başka-kahveler" de buldu. Ona arkadaşlık eden Hoca ile birlikte vaziyeti idare ediyorlardı.

Nihayet, Lokrnan'm delaletiyle bazı evlere, girip çıkmağa başladı. Bütün mesele, kendini idare etmekti. Lokman, onu giydiriyor, âdeta makyaj yapıyor, kavgalardan, münakaşalardan kaçınması için sık sık, tembihlerde bulunuyor; elinde bazan epeyce bir para ile döndüğü zaman sorup soruşturuyordu. Doktorun kaybettiğini öğrendiği zaman, bir yandan üzülüyor, bir yandan da teselli sözleri buluyordu: «isabet! Ara-sıra bu da lâzım...»

Doktoru, âdeta elimizle yürütüyoruz, ileri gittiği zaman korkuyor, dizginleri çekiyor, hattâ birkaç gün göndermiyor-duk...

Vali, hasta idi, Defterdar dışarda kalmış^gelememiştL Sık sık vilâyete giden Lokman, bazan, bir Tîahvede arzuhaller yazarak, köylülerden beş, on kuruş almaJdâ işe başladı, sonra vali ile tanışarak, işi ilerletti. Vali, gerçi, inkılâbın ona yüklediği vazifeleri biliyordu; fakat, yaşlı ve hastalıklı bir adamdı. Hiçbir çaresi olmayan hastalıkları karşısında sarsılıyordu. Doktorlardan sıtkı sıyrılmıştı, canı ile uğraşan bir ihtiyardı. Farkında olmadan, yavaş yavaş kerametlere doğru kaymıştı! Civarda, bir Kürt şeyhi vardı. Halka, ilâçlar yaptığını işiterek, onu getirtmiş, birçok tehdit ettikten sonra, kendisi için ilâçlar yaptırmıştı. Fakat o kadar arandığı halde, adam şimdi, bir türlü bulunamıyordu. Lokman, bu nevi ilâçların bazı kuvvetli tesirlerini anlatarak 'hayret gösterdi:

— Bendeniz, böyle şeylere inanacak bir adam değilim, <Jedi, fakat inanmamak kabil olmuyor...

Bir yandan da Hoca yardım ediyor:

— Bilinmez tesirleri, fen de kabul ediyor, diyordu.

Lokman, nihayet:

— Bir misal, efendimiz, dedi. Trupumuzda, Gazali, diye bir art;st vardır, Mısır'da savaşmış, kahraman bir asker, bir şeyh oğludur, fakat hurafelerle asla alâkası yoktur...

O kadar açık fikirlidir ki, kendisine tiyatroyu meslek olarak almıştır... Fakat bu gibi meselelerde, fennin de kabul ettiği bazı kuvvetlerin tesiri var... O, meselâ; babasının okuyarak iyi ettiği adamlarla eğlenir; çocukken, bir gün ağzına tükürerek, nefesini, kend;sine nasıl verdiğini alay ederek anlatır... Fakat gelin görün ki öyledir.

Lokman, bize bakarak:

— Öyle değil mi arkadaşlar. Siz de biliyorsunuz ya... Diye uydurma misaller veriyor, hasta bir kadını, okur

okumaz derhal doğurduğunu, yaralanmış bir Kürdü, çabucak nasıl iyi ettiğini anlatıyordu, sonra, kendinden bir misal getirdi:

Hastalığının şeklini değiştirdi, valinin rahatsızlığı hakkında, şuradan, buradan öğrendiklerini, kendi hastalığına ekleyerek, âdeta ölüm halinde yattığını, o perişanlık arasında Gazali'ye okuttuğunu, nefesinin nasıl tesir ettiğini, biraz idrar sökerek ertesi günü nasıl açıldığını uzun uzun anlattı... «Hâlâ da inanamam, hiç şüphe yok ki bir tesadüftür... Amma belki de tesiri oldu!» dedi.

Daha başka şeyler de konuşuldu, fakat vali, söylenenlerin artık hiçbirinde tat duymuyordu.

Ayrılacağı zaman: — Şu Gazali Beyi bana, merak ettirdiniz, dedi, yarın akşam, bizde bir çorba içmeğe gelmenizi rica edeceğim, onu da getirin, bir göreyim, diyor..

Otele döndüğümüz zaman Lokman, sevincinden: «Yaşasın hürriyet!..» diye oynuyor,

«Yaşadık» diye bağırıyordu. Hoca, teiâ^ş içinde idi:

— Yaşadık ama, aksi olmak ihtimali de var, dedi, Gazali'de ortaya çıkacak hal kaldı mı?

Herif, hezeyan halinde, bir halt eder, hepimizin başını derde sokar yahu!

Lokman, bıyıklarını ağzına alarak: — îdare eder, merak buyurmayın! dedi.

Gazali, pek kendinde değildi, fakat biz de dönecek halde değildik... «Hep bir arada idare edeceğiz,» dedik. Gazali'ye tembihler geçilmiş, hepsi için: «Evet, evet!» demişti.

Hakikaten de uyanmış görünüyordu. Müfrit bir nezaketle kendini küçültüyor, «hâkipay, hâksâr...» gibi kelimeler kullanarak etrafı şaşırtıyor, yavaş yavaş azma alâmetleri gösteriyordu. Fakat vali, bu acayip havayı hissedecek halde değildi; hattâ, bilâkis, onda iyi bir tesir yapıyordu:

— îzin verirseniz, ben Gazali Beyi misafir edeceğim, de--di. Sonra bize ciddiyetle ve biraz utanarak:

— Kadınları bilirsiniz, dedi, benimki münevverdir, ancak, tie olsa kadındır, sinirlerinin bozukluğu onda bir nevi ev-tıam yaptı... Ben, bu Gazali Beye bir okutacağım...

Valinin otomobili kapıda bekliyordu. Şoförün yanında sesimiz çıkmadı, fakat merdiveni çıkarken bir kere daha oynamağa başladık. Makbule, bizi bekliyordu; hikâyeyi işitince kah-"kahayı attı.

Hoca:

— Allah vere de herifin yataklarına işemese... Lokman, işemeyi bir keramet diye anlattığı için, hastanın yerine, onun işemesini de bir fâl-i hayır sayarlar, dedi.

Makbule, gecenin içinde çıngıraklı bir kahkaha kopardı. Remziye:

— Duyacaklar, diyordu. Hoca, bir edebiyat yaptı:

— Ne çıkar?.. Belki mesut bile olurlar... Makbule:

— Ben mevlitçi, Gazali şeyh! dedi, ne umduk, ne bulduk? Hoca:

— Seni bilmem, dedi, ne aradığını, ne umduğunu ben zaten anlamadım... Fakat senin bu kahkahaların, Gazali'nin nefesinden çok daha şifalı... Makbule, senden bir şey istesem ya-¦oar mısın?

i i

Eunda, âdeta bir vasiyet hüznü vardı:

— Sen, iiç plak doldurdun mu? Güzel sesini alan plak, elbette çoktur; fakat, b:r tane benim için doldurt... Saz, söz istemem... Sade kahkahanı... Görüyorum ki artık kürkçü

dükkânına dönmek yakın... Ben de Servet Beye benzedim... Vasiyet edeceğim: Ölürken başucumda o plağı çalsınlar...

Titriye titriye yere çöktü, ağlamağa başladı. Sonsuz bir hüzün içinde iliklerime kadar ürperiyordum...

Remziye, yanımda duruyordu. Birdenbire onun da hıçkırarak Hocanın boynuna sarıldığını

görüyorum...

Hoca, hem ağlıyor, hem onu öpüyor:

Felek ehl-î dili diJşâdeder amma neden sonra I...

Artık ne niyete alırsan al!..

Bir gün, eğlence olsun diye uydurma bir plağa Lala'nın» sesini almış, bu plağı

saklamıştık. Onun adı gibi plağın da sözünü geçirmiyorduk.

Remziye, birden onu hatırladı:

— Ne olur, dedi, gezinodan gramofonu alın; Lala'nm plağım çalalım!..

— Bu saatten sonra mı? Makbule:

— Yapalım, Süleyman Bey, dedi.

Korkmadan plağı çalmağa başladık. Gecenin sessizliği içinde, Lala'nın sesi konuşuyor, gülüyor; hepimiz ağlıyorduk...

Şunu hissediyordum ki, Lala her halde ölmüş olacaktır... Fakat asıl şimdi ölüyor...

Remziye, Hoca'yı onun yerine koymuştur...

* * * Makbule, mukadder âkibetin kokusunu çoktan almıştır. Ayrılık, çaresiz surette, gelip çatıyordu...

îlk defa, iki gün sonra kendini gösterdi:

Sabahleyin, uyandığım zaman, bir ağlama işittim: Kambur, perişan bir halde ağlıyordu.

Hepsi deliye dönmüşlerdi. Nihayet, bana da gelip söylediler. Hakkı, balıkçılarla balık tu-

tarken gölün içine düşüp ölmüştü; cesedini bulamamışlardı. Đşte asıl ağlama, ondan sonra başladı. Artık temelinden sarsıldığımızı

anlıyordum. Vaktiyle vapurda Hakkı için yaptığım kavgayı hatırladım. Bu biçarenin ölümüne bu kadar ağlanacağını bekler miydim?.

Hoca:

— Dökülüyoruz, dökülüyoruz, diye ağlıyor, Remziye, Lala gibi, onu dizlerine yatırıyordu.

Zavallı «Yeni Tiyatro» en büyük dramını oynuyordu. Sevgilerin harareti, insan yakınlığı...

Ölüm şeklinde gelen ayrılığın acılığı... Bu biraz sonra, çaresiz bir surette çözülecek olara aile bağı...

Lokman'm kucağında bir çocuk gibi ağlayan küçük Kambura bakarak bu aile yakınlığım son bir defa duyuyorum.

Bu derin matemi, bir sevinç takibetti: Mâsume, zengin birisiyle evleniyordu, bir parti yapmıştı. Kumpanyanın damadı genç bir adamdı. Masume'nin peşine düşmüştü.

Dürdane'nin onu peşkeş çektiğine şüphe yoktu.

Nihayet düğün günü... Mâsume, gerçekten bir melek... Kapalı bir elbise içinde süzüm süzüm süzülüyor, damat, büyük bir hayranlıkla, ikide birde yanımıza geliyor:

— Vallahi, tiyatronun naekteb-i edep olduğuna inandım, diyor, en kapalı bir aile kucağında yetişen kız bile böyle olmaz... Baldır, bacak meydanda ama... Sanattır o...

Mâsume her haliyle kapalı aile kızlarından çok daha iyi...

Hep beraber gülüşüp eğlenerek geceyi kutluyoruz...

Bir akşam üstü Remziye'ye bir mektup geliyor. Üzeri Bir akşam üstü Remziye'ye bir mektup geliyor. Üzeri yazılarla dolmuş ve âdeta erimiş bir zarf...

Otelin yukarı katında yapılmakta olan bir kahvedeyiz^, rası öteden beri .-kahve imiş; şimdi bir salon olacağı anlaşılıyor. Lokman'm tahminine göre bir kumarhane... Şimdilik tamirden artakalan taihtaları ve taşları saç sobaya doldurup yakıyoruz...

Remziye, yukarıya kadar çıkan postacının elinden aldığı sarfta kendi ismini okuduğu halde şaşkın şaşkın:

— Bana mı acaba? diye soruyor.

Mektup; bize binde bir gelen bir şeydir; hele Remziye'-ye... Güya hepimizi alâkadar eden bir şey varmış gibi merakla bekliyoruz. Fakat o, bir türlü açamıyor. Zarfı yırtmak; merakını kolayca halledecek bir iş olduğu halde üstündeki yazıdan bir şey anlamağa çalışır gibi tereddütle bakıyor. Makbule :

— Ne meraksızlık bu?.. Ben çatlayacağım senin yerine ayol!

Diyor. Remziye, yine o jestle:

— Ne olabilir? Ne bekleyebilirim?

Hattâ, mektubu cebine atmak ister gibi bir jest yapıyor; fakat tekrar çıkarıyor, oynuyor.

Bir şey beklediğini anlıyorum. Ancak herkes, merakla tavla partisine tekrar daldıktan sonra yavaş yavaş zarfın kenarını yırtmağa başlıyor... Bu beklemede boş yıkacağını

bildiği "bir ümidi uzatmak ister gibi bir hal var...

Göz ucuyla takibediyorum. Açıyor, birkaç yerine şöyle bir baktıktan sonra avucunun içinde buruşturuyor; hattâ sobaya atmak, ister gibi bir Jest yaptığını görüyorum...

Çocukluğumdan kalma —kuvvetle zihnime yerleşmiş— bir vakayı hatırlıyorum: Bu, üç

tekerlekli bir bisiklete ait oluşuna göre en küçük bir yaşımın hâtırası... Bana sürpriz olsun diye alıp kapının önüne bırakmışlardır... Rüyalarda sayıkladığım bir şeyi birdenbire karşımda görünce bekledikleri gibi üzerine atılmıyorum; ona bir nevi kokerti ile bakıyorum... Şaşırıyorlar. Sormağa mecbur oluyorlar. Yarı gülüp yarı ağlar gibi: «Değil, değil; bu, benim olamaz!» diye inadediyorum. işte

tıpkı bunun gibi Remziye'ye gelen mektup da beklenmiş, fakat ¦umulmamış bir şeydir.

Mektuptan birkaç satır okuyor, tekrar buruşturuyor, sonra gülümsüyor; bunu, boyalı

tahtaların yanmasından yüzüne vurup kaybolan alevde görüyorum. Sonra, o gülümseme de geçiyor. Etrafına bakıyor: o arada mektubu tekrar tekrar okuduğunu görüyorum.

Dönüyor, göz göze geliyoruz. Yürümeğe başlıyor. Yanıma yaklaşıyor. O zaman, bir karışık heyecan içinde olduğunu anlıyorum.

— Tahmin edemezsiniz, kimden? diyor.

— Galiba ettim, Remziye, diyorum. Benim beklediğim bir şey... Ben, pek sevineceğim...

Bu defa, ben onu bırakarak tavlacıların arkasına geçiyorum. Dünyada kimsenin yırtamayaeağı bir maske ile oyunu seyre başlıyorum...

Biraz sonra odama geliyor:

— Mektup ondan, diyor, benim dolaştığımı öğrenmiş; her şeyi. bırakarak beni görmeğe geliyormuş...

— Ne olacağını tatmin ediyorsun, Remziye? diyorum..

— Hiç! diyor ve omuzlarını silkerek: «Gelebilir... Beni kolay görebileceğini zannediyor...»

— Kolay görecek Remziye... diyorum. —¦ Sahnede evet, belki... Fakat...

— Rol oynamayalım birbirimize Remziyecik, diyorum, sana nasıl bir ağabey gibi alakalandığımı biliyorsun... Görüş-imen lâzım...

— Anlaşamayız...

— Ondan kaçacak gibi bir jest yapıyorsun; fakat kaçamazsın... Konuşacaksın... Bu, lâzım da... Mesele, çok ciddî olduğu için kaprisinle, yapmacıklığmla uğraşacak zamanımız yok...

Yine benim bisiklet karşısında yaptığım çocuk inadı gibi:

— Değil, dedi, bilmezsiniz...

Koridorda hafif bir şarkı sesi.. Makbule yaklaşıyor. Ka-204

SON SIĞINAK

pıyı vurmadan giriyor. Ne konuştuğumuzu bildiği halde yine= soruyor:

— Halvet var 'her halde!...

— Rahatsız ettiğini biliyorsun da niçin geldin?., diyorum. Koluma dayanarak:

—' Gitmesini de biliriz... Remziye:

— Ne konuştuğumuzu söyleyeyim rai ablaya? Ayıp olur' söylemezsek...

— Saklayacak bir şey yok ki... Remziye, kısaca anlatıyor:

—¦ isterseniz okuyun hattâ... diyor, kâğıdı uzatıyor.. Makbule, petrol lambasında mektubu okuyor:

— Âşık diyor, vallahi âşık... Hem ne türlü yanıyor biçare... Seni almağa geliyor...

Remziye, bütün vahşiliğiyle dimdik oluyor:
— Görürüz; ben, oyuncak değilim ki...
— Deli kız, oyuncak var mı bunda? Sevdiniz biribirini-zi... Aşkı tattın bu yaşta... Hem öylesine ki bak, etrafını gözün görmüyor...
Bir uzun toplantı yapıyoruz: Hoca, Makbule, Lokman ve ben... Sonunda Remziye'yi çağırıyoruz. Omuzlarında atkısiyle geliyor...
Bir fevkalâdelik seziyor. Bunu sezdiği için ki bir şey söylemiyor ve bekliyor. Hoca:
— Yarın gece Mâsume'ye davetliyiz, diyor, bize bir ziyafet veriyor. Sen de bulunacaksın tabiî...
Tavşan gibi kuşkulanarak:
— Söylemeğe lüzum var mı?
Diyor. Biribirimize bakıyoruz. O, sualini tekrar ediyor.
— Benim böyle ayrıca, merasimle davet edilmem için bir sebep var mı? Acaba damadımızın yanında biraz fazla mı konuştum?

Hoca'nm işin içinden çıkamayacağını görerek:
— Hayır, Remziye, tam tersine, diyorum, sen, hepimizden önce davetlisin... Hattâ biraz şaşıracaksın: bu davet, senin için yapılıyor... Sen, vedet olarak bulunacaksın!
Hepsi gülüşüyorlar: bu, artık yalnız vahîm. zamanlarda gösterdiğimiz yalancı neşedir.
Remziye:
— Ben miyim sebep? diyor. Bu defa Makbule başlıyor:
— Siz de geveleyeceksiniz; iş bana düştü... Küçümenim, bu ziyafette seninki de bulunacak... Onun için...
Ürpererek ayağa kalkıyor:
— Hakkınız varmış... O halde gidemeyeceğim ben...
Bu küçük mahlûku, hiçbir ısrarın çeviremeyeceğini anlıyorum ; fakat son tecrübeyi yapıyorum:
— Bizimle beraber bulunman lâzım, Remziye... Otoriteme her zaman baş eğmiştir; ama bu defa baş kaldıracak gibi bir şey yapıyor.
— Bu, o kadar kendime ait bir mesele ki... diyor.
— Gel küçük, diyorum, (Yeni Tiyatro) nun son büyük ge-cesidir. Đki sene evvel bir kere dağıldık; o istasyonda toplan--dık. Fakat bu

sefer artık tam intilâl halindeyiz... Yapılacak iş: ümitsiz bir surette ayrılmaktır...

Hoca, dolaşamayacak derecede yorgundur. Hepimiz, birer birer kırıklanmışızdır... Her şeyin bir sonu var... Son toplantımızda hep seni konuştuk. Remziye, hep seni... Beni dinledin; sana hakiki bir kardeş gibi alâkadar oldum Remziye...

Hepsinin gözleri yaşlı idi. Hoca, ağlıyordu. Lokman'm iri gözlerinde ne insan yaşlar vardı.

Hoca:

— Kız, sen beni dertli ettin, dedi ve devam etti:

— Seni seviyor bu oğlan... Arkandan buralara kadar geldi. Görüşmelisin, bir kere görüşmelisin...

Makbule de nihayet, onun kafasiyle kalbinin arasındaki ayrılığı görmüştü:

— Ne var, kırılmış, dökülmüş, dedi, bu kırık dökükler 206

i» ı ü ı il a

arasında seviyor herif seni işte... Sevmez de ne halteder? Âşık Garip gibi peşinden yollara düştü; karda, kıyamette buralara kadar geldi.

Yine ben karıştım:

— Görüşmelisin Remziye, dedim, bana sen anlattın onu... Kendinden korkacağını

zannetmiyorum...

Bu söz, hepsinden ziyade tesir etti ona...

— Doğrudur, dedi, peki, geleceğim ve görüşeceğim... Ellerini tuttum:

— Anlaşacaksınız, dedim, dönüş yolunda belki sana da uğrarız Remziye: Fakat, artık uğrayacak hiçbir yerimiz kalmamıştır, içimizde vaktiyle yangından kaçarcasma terkettiğimiz yerlerin hasreti, döküle saçıla, dönüş yollarını tutuyoruz.

Yanımda yürüyen Hoca, güle ağlaya, kendi kendine konuşuyor:

— îsim, isme benzer; cisim, cisme benzer... Geçmiş zaman olur ki hayali cihan değer...

— SON —